

DOCUMENT RESUME

ED 461 284

FL 025 338

AUTHOR Abylkasymova, Mairam, Comp.; Jumabaeva, Gulaim, Comp.
TITLE Kyrgyz Language Manual.
INSTITUTION Peace Corps, Bishkek (Kyrgyzstan).
PUB DATE 1997-06-00
NOTE 324p.
PUB TYPE Guides - Classroom - Teacher (052)
LANGUAGE English, Kyrgyz
EDRS PRICE MF01/PC13 Plus Postage.
DESCRIPTORS Contrastive Linguistics; Cultural Awareness; Daily Living Skills; Dialogs (Language); Family (Sociological Unit); Food; Foreign Countries; *Grammar; Health; Housing; Hygiene; Interpersonal Communication; *Kyrgyz; *Language Patterns; *Language Skills; Phonology; Second Language Instruction; Second Language Learning; Skill Development; Teaching Guides; Transportation; Uncommonly Taught Languages; *Vocabulary Development; Weather; Work Environment
IDENTIFIERS Shopping

ABSTRACT

The language manual for Kyrgyz was designed for the specific language instruction needs of Peace Corps personnel in Kyrgyzstan. It begins with a brief introduction to the Kyrgyz language, stressing the points at which the Kyrgyz system differs from English, and outlining the Kyrgyz sound system. It then presents 15 topical lessons, each containing sample dialogues from everyday life, relevant vocabulary, phonetic drills, exercises for practicing common phrases, expressions, and structures, grammar rules, exercises for practicing dialogues, self-directed exercises in everyday conversation and grammar, dialogues based on the grammatical structures and new vocabulary and leading to mastery of the particular vocabulary and structures in natural conversation, and a reference grammar. Lesson topics include: greetings; family; food; housing; transportation; buying items at the kiosk, buying items in the bazaar; grocery shopping; department store shopping; post office; personal appearance; health; weather; daily routine; and the work environment. (MSE)

Peace Corps Kyrgyzstan

Kyrgyz Language Manual

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION
CENTER (ERIC)

☒ This document has been reproduced as
received from the person or organization
originating it.

☐ Minor changes have been made to
improve reproduction quality.

☐ Points of view or opinions stated in this
document do not necessarily represent
official OERI position or policy.

Peace Corps Kyrgyzstan

Kyrgyz Language Manual

Compiled by:
Mairam Abylkasymova
Gulaim Jumabaeva

Supervised by:
Begaim Eralieva,
Language Coordinator

Typist:
Marklen Ajigulov

Bishkek, Kyrgyzstan
June 1997

Table of Contents

Preface	
The Kyrgyz People	2 - 3
A Brief Introduction to Kyrgyz	4 - 12
Introductory Phonetic Course	13- 24
Topic 1. Greetings	25 - 79
Topic 2. Family	80- 96
Topic 3. Food	97- 105
Topic 4. Apartment	106 - 119
Topic 5. Transportation	120 - 150
Topic 6. Buying Items in the Kiosk	151 - 159
Topic 7. Buying Items in the Bazaar	160 - 177
Topic 8. In a Grocery Store	178 - 186
Topic 9. In a Department Store	187 - 206
Topic 10. Post Office	207 - 221
Topic 11. Appearance	222 - 231
Topic 12. Health	232 - 248
Topic 13. Weather	249 - 267
Topic 14. Daily Routine	268 - 275
Topic 15. At Work	276 - 289
Reference Grammar	290 - 317

Preface

This language manual was designed to meet the specific needs of Peace Corps Volunteers learning Kyrgyz in Kyrgyzstan. The manual is based entirely on the norms of contemporary conversational Kyrgyz and upon the principles of the communicative competence approach to learning a language. The advantages of learning first the conversational language cannot be underestimated. Language learners who have mastered the elements of conversational language, including pronunciation and intonation, can easily learn the additional elements necessary for understanding the written language.

This manual contains the brief introduction to the Kyrgyz language stressing those points at which the Kyrgyz system differs from the English system. It also contains phonetic section, which introduces the sound system of the Kyrgyz language. Each of the lessons contains a number of meaningful phrases which can be used immediately in everyday communication.

This manual also includes fifteen conversational topics relevant to every day life. They are:

- Greetings
- Family
- Food
- Buying Items at a Kiosk
- Buying Items in the Bazaar
- In a Grocery Store
- In a Department Store
- Transportation
- Apartment
- Post Office
- Health
- Appearance
- Weather
- Daily Routine
- At Work

The lessons of this manual are organized in the following common format:

- 1 Samples of dialogs which are used in every day life.
- 2 Vocabulary which is relevant to the topic and which is presented in a box.
- 3 Phonetic drills
- 4 Exercises for practicing common phrases, different expressions and structures.
- 5 Grammar rules which are presented in a box.
- 6 Exercises for practicing dialogs.

7 Self learning section, containing different exercises on practicing everyday conversation and grammar.

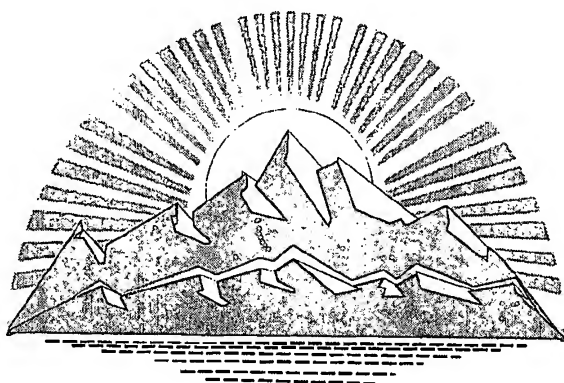
8 Dialogs, based on the grammatical structures and new vocabulary and leading to mastery of the particular vocabulary, structures and natural use of them in conversation.

9 Reference Grammar contains the Vowel Harmony, the structure of Kyrgyz words, the noun, the case system, declension of nouns, declension of personal pronouns, declension of numerals, grammatical tables with basic declension and conjugation patterns.

The authors would be very grateful for any criticism or suggestions on improving this manual. We hope it will help you in learning Kyrgyz and in your effective adjustment to life and work in Kyrgyzstan.

Good Luck to all of you!

**FOR THE U.S. PEACE CORPS VOLUNTEERS
KYRGYZSTAN**

WELCOME TO KYRGYZSTAN

THE KYRGYZ PEOPLE.

Very little is known about the earliest history of the Kyrgyz. In an inscription, written on a funeral stone in 732 AD, the Kyrgyz people are mentioned as having become the subjects of another Turkic people, the nomadic K k Turks. At that time the Kyrgyz lived north of the K k Turks, in the region of the upper Yenisey river. They were hunters and to a certain extent cattle breeders. By 845 AD the Kyrgyz established themselves in the realm of their former masters who had been overthrown in 742 AD by the Uygurs, another nomadic Turkic tribe. The K k Turks and Uygurs who had ruled their domains from the  t k n mountain region, located between the rivers Orkhon and Selenga in present-day Northwestern Mongolia, maintained throughout their history a war and trade relationship with China. This relationship was not continued by the Kyrgyz, who are rarely mentioned in Chinese records. It seems that they kept themselves away from Chinese interference and influence.

In 940 AD the Kyrgyz were driven out of Northern Mongolia by the Kitay, a Mongolian people, and returned to the Yenisey region which they appeared to have kept under their control. The next major event in the history of the Kyrgyz is their expulsion from the Yenisey into the Altay mountains by the Mongols of Chinghiz Khan in the 13th century. Only in the 16th century did the Kyrgyz arrive in their present habitat, the mountain territory of Kyrgyzstan. Around 1750 the Kalmuks, another Mongol tribe who lived east of the Kyrgyz in present-day northwestern parts of Xijiang, brought indescribable devastation to the region during a series of wars with the Kyrgyz. Between 1860-1870 the Kyrgyz were conquered by the Russians.

In 1916 the Kyrgyz joined all Turkic peoples in revolt against Russian domination. Their best lands and pastures had been taken away and handed over to Russian settlers. The plan was to have Kyrgyzstan become a region of only Russian settlers. In despair the Kyrgyz revolted. They had no modern weapons and the Russians killed them in large numbers. The complete records of the massacres were not allowed to become public knowledge; only now, after the Kyrgyz have gained their independence in 1991, are accounts being published. According to one source, two out of every three Kyrgyz perished during the massacres of 1916. There are descriptions of some place where within ten days all men above the age of fifteen were killed. Those Kyrgyz who could escape fled to Eastern Turkistan (now Xinjiang Uygur Autonomous Region, China), only to encounter another disaster – starvation. When those who survived returned to

Kyrgyzstan they had to face the revolution; the ensuing years of war communism and the establishment of Soviet colonial rule. During 1929-1932 when Stalin enforced his policy of collectivization and sedentarization, the Kyrgyz, like the Kazakhs, suffered great losses and were deprived of the foundations of nomadic culture. From 1935-1938, during Stalin's purges of the non-Russian intelligentsia, the Kyrgyz, too, lost a large number of their writers and intellectuals.

The history of the Kyrgyz is a tragic one. They were often on the verge of total destruction, but again and again they rose to their feet and survived. They can rightfully say: "We are the Kyrgyz, we died a thousands deaths, but live a thousands lives." Through all their difficulties the Kyrgyz gained strength from their remarkable epic poem, *Manas*. It has been said that the Kyrgyz never elected a common leader (khan/khagan) to rule over all their tribes. What united them was the spirit of the hero *Manas* whom the Kyrgyz came to look upon as their savior. The epic itself is the creation of generations of a special group of oral poets, called *manas"ci* (singers of epos *Manas*). In the course of time the epic grew in size. One version recorded from the *manas"ci* Sayakbay Karallaev has over half a million verses. It surpasses, in volume, the *Iliad* with 15,693, and the *Odyssey* with 12,110 lines, as well as the Indian epos *Mahabharata*. So fond were the Kyrgyz of their hero *Manas* that they created songs of almost equal length about *Manas'* son and grandson, *Semetey* and *Seytek*.

The epos *Manas* can be called an encyclopedia in verses of the history, life and culture of the nomadic Kyrgyz. The epos reflects upon historical events, mentioning also those related in the inscription of 732 AD. It depicts the everyday life of the Kyrgyz nomads, as well as the grandiose gatherings, memorial feasts (*as"*), weddings (*toy*) and other festivities in which members of all Kyrgyz tribes and the neighboring Kazakhs would participate. A highlight of these festivities were contests, namely poetical contests (*aytis"*) between poet-singers, in which their ability to improvise was tested.

In recent years the tradition of festive gathering has been revived, and many memorial feasts have been organized in honor of those who lived during the repressive Stalin years. It is also worthwhile to note that, as in the past, these festivities are community affairs. However, in line with modern times, for each feast special funds have been designated to which everyone is invited to contribute. Such funds have also been established for other social needs; such as support for orphans and families with many children, invalids and other groups in society in need of support during the transition from a planned to market economy.

A BRIEF INTRODUCTION TO THE KYRGYZ LANGUAGE.

0.1 Kyrgyz is official language of the Republic of Kyrgyzstan, or as Kyrgyz say Kyrgyz Republic (Кыргыз Республикасы). Kyrgyz is also spoken by the groups of Kyrgyz living in the neighboring republics of Kazakhstan, Uzbekistan and Tajikistan. There are also large numbers of Kyrgyz located in Xinjiang (Northwest China) and Turkey. No reliable account of the exact numbers of the Kyrgyz exist.

According to Soviet statistics, which tended to underestimate the numbers for the indigenous population in the non-Russian republics, in Kyrgyzstan itself the Kyrgyz comprise 52% of the total population of approximately 4,6 million. Nearly 20% belong to groups ethnically related to the Kyrgyz: Uzbeks, Kazakhs, Tatars and Uygurs. The rest are Russian, Ukrainians, Germans and other.

0.2 The Kyrgyz language belongs to the family of the Turkic Languages, which together with Mongolian, Manchu-Tungus, and possibly Korean and Japanese, are part of the Altaic Language family.

Within the Turkic languages, Kyrgyz occupies a special position. Most scholars include Kyrgyz in the Central or Kipchak Turkic Language subgroup along with Kazakh, Karakalpak and Nogay. However, Kyrgyz displays many linguistic peculiarities not shared by other members of the Kipchak Turkic group. For example, Kyrgyz observes laws of labial harmony, similar to those prevailing in Altay (Oyrot), spoken by a group of Turkic peoples living in the Altay mountains northeast of Kyrgyzstan. Therefore, the Russian scholar N.A. Baskakov classified Kyrgyz together with Altay into special group which he called the Kyrgyz-Kipchak Subgroup. Other scholars (J. Benzing, Karl H. Menges) also agree that the history of the Kyrgyz people and certain characteristics of their language indicate a closer connection with Altay (Oyrot).

0.3 MAJOR CHARACTERISTICS OF KYRGYZ.

0.3.1 Agglutination: Stems and Suffixes.

Kyrgyz, like all other Turkic languages, is an agglutinative language. Agglutination (<Latin *ad+glutinare* "to glue together") in the Turkic languages means to add ("glue") monofunctional suffixes to simple unchangeable stems, identical with base words, or derived stems. The Suffixes form words and express grammatical concepts such as plural, cases, possession, etc.

Agglutination occurs also in the inflectional Indo-European Languages, but in contrast to the Turkic Languages the suffixes added are poly-functional. For example, the ending *s* in English denotes two functions: *a*) plural, as in *gardens*; *b*) genitive, as in *garden's*. It is also to be noted that English does

not solely rely on agglutination in forming grammatical concepts. The plural, for example, can also be rendered through vowel changes: mouse, mice; child, children; etc.

In contrast to English, Turkic principle of agglutination, as it also applies to Kyrgyz, is strikingly regular and consistent. Suffixes in Kyrgyz consist either of closed or an open syllable with either *a/e* or *ы/и* as basic vowels. Exceptions are the suffixes *-yy/-yy* (see p.37), also *-yy+yy/-yy+yy* (pp.43,62), and *+луу/+луу*, etc. (p.43). Suffixes formed by one vowel or one consonant are rare.

As a rule, Kyrgyz stems or base words are also monosyllabic, e.g., *баш* (head), *кел-* (to come).

0.4. RULES FOR ADDING SUFFIXES TO STEM.

When adding suffixes to stem, Kyrgyz follows certain morphological and phonological rules:

0.4.1 Division between Verbs (verbal stems) and Nouns (nominal stems):

In term of suffixation of the Kyrgyz vocabulary is strictly divided between nouns and verbs. Only two kinds of suffixes exist: suffixes to be added to verbal stems and suffixes to be added to nominal stems. In order to visualize the strict separation between nouns and verbs it has been the practice to designate verbal stems with minus (-) sign and nominal stems with (+) sign. A verbal stem corresponds to the infinitive of an English verb.

Examples:

ат	"name"	ат+ым+	"my name"
кел-	"to come"	кел-иш-	"to come together; to agree"
		кел-иш-им+	"agreement"
оку-	"to study"	оку-т-	"to make study, i.e. to teach"
		оку-муш+	"studied"
		оку-муш+туу	"scholar, learned person"

0.4.2 Phonological Rules: Laws of Vowel Harmony and Consonant Assimilation.

In addition to the above rule of distinguishing between verbal and nominal stems and suffixes, Kyrgyz also employs rules of Vowel harmony and consonants assimilation when adding suffixes to verbal and nominal stems.

0.4.2.1 Palatal- Velar Vowel Harmony.

Kyrgyz divides all vowels into palatal (front) and velar (back) vowels:

- a) front vowels: *е(э) и ө ү*
 b) back vowels: *а ы о у*

In a Kyrgyz word, i.e. stem plus suffixes, only front vowels or back vowels can occur, but never a mixture of the two. The stem vowel determines the

quality of the vowels in the suffixes (progressive assimilation). If the stem contains a back vowel, and following vowels have to be back vowels too. The same rule applies for stems with front vowel:

Examples:

кыз+	"daughter"	кыз+ым	"my daughter"
эне+	"mother"	эне+м+де	"my mother"
сөз+	"word"	сөз+дөр+дөн	"from the words"
бил-	"to know"	бил-дир-	"to let know, to express"
		бил-дир-ет	"it expresses".

Note:

The quality of the vowels added to a foreign noun is determined by the vowel in the last syllable:

диалект	"dialect"	диалект+тер	"dialects"
фонетика	"phonetics"	фонетика+лык	"phonetical"

0.4.2.2 Labial Harmony I

The above rules of palatal-velar harmony have to be observed first, before the following rules of labial harmony can be applied.

After stems containing either a front (ө, у) or a back (о, у) labial, suffixes with the basic vowel ы or и change the latter to the corresponding labial у or ү.

Example:

ой	"thought"	ой+суз (+сыз/сиз "without")	"thoughtless"
көз	"eye"	көз+сүз	"without eyes, i.e. blind"

0.4.2.3 Labial Harmony II (Labial Attraction)

This law is an extension of the above rules of Labial Harmony I, extending the effects of labialization also on the suffix vowel а/е, which are changed into о and ө respectively, after a preceding о, ө and у. **Note:** no labial attraction takes place after у.

Examples:

кол+	"arm, hand"	кол+дор (<+лар(plural))	"arms, hands"
жол+	"road"	жол+до (<+да loc. case)	"on the road"

But: окуу+ "studying" окуу+га (<+га dat. case) "for studying"

0.4.2.4 Consonant Assimilation

When adding suffixes with the initial consonants л(l), н(n), д(d), г(g), б(b) to stems ending in voiceless consonants, liquids and nasals, Kyrgyz assimilates the initial suffix consonant to the stem final consonant. These consonant changes will be indicated with each suffix introduced in the following materials.

0.5 Order of succession of suffixes.

Word-forming suffixes are added first to the stems, followed by grammatical suffixes (plural, possessive, case suffixes, etc.)

Examples:

оку-	"to study"
оку-муш+	"studying"
оку-муш+туу	"scientist, scholar"
оку-муш+туу+лар	"scholars"
оку-муш+туу+лар+ыбыз	"our scholars"
оку-муш+туу+лар+ыбыз+дын	"of our scholars"

In noun formations a case suffix occupies the final position. In verb formations the negative suffix **-ба/-бе** (>-па-/-пе-, etc.) is added first to simple or derived verb stems.

Examples:

кел-	"to come"	кел-иш-	"to come together; to agree"
кел-бе-	"not to come"	кел-иш-пе	"not having agree"
оку-	"to read"		
оку-ба-	"not to read"	оку-т-па	"not to teach"

THE KYRGYZ ALPHABET

0.6.1 General Remarks

During the course of their history the Kyrgyz have used a number of scripts. Their first alphabet was the Orkhon-Yenisey script, also called the Turkic Runic script, which survived in inscriptions on funeral and memorial stones dating back to the 8th century AD. The "Runic" script was also used by other Turkic peoples gradually adopted the Arabic alphabet in connection with their conversion to Islam. The Kyrgyz became Muslims only in the 19th century. Most likely they used the Arabic script prior to that time, particularly in their interaction with their Muslim neighbors.

The Arabic script which the Kyrgyz started to use in the 19th century was modified in 1923 and signs were introduced to distinguish the vowels **o, u** and **ö, ü**. In 1927 the Kyrgyz, together with all other Turkic peoples of the former Soviet Union, adopted a common Latin alphabet. This alphabet was replaced in 1941 by the Cyrillic, with a few additional letters for sounds non-existing in Russian: **ө, ы** and **ң**. The Cyrillic alphabet is still used today. A decision has, however, been made to switch in the future to the Latin script.

0.6.2 Kyrgyz Alphabet and Rules of Pronunciation.

а	[a]	like a in English <i>gun</i>
Бб	[b]	like b in English <i>band</i>
Вв	[w]	like w in English <i>wise</i>
Гг	[g]	like g in English <i>go</i>
Дд	[d]	like d in English <i>door</i>
Ее	[e]	like e in English <i>pen</i>
Ёё	[yo]	like yo in English <i>yoke</i>
Жж	[dj]	like dj in English <i>jam</i>
Зз	[z]	like z in English <i>zoo</i>
Ии	[i]	like i in English <i>kiss</i>
Йй	[y]	like y in English <i>yes</i>
Кк	[q]	is pronounced with back vowel: <i>кыз</i>
	[k]	is pronounced with front vowel: <i>көл</i>
Лл	[l]	like l in English <i>cold</i>
Мм	[m]	like m in English <i>me</i>
Нн	[n]	like n in English <i>now</i>
Ңң	[ŋ]	like the combination ng in English <i>hunger</i>
Оо	[o]	like o in English <i>wrong</i>
Өө	[ö]	like umlaut ö in <i>German</i>
Пп	[p]	like p in English <i>plum</i>
Рр	[r]	like r in English <i>rose</i> but <i>front</i>
Сс	[s]	like s in English <i>sun</i>
Тт	[t]	like t in English <i>tan</i>
Уу	[u]	like u in English <i>cool</i>
Үү	[ü]	like umlaut ü in English <i>German</i>
Фф	[f]	like f in English <i>far</i>
Хх	[h]	like h in English <i>hard</i>
Цц	[ts]	occur only in Russian loan words
Чч	[tʃ]	pronounced like ch in English <i>change</i>
Шш	[ʃ]	like sh in English <i>shall</i>
Щщ	[ʃtʃ]	occurs only in Russian loan words
Ъъ	‘	hard sign, occurs only in Russian loan words
Ыы	[ɪ]	like i in English <i>pit</i> but <i>short</i>
Ьь		soft sign, occurs only in Russian loan words
Ээ	[e]	occurs in only initial position, pronounced like e
Юю	[yu]	like yu in English <i>you</i>
Яя	[ya]	like ya in English <i>yard</i>

0.7 PARTS OF SPEECH.

<p>Зат атооч - Noun</p> <p>Ким? Эмне? (Who? What?)</p> <p>Асан козу бала сут Джон тоо</p>	<p>Этиш - Verb</p> <p>Эмне кылды? Эмне кылат? Эмне кылып жатат? Эмне болду? Эмне болуп жатат?</p> <p>Кантет (What do you do? What are you doing?)</p> <p>сүйлөйт маарайт ойнойт оттойт ырдайт көгөрөт</p>	<p>Ат атооч - Pronoun</p> <p>Ким? Кимдер? Эмне? Эмнелер?</p> <p>Мен Биз Сен Силер Сиз Сиздер Ал Алар</p>
<p>Сын атооч - Adjective</p> <p>Кандай? Кайсы? (What? Which of?)</p> <p>Кайчылуу жашыл шайыр көк ыйлаак кичине</p>		<p>Сан атооч - Numeral</p> <p>Канча? Нече? Канчанчы? Неченчи? Канчоо? Нечөө? (How much(many)?)</p> <p>бир, биринчи, бирөө, алты</p>
<p>Сырдык сөздөр Interjection</p> <p>бали-бали, ах-ох, ой-ой, ай-ий, чиркин.</p>		<p>Тактооч - Adverb</p> <p>Кандай? Кантип? Канча? Качан? Кайда? Кайдан? (Where? When? Where from?)</p> <p>жай, ылдам, бат-бат, аз, көп, ашык, ылдый-өйдө, алга, бүгүн, эртең</p>
<p>Тууранды жана элестүү сөздөр;</p> <p>жалт-жулт, шылдыр - шылдыр, тарс-турс</p>	<p>Кызматчы сөздөр Form word</p> <p>жандооч; жөнүндө, аркылуу, боюнча, үчүн, менен, чейин, бери.</p> <p>байламталар; себеби, аткени, эгер, ошончо, бөлүктөр; га, же.</p>	

0.7.1 Nouns

0.7.1.1 Declension of Nouns.

Kyrgyz has six cases: nominative, genitive, dative, accusative locative and ablative. As in other languages, cases show the relationship of nouns to other words in sentence. With the exception of the nominative, which has no case marker, all other cases are formed by adding case suffixes to noun stems (at horse) or derived noun formations (ат+та+рым 'my horses'). A case suffix is last suffix to be added to nouns. It follows plural and possessive suffixes (ат+та+рым+а "to my horses").

The nominative functions as the subject of the sentence: окутуучу келди "the teacher came". The genitive is used to express definite ownership, e.g. "the teacher's house" is rendered in Kyrgyz окутуучунун үйү (teacher-of; house-his) The dative case renders direction, expressed in English by the prepositions; "to, into, towards". The accusative states the definite direct object. The Locative indicates location, rendered in English by the prepositions "in, at, on". The ablative expresses separation (English "from").

0.7.2 Verbs

0.7.2.1 Tenses

Tenses are formed in Kyrgyz from verbal nouns (e.g. кел-ген+) to which personal pronouns or possessive suffixes are added.

In past tense formations, Kyrgyz does not emphasize the action itself but the physical position of the speaker in regard to the action. It is more important in Kyrgyz to establish where the speaker was when action happened. Was he/she an eyewitness or did he/she only hear about the action? If the latter is the case, then question of whether the speaker heard about it from reliable or unreliable sources must be answered. It is also important to indicate a past action or situation of which the speaker had no previous knowledge but learned *later* about through reliable sources. In each instance, the speaker's position is clearly defined by different past tense formations.

Future tenses differentiate between the speaker's perception of whether an action will definitely take place or whether its execution is doubtful.

0.8 WORD ORDER

The basic word order in a Kyrgyz sentence is *subject-object-predicate*. The predicate either noun or verb predicate, stands at the end of the sentence. The predicate includes the person/subject:

келди   "(I saw) he/she/it came" (lit.: came-he)
окуучумун   "I am a pupil" (lit.: Pupil -I)

Direct and indirect objects precede the predicate. Expressions of time and locality precede the objects or, in their absence, are placed before the predicate-subject.

Noun subjects, placed at the beginning of the sentence, are only necessary to identify the third person predicate-subject, because Kyrgyz, like other Turkic languages, does not distinguish gender (see 0.9.1):

Кат жазды   "He/she/it wrote a letter" (lit.: letter wrote – he/she/it)
Гүлнара кат жазды   "Gulnara wrote a letter"

0.9 MAIN DIFFERENCES BETWEEN KYRGYZ AND ENGLISH.

0.9.1 Kyrgyz has no grammatical gender. It does not distinguish between female, male and neutral forms. Depending on the context the third person singular pronoun **ал** may be translated as "he, she, it". Similarly, the third person in tense formations may be referring to "he, she, or it". The third person possessive suffix as in **китеби** does not differentiate between "his, her or its book".

0.9.2 Kyrgyz has neither a definite article ("the") nor an indefinite article ("a, an"). Only the context indicates whether or not to translate a noun with a preceding definite or indefinite article.

0.9.3 Kyrgyz has no auxiliary verb "to have". Instead, it uses the phrase "my-so-and-so exists (does not exist)":

үй-үм бар (жок), "my house exists (does not exist)",
i.e., "I have (not) a house".

0.9.4 Kyrgyz has no modal verbs such in English "can, could, may, might, will, shall, should, must". Each of these words requires a rephrasing in Kyrgyz. For example: "I must go" is rendered as "my going is necessary" **бар-уу+м** (or **бар-ыш+ым**) **керек**. "I can go" translated into **бар-уу+м мүмкүн** "my going is possible" or **бар-а аламын/алам**.

Various construction are also used to express English "shall, will, want"

Бар-гы+м келди "I want to go" (lit.: my desire to go has come)
бар-айын "I will go".

0.9.5 Kyrgyz has no verb "to need". The English phrase "I need bread" is expressed as "to me bread necessary" **мага нан керек**.

0.9.6 Although direct imperative forms exist, Kyrgyz frequently refrains from using them in polite speech. A command will be rendered as advice: "if you do so, it would be good" meaning "you should do it", e.g., **үйгө барсаңыз жакшы болот**.

0.9.7 Instead prepositions Kyrgyz uses postpositions requiring specific case suffixes of the preceding noun as, e.g. **кийин** "after":

мектеп+тен (abl) кийин "after school"

0.9.8 For expressing adverbs of manner like "always, fast, unexpectedly", Kyrgyz makes use of verb compounds consisting of the main verb in a converbial - (ы)п/- (и)п or -а/-е from followed by a verb denoting a movement of their

etc.) which describes how the action expressed in the converbial form proceeds:

Бул мектепте окуп жүрөмүн "I study (for some time) at this school"

(lit.: I study and go on, doing so).

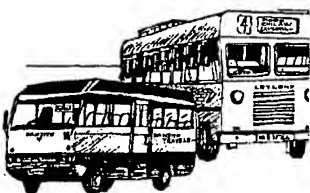
0.9.9 Finally, Kyrgyz has neither dependent clauses, nor does it have subordinating conjunctions "when, before, after, since, while, that, which, who" etc. The English dependent clause "when he came" is rendered "at (his) coming": **кел-ген+де**.

Likewise, English relative clauses correspond in Kyrgyz to attributive phrases: "a letter which was written" translates into "having written letter": **жазылган кат**.

АВС - алфавит
(Айтылышы - pronunciation)

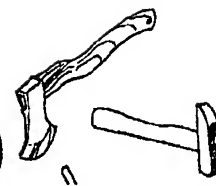
Аа (а)	Бб (бэ)	Вв (вэ)	Гг (гэ)
Дд (дэ)	Ее (йе)	Ёё (йо)	Жж (жэ)
Зз (зэ)	Ии (и)	Йй (ий)	Кк (ка)
Лл (эл)	Мм (эм)	Нн (эн)	Ңң (ың)
Оо (о)	Өө (ө)	Пп (пэ)	Рр (рэ)
Сс (эс)	Тт (тэ)	Уу (у)	Үү (ү)
Фф (эф)	Хх (ха)	Цц (цэ)	Чч (чэ)
Шш (шэ)	Щщ (ща)	Ъ (hard sign)	Ыы (ы)
Ь (soft sign)	Ээ (э)	Юю (йу)	Яя (йа)

Аа

Автобус

Вв Бб

Балта

Балка

Дд

Диван

Гг

Гүл

READ

- Аа** ата, апа, бала, айда, ырда, канча, айт, такыр, сура, кайда, канчада, тарак, калпак, акча, тамак, чакыр.
- Бб** бала, бийле, абал, бүгүн, беш, быйыл, кабар, бер, бил, билим, бут, баш, бор, белек, себеп, борбор, обон, абдан.
- Гг** гүл, бүгүн, илгич, мерген, ага, кимге, эмнелерге, эгин, мугалим, ага, тамга, алга.
- Дд** дайыма, айда, пайда, милдет, кайда., кедей, дептер, дүкөн, директор, майда, дүйнө, далай, жолдош, дос, кайда.

алма

ачкыч

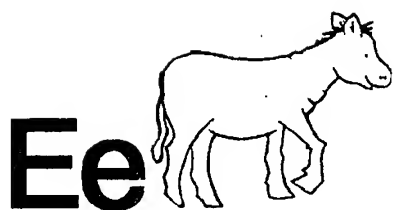
балаты

балык

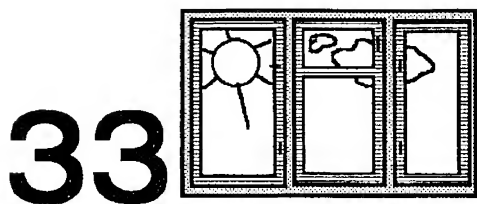

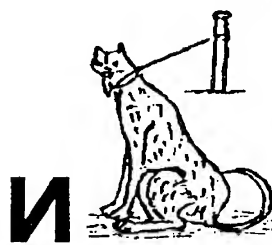
эшЕк

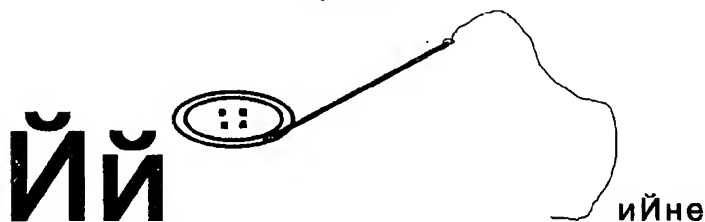
Жылан

тереЗе

Ит

ийне

READ

- Ее** мен, сен, белек, эшек, тилек, желек, эмне үчүн, керек, мергенчи, бешик, жеңе, эже, эне, жеке, сегиз, жети, сексен, жетимиш.
- Жж** жаша, жол, манжа, тажа, жөжө, жүгүр, жибер, жат, жылдыз, жакшы, жаман, жатта, жүргөн-турган, эмне жөнүндө, жума, жаз,
- Зз** заман, азамат, кызыл, кызык, азык, түз, туз, жүзүм, кез, кездеме, тогуз, кызмат, отуз, жаз, аз, арзан, терезе, жезде, тизме, изде.
- Ии** иште, бийле, темир, жетим, билим, келишим, бир, кир, ишен, илим, ит, тиш, ич, китеп, ийгилик, тилек, билек, эшик, тизме.
- Йй** айт, сайра, кайра, кий, кийин, бийле, пайда, кайда, ай, ыйла, сыйла, уй, буйрук, үй, сүйлө, үйрөн, кыйкыр, байла, жай, май.

Кк

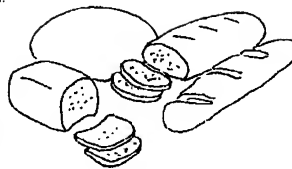
Китеп

Лл

бала

Мм

Машина

Нн

Нан

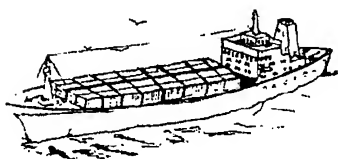
Ңң

жаҢгак

READ

- Кк** кызык, кызыл, казак, акыркы, сабак, тарак, китеп, килем, дүкөн, кат, ак, көк, өкмөт, мүлк, ким, калпак, кол, көз, кырк, каш, кулак.
- Лл** бала, чала, элүү, алты, салым, салык, алтын, салт. кал. алыс, жалаа, жылаан, кызыл, кылыс, кыл, бил, билим, илим, калп.
- Мм** май, дайыма, төмөн, молдо, майда, машина, өкмөт, сүйлөм, жөндөмө, башкарма, максат, мин ким, кимдер, менин, мекен.
- Нн** нарын, найза, нан, качан, заман, күн, күнүгө, бүгүн, түн, түндө, аман, чакан, каман, назик, жаман, начар, он, токсон, сексен.
- Ңң** миң, тең, жеңе, сиңди, иңир, маңыз, жалаң, таң, таңырка, аңды, жаңжал, жеңил, жеңиш, кең, мең, жең, чаң, оң.

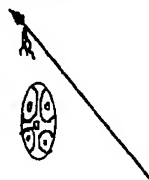
кеме

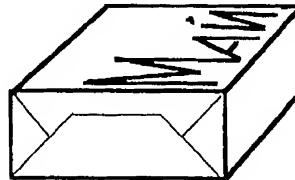
лимон

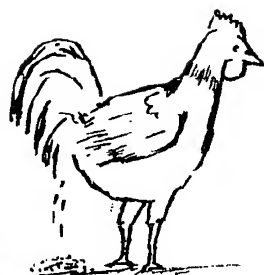
найза

май

Oo

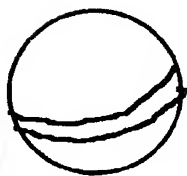
тоок

Өө

сүрөт

Пп

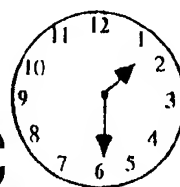
топ

Рр

отургуч

Сс

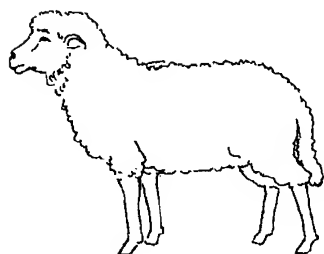

Саат

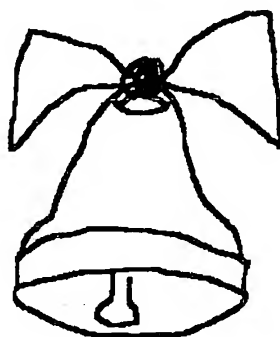
READ

- Oo** орус, оку, короз, тоо, орун, сонун, отургуч, оюн, ой, ойло, ойно, болочок, тоголок, конок, мончо, сом, жомок, тозок, ошондо.
- Өө** өкмөт, жөнө, өз, өнөр, жөжө, көнүгүү, дүкөн, сүлө, үйдө, мөөнөт, сүрөт, үйрөн, көк, көк, көп, көмүр, көңүл, сөйкө, өйдө, төмөн.
- Пп** пайда, тап, жап, сап, апырт, сапар, шып, апа, жапайы, дептер, элпек, пейил, эпте, кептер, кеп, эмеп, жапыз, капыр, топ.
- Рр** бар, кабар, начар, сапар, арык, сары, кырк, жыйырма, азыр, ырахмат, терезе, отургуч, кара, сүрөт, жүгүр, кар, тар, жар, тарт.
- Сс** сүйлө, сонун, асман, жаса, максат, сабиз, сексен, сабак, саламат, самын, сүлгүр, сүрт, орус, дурус, салам, соо.

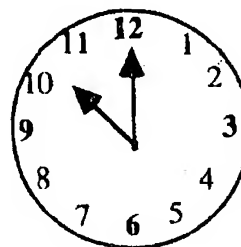
кой

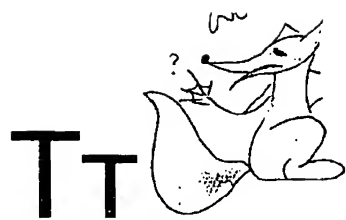

коңгуроо

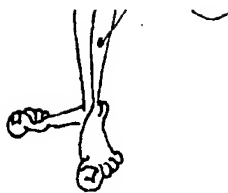
саат

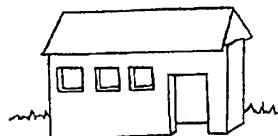
Түлкү

Уу

Бут

Үү

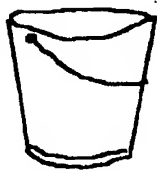
Үй

Фф

портфель

Чч

Челек

READ

- Тт** тилек, талант, катар, аттар, катын, салтанат, саламат, тыйын, тил, тогуз, токсон, кат, жатта, айт, салт, терезе, кет, жет, тиле.
- Уу** ук, ушул, кудай, куудул, уул, улуу, мугалим, окуучу, сура, бут, укта, укук, сулуу, куу, улак, катуу, жазуу, укмуш, тууган, уйку.
- Үү** үй, дүкөн, мүлк, түлкү, мүчө, сүлгү, үлгү, күн, сүйлө, дүйнө, дүнүйө, күмөн, үйрөн, үйрөт, түшүн, түшүндүр, сүйлөм, көнүк, өмүр, көмүр.
- Фф** фонарь, Франция, Уфа, кофта, февраль, марафон, морфология, фонология, фильм, фашизм, афиша, физиология, тиф, миф, триумф, философия.
- Чч** чоң, чырак, ачкыч, акча, баскыч, тепкич, ич, чана, чай, ачка, чарча, чач, чеч, акчүч, эчки, ички, кичинекей, чүпүрөк, чаң, сүрткүч, качан, үчүн.
- Шш** шайыр, аашкана, шамал, тамаша, баш, иште, жаша, башта, беш, келишим, талаш-тартыш, шаш, шашкалак, шашлык, түш, күрөш, шаар, үшү, түшүм.
- Ыы** ырахмат, ырай, ырас, ыйла, сыйла, дайыма, тышкы, акыркы, азыркы, атыр, кызык, кытмыр, ыйман, тыйын, кыйын, сайын, сыйын, камыр, самын.
- Ээ** эшик, эшек, мээнет, эрке, эркек, эрте, эртең, эгиз, эмне, эмерек, ээн, элик, жээн, ээ, ээр, мээ, кээде, дээр, эгин, мээлей, бээ, жээк, кээ.

ШШ ЫЫ 6 ЭЭ

Шаты

алты

Элек

ЮЮ

Юнчук

READ

а - ы

сабак
капыр
тыйын
ырай

жаса
чакыр
кыйкыр
ыйла

жаман
жакшы
тышкы
ылай

кайда
кайсы
мына

алты
жыйырма
кырк

абдан
алыс
ыраак
быйыл

о - у

короз
оруу
куудул
улак

ойно
отур
угуз
сура

тоголок
сонун
укмуш
улуураак

ошол
ушул

токсон
тогуз
ушунча

ошондо
орусча
ушундай
улам

э/е - и

белек
эшик
билим
килем

жетеле
кетир
ичир
ишен

кенен
жеңил
бийик
жибек

эчтеме
сенин бирдеме

сексен
эки
биринчи

бекер
кеминде
тигинде
илгери

ө - ү

өкмөт
көңүл
үлгү
сүрөт

жөнө
көнүк
түшүн
сүйлө

бөлөк
төгүн
бүгүнкү
күмөн

өздөрү
өзүм
бүтүн

төртөө
төртүнчү
үчүнчү

бөтөнчө
өзүнчө
бүгүн
түндө

КА**КЫ****КО****КУ**

кыз - girl
 каз - goose
 козу - lamb
 улак - goat
 бул - this
 бак - bring up

1. Listen, repeat and read.

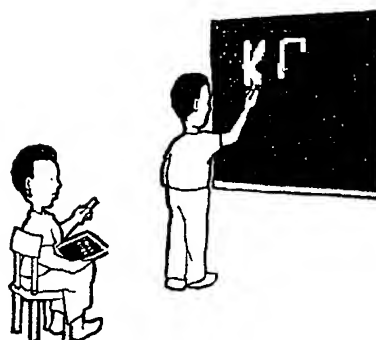
Г(гы)

там-га   Са-гын
 кыр-гыз   му-га-лим

ГА**ГЫ****ГО****ГУ**

кыргыз тили - the kyrgyz language
 тамга - letter
 сабагы - his/her lesson
 мугалим - teacher
 Сагын - Sagyn (name)
 гүл - flower
 гүлдөө - blooming

- Бул ким? - Бул мугалим
 - Бул ким? - Бул Сагын
 - Бул К тамгасы
 - Бул Г тамгасы.

К

(э, и, ө, ү) эки, ким, күлкү, килем, көрөм

(а, о, у, ы) оку, кат, кыш, кулак, токой

Г

(э, и, ө, ү) сүзгүч, жүгөрү, сегиз, тегерек

(а, о, у, ы) сагыз, сузгуч, жогорку

Listen, repeat, read. Mind the pronunciation.

Ңң чоң ата жаң-гак чоң эне ба-ды-раң

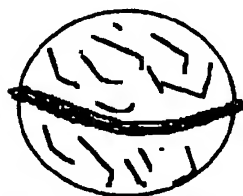

Бул - чоң ата

Бул - чоң эне.

Нн
мен
чын
чан
жан
жаны

Ңң
мең
чоң
чаң
жаңырт
жаңы

Бул -

Бул -

Оо

тоо
тоок

кооз
коон

кыр-гоол
сак-тоо

тоо
тоок
кооз
коон
кыргоол
сактоо
окуу
оку
токой
ойно

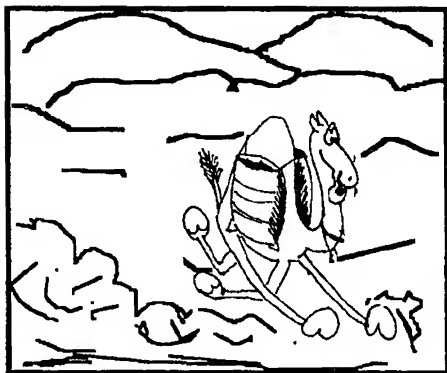
- mountain
- hen
- nice, beautiful
- melon
- pea cock
- protection
- read
- study
- wood/forest
- play

ток
оз
бооз

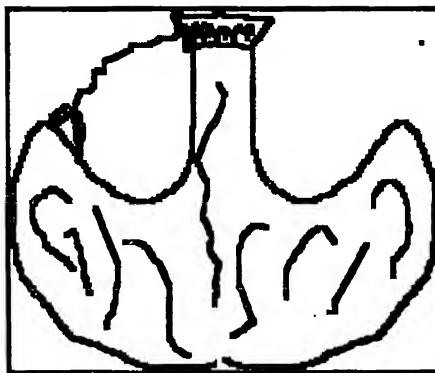
тоок
ооз
бооз

Өө

төө көө-көр
ө-рөөн Дөө-лөт

Мына чөл. Чөл - ысык. Төө чөлдө.

Көөкөр

өйдө - up
өзөн - river
өзүм - myself
өзү - himself/herself
өзүң - yourself
көл - sea
көп - many, much
өрдөк - duck

Ысык-Көл - Issyk-Kul
Өмүр - life/(name)
Өскөн - (name)
төө - camel
өрөөн - valley
көөкөр - (national dish)
сөөк - bone

Уу

суу у-луу
ак-куу о-ку

суу - water
ак-куу - swan
улуу - great
сулуу - beautiful
уулу - his/her son
окуу - study
буу - steam
бу - this

Окуу -
билим
булагы

Make distinction.

күп - strap
күн - slave
үп - beat
сүп - gray

күүп - fry
куу - cunning
ууру - thief
сууру - suslic (a kind of ground squirrel)

Үү

Ү-кү

күрп

кү-күк

Ү-пүп

түл-кү

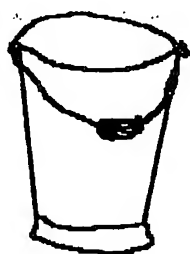
кү-чүк

Үкү, үпүп, күкүк - канатуу куштар.
Бул үндүк. Бул түлкү. Бул күчүк.

үр
күч
күл
түр

үрүү
күчтүү
күлүү
түрдүү

Чч

Бул эмне?

чака

чайнек

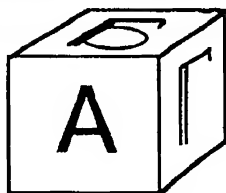
чатыр

чычкан

1. Чака менен суу ташыйт
2. Чайнектен чай ичет.

3. Чатыр жаандан калкалайт.
4. Чычкан буудай жейт.

Бул эмне?

кубик

кулпу

коньки

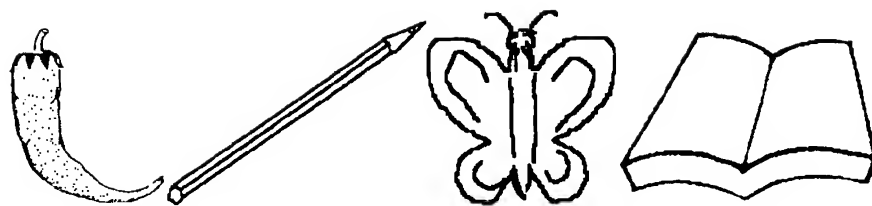
кеме

картошка

1. Кубик менен ойнойт.
2. Кулпу менен бекитет.
3. Коньки менен муз тебет.

4. Картошка менен тамак кылат.
5. Кеме сууда сүзөт.

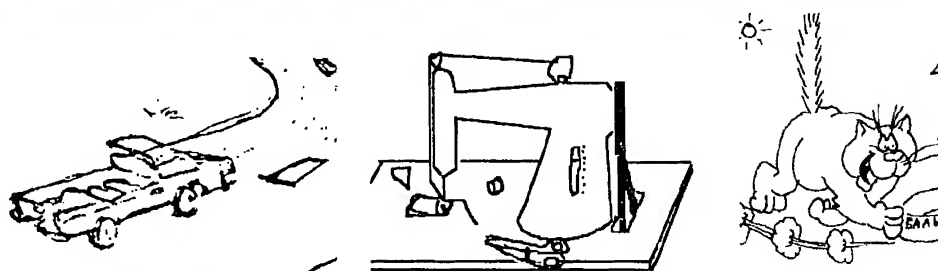
Бул эмне ?

Калемпир карандаш

көпөлөк

китеп

1. Калемпирди тамакка кошот.
  2. Карандаш менен сүрөт тартат.
  3. Көпөлөк жайында келет.
  4. Китепти окуйт.
-

Бул эмне ?

Машина

бут машина

мышык

1. Машина жүк ташыйт
2. Бут машина кийим тигет.
3. Мышык чычкан кармайт.

**ТЕМА: САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS.**

Биринчи сабак	First lesson
1 (бир)	1 (one)

YOU WILL LEARN :

- To express simple greetings;

GRAMMAR :

- Noun. Nominative Case

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE: Listen and act out dialogues.

- Салам Айша!
- Салам Асан!
- Кандай?
- Жаман эмес.

- Салам Асан, иштер кандай?
- Рахмат, жакшы.
- Салам!
- Салам!
- Менин атым Асан, сенин атың ким?
- Менин атым Айша.

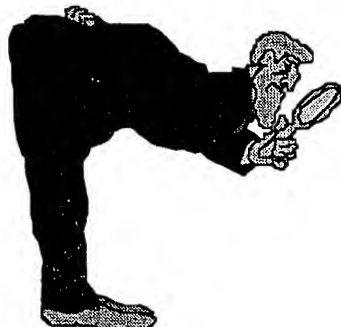
- Кандай?
- Жакшы, өзүңчү?
- Алынча.

VOCABULARY

Салам!	- Hi!
Кандай/Иштер кандай?	- How are you?
Өзүңчү?	- And how are you?
Рахмат, жакшы.	- Thanks, fine.
Жаман эмес./Алынча.	- Not bad.
Сенин атың ким?	- What is your name?
Менин атым ...	- My name is ....
Бул	- This
Ким?	- Who?
Эмне?	- What?

1. PHONETIC DRILL

Listen, repeat and practice

а - ат	ы - ыр
о - от	у - ут
э - эт	и - ит
о - от	у - ут

Listen, read and practice

а - тым	и - шим	ө - зум
а - тың	и - шин	ө - зүң
а - ты	и - ши	ө - зү

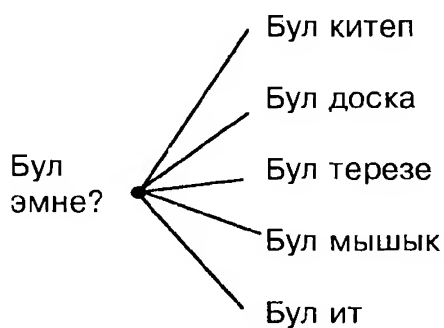
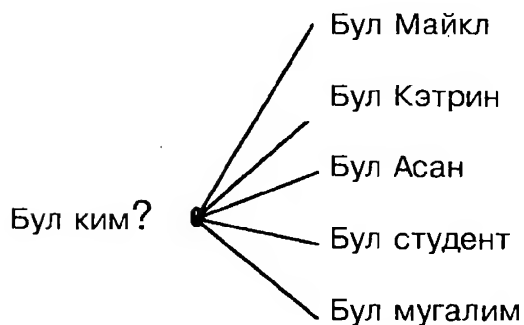
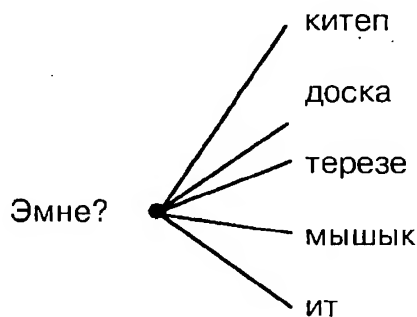
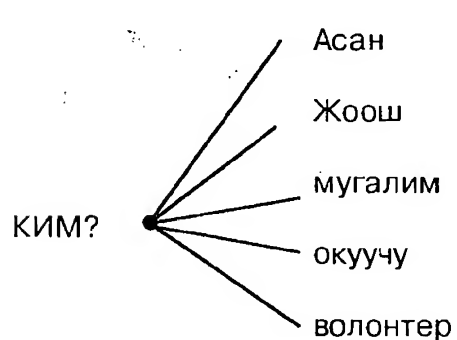
Read and practice

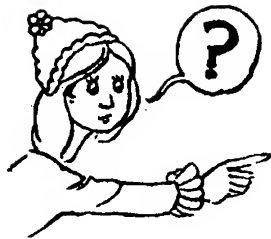
- Сенин атың ким?	- Иштер кандай?
- Менин атым Марли.	- Иштерим жакшы.
- Менин атым Асан.	- Иштерим жаман эмес.
- Менин атым Самат.	- Иштерим алынча.
- Менин атым Атай.	- Рахмат, жакшы.
- Менин атым Исмаил.	- Өзүңдүн иштериң кандай?

2.GRAMMAR

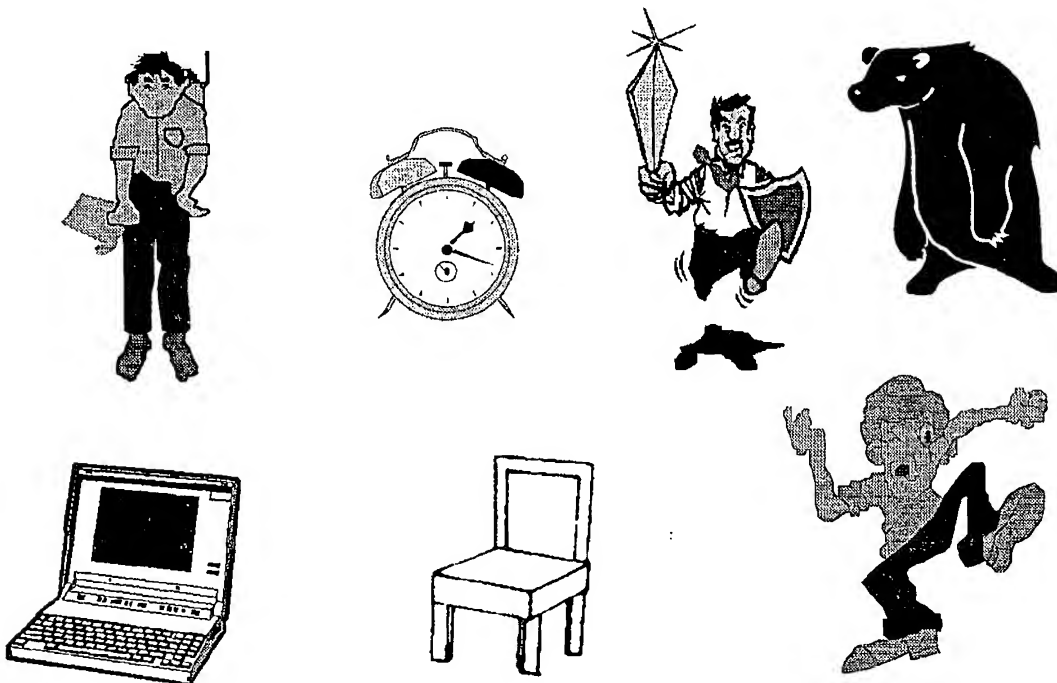
There are two questions in **NOMINATIVE CASE #1**
Ким? - Who? => denotes only people
Эмне? - What? => denotes animals and inanimate subjects.
 The nominative case is used to denote subjects.

3. PRACTICE

Ex 1. КИМ? ЭМНЕ? деген суроого жооп берген сөздөрдү экиге бөлүп жазгыла
Divide these pictures in two groups WHAT? and WHO?.

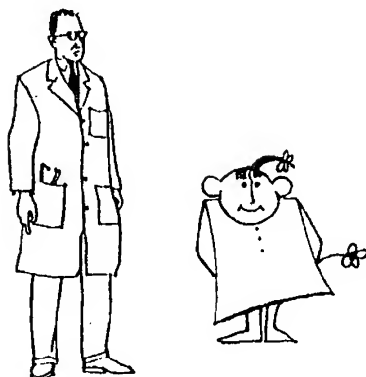

Ex 2. Бул сөздөрдүн ичинен КИМ?, ЭМНЕ? деген суроого жооп берген сөздөрдү таап экиге бөлгүлө
Identify the words, which answer the questions WHO? and WHAT? and divide them in two groups

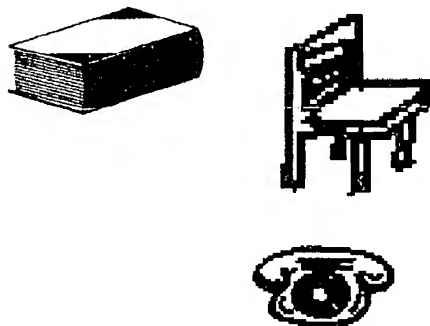
Агай, эжей, мугалим, китеп, бор, терезе, окуучу, калем, эшик, Асан, дептер, доска, мышык, ит, мектеп, Кэтрин, Патрик, Тин.

Ex 3. Суроо берип, суроолорго жооп бергиле
Ask questions **What is this?** and **Who is this?** and answer.

БУЛ КИМ?

БУЛ ЭМНЕ?

Ex 4. Диалогду керектүү сөздөр менен бүтүп, анан түгөйүңөр менен ойногула.
Complete these conversations with suitable words and then practice them with a partner

а)

- _____ Айша!

- Салам _____!

- _____?

- Жаман эмес.

б)

- _____!

- Салам !

- _____?

- Менин атым Джон.
Сенин атың ким?

в)

- Салам Асан. _____?

- Рахмат. _____.

г)

- _____?

- _____, өзүңчү?

- _____.

LET'S TALK

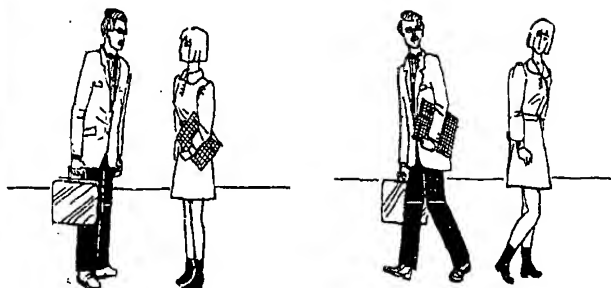
Ex 5. Диалогду түзгүлө:
Make up a dialogue.

- а) Досуң менен саламдашып анын иштери жөнүндө сура.
Greet your friend and ask him/her about his work and well being.
- б) Жаныңдагы студент менен саламдашып тааныш. Өзүңдүн атыңды айт, анын атын сура.
Greet your neighboring student and introduce yourself and ask him/her about him/herself.
- в) Өзүңдү группалашыңа тааныштыр.
Introduce yourself to some of your classmates.

**ТЕМА: САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS**

Экинчи сабак	Second lesson
2 (эки)	2 (two)

YOU WILL LEARN :

- To express simple greetings;
- To take leave;

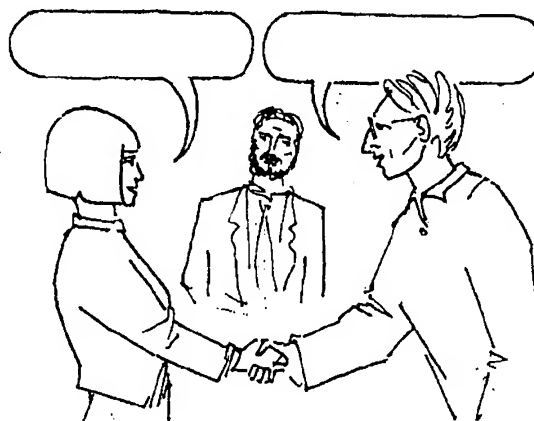
GRAMMAR :

- Polite endings;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE: Listen to and act out the dialogue.

- а) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Иштериңиз кандай?
- Жакшы, рахмат.

- б) - Кандайсыз?
- Рахмат, жакшы.
- Иштериңиз жакшыбы?
- Жакшы.

- в) - Саламатсызбы Айша-апа!
- Саламатчылык Асан!
- Ден соолугуңуз кандай?
- Рахмат, жакшы.
- Саламатта болуңуз, апа.
- Жакшы бар.

- г) - Саламатсызбы агай!
- Саламатчылык.
- Сиз канча жаштасыз?
- Мен 45 (кырк беш) жаштамын, өзүңчү?
- Мен 18 (он сегиз) жаштамын.

- д) - Ассалом алейкум!
 - Алейкум ассалом!
 - Иштериңиз кандай?
 - Жаман эмес.
 - Жакшы калыңыз.
 - Саламатта болуңуз.

- е) - Сиз кайдан келдіңиз ?
 - Мен Америкадан келдим.
 - Сиз окуйсузбу же иштейсизби?
 - Мен окуймун.
 - Мен иштеймин.

PROVERB

"Сиз" деген сылык сөз,
 "Сен" деген сенек сөз.

VOCABULARY

Саламатсызбы?

Саламатчылык

Ассалом алейкум

Алейкум ассалом

Иштериңиз кандай?

Иштериңиз жакшыбы?

Ден-соолугуңуз кандай?

Сиз канча жаштасыз?

Мен 40 жаштамын.

Сиз кайдан келдіңиз?

Мен Америкадан келдим

Сиз окуйсузбу же иштейсизби? - Do you study or work?

Мен окуймун

Hello

- How are things?

- How are things?

- How's your health?

- How old are you?

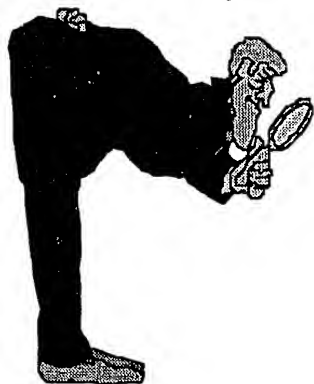
- I am 40 years old

- Where are you from?

- I am from America

- Do you study or work?

- I study

1. PHONETIC DRILL**1. Listen, repeat and practice.**

сиз - суз - сиз - суз
 ныз - нуз - низ - нуз
 алар

мен - сен - сиз - ал
 биз - силер - сиздер -
 алар

2. Listen, repeat, read and practice

мен - менин

сен - сенин

сиз - сиздин

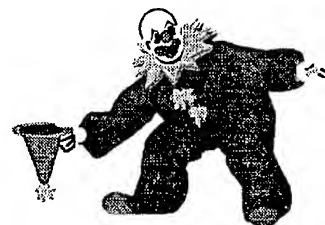
ал - анын

менин атым, сенин атың, сиздин атыңыз, анын аты

2.GRAMMAR

Polite endings in the kyrgyz are very important. When we speak to older people, to a teacher, to superior and to a new acquaintance we use the following polite endings.

Adjective + -сыз, -сийз
adverbs. -суз, -сүз

EXAMPLE:

жакшы + сыз + бы - Are you fine?
саламат + сыз + бы - Are you fine (health)?
улуу + суз - You are older?

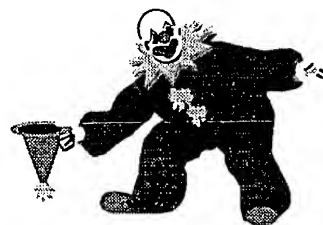

Noun + 2 pers.poss.end. + -ңыз, -нуз
-ңиз, -һуз

EXAMPLE:

иш + и~~и~~ + ңыз your business
ден-соолук + у~~у~~ + нуз your health
оку + у~~у~~ + ңыз your classes
дос + у~~у~~ + ңыз your friend

VERB + -(ы)ңыз, -(у)нуз
-(и)ңиз, -(ү)һуз

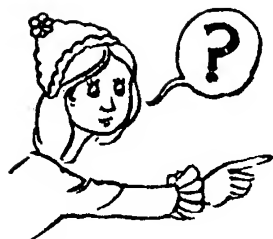
EXAMPLE:

а) бар + ыңыз go please
ук + уһуз listen please
кир + иңиз come in please
көр + үһуз look please

б) мектепке бар + а + сыз + бы - Will you go to school?

кайда бар + а + сыз
эмнеге бар + а + сыз

- Where will you go?
- Why will you go?

3.PRACTICE.

- Ex 1. Сүйлөмдөрдү сылык формасынын мүчөлөрү менен бүтүргүлө.
Complete the sentences with a polite endings.

Саламат____, ден-соолук____, кал____, кандай____
кел____, жакшы____, саламат____, кел____
оору____, улуу____

- Ex 2. Сылык формадагы мүчөлөрдүн астын сызгыла.
Underline polite endings.

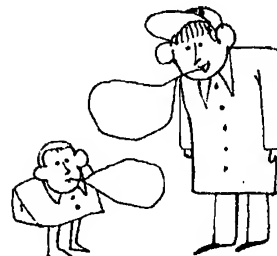
келиңиз, саламатсызбы, ден-соолугуңуз, барыңыз, отуруңуз,
сүйлөңүз, жазыңыз, окуңуз, кайталаңыз, сураңыз, туруңуз

- Ex 3. Бул суроолорду түгөйүңүздөн сураңыз жана орун алмашкыла.
With a partner take turns asking each other these questions.

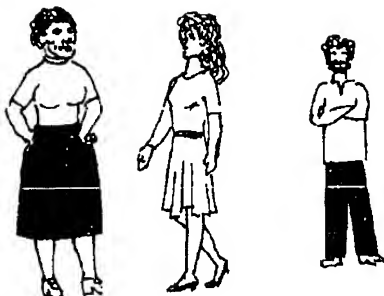

- Сиздин ден-соолугуңуз кандай?
- _____
- Сиз кайдан келдиңиз?
- _____

- Сиз окуйсузбу?
- _____
- Сиз иштейсизби?
- _____

Ex 4. Окшош диалог түзгүлө.
Make up similar dialogues.

- Саламатсызбы эже!
- Саламатчылык!
- Ден-соолугуңуз кандай?
- Рахмат, жаман эмес. Сиз кимсиз?
- Мен Джейн. Бул Роберт.
- Сиз кайдан келдиңиз?
- Мен Мичигандан келдим. Мен мугалиммин.

Ex 5. Төмөнкү сөздөрдү, сөз айкаштарын колдонуп
диалог түзгүлө.
Make up dialogues using the following words and
expressions.

- а) саламатчылык, жакшы, ден-соолук, иштер кандай,
жаман эмес, рахмат, саламатсызбы.
- б) Кайдан келдиңиз? Сиз окуйсузбу? Америкадан, мен,
иштеймин, мен окуймун, иштериңиз жакшыбы?
саламатта болуңуз.

Ex 6. Туура суроолорду таап ордуна койгула.
Ask the correct questions to the given answers
below.

а) _____	Жакшы, рахмат
б) _____	Алейкум салам
в) _____	Саламатчылык
г) _____	Мен иштейм
д) _____	Мен окуйм
е) _____	Америкадан
ж) _____	Бул Роберт
з) _____	Бул Майкл

Ex 7. Бул сүрөттө Асан төмөндөгү кайсы саламдашууну колдонот.
Which expression can Asan use in this picture?

- 1) Саласатсызбы!
- 2) Ассалом алейкум!
- 3) Саламатсызбы агай!

Жооп беруу:

- 1) Саламатчылык
- 2) Ассалом алейкум!
- 3) Саламатчылык!

LET'S TALK

Ex 8. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

- a) You are walking along the street. A native speaker wants to get acquainted with you. Introduce yourself, talk about yourself and ask him/her about him/herself.
- b) You are at your site. Get acquainted with your colleague. Ask him/her as many questions as you can. Answer his/her questions about yourself.
- c) Greet and get acquainted with an old aksakal. Ask him as many questions as you can.
- d) You are at your site. Get acquainted with your school's director. Tell him where you are from. You are 20 years old.

ТЕМА: САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS.

Үчүнчү сабак	Third lesson
3 (үч)	3 (three)

YOU WILL LEARN :

- To greet people and to be greeted;

GRAMMAR :

- Plural forms of nouns;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

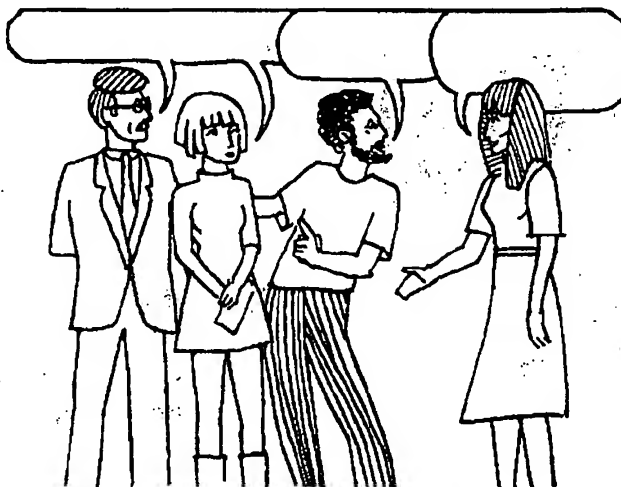
EXERCISE. Listen and act out the dialogues.

a)

- Саламатсыздарбы балдар!
- Саламатчылык эжей!
- Силер кайдан келдинер?
- Биз Америкадан келдик.

б)

- Саламатсыздарбы?
- Саламатчылык!
- Иштеринер кандай?
- Рахмат, жакшы.
- Ден-соолугунар кандай?
- Абдан жакшы.

в)

- Салам Айша!
- Салам Үсөн!
- Булар кимдер?
- Булар волонтерлор (мугалимдер, студенттер, окуучулар)
- Алар/Булар кайдан келди?
- Алар Америкадан келди/келишти.

г) - Иштериңер жакшыбы?

- Рахмат, жаман эмес.

д) - Кандайсыңар?

- Кудайга шүгүр.

е) - Силер окуйсуңарбы?

- Ооба окуйбуз.

- Америкадан келдиңерби?

- Ооба, биз Америкадан келдик.

VOCABULARY

Саламатсыздарбы?	- Hello
Кандайсыңар?	- How are things?
Иштериңер кандай?	- How are things?
Ден-соолугуңар кандай?	- How is your health?
Кудайга шүгүр	- Not too bad
Силер	- you
Биз	- we
Булар	- These
Алар	- those
Мугалим	- teacher
Окуучу	- student
Америкалыкпыз	- Americans

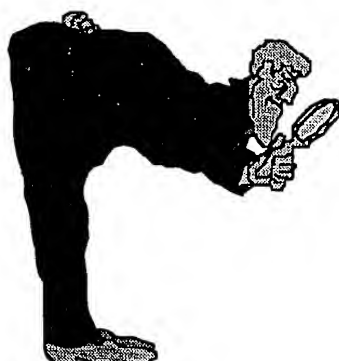
1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

лар - лор - лер - лөр

дар - дор - дер - дөр

тар - тор - тер - төр

2. Listen, repeat and practice.

ким - кимдер

эмне - эмнелер

ал - алар

сиз - сиздер

биз - сиз - сиз - сиз

3. Listen, repeat, read and practice

Бала - балдар
 кыз - кыздар
 мугалим - мугалимдер
 китеп - китептер
 окуучу - окуучулар

студент - студенттер
 сиз - сиздер
 терезе - терезелер
 волонтер - волонтерлор
 дептер - дептерлер

2.GRAMMAR

PLURAL FORM OF NOUNS

КИМДЕР? Who are they?
 ЭМНЕЛЕР? What are they?

The plural suffix +лар is added directly to nouns before possessive and case endings. The plural suffix can also be added to pronouns.

After vowel and "й", "р" + -лар, -лер,
-лор, -лөр.

After voiced consonants + -дар, -дер,
-дор, -дөр.

After voiceless consonants + -тар, -тер,
-тор, -төр.

КИМДЕР? — бала - балдар
 — кыз - кыздар
 — эже - эжелер
 — апа - апалар

ЭМНЕЛЕР? — терезе - терезелер
 — китеп - китептер
 — мышык - мышыктар
 — ит - иттер

3. PRACTICE.

Ex 1. Төмөнкү сөздөрдү көпчүлүк формага келтирип жазгыла.
Fill in the required endings.

MODEL: ТЕПЕЗЕ____ - ТЕПЕЗЕЛЕР

дос, доктор, парта, калем, дептер, директор, мугалим,
студент, доска, бор, китеп, лампа, гүл

Ex 2. Төмөнкү сөздөрдү көпчүлүк түргө келтирип экиге бөлүп жазгыла.
Give the plural form endings for the following words and divide them in two groups.

MODEL: Кимдер?
агайлар

Эмнелер?
үстөлдөр

кыз, мугалим, доска, калем, мышык, ит, волонтер, бизнесмен.

Ex 3. Төмөнкү көптүк форманын мүчөлөрүн колдонуп сөздөрдү түзгүлө.
Using these plural form ending make as many words as you can.

-лар	-дар	-тар
-лор	-дор	-тор
-лер	-дер	-тер
-лөр	-дөр	-төр

Ex 4. Төмөнкү сөздөрдү окуп, англис тилине которгула.
Read the following words and translate into english.

Ким? Кимдер?

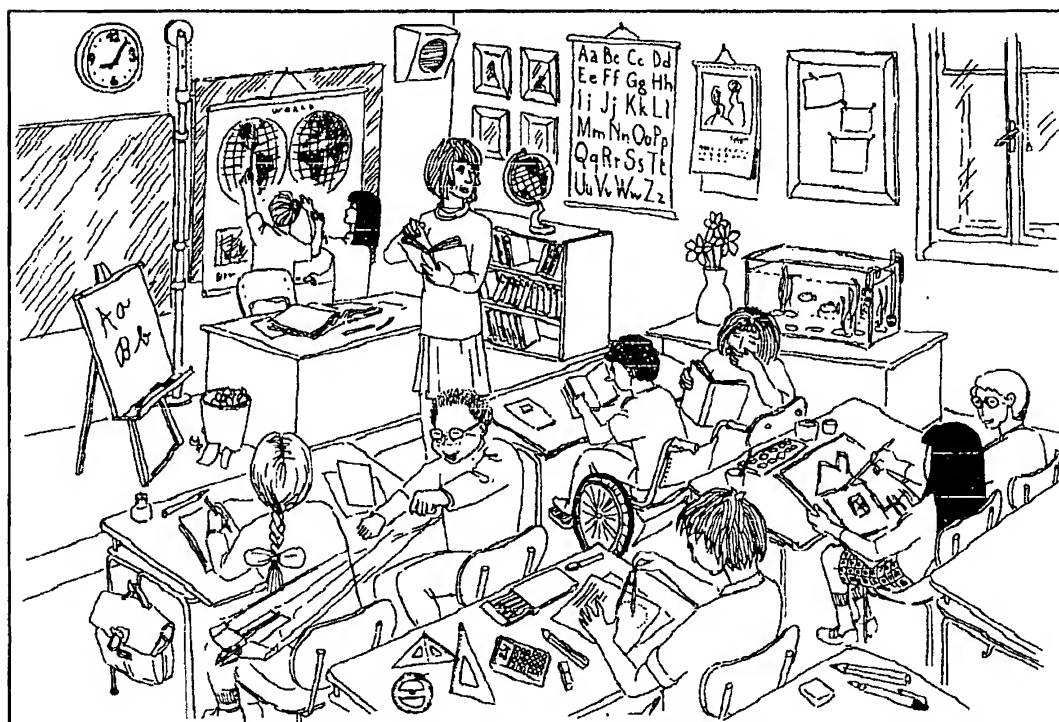
бала - балдар
кыз - кыздар
эже - эжелер
эжей - эжейлер
мугалим - мугалимдер
студент - студенттер
окуучу - окуучулар

Эмне? Эмнелер?

терезе - терезелер
парта - парталар
китеп - китептер
мышык - мышыктар
окуу - окуулар
институт - институттар
көчө - көчөлөр

Ex 5. Сүрөттү карагыла, төмөнкү сөздөр менен түгөйүңөргө суроо бергиле. Анан орун алмашып иштегиле.

Look at this picture. Using the following words ask your partner questions. Then take turns doing so.

Эмнелер, кимдер, парталар, окуучулар, отургучтар, китептер, балдар, кыздар.

5. LET'S TALK

Ex 6. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

- a) Сиз биринчи жолу мектепке келдиниз.
Кызматташтар менен саламдашып, таанышыңыз.
You are visiting your school at your site. Greet and get acquainted with your colleagues. Introduce yourself and ask them as many questions as you can.
- б) Сен класска кирдиң, балдар менен саламдашып, окуулары жөнүндө сура.
You are in your classroom. Greet your students and ask them about their classes

**ТЕМА: ТААНЫШУУ.
GETTING ACQUAINTED.**

Төртүнчү сабак	Fourth lesson
4 (төрт)	4 (four)

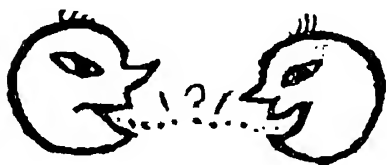
YOU WILL LEARN :

- To introduce yourself;
- To introduce somebody.

GRAMMAR :

- Personal pronouns;
- Possessive pronouns (plural)

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- а) - Саламатсыздарбы?
- Менин атым Майрам.
Мен мугалиммин.
- б) - Сенин атың ким?
- Менин атым Жош.
- Сен кайдан келдиң?
- Мен Америкадан келдим.
- Сен мугалимсиңби?
- Жок, мен волонтермун.
- в) - Бул ким?
- Бул менин досум.
- Ал окуучубу?
- Жок, ал волонтер.
- Анын аты ким?
- Анын аты Майкл.

- г) - Сиз кайдан келдиңиз ?
- Мен Калифорниядан келдим.
- Сиздин атыңыз ким?
- Менин атым Патрик.
- Сиз канча жаштасыз?
Мен 47 жаштамын.

- д) - Таанышып кой .
 Бул менин досум. Аты Асан.
 - Таанышканым кубанычтуумун.
Менин атым Жим.

VOCABULARY

Сен мугалимсиңби?	- Are you a teacher?
Ал окуучубу?	- Is he (she) a student?
Таанышып кой	- Let me introduce you to my friend
Анын аты ..	- His name is ....
Таанышканым кубанычтуумун	- Nice to meet you

1. PHONETIC DRILL.

1. Read, repeat:

- Н - качан, кайдан, мен, сен, кандай, анан, заман
 Ң - атаң, атың, чоң, келдиң, бардың, көрдүң, эң.

2. Listen, read and practice

- Н - мен-менин, ал-анын, Асан, волонтер, Джон, кант.

- Ң - мең, сүйлөңүз, келиңиз, туруңуз, барыңыз, калыңыз.

3. Listen, repeat. Notice the articulation of К and Г.

- К - ка-ко-ку-кы-ки
 Г - га-го-гу-гы-ги

Кандай, кайда, кой, кул, кет, китеп, кут.
 Мага, сага, мугалим, агай, сызгыч, сегиз.

4. Listen, repeat and practice.

- Таанышып кой(уңуз).	- Сен кайдан келдиң?
- Бул менин досум.	- Мен Америкадан келдим.
- Бул менин эжем.	- Мен Канзастан келдим.
- Бул менин апам.	- Мен Ютадан келдим.
- Бул менин атам.	- Мен Нью-Йорктон келдим.
- Бул менин мугалимим.	- Мен Сиетлдан келдим.

2. GRAMMAR

The Kyrgyz Language has no grammatical gender. It does not distinguish between female and male or neuter forms. Depending on the context, the third person pronoun "ал" is translated as "she/he/it"

PERSONAL PRONOUNS

Person	Personal pronouns	Endings
1	Мен - I	-мын, -мин, -мун, -мун
2	Сен - You	-сың, -сиң, -сун, -сун
3	Сиз - You(polite)	-сыз, -сиз, -суз, -сиз
4	Ал - She/he	

EXAMPLE:

- а)
- Мен окуучумун, мугалиммин
 Сен окуучусун, мугалимсин
 Сиз окуучусуз, мугалимсиз
 Ал окуучу, мугалим

б)

good

beautiful

Мен
Сен
Сиз
Ал

жакшымын
жакшысың
жакшысыз
жакшы

сулуумун
сулуусун
сулуусуз
сулуу

3. PRACTICE

Ex 1. Жок мүчөлөрдү тууралап койгула
Fill the appropriate personal ending.

Мен окуучу _____, Мен студент _____, Мен доктур _____,

Сен директор _____, Ал мугалим _____, Сиз студент _____

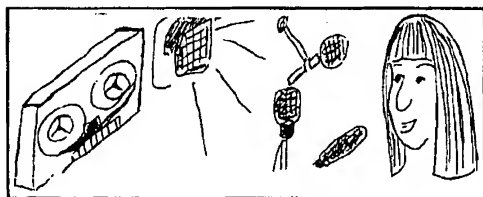
Ал бийчи _____, Сен бийчи _____, Сиз айдоочу _____

Ex 2. Жактама атооч менен зат атоочту тууралап тапкыла.

Match the personal pronouns with the nouns.

Мен
Сен
Сиз
Ал

ырчысыз   милиционер
ырчымын
ырчысың
ырчы

ырчы

милиционер

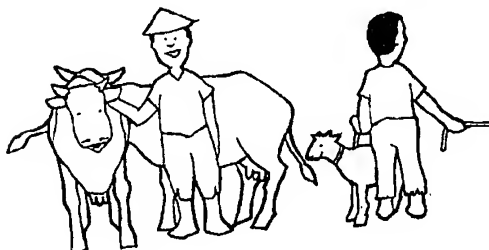
мугалим

Мен
Сен
Сиз
Ал

мугалиммин
мугалимсиң
мугалимсиз
мугалим

пахтачы _____

малчы _____

малчы

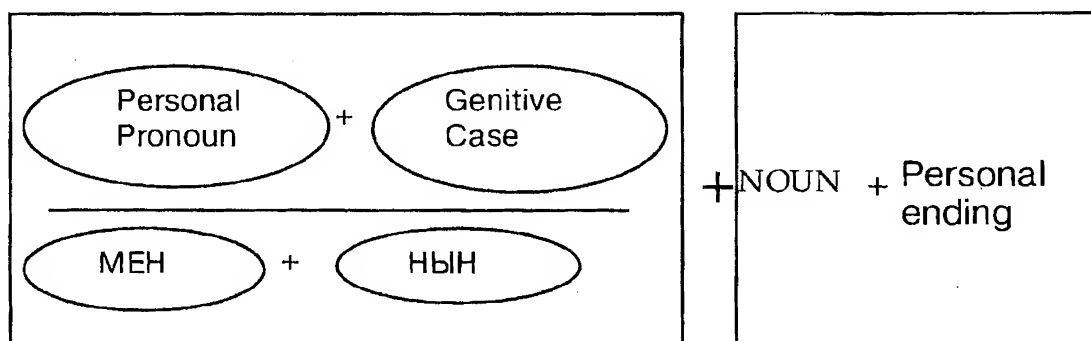
пахтачы

4. GRAMMAR

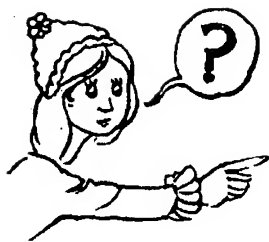
To express the English pronouns "my, your, his, her, its" the Kyrgyz use possessive suffixes. Possessive suffixes are genitive case endings. Genitive case expresses possession/ownership.

1. Менин	_____м
2. Сенин	_____н
3. Сиздин	_____нуз
4. Анын	_____ы

МЕН - МЕНИН I - My	досум, кызым, балам
СЕН - СЕНИН You - Your	досуң, кызың, балаң
СИЗ - СИЗДИН You - Your (polite)	досунуз, кызыңыз, балаңыз
АЛ - АНЫН he/she/it - his/her/it's	досу, кызы, баласы

5.PRACTICE

- Ex 3.** Төмөнкү сөздөрдүн аягына таандык мүчөлөрдү коюп, сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these words. Supply the missing endings.

MODEL : Бул менин китеб____ - Бул менин китебим

Бул менин | сүрөт____, комуз____, китеп____

Бул сенин | терезе____, мектеп____, кыз____

Бул сиздин | бала____, сызгыч____, бор____

Бул | агай____, эже____, апа____, ата____

- Ex 4.** Төмөнкү ат атооч менен зат атоочторду таандык мүчөлөр боюнча тууралап койгула.
Match these possessive pronouns with nouns according to their personal possessive endings.

Сиздин		жигиттин
Сенин		өлкөнүз
		досуңуз
		атаң

- Ex 5:** Төмөнкү диалогду бүтүрүп, ойногула
Complete and practice these dialogues.

- а)
- _____ атыңыз ким?
  - _____ атым Канат.
  - Канат _____ мугалимсизби?
  - Ооба, _____ мугалим _____?

- б)
- Сенин ат _____ ким?
  - Менин ат _____ Джон.
  - Сенин досу _____ барбы?
  - Менин досу _____ бар.
  - Сенин үй _____ кайда?
  - Менин үй _____ Америкада.

LET'S TALK.

Ex 6. Диалог түзгүлө. Make up dialogues.

- a) Байкеңиз досун конокко чакырган. Өзү үйдө жок. Досу менен сүйлөшүңүз. Өзүңүздү тааныштырыңыз жана андан суроолорду сураңыз.
Your host brother invited his friend to home, but he himself had to leave. Speak with his friend, introduce yourself and ask him as many questions as you can.
- b) Сиз эски досуңуздукуна жаңы досуңуз менен бардыңыз. Аны досторуңузга тааныштырыңыз (Анын аты Анара, 20 жашта, ал Бишкектен).
You are visiting your old friends with a new friend. Introduce her to your friends (Her name is Anara, she is 20 years old from Bishkek)
- c) Сизди мектепке же институтка кечеге чакырды. Кечээнин аты "Келгиле таанышалы". Сизди өзүңүз жөнүндө айтып берүүнү сурашты.
You are invited to a party at your school or institute. The theme of the party is "Let's get acquainted". You are asked to speak about yourself.
- d) You are travelling to Osh. Introduce yourself to your neighbour, tell him/her where you are going, ask him/her questions about him/her.
- e) You are a teacher from Colorado states in America. You are 28 years old, married, have two children. Your wife/husband is 30 years old, a doctor. Introduce yourself to someone and ask him/her questions about him/herself.

**ТЕМА: ТААНЫШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS**

Бешинчи сабак	Fifth lesson
5 (беш)	5 (five)

YOU WILL LEARN :

- To ask for and give personal informations;
- To introduce somebody.

GRAMMAR :

- Personal and possessive Pronounce (singular)

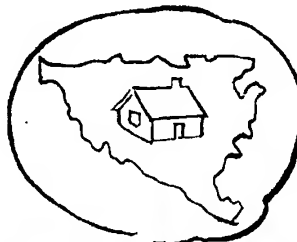

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

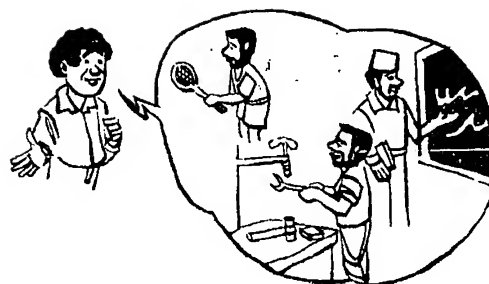
- a)
- Силер кайдан келдиңер?
  - Биз Калифорниядан келдик.
  - Силердин кесибиңер эмне?
  - Биздин кесибибиз мугалим.

- б)
- Салам Стив. Булар кимдер?
  - Булар менин досторум.
  - Алардын мугалими ким?
  - Алардын мугалими Гулайым.

- в)
- Сиздердин атыңар ким?
  - Менин атым Жош.
  - Менин атым Патрик.
  - Менин атым Марли.
  - Сиздердин кесибиңер эмне?
  - Мен мугалиммин.
  - Мен бизнесменмин.
  - Мен инженермин.
  - Сиздер кайдан келдинер?
  - Биз Америкадан келдик.

VOCABULARY

кесип – occupation, profession
 биздин кесибибиз – our occupation
 таанышып алгыла – Let me introduce you to each other.
 тааншканыма кубанычтуумун – Nice to meet you

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

ңер-ңар-ңор-ңор-нур-нур
 дер-дар-дор-дор-дур-дур

2. Listen, repeat, read and practice.

сип-сиб-биз-быз-буз-буз	кесип-кесибиңер
мен-мең-сен-сиң-сын-суң	ат - атыңар
дик-дек-дык-дук-дук-дак	бул-булар-булардын-буларда
сиз- сиздер-сиздерде-сиздердин	

2.GRAMMAR

PERSONAL PRONOUNS (plural)

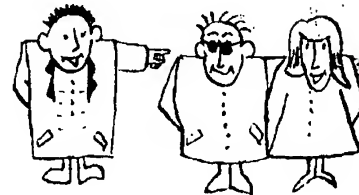
PERSON	PERSONAL PRONOUN	PRONOUN ENDINGS
1	БИЗ - WE	-быз, -биз, -буз, -бүз
2	СИЛЕР - YOU	-сыңар, -сиңер, -суңар, -сүңөр
3	СИЗДЕР - YOU (polite)	-сыздар, -сиздер, -суздар, -сүздөр
4	АЛАР - THEY	plural endings

EXAMPLE :

БИЗ окуучулар+быз

СИЛЕР окуучулар+сыңар
СИЗДЕР окуучулар+сыздар

АЛАР окуучулар

3. PRACTICE

Ex 1. Чекиттерди жфк мүчөлөрү менен толтургула.
Supply the missing endings.

MODEL : БИЗ ВОЛОНТЕР_____ - БИЗ ВОЛОНТЕРБУЗ

Биз окуучу_____, Биз мугалим_____, Силер ырчы_____

Алар мырза_____, Силер тилчи_____, Сиздер айдоочу_____

Биз доктор_____, Алар инженер_____, Силер студент_____.

Ex 2. Сол жактагы жактама ат атоочторду оң жактагы сөздөр менен тууралап тапкыла.
Complete each sentence with an appropriate word from the right column.

БИЗ
СИЛЕР
СИЗДЕР
АЛАР

ЫРЧЫСЫҢАР
ОКУУЧУЛАР
АЙДООЧУЛАР
СТУДЕНТТЕРБИЗ
СҮРӨТЧҮЛӨР
ДОКТОРСУҢАР

Ex 3. Жактама ат атоочторду тууралап койгула.
Put in personal pronouns.

_____ волонтерсун _____ волонтерсуңар

_____ окуучумун _____ окуучубуз

_____ ырчы _____ ырчылар

_____ мугалимсиз _____ мугалимсиздер

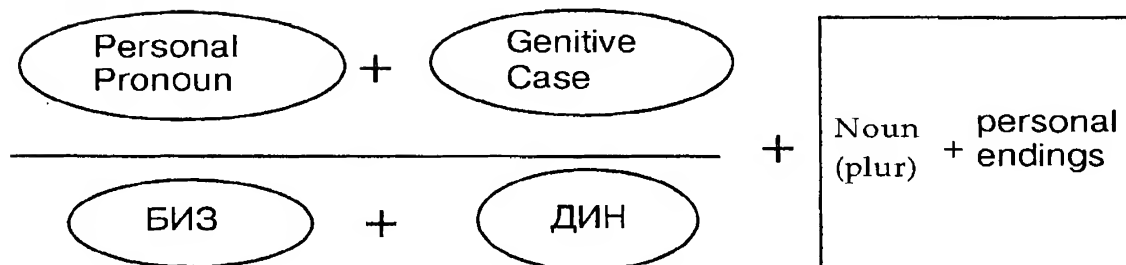
Ex 4. Төмөнкү жактама ат атоочторду колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences out if these personal pronouns.

Биз, мен, сиздер, алар, сиз, ал, силер, сиз, сен

4. GRAMMAR

POSSESSIVE PRONOUNS

Биз-Биздин – досу+буз, кызы+быз,
We - Our бала+быз

Силер-Силердин – досу+ңар, кызы+ңар,
You - Your бала+ңар_

Сиздер-Сиздердин – досу+ңуздар, кызы+ңар,
You (polite) - Your бала+ңар

Алар-Алардын – досу, кызы, баласы
They - Their

5. PRACTICE

Ex 4. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп
сүйлөм түзгүлө.

Make up sentences with these words.
Supply the missing endings

MODEL: БУЛ МЕНИН КИТЕБ_____. БУЛ МЕНИН КИТЕБ_____

Бул менин	сүрөт____, комуз____, китеп_____
Бул сенин	терезе____, мектеп____, кыз_____
Бул сиздин	бала____, сызгыч____, бор_____
Бул анын	агай____, эже____, апа____, ата_____

Ex 5. Жактама ат атоочтордун илик жөндөмөсүн колдонуп суроого жооп бергиле
Using possessive pronouns answer the questions.

MODEL: - Булар кимдин балдары?
- Булар **биздин** балдарыбыз.

Кыздарыңар, мугалими, досунуздар, классы, өлкөбүз, парталары, мектеби, китептериңиздер, калеми, отургучум.

Ex 6: Берилген сөздөргө суроо берип төмөндөгү көрсөтүлгөндөй жооп бергиле.
Put questions to the following words and answer the questions in the way shown.

MODEL: - **БУЛАР СИЛЕРДИН КИТЕБИҢИЗДЕРБИ?**
- **ООБА, БУЛАР БИЗДИН КИТЕБИБИЗ.**
- **ЖОК, БУЛАР БИЗДИН КИТЕБИБИЗ ЭМЕС.**

Дептер, сумка, калем, үй, дос, мугалим, класс, мектеп.

Ex 7: Тексти окуп мүчөлөрдү туура жазгыла.
Read this text, put in the right endings.

МЕНИН ДОСТОРУМ.

Менин достор____ көп. Сережа - орус, Джон - америкалык, Талгат - казак, Эркинбек - кыргыз. Биз жакшы достор____. Биз студентер____. Биз бир класста окуйбуз. А сенин достор____ барбы?

Ex 8. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions and practice.

- Сиздер кайдан келдиңер?
- Кесибиңер эмне?
- Канча жаштасыңар?
- Окуйсуңарбы же иштейсиңерби?

Ex 9. Диалогту бүтүрүп ойногула
Complete and practice the dialogue.

- _____
- Менин досум Бишкекте жашайт.
- _____
- Досум 25 жашта.
- _____
- Ал студент. Ал англисче сүйлөйт.

LET'S TALK.

Ex 10: Диалог түзгүлө
Make up dialogues.

- a) You are a foreigner, from France, 20 years old and a student. Introduce yourself to a Kyrgyz person and ask him/her questions about him/her-self.
- a) You are a teacher from Colorado state in America. You are 28 years old. Introduce yourself to someone, ask him/her questions to get information about him/her-self.
- a) Your students are from America. Introduce yourself to your students, telling them where you are from, and other information about yourself. Ask them questions to get information about them.

**ТЕМА: САЛАМДАШУУ. КОШТОШУУ.
GREETINGS. PARTINGS.**

Алтынчы сабак	Sixth lesson
6 (алты)	6 (six)

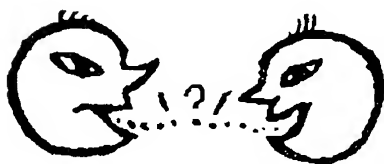
YOU WILL LEARN :

- To ask for and give personal information (marital status);

GRAMMAR :

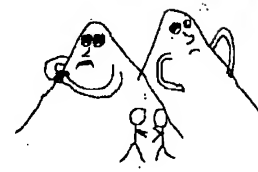
- Genitive Case #2;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- a) - Кечиресиз, бул Талды-Суубу?
- Ооба. Сен кимсин?
- Мен волонтермун.
- Сен кайдан келдиң?
- Колорадодон келдим.
- б) - Сенин аялың барбы?
- Жок, мен бойдокмун.
- в) - Турмушка чыккансыңбы?
- Ооба, эки балам бар.
- г) - Анаранын күйөөсү барбы?
- Жок, ал турмушка чыга элек.
- д) - Жоштун досу барбы?
- Албетте бар.
- Ал дагы Америкадан келдиби?
- Жок, ал Бишкекте жашайт.

Proverb

Эки тоо көрүшпөйт
Эки киши көрүшөт

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

ка - кы - ко - ку

ке - ки - ко - ку

кат - кыш - кол - кул

кет - кит - көл - күл

га - гы - го - гу

ге - ги - го - гу

ган - гын - гон - гун

ген - гин - ген - гүн

2. Listen, repeat and practice.

кара - кана - кыз - кур

керек - китеп - конок - күр

гана - сагыз - киного

сегиз - эмнеге - тоого - гүл

VOCABULARY

Сен кимсиң	- What are you?
Сенин аялың барбы?	- Are you married?
Турмушка чыккансыңбы?	- Are you married? (for females)
Үйлөнгөнсүңбү?	- Are you married? (for males)
күйөө	- husband
аял	- wife
бойдокмун	- single
Албетте	- of course

2. GRAMMAR

Genitive Case #2

Кимдин? Whose?

Эмненин? Who does it belong to?

Genitive Case expresses possession/ownership/belonging.

After vowels	+	-нын, -нин, -нун, -нүн.
After voiced consonants	+	-дын, -дин, -дун, -дүн.
After voiceless consonants	+	-тын, -тин, -тун, -түн

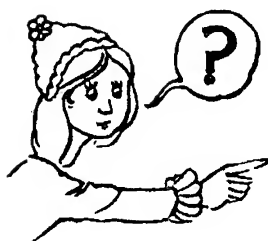
EXAMPLE :

Бала+нын
тоо+нун
эне+нин
төө+нун

кыз+дын
Том+дун
биз+дин
көз+дун

кат+тын
топ+тун
китеп+тин
өтүк+тун

ата+м+дын
короо+ң+дун
ини+си+нин
үй+үң+дун

3. PRACTICE

Ex 1. Окугула, которгула.
Read and translate.

- Кимдин сааты?	- Эмненин эшиги?
- Марлинин сааты.	- Мектептин эшиги.
- Кимдин комузу?	- Кимдин атасы?
- Асандын комузу.	- Джондун атасы.
- Кимдин сумкасы?	- Кимдин чачы?
- Баланын сумкасы.	- Айшанын чачы.

Ex 2. Кашанын ичин ачып сөздөрдү илик жөндөмөгө коюп таандык мүчөлөрдү туура коюп суроолорго жооп бергиле.
Remove the parentheses, put the words into genitive case using appropriate possessive personal endings.
Answer the questions.

MODEL : Бул (кимдин)___ кызы___.
Бул Асандын кызы.

Бул (кимдин)___ бала___

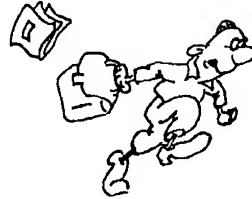
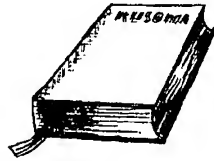
Бул (кимдин)___ ат___

Бул (кимдин)___ пардоо___

Бул (кимдин)___ парта___

Ex 3. Сүрөттөргө илик жөндөмөнүн суроосун коюп ага жооп бергиле.

Ask and answer questions in the Genitive case.

Ex 4. Чекиттерди толтур, суроолорго жооп жазгыла.
Fill in the required endings and ask questions.

MODEL: - Бул кимдин атасы? Бул Асан_____ атасы.
- Бул Асандын атасы.

Китеп_____ бети ачык. Кыз_____ жолдошу жакшы. Сүрөтчү_____ эмгеги чоң. Уй_____ сүтү көп. Бала_____ калпагы кооз.
Аксакал_____ комузу бар.

Ex 5. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer questions, according to the model.

MODEL: - Кимдин комузу?
- Баланын комузу.

Бул кимдин балдары?
Джейн кимдин кызы?
Кимдин үйү?
Кимдин достору?
Мэри кимдин эжеси?
Кимдин каты?

Ex 6. Илик жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
Fill in genitive case endings.

1. Мектеп_____ (эмненин?) короосу чоң.
2. Айша_____ (кимдин?) достору жаңы.
3. Зал_____ (эмненин?) терезеси чоң.

4. Китеп____ (эмненин?) сүрөтү кооз.
5. Самат____ (кимдин?) китеби таза.
6. Бул мен____ (кимдин?) класс____.
7. Бул сен____ (кимдин?) ата____.

Ex 7. Диалогду окуп аны ойногула.
Read and practice the dialogue.

- Бул сенин үйүңбү?	- Жок, менин үйүм эмес.
- Сенин үйүң кайда?	- Менин үйүм мектептин жанында.
- А бул кимдин үйү?	- Бул Үсөндүн үйү.
- Бул Үсөндүн эжесиби?	- Ооба, ал Үсөндүн эжеси.
- Анын аты ким?	- Анын аты Айша.

Ex 8. Тексти туура окуп илик жөндөмөсүнүн мүчөсүн тапкыла.
Read the text and identify the genetive case endings.

Биздин мектеп.

Үсөн мектептин сүрөтүн тартты.

- Биздин мектеп, - деди ал. Мектептин терезеси чоң, мектеп мейманкананын жанында. Мектептин короосунда көп алма бак өсөт. Ал алма бактарды окуучулар карашат, дайыма суу куйуп багышат. Алар азыр каникулда эс алып жатышат.

Ex 9. Суроо боюнча тексттен жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Үсөн эмненин сүрөтүн тартты?
2. Ал мектеп кайсы жерде?
3. Мектептин короосунда эмне өсөт?
4. Азыр балдар кайсы жерде эс алышат?

Ex 10. Макалды окугула жана англисче түрүн тапкыла.
Read the proverbs and find the English equivalent.

Жалкоонун оозу кыймылдайт,
Эмгекчилдин колу кыймылдайт.

Ex 11. Төмөнкү диалогдорду бүтүрүп ойногула.
Complete and practice these dialogues.

a) - Кечиресиз, бул Кант шаарыбы?

- _____

б) - Сен үйлөнгөнсүңбү?

- _____

в) - Ал турмушка чыкканбы?

- Жок, _____

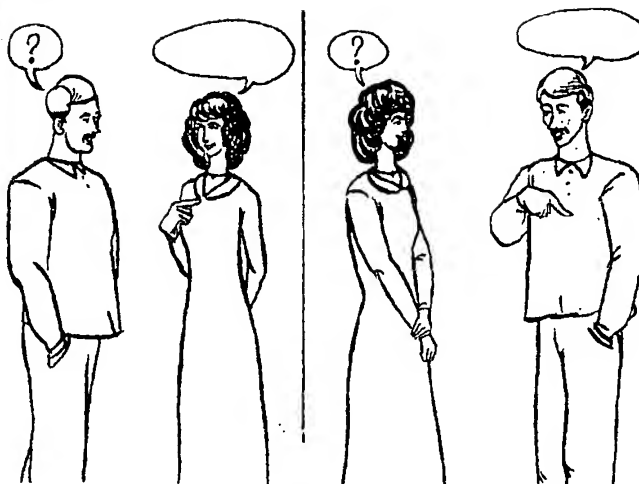
LET'S TALK

Ex 12. Диалог түзгүлө
Make up dialogues.

- a) You are Marat/Gulnara. You are married and have two children: a son and a daughter. Your son is 4, your daughter is 8, and your wife/husband is 30. Introduce yourself to someone, tell him/her everything about yourself. Ask thos person questions about him/her-self.
- b) You are Asan. You are a teacher, 25 years old, not married. You are receiving a PCV. Tell him/her about yourself and learn as much as you can about this PCV
- c) You are visiting your od friends with a new friend. Introduce her to your friends (her name is Ainura, she is 20 years old, she isn't married. Ainura is from Bishkek, and she has 2 brothers and 1 sister)

Жетинчи сабак	Seventh lesson
7 (жети)	7 (seven)

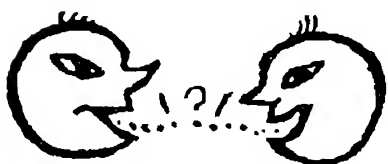
YOU WILL LEARN :

- To make polite requests;
- To express gratitude;
- To express lack of understanding and to clarify something;

GRAMMAR :

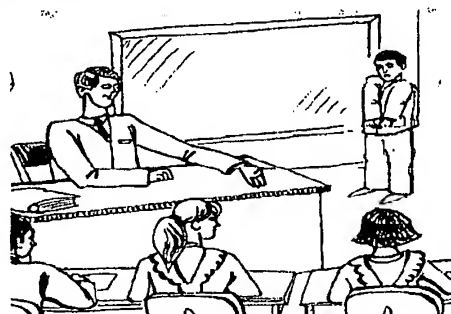
1. Verb Imperative Mood;
2. Plural form of Verbs;
3. Negative Participle "-ба";
4. Participle "-чы" instead of "please";

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- а) - Кечиресиз, бул кыргызча кандай?
 - Бул кыргызча "Сын алгы".
 - Кайталап коюңузчу.
 - "Сын алгы".
- б) - Көргөзүңүзчү ал китеппи?
 - Жок, бул китеп эмес, бул дептер.
- в) - Айтыңызчы, сиз эмне сабак окубайсыз?
 - Мен кечээ түшүнбөй калдым.

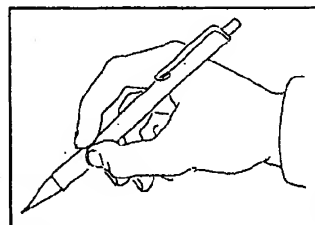
- г) - Сиз мага жооп бериңизчи.
- Мен бүгүн даяр эмесмин.
- д) - Эшикти жапчы, угулбай жатат.
- ж) - Терезени аччы, ысып кетти.
- з) - Айтыңызчы, бүгүн канча сабак болот?
- Бүгүн үч сабак болот.

Китепти окучу

Карачы, бул менин досум

Жазчы

VOCABULARY

Кечиресиз	- Excuse me
Кайталап коюңузчу	- Repeat, please
Айтыңызчы	- Tell me, please
кечээ	- yesterday
түшүнбөй калдым	- I don't understand
Жооп бериңиз	- Answer, please
Даяр эмесмин	- I am not ready
көргөз	- show
айт	- tell
бер	- give
жап	- close
ач	- open
ук	- listen
бол	- be

PROVERB

Сыйга сый
сыр аякка бал.

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat, read and practice.

ныз - нуз - низ - нүз
гыла - гула - гиле - гүлө
кыла - кула - киле - күлө

ба - бы - бу - бү
па - пы - пу - пү
бо - бо - бе - би

2. Listen, repeat, read and practice.

кара - кой - кул - кул
кыш - отур - тур - акырын - жаз - сүйлө - оку
кайтала - ук - кара - кана - кайра
ач - жап, ал - бер, отур - тур, кет - кел

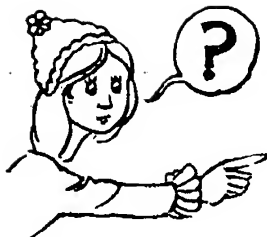

2. GRAMMAR

The Kyrgyz infinitive is the English imperative form of a verb.

Example:

СҮЙЛӨ - SPEAK
ОКУ - READ
БЕР - GIVE
КЕТ - LEAVE
ЖАТ - LIE
ЧЫК - GO OUT
СУРА - ASK

3. PRACTICE

Ex 1. Окугула жана которгула.
Read and translate.

Асан китепти оку. Доскага кел. Ордуна отур. Айша, китепти Асанга бер. Доскага чык. Борду ал. Сүйлөм түз. Суроого жооп бер.

Ex 2. Этиштерди сылык түргө айландкыла.
Add the polite form endings to the following verbs.

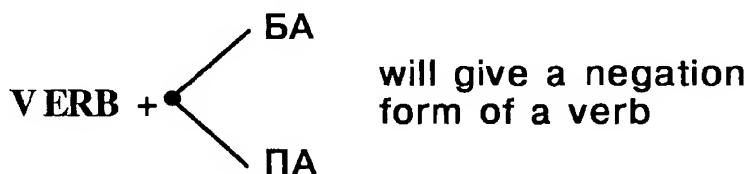
MODEL: сура - сураңыз

кел -
ал -
бар -
бер -
кой -

тааныш -
сүйлө -
айт -
кара -
иште -

көр -
өт -
отур -
жаз -
шаш -

NEGATION "-ба"

The negation of a verb is formed by adding the negative suffix -ба to the verb stem

-БА	-БЕ	-БО	-БӨ
бар <u>ба</u>	бер <u>бе</u>	ойно <u>бо</u>	сүйлө <u>бө</u>
оку <u>ба</u>	бийле <u>бе</u>	котор <u>бо</u>	көр <u>бө</u>
укта <u>ба</u>	кир <u>бе</u>	жогол <u>бо</u>	төлө <u>бө</u>

-ПА	-ПЕ	-ПО	-ПӨ
айт <u>па</u>	кет <u>пе</u>	жогот <u>по</u>	үйрөт <u>пө</u>
кач <u>па</u>	ич <u>пе</u>	тос <u>по</u>	көрсөт <u>пө</u>
уч <u>па</u>	чек <u>пе</u>	сок <u>по</u>	төк <u>пө</u>

Ex 3. Оку жана котор
Read and translate.

Мектепке барба
Мага китеп бербе

Don't go to school
Don't give me a book

Класста ойнобо

Don't play in the classroom

Суу ичпе

Don't drink water

Тамеки чекпе

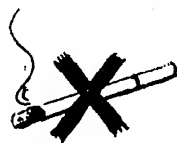
Don't smoke

Мен суу ичпейм

I don't drink water

Мен нан жебейм

I don't eat bread

Ex 4. Этиштердин терс түрүн тапкыла.
Write the negative form of the verbs.

MODEL : Жаз__ - жазба

Отур__, чык__, ич__, кел__, кет__, ойно__,

сүйлө____, токто____, чурка____, айт____, же____
ал_____.

Ex 5.

Этиштердин сылык жана терс формасын жазгыла.
Put in the polite and negative form.

MODEL: Шаарга бар____.
Шаарга барчы. (polite)
Шаарга барба. (negative)

Автобуска отур_____

Көчөдөн бас_____

Шаарды көр_____

THE PLURAL ENDINGS OF IMPERATIVE FORM OF VERB.

The plural form of a verb is formed
by adding suffixes:

STEM OF VERB +

-гыла, -гула,
-гиле, -гуло

-кыла, -кула,
-киле, -куло

EXAMPLE:

бар+гыла - go
кел+гиле - come
ал+гыла - take
сура+гыла - ask

Ex 6.

Буйрук этиштин көптүк формасынын мүчөсүнүн
астын сызгыла.
Underline the plural endings.

Балдар досканы карагыла. Тынч отургула. Көчүргүлө! Жазгыла!
Суроо койгула. Маселени чыгаргыла. Жооп бергиле. Бийлегиле.
Иштегиле. Күткүлө.

Ex 7. Сүйлөмдү этиштин көптүк формасынын мүчөлөрү менен бүтүргүлө
Complete the sentences supplying plural endings of verbs.

MODEL: Окуучулар, китепти оку_____.
Окуучулар, китепти окугула.

Балдар, мектепке кел_____. Парталарга тынч отур_____
Тексти оку_____. Сабакты жаз_____. Сүйлөмдү түз_____
Мугалимди ук_____. Көнүгүүнү көчүр_____.

NEGATION FORM OF VERBS.

VERB + $\begin{cases} \text{БА} \\ \text{ПА} \end{cases}$ + plural endings of verbs

Ex 8. Берилген этиштерге буйрук этиштин көптүк формасынын мүчөсүн койгула.
Complete these verbs with the correct plural endings.

барба____ ойнобо____ бербе____ сүйлөбө____

окуба____ которбо____ бийлебе____ көрбө____

уктаба____ жоголбо____ кирбе____ төлөбө____

айтпа____ жоготпо____ кетпе____ үйрөтпө____

качпа____ тоспо____ ичпе____ көрсөтпө____

учпа____ сөкпө____ чекпе____ төкпө____

In kyrgyz language we do not have a special word for "please". It is express with the help of endings:

STEM OF VERB + -чы, -чу, -чи, -чү

EXAMPLE:

сура+чы   отур+чу   кел+чи   сүйлө+чү
 айт+чы   ук+чу   бер+чи   көргөз+чү
 караңыз+чы   окуңуз+чу   иштениз+чи   көчүрүңүз+чү
 жазыңыз+чы   ойлонунуз+чу   бериңиз+чи   түзүңүз+чү

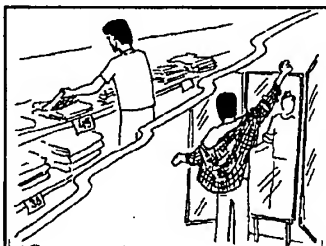
Ex 9. Окугула, которгула жана сураныч мүчөлөрдүн астын сызгыла.
 Read, translate and underline the polite request endings.

Кайталап коюңузчу, көргөзүңүзчү, айтыңызчы, бериңизчи, эшикти жапчы, терезени аччы, жардам бериңизчи, укчу, сүйлөчү.

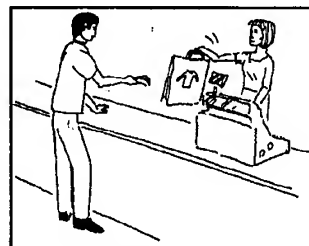
Ex 10. Сөздөрдүн мүчөлөрүн толуктап жазгыла.
 Put in -чы

танда___

ал___

төлө___

Ex 11. Туура окугула.
 Read correct.

мен

Мумкун болсо {
 терезени ачайынчы
 бор алып келейинчи
 класска кирейинчи
 эшикти жабайынчы
 партага отурайынчы
 китепти карайынчы
 калемди алайынчы

сен

Мумкун болсо {
 терезени аччы
 бор берчи
 класска кирчи
 эшикти жапчы
 партага отурчу
 китепти карачы
 калемди алчы

Ex 12. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice the dialogue.

- Кечиресиз, бул кыргызча кандай?
- Бул кыргызча "отургуч".
- _____
- "отургуч".

- _____, бүгүн канча сабак?   - Асан, сен _____?
- Бүгүн 4 сабак.   - Бүгүн мен даяр эмесмин.

LET'S TALK

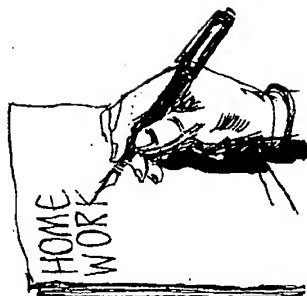
Ex 13. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice the dialogue.

- a) Сен сүйлөмдү түшүнбөй калдың. Мугалимден айтканын кайталоону өтүн.
You don't understand a sentence. Ask your teacher to repeat the sentence.
- b) Класс ысып кетти. Досундан терезени ачууну өтүн.
It is hot in the classroom. Ask your friend to open the window.
- c) Сиз мугалимсиз. Тапшырманы Асандан сураңыз.
You are a teacher. Ask Asan for his homework.

SELF LEARNING. (to lesson 7)

Ex 3. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

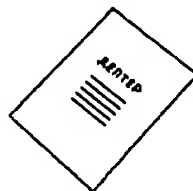
- Бул эмне? - Бул

- Бул ким? - Бул

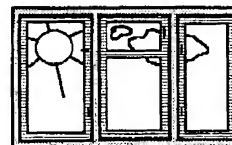

- Бул ким? - Бул

- Бул эмне? - Бул

- Бул эмне? - Бул

- Бул ким? - Бул

Ex 4. **Ким? Эмне?** - деген суроолорго сөздөрдү бөлгүлө.
Divide these words into **Who? & What?** groups.

MODEL: **Эмне?** - Сабак. **Ким?** - Окуучу.

Мугалим, кыз, бала, сабак, үй, мектеп, парта, терезе, уй, мышык, ит, бор, доска, китеп, дептер, калем, окуучу.

Ex 5. Сөздөргө көптүк мүчөлөрдү улагыла.
Fill in plural endings **-лар**

MODEL: Жол - жолдор, алма - алмалар.

Класс____, терезе____, эшик____, шаар____, окуу____,
кол____, сызгыч____, карандаш____, китеп____,
глобус____, карта____, указка____, стол____,
сабак____, журнал____, газета____, окуучу____,
мугалим____,

Ex 6. Сүрөт боюнча диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

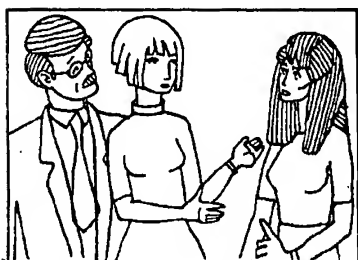

a) Greet your friend.

b) Introduce your groupmates.

Ex 7. Сүрөт боюнча диалог түзгүлө.
Make up dialogues

Досунду мугалимин
менен тааныштыр
Introduce your friend
to your teacher

Китепканачы менен
саламдаш, тааныш
анан китеп сура.
Get acquainted with
a librarian and ask for
a book.

Класстагы окуучулар
менен саламдаш жана
өзүңдү тааныштыр.
Greet these students and
introduce yourself.

Ex 8. Сүйлөмдү бүтүрүп жалпы суроо бергиле.
Complete these sentences and ask general
questions.

MODEL: Класста парта_____ турат
Класста парталар_____ турабы?

Дубалда карта_____ илинип турат. Көчө_____ таза жана кенен.

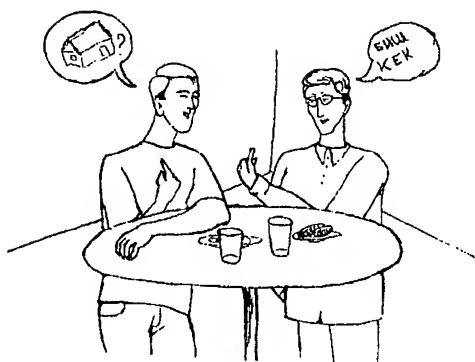
Устолдо китеп_____, дептер_____ жатат. Бул үй_____ бийик. Окуучу_____

жаңы мектепте окушат. Мугалим_____ конференцияга келишти.

Волонтер_____ Америкадан келишет.

Ex 9. Диалогду таандык мүчөлөр коюп бүтүргүлө.
Complete the dialogue by adding the appropriate word endings.

MODEL: - Бул кимдин досу? - Бул кимдин досу?
- Бул менин досу___. - Бул менин досум_.

- Сенин атың ким?
- Менин ат___ Марат.
- Сенин үй___ кайда?
- Менин үй___ Бишкекте.
- Үй___ номери канча?
- Үй___ номери жетимиш.
- Сенин досу___ барбы?
- Ооба, бар.
- Анын ат___ ким?
- Анын ат___ Жим.

Ex 10. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: Бул /кимдин?/ үйү?
Бул Асандын үйү.

- Бул /кимдин?/ китеби?
- Бул /кимдин?/ досу?
- Бул /кимдин?/ курбусу?
- Бул /кимдин?/ мугалими?
- Бул /кимдин?/ мектеби?

Ex 11. Таандык мүчөлөрдү улагыла.
Add possessive personal endings.

Менин

мугалим	+	_____
мектеп	+	_____
класс	+	_____
калем	+	_____
дос	+	_____
парта	+	_____

Ex 12. Таандык ат атоочторго берилген сөздөрдү туура койгула.
Match these possessive pronouns with the nouns according to their personal possessive endings.

Сенин	тобум
анын	мышыктын
менин	докторуңуз
сиздин	итибиз
биздин	мугалими
алардын	окуучулары
сиздердин	боруңар
силердин	үйүңүздөр

Ex 13. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

MODEL: - Бул ким? - Бул менин досум.
- Досундун аты ким? - Досумдун аты Жим.

-

-

-

-

Ex 14. Диалогду улантып, бирөө менен таанышкыла.
Complete the dialogue.

- Саламатсызбы! - Саламатчылык!

-

-

-

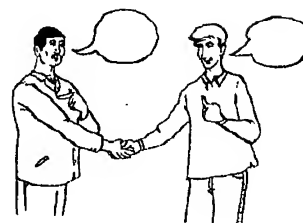
-

-

-

-

-

Ex 15. Текстти окуп, суроо бергиле жана суроолорго жооп бергиле.
Read the text, ask questions and answer them.

a) Менин туулган жерим.

Менин туулган жерим Кыргызстан. Кыргызстандын борбору Бишкек.

Кыргызстандын тоолору бийик, абасы таза, суулары тунук, элдери кең пейил.

Кыргызстандын белгилүү жазуучулары Ч. Айтматов, Т. Молдо, К. Тыныстанов, бийчилери Б. Бейшеналиева, А. Токомбаева, композитору А. Малдыбаев, сүрөтчүлөрү С. Чокморов, А. Чуйков.

б)

Англис тили - эне тилим
Орус тилин билемин
Эми болсо кыргызча
Үйрөнсөм деп жүрөмүн.

Ex 16. Текстти окуп, суроо бергиле.
Read the text and ask questions.

a) Менин досторум.

Менин досторум көп. Джон - Америкадан, Талгат - казак, Рашид - өзбек, Фридрих - немис, мен кыргызмын. Биз баарыбыз доспуз, чогуу окуйбуз, иштейбиз.

Джон - волонтер, ал үйлөнгөн. Талгат - доктур, ал бойдок. Рашид - мугалим, ал үйлөнө элек. Фридрих - ырчы, сүрөтчү жана айдоочу. Ал дагы бойдок. Мен тилчимин. Менин үй-бүлөм бар. Мен 25 жаштамын. Биз Кыргызстанда жашайбыз.

Ex 17. Бул сөздөрдү жаттап алгыла.
Memorize these expressions.

Саламдашуу.
Greetings.

Салам!

- Hi!

Саламатсызбы!

- Hi

- Саламатчылык!
- Саламатсыздарбы!
- Кандай?
- Кандайсыз?
- Жакшы, рахмат.
- Кудайга шүгүр.

- Good morning (afternoon,
evening)
- How do you do?
- How do you do? (polite)
- Fine, thanks.
- Not bad.

Таанышуу. Getting acquainted

- Таанышып алалы. Менин атым ..
- Таанышып кой. Бул .....
- Таанышканыма кубанычтуумун.
- Биз таанышпыз.
- Let's acquainted. My name ...
- Let me introduce myself ...
- I am glad to meet you.
- We have met each other
(we are familiar)

Коштошуу Farewells

- Саламатта болуңуз!
- Саламатта калыңыз!
- Жакшы кал.
- Көрүшкөнчө.
- Келип туруңуз.
- Телефон чалып туруңуз.
- Түнүңүз бейкут болсун.
- Good bye!
- Good bye!
- Bye!
- See you again!
- Welcome!
- Call me!
- Good night.

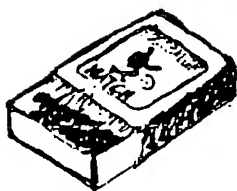
Кечирим сурануу. Apologies.

- Кечирип коюңуз!
- Айып менде!
- Кечиресиз!
- Ачууланбаңыз!
- Капа болбоңуз!
- Таарынбаңыз!
- I am sorry!
- That was my fault!
- Excuse me!
- Please, don't be angry!
- Please, don't get upset!
- Don't be offended!

Өтүнүү. Requests.

- Сизден өтүнөм!
- Кечиресиз сөзүңүзгө аралжы!
- Жардам берип коюңузчу!
- Кайталап коюңузчу!
- Кирүүгө мүмкүнбү!
- Could you do me a favor!
- I am sorry to interrupt you!
- Help me, please!
- Repeat it, please!
- May I come in?

Ex 18. Табышмактарды тапкыла.
Solve the riddles.

1. Тий, тий десе тийбейт,
Тийбе, тийбе десе тийет.

2. Сол жагы кара, оң жагы кара,
Ичинин бары бала, баштары кара.
3. Тоодон топ түштү
- буту, колу жок түштү.

Ex 19. Кашанын ичиндеги сөздөрдү туура таап
койгула.
Use the words in the brackets to make
sentences.

Адамдын эки шам чырагы _____.

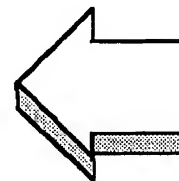
Жанды эриткен жана кейиткен _____.

Кыркалекей тизилген _____.

Адамды адам кылган эмгек менен _____.

Эки бир тууган: бири - оң, бири - _____.

Жарыша иштеп, жанаша жүргөн ал _____.

/көз, сөз, тиш, иш, сол, кол/

Ex 20. Кроссворддорду чечкиле.

А	К	А	К	
С	А	Л	А	М
А	Н	А	Р	А
Н	Д	Р	Ы	М
Ж	А	К	Ш	Ы
Ы	Й	С	У	Р

К				?			
Э					?		
К						?	
Э							?

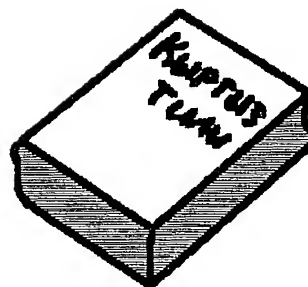
**Ex 21. Жаңылмачтарды жаттагыла.
Memorise the tongue-twisters.**

а) Кара карга каркылдайт
Кара качыр аңкылдайт.

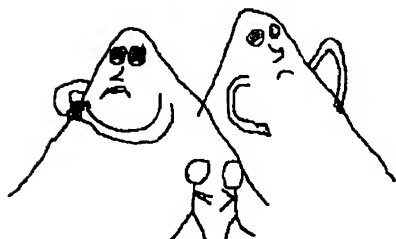
б) Көзү бүтүк
Үч күчүк үшүп
Үч күчүк үшүп
Үнү бүтүп.

Кыргыз элинин байлыгынан

**1. Макалдарды окуп англис тилине которгула.
Макалдарды англисче бергиле.
Read these proverbs, translate them into English
and give the English equivalent.**

Эки тоо көрүшпөйт,
эки киши көрүшөт.

Тил менин тууганым,
Тил менин душманым.

Тил ойдун сандыгы.

"Сиз" деген сылык сөз,
"Сен" деген сенек сөз.

Тил элдин жаны.

Ex 23. Төмөнкү формаларды толтургула.
Fill in this form.

Өз атыңды, фамилияңды жаз!

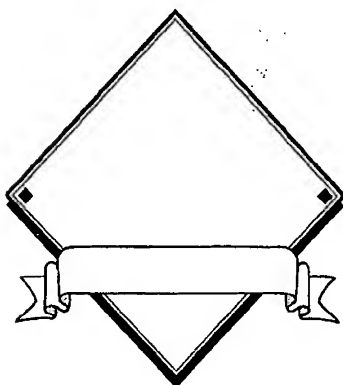
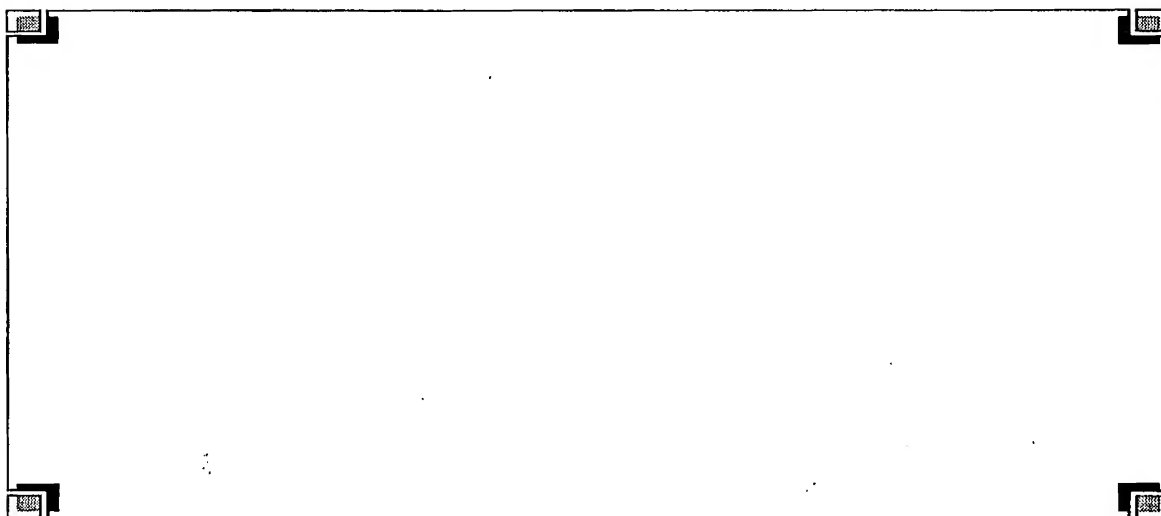
Менин атым

Менин фамилиям

Менин адресим

	N

Ex 24. Бул жерге өз үй-бүлөңдүн сүрөтүн чапта.
Асты жакка аттарын жаз. Өз сүрөтүңдү унутпа.

ТЕМА: УЙ-БҮЛӨ. FAMILY

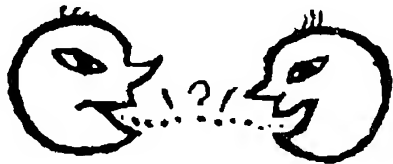
Сегизинчи сабак	Eighth lesson
8 (сегиз)	8 (eight)

YOU WILL LEARN :

- To identify family members;
- To describe a family;

GRAMMAR :

- Wordbuilding suffix **-чы**;
- Negative participle **-эмес**;
- Genitive Case (review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE.** Listen to and act out the dialogues.

- Менин үй-бүлөм: чоң атам, чоң энем, атам, апам, карындашым жана мен.
- Оо, сенин үй-бүлөң абдан чоң экен.

- Ооба, менин үй-бүлөм чоң жана ынтымактуу.
- Сенин чоң атаң, чоң апаң иштейби?
- Жок алар иштебейт, алар пенсияда.
- Атаң, апаңчы?
- Атам - **кызматчы**, апам - **дүкөнчү**.
- Байкең, эжең иштейби же окуйбу?
- Байкем - **айдоочу**, эжем - **тигүүчү**, карындашым - **окуучу**.

- Айша, сенин үй-бүлөң канча кишиден турат?
- Менин үй-бүлөм чоң эмес. Атам, апам жана мен. Атам - **жазуучу**, апам - **ырчы**.

PROVERB

Карысы бардын
ырысы бар

VOCABULARY

жазуучу	- writer
ырчы	- singer
ынтымактуу	- friendly
пенсия	- pension/retirement/
пенсияда	- smb. on a pension
тигүүчү	- seamstress.
айдоочу	- driver
кызматчы	- office worker

1. PHONETIC DRILL**1. Listen, repeat and practice.**

үй - уй	аары - аара
күй - куй	уул - улуу
күү - куу	сулуу - суулу - сулу
кул - кул	күлүү - күүлү - куулу

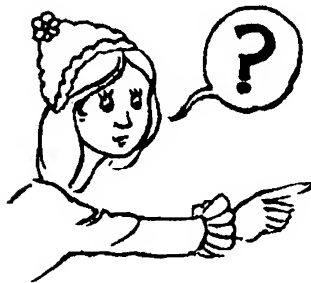
2. Listen, practice and memorize.

чоң ата - чоң апа	байке - жене
тайата - тайэне	эже - жезде
тайэже - тайаке	синди - ини
күйө - аял	кыз - бала
карындаш - балдыз	кайната - кайнэне

2. GRAMMAR

	The ending -чы can be added to a noun and a verb to make a noun. It means "the person who does"
Noun person pron + чы	Noun + чы
Апаң + чы ? What about your mother?	Жумуш + чу
Асан + чы ? What about Asan?	Дукөн + чу
Сен + чи ? What about you?	Окуу + чу

- Сенин эжең иштейби?
- Ал окуучу.
- Байкеңчи?
- Байкем окуучу эмес, ал айдоочу.
- Сен бүгүн мектепке барасыңбы?
- Ооба, барам.
- Асанчы?
- Ал барбайт.

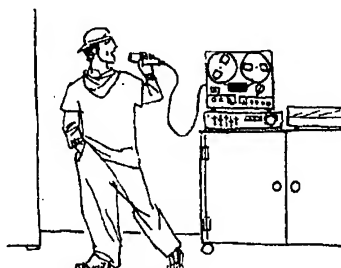

3. PRACTICE

Ex 1. Уккула, кайталагыла, жаттагыла.
Listen, repeat and memorize

ашпозчу

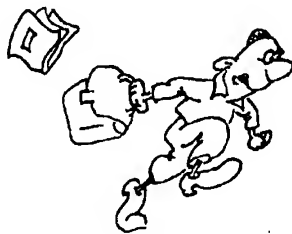
ырчы

айдоочу

комузчу

окуучу

жумушчу

Ex 2. Сүйлөмдөргө суроо койгула.
Make up questions for this sentences.

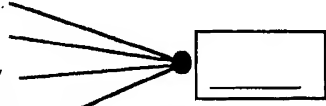
MODEL: Айдоочу эмне кылат?
Айдоочу машина айдайт.

Айдоочу (машина, такси, автобус) айдайт.
Окуучу (сабак, китеп) окуйт.
Ашпозчу (тамак) даярдайт/бышырат.
Ырчы (ыр) ырдайт.
Бийчи (бий) бийлейт.
Жазуучу (китеп, ыр, аңгеме) жазат.
Сатуучу (ар нерселерди) сатат.
Жумушчу (жумуш) иштейт.
Студент (сабак, китеп) окуйт.

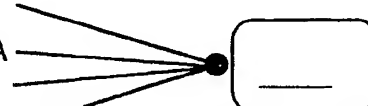

Ex 3. Сөздөрдүн мүчөлөрүн туура жазгыла.
Put the suffix in the box.

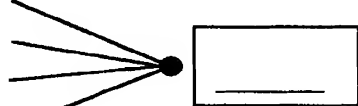
КУРУУ
ОКУУ
ЖАЗУУ
КАРООЛ

КОМБАЙН
КИТЕПКАНА
ЖЫЛКЫ
БАРАБАН

КӨРҮҮ
ТИГҮҮ
ӨТҮК
СҮРӨТ

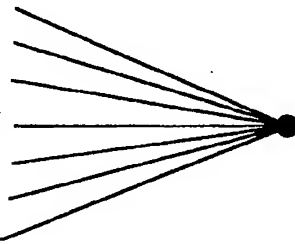

КЛАСС ЖЕТЕК
МЕРГЕН
ЭМГЕК

Ex 4. Кашанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Using the words in the brackets answer the questions.

ТИГҮҮЧҮ
АЙДООЧҮ
САТУУЧҮ
КАРООЛЧҮ
ЫРЧЫ
БИЙЧИ
ЖАЗУУЧҮ

КАЙДА
ИШТЕЙТ? Балет -ballet
Кароолчу - night
watch man

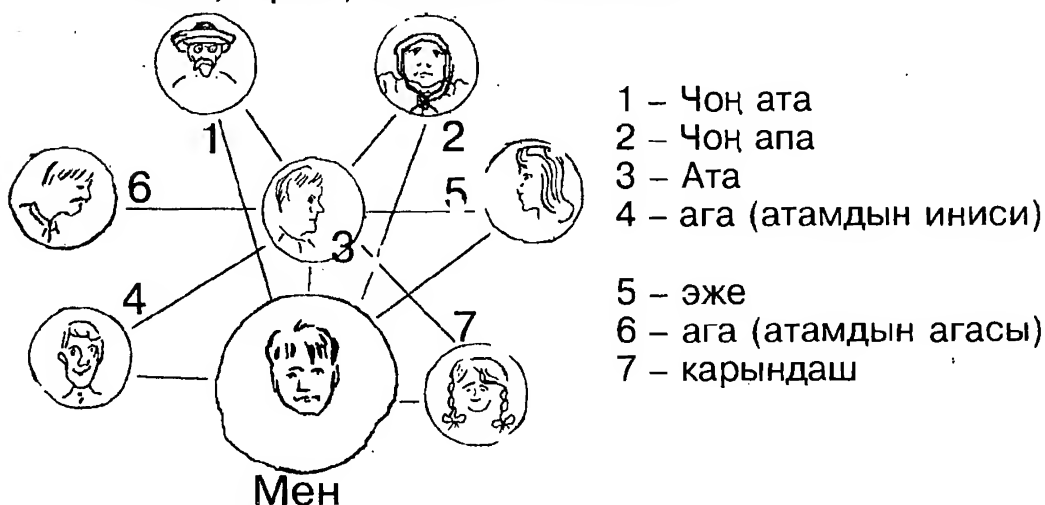
/фабрика, автобекет, дүкөн, завод, театр, балет/

Ex 5. Берилген этиштер менен модель боюнча иштегиле.
Using the following verbs make up sentences.

MODEL : - Мен окуймун, сенчи? - I study. And what about you?
- Мен иштейм. - I work.

/ырда, бийле, жаз, тик, сат, айда, кара/

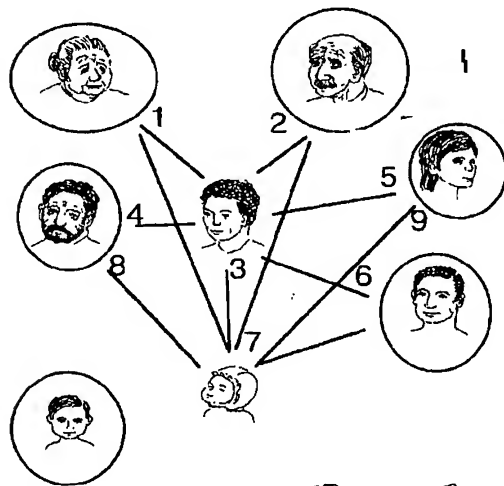
Ex 6. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

Ex 7. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

- 1 – Тайэне
- 2 – Тайата
- 3 – кыз
- 4 – ага
- 5 – сиңди
- 6 – ини
- 7 – жээн
- 8 – тайаке
- 9 – тайэже

Ex 8. Сүрөттү карап берилген суроолорго жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

1. Бул үй-бүлө чоңбу же кичинеби?
2. Үй-бүлөдө канча киши бар?
3. Чоң ата кайда отурат?
4. Чоң эне ким менен сүйлөшүп жатат?
5. Ата жана апа канча жашта?
6. Айша эмне кылып жатат?
7. Бул кандай үй-бүлө?

Ex 9. Туура окугула.
Read aloud.

Мына эне. Бул - Эрмек. Эрмек - **элпек** бала. Эрмек энесине жардам берет. Эне эс алат. Ал энесин жакшы көрөт.

элпек - kind

Ex 10. Модель боюнча суроо түзүп ага жооп бергиле.
Answer the questions following the model.

MODEL: - Айша кайсы жакта жашайт?
- Айша Кантта жашайт.

Самат	Бишкекте	жашайт?
Ата	Токмокто	
Апа	Нарында	
Эже	Таласта	
Жон	Америкада	
Эрмек	Ошто	
Марли	Канзаста	

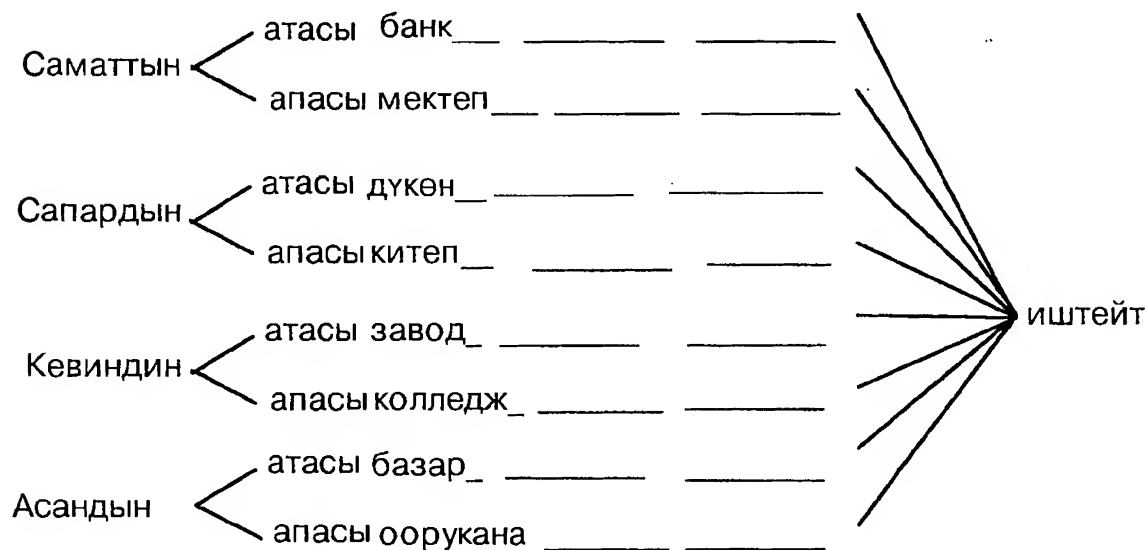
Ex 11. Модель боюнча туура сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences following the model.

a) MODEL: - ЫРЧЫ БИЙЛЕЙБИ?
- ЖОК, ЫРЧЫ ЫРДАЙТ.

Өтүкчү - отук ултарат
 комузчу - комуз чертет
 тигүүчү - кийим тигет
 чек арачы - чек араны кайтарат
 куруучу - үйлөрдү курат
 сүрөтчү - сүрөт тартат

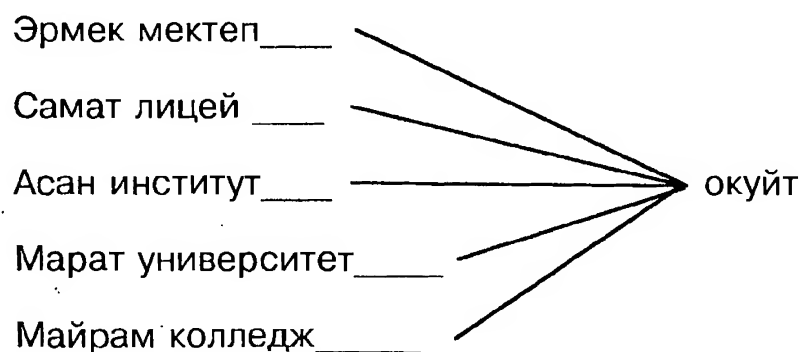
бийчи - бий бийлейт
 айдоочу - машина айдайт
 саанчы - уй саайт
 доктур - адам дарылайт
 жазуучу - китеп жазат
 студент - институтта окуйт

б) MODEL: - Жондун атасы фирма_____ иштейт.
 - Жондун атасы фирмада бизнесмен болуп иштейт.

Ex 12 Чекиптердин ордуна керектүү жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
 Add in the appropriate endings.

MODEL: Айша институт_____ окуйт.
 Айша институтта окуйт.

The Negative Participle эмес can be used after nouns, adjectives and adverbs.

бала - бала эмес, китеп - китеп эмес

кызыл - кызыл эмес, ак - ак эмес

жакшы - жакшы эмес, жаман - жаман эмес

- Бул досунбу?
- Жок досум эмес, байкем.
- Бул Асанбы?
- Жок Асан эмес, Улан.
- Бул эжеңби?
- Жок эжем эмес.

Ex 13. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Бул байкеңби?
- _____
- Бул мугалимби?
- _____
- Сенин үйүң мектептен алыспы?
- _____
- Бул базарбы?
- _____
- Сенин үй-бүлөң чоңбу?
- _____
- Бул шаарбы?
- _____
- Бул сенин аялыңбы?
- _____
- Бул эжеңби?
- _____

- Бул институтпу?

- _____

- Бул дарыканабы?

- _____

Ex 14. Текст окугула.
Read the text.

Жондун үй-бүлөсү.

Жон үй-бүлөсүн жакшы көрөт. Анын үй-бүлөсү алты кишиден турат. Бул Америкада абдан чоң үй-бүлө болуп эсептелет. Жондун тайэнеси иштебейт, ал алтымыш жашта. Тайатасы - пенсияда. Атасы фирмада иштейт, ал кырк беш жашта, апасы - мугалим. Жон жана Мэри - окуучулар. Жондун мышыгы бар, анын аты Тутси. Жон үй-бүлөсүн аябай сагынды.

Ex 15. Өзүңдүн үй-бүлөң жөнүндө айтып бергиле.
Tell us/the class about your family.

- a) Төмөндөгү сүйлөмдөрдү окуп, текст менен салыштырып туура түрүн жазгыла.
Correct the mistakes in these statements.

MODEL: - Жон үй-бүлөсүн жаман көрөт.
- Жок, ал туура эмес.
Жон үй-бүлөсүн жакшы көрөт.

1) Анын үй-бүлөсү кичине.

- _____

2) Жондун тайэнеси иштейт.

- _____

3) Жондун тайатасы фирмада иштейт.

- _____

4) Жондун атасы иштебейт.

- _____

5) Жон жана Мэри - жумушчулар.

- Ex 16. Ангемени уланткыла.
Complete the text using the words in brackets.

Саматтын үй-бүлөсү.

Саматтын үй-бүлөсү чоң эмес. Бүгүн аялдардын майрамы. Бул күнү Самат атасы эки чоң энени, апаны, Айшаны, куттуктады. ....

/Идиш-аяк жууду, пирожки жасады, үй жыйнады, татуу тамак бышырды/

- Ex 17. Этиштерди колдонуп ангеме түзгүлө. Кашадагы сөздөрдү колдонула.
Write a story using the verbs in brackets.

/Тамак жаса, телевизор көр, байпак түй(knit), жомок оку, жомок ук(fairy-tales)/

- Ex 18. Сүрөт боюнча иштегиле.
Describe the people.

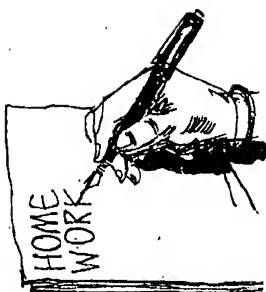

LET'S TALK

Ex 19.   **Диалогту түзгүлө.**
Make up a dialogue.

- a) You are a teacher from Colorado state in America. You are 28 years old, married and have two children. Your wife/husband is 30 years old, a doctor. Introduce yourself to someone and ask him/her some personal information questions.
- b) You are Marat/Chinara. You are married and have two children: a son and a daughter. Your son is 4, your daughter is 8, and your wife/husband is 30. Introduce yourself to someone, tell this person about yourself and ask him/her some personal information questions.
- c) You are Asan. You are a teacher, 25 years old, not married. You are receiving a PCV, tell the PCV about yourself and learn as much as you can.
- d) You are a foreign student from France, 20 years old. Introduce yourself to a Kyrgyz person (he/she) and ask he/she some questions.
- e) You are visiting a PCV. He or she is asking you questions about your host family. Answer his or her questions and learn about his or her host family.

SELF LEARNING(to lesson 8)

Ex 1. Сүрөттөрдүн алдына жазгыла.
Below the pictures write who these people are.

Айша, Асан, эже, байке, ата, апа, чоң эне, чоң ата, тайаке,
тайэже, карындаш

Ex 2. Таандык мүчөлөрдү туура жазгыла.
Fill in personal possessive endings.

Мен - ырчымын
мугалим____
окуучу____
тергөөчү____

Сиз - ырчы____
мугалим____
окуучу____
тергөөчү____

Сен - ырчы____
мугалим____
окуучу____
тергөөчү____

Ал - ырчы____
мугалим____
окуучу____
тергөөчү____

Ex 3. а) Диалогту ролдоп ойногула.
Read and act out the dialogue.

- Бул кимдин үй-бүлөсү?
- Бул Роберттин үй-бүлөсү.
- Анын үй-бүлөсү чоңбу же кичинеби?
- Анын үй-бүлөсү абдан чоң.
- Анын үй-бүлөсү 11 кишиден турат.
- Алар кайда жашашат?
- Алар Калифорнияда жашашат. Роберттин атасы - бизнесмен, апасы - доктур.
- Эки эгиз агасы - дүкөнчү, эки эжеси - тигүүчү, бир иниси - бийчи, эки карындашы - студент, эки карындашы - окуучу.

б) Диалог боюнча терс формада жооп бергиле.
Give the negative answer.

MODEL: - Бул Роберттин үй-бүлөсүбү?
- Жок, бул Роберттин үй-бүлөсү эмес.

- Роберттин үй-бүлөсү чоңбу?

- _____

- Анын атасы бизнесменби?

- _____

- Анын апасы доктурбу?

- _____

- Анын агалары дүкөнчүлөрбү?

- _____

Ex 4. Сүйлөмдөрдү туура түзгүлө.
Make up sentences with the following words.

MODEL: Жашайсыңбы, сен, айылда?
Сен айылда жашайсыңбы?

1. Чоң, үй-бүлөсү, бар, Асандын.
2. Иштейт, Саматтын, эжеси, бухгалтер, болуп.
3. Театрда, бийчи, ал.
4. Үй-бүлө, ынтымактуу, биздин, аябай.

- Ex 5.** Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions and complete the dialogue about this family.

- Бул кимдин үй-бүлөсү?
- _____
- Бул үй-бүлөдө канча киши бар?
- _____
- Алар эмне кылып жатышат?
- _____
- Креслонун жанында эмне жатат?
- _____
- _____
- _____
- _____

- Ex 6.** Төмөндөгү сөздөрдү колдонуп Асандын үй-бүлөсүн сүрөттөгүлө.
Describe Asan's family using the expressions and words below.

Апа, ата, чоң ата, чоң эне, карындаш, сүрөт, чоң, үй-бүлө, ынтымактуу, жашта, тилчи, окуучу, иштебейт, кичинекей, мугалим, жомок айтып берет, кооз, гүл, терезе, парта.

- Ex 7.** Текстти окугула, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Үй-бүлө.

Биздин үй-бүлө чоң жана ынтымактуу. Биздин үй-бүлөдө алты киши бар: апам, атам, эжем, агам, карындашым жана мен. Чоң атам менен чоң апам айылда турушат. Тайатам менен тайэнем дагы айылда жашайт. Биз шаарда Асанбайда жашайбыз.

Атам - жазуучу, апам - мугалим, агам - заводдо жумушчу, эжем - студент, карындашым бала бакчага барат.

Чоң атам, чоң энем, тайатам, тайэнем иштебейт. Бирок менин тайакем белгилүү дарыгер. Ал көп кишилерди өлүмдөн алып калды.

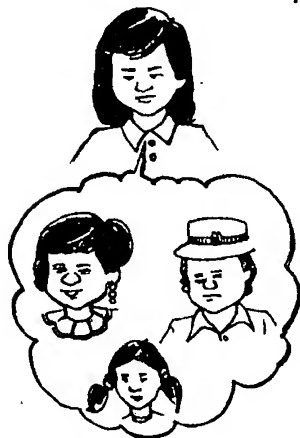
Чоң майрамдарда биз баарыбыз чогулуп бирге болобуз. Ошол күндөрдү мен абдан жакшы көрөм.

**б) Сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Complete the sentences.**

белгилүү	- well known
дарыгер	- doctor
өлүм	- death

1. Чоң атам менен чоң энем кыштакта _____
2. Атам _____ болуп иштейт.
3. Менин тайакем белгилүү _____
4. Биздин үй-бүлө _____

**в) Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.**

1. Силердин үй-бүлөдө канча киши ?
2. Чоң атаң, чоң энең барбы? Алар кайда жашашат?
3. Атандын кесиби ким?
4. Апаң мугалимби?
5. Апаң кайда иштейт?
6. Бала бакчага ким барат?
7. Сенин тайакеңдин кесиби ким?
8. Ким көп кишилерди өлүмдөн алып калды?
9. Силер качан чогулуп бирге болосунар?

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

Катын алганча -
отун ал.

Атаны сыйлаган абийир табат,
Энени сыйлаган элге жагат.

Элек сурап барып,
эрге тийип кетиптир.

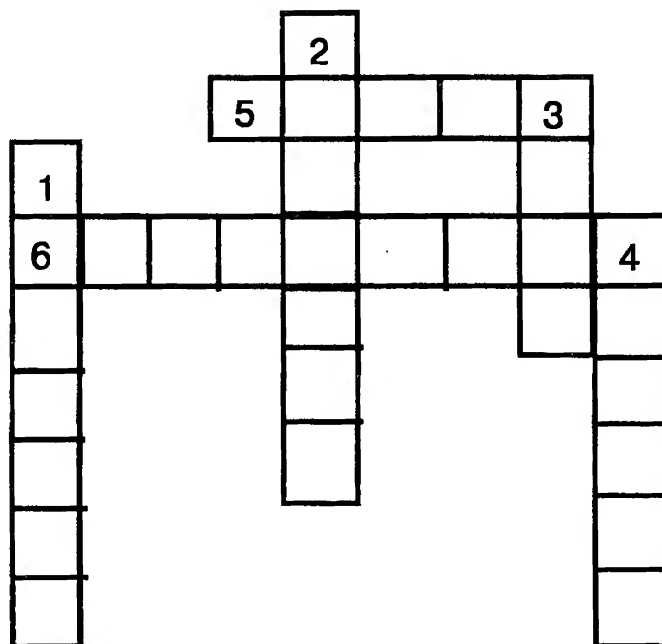
Ex 8. Кроссвордту толтургула.
Fill in the crossword puzzle using the particle -чу.

DOWN

1. a person who sells
2. a person who drives
3. a person who herds cows
4. a person who sleeps much

ACROSS

5. a person who herds sheep
6. a person who cooks.

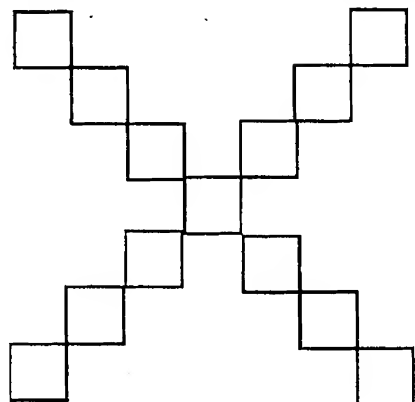
МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Үнкур да болсо үйүм бар, айу да болсо чалым бар.
2. Кыздуу үйдө кыл жатпайт.
3. Балалуу үй - базар, баласыз үй - мазар.
4. Хандын сарайынын тардыгы ай, алачыгымдын кеңдиги ай.

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Алым алманы көрүп
Кызыча баштады,
Анан алманы алам деп
Асылып кала таштады.

Билген сөздөрүңдү кроссворддон жазгыла.

ТЕМА: ЕДА. MEALS.

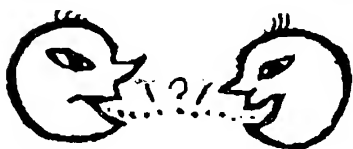
Тогузунчу сабак	Ninth lesson
9 (тогуз)	15 (nine)

YOU WILL LEARN :

- to identify the Kyrgyz national foods;

GRAMMAR :**CONVERSATIONAL PRACTICE.****EXERCISE.**

Listen to and act out the dialogues.

- Кайрат, бүгүн конокко кел.
- Конокко? Жөн элеби?
- Жөн эле, тамак ичип кет.
- Сөссүз келем.

- Апа, бүгүн үйгө конок келеби?
- Ооба, кошуналар келет.
- Кандай тамактарды даярдайбыз?
- Чучвара, манты, салат жасайбыз.
- Ай-ий, кандай жакшы.

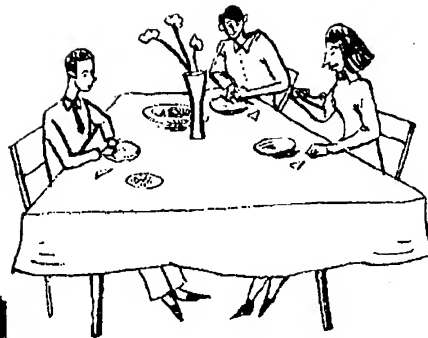
- Келгиле, төргө өткүлө!
- Оо, дасторконун берекелүү болуптур,
- Тамакка карагыла, чайдан ичкиле.

- Кечиресиз, кум шекерди жылдырып койуңузчу.
- Мына алыңыз.
- Сизге шекер салайынбы?
- Ооба, бир кашык.

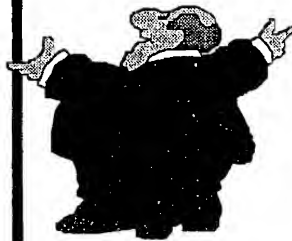
- Мантаңар таттуу болуптур.
- Алыңыздар, дагы жеңиздер.
- Ой жок, тойдук.

- Айгул, кел тамак ич.
- Рахмат, мен токмун.

VOCABULARY

конок	- guest
жөн эле	- just simple/plain
сөссүз	- of couse
тергө өткүлө	- come in please
дасторкон	- tablecloth
жылдыр	- move
тойдум	- I am full
токмун	
кашык	- spoon
конокко чакыр	- invite to the guest

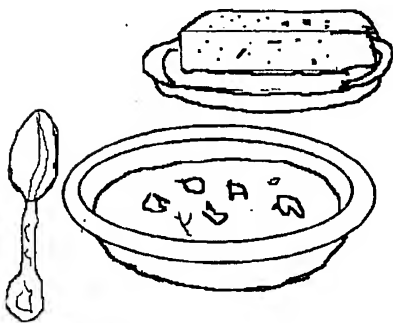

1. PRACTICE

1. Listen, repeat, read and practice.

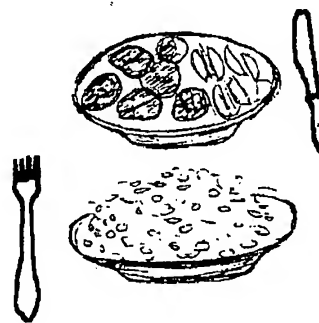
TAMAKTAP

СҮЮК(1st course)

Кесме
шорпо
лагман
гүлчатай

КОЙУУ(2nd course)

бешбармак
манты
оромо
палоо

ИЧКИЛИКТЕР (alcohols)

арак
коньяк
вино
ликер
шампанское
пиво

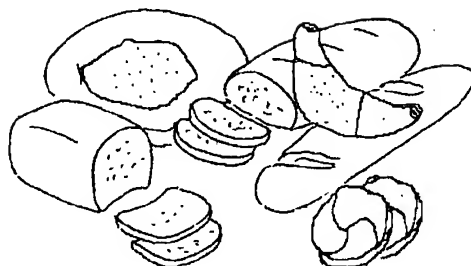
СУУСУНДАР (drinks)

ак суу
сок
лимонад
жарма
кымыз
бозо
айран
чалап

НАН

Тандыр
көмөч
калама
каттама

нан лепешка
нан бөлкө
булочка

2.GRAMMAR

The past habitual tense can describe a state or an activity, which lasts for a period of time in the past, or a repeated action in the past. The adverbs of frequency that are often used with this tense are: мурун, былтыр, ошол жылы
before last year that year

VERB + чу + Personal ending

EXAMPLE:

бар + **чу** + мун
бар + **чу** + суң
бар + **чу**

бар + **чу** + буз
бар + **чу** + лар
бар + ыш + **чу**

Ex 1. Төмөнкү сүйлөмдөрдү адат өткөн чактын мүчөсүн коюп бүтүргүлө.
Add past habitual tense endings to the words and complete the sentences.

1. Америкадан тамак өзүм жаса_____
2. Ал мурун конокко көп бар_____
3. Сен мурун конок көп чакыр_____
4. Биз былтыр ресторанга көп кир_____
5. Алар этти көп же_____

Ex 2. Адат өткөн чактын мүчөсүн койгула жана которгула.
Fill in past habitual tense endings and translate the sentences.

1. Ал мурун эт же_____ эмес.
2. Сен былтыр конокко бар_____ эмес.
3. Биз мурун ресторанга кир_____ эмес.
4. Мен мурун тамак жаса_____ эмесмин.
5. Силер былтыр конок чакыр_____ эмесмин.
6. Алар мурун торт көп жаса_____ эмес.

Ex 3. Туура окугула жана диалог түзгүлө, ойногула.
Read the expressions and use them to make-up a dialogue.

- Тамак кандай экен?

- Тамак ачуу		<i>bitter</i>	- Чай ысык		<i>hot</i>
таттуу	экен	<i>tasty</i>	муздак		<i>cold</i>
дамдуу		<i>delicious</i>	кызыл	экен	<i>red</i>
			ак		<i>white</i>

- Айран таттуу		<i>tasty</i>	- Жарма суюк		<i>watery</i>
жакшы		<i>good</i>	кою	экен	<i>thick</i>
кою	экен	<i>thick</i>	муздак		<i>cold</i>
суюк		<i>watery</i>			
кычкыл		<i>sour</i>			

- нан жумшак			- бозо жеңил		
катуу	экен		күчтүү		<i>sour</i>
таттуу			таттуу	экен	<i>tasty</i>
			кою		<i>thick</i>
			суюк		<i>watery</i>

Ex 4. Диалогду ролдоп окугула жана ойногула.
Read and act out the dialogue.

Айша: - Чарчадыңызбы, апа?
Апа : - Ооба, кызым, чарчадым.
Айша: - Келиңиз ысык чай ичиңиз.
Апа : - Оо ... сенин чайың абдан жакшы экен.
Айша: - Дагы бир чыны ичиңиз.
Апа : - Ичсе ичейин.

Ex 5. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

Апа : - Оо ... тентегим кайда жүрөсүң?
Асан: - Мен короодо ойноп жүрөмүн.
Апа : - Кел, алма же.
Асан: - _____
Апа: - _____
Асан: - _____
Апа: - _____
Асан: - _____

Ex 6. Төмөнкү этиштерди туура окуп сүйлөм түзгүлө.
Read the following verbs and make up sentences with them.

же	- eat	нан же
ич	- drink	айран ич
сыйпа	- spread bread with butter	нанга май сүйкө
сал	- put	чайга кум шекер сал
аралаштыр	- mix	картошканы этти аралаштыр.
кош	- add	тамакка туз кош
арчы	- peel, scrape	пияз арчы
туура	- cut smth into small pieces	сабиз туура
кес	- cut	кесме кес
кайнат	- boil	жарма кайнат
бышыр	- make, cook	бешбармак бышыр
куур	- fry	картошка куур
күйгүз	- to light/turn on	газды күйгүз
өчүр	- switch off/turn off	газды өчүр
жаса	- to make, to prepare	тамак жаса, даярда
даярда	- to prepare	дасторконду даярда
жардам бер	- to help	сага жардам берейинби?

Ex 7. Төмөнкү сүйлөмдөрдү модель боюнча бүтүргүлө.
Complete the following sentences.

MODEL: -Этти аралаштырайынбы? -Should I stir the meat?
- Ооба.

1. Туз кош _____

2. Пияз аарчы _____

3. Сабиз туура _____

4. Кесме кес _____

5. Жарма кайнат _____

6. Тамак бышыр _____

7. Капуста куур _____

8. Газды күй _____

9. Отту өчүр _____

10. Тамак жаса _____

11. Үстөлдүн үстүн даярда _____

12. Жардам бер _____

Ex 8. Төмөнкү рецептти окугула жана үйдөн жасагыла.
Read this recipe and practice it at home.

- Сен манти жасаганды билесиңби?
- Ооба, билем.
- Кантип жасайт?
- Макул, угуп тур.
- Мантига: 1кг унга туз кошуп жуур.

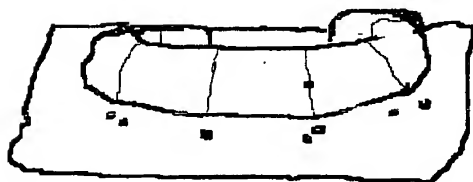
майлуу этти туура, пияз, кичине картошка туурап туз, калемпир, мурч кошуп аралаштыр. Анан камырды жука кылып жай, төрт чарчы кес. Кесилген камырга кичине фарш салып түйөбүз. Аны касканга салып 40 мүн. бууга бышырабыз.

VOCABULARY

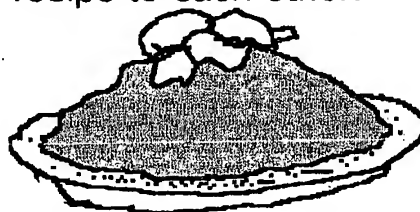
үйрөт	- teach	жука	- thin
угуп тур	- listen	жай	- roll out
жуур	- knead	төрт чарчы	- square
камыр	- pastry	түй	- make
буу	- steam	фарш	- minced meat

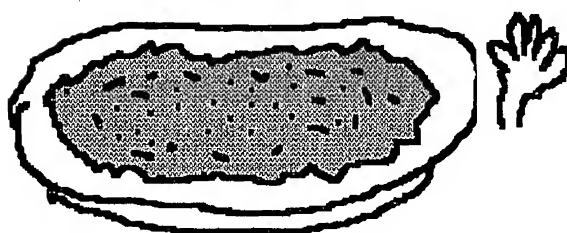
Ex 9. Төмөнкү тамактарды кандай жасайт үйдөн сурагыла жана бири биринерге айтып бергиле.
Ask your host mother how to prepare the following dishes and tell the recipe to each other.

Оромо

палоо

Бешбармак

Кесме

Ex 10. Модель боюнча иштегиле. Суроого туура жана терс жооп бергиле.
Make up questions and give yes/no answer to them.

MODEL: - Сага оромо жагабы?
- Ооба, жагат. (Жок, жакпайт)
- Эмне үчүн?
- Мен ачуу тамакты жакшы көрөм.

/Ашлямфу, шашлык, бешбармак, палоо, оромо, каттама, кесме, шорпо, манты./

EXPRESSION:

Нан ооз тий(иңиз)	- Take a piece of bread
Чай ич(иңиз)	- Please, have some tea
Тамактан ал(ыңыз)	- Help yourself
Конокко кел(иңиз)	- Come to see me
Конок болуп кет(иңиз)	- Come to my house and be my guest

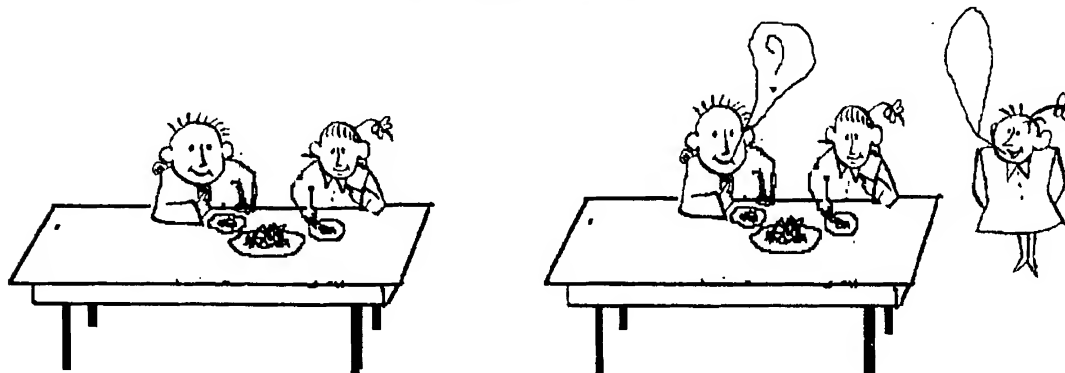
Ex 11. Сүрөткө карап керектүү сүйлөмдү койгула.
Fill in appropriate expressions.

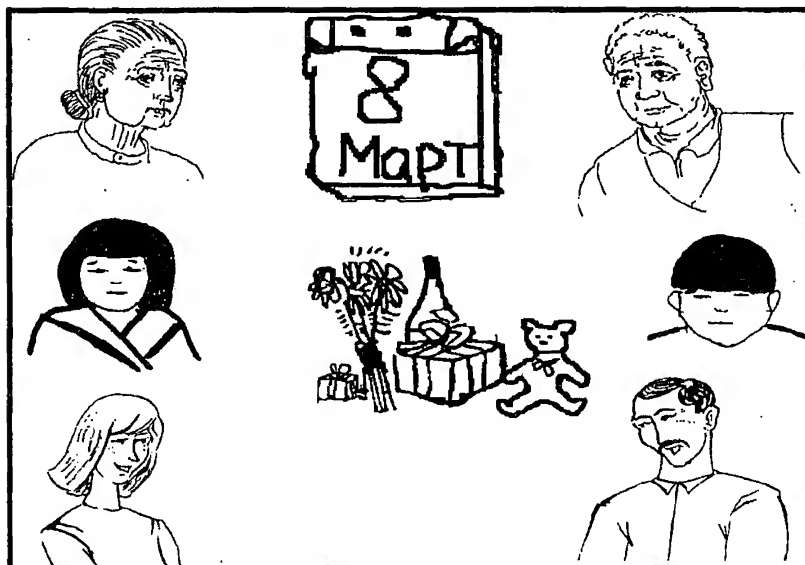
- Кел, даагы бир чыны чай ичиңиз.	- Would you like one more cup of tea?
- Жок, тойдум.	- No, I am full.
- Ысык чай, эми бир чыны ичиңиз.	- It's hot.
- Мейли, ичсе ичейин.	- OK, I will
- Нан берип койчу.	- Would you pass me some bread?
- Мына.	- Here you are.

Ex 12. Төмөнкү текстти окуп сүрөттөргө керектүү сүйлөмдөрдү койгула.
Identify an appropriate expression for the following pictures.

"Мен абдан ачкамын" - деди Айша. "Мен дагы" - деди Асан. Экоо шашпай тамактана баштады. Бир убакытта Асель келди. "Кел тамак ич биз менен" - деди Асан. "Рахмат, мен токмун" - деди Асель. "Анда эмесе нан ооз тий" - деди Айша. Кичине отуруп Асель шаша баштады "Тамагыңар таттуу болуптур, жумуштарым көп, кетейин".

Ex 13. Сүрөт боюнча текстти окугула, тапшырмаларды аткаргыла.
Read the text.

Бүгүн 8-инчи март. Бул күнү эркектердин баары аялдарды куттуктайт. Биз дагы: чоң атам, атам жана мен, апамды, чоң апамды, Айшаны куттуктадык. Абдан шайыр болду. Биз ар түрлүү белектерди сатып алдык, анын үстүнө чоң атам эң кооз, таттуу торт сатып алып келди. Белектерди берип жатып чоң атам мындай деди: "Майрамыңар куттуу болсун, эч качан оорубагыла, дайыма бактылуу болгула"

Апам менен чоң энем болсо ар түрлүү тамактарды даярдап коюшуптур. Биз майрамды көңүлдүү өткөрдүк.

- а) Текст боюнча суроо түзгүлө, суроолорго жооп бергиле.
Write and answer questions and about the text.

шайыр	- funny
ар түрлүү	- all kind
торт	- cake
белек	- present
калоо	- wish

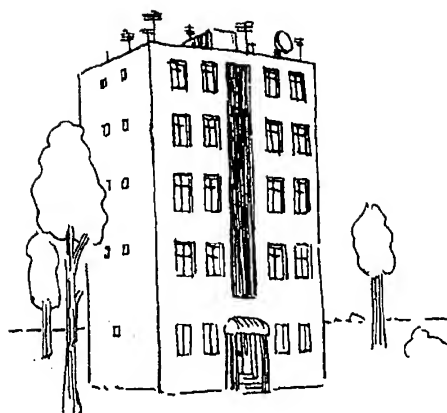
- б) Майрамдар күндөрү жакын адамдарына эмне **калоо** керек?
- в) Сен кандай тамактарды жакшы көрөсүң, майрам күнү кандай тамактарды жасайсың?

- г) Берилген сөздөргө антоним жазгыла.

шайыр	- cheerful	бактылуу-	happy
таттуу	- tasty	көңүлдүү	-merrily, happily
аялдарды	куттуктайт	- congratulations women	

TEMA: ҮЙ. AN APARTMENT

Онунчу сабак	Tenth lesson
10 (он)	10 (ten)

YOU WILL LEARN:

- to for ask and identify an address;
- to orient yourself in your host family's apartment;

GRAMMAR :

- Adjective suffixes **-луу, -сыз.**
- Adjectives (review)

CONVERSATIONAL PRACTICE.
EXERCISE. Listen to and act out
the dialogues.

- Айша, **журу** чай ичип кетпейсинби?
- Мейли, барайын. Үйүн алыспы?
- Жок, алыс эмес. Асанбайда жашайм.
- Көп **кабаттуу** үйдө жашайсыңбы?
- Жок, **менчик** үйдө жашайм.

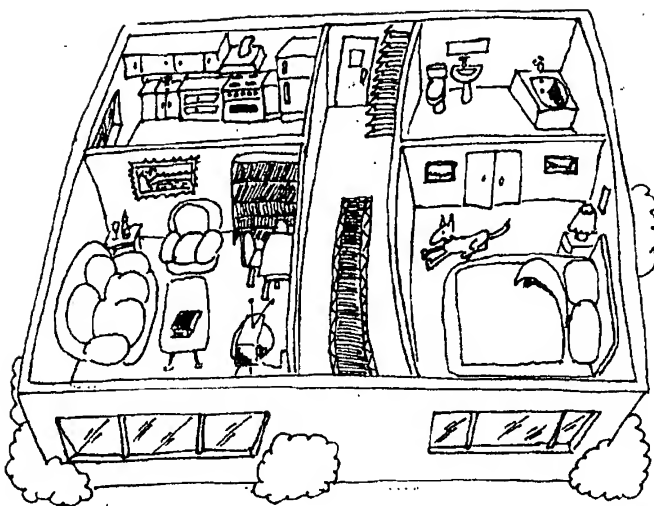
- Мына, бул менин үйүм.
- Оо, абдан чоң, **жарык** экен. Канча бөлмөлүү?
- 5 бөлмөлүү: оозгу бөлмө, чай ичкен үй, конок үй, балдар бөлмөсү, жаткан үй.

- А сен кандай үйдө жашайсың?
- Мен 4 **кабатуу** үйдө 2инчи кабатта турам.
- Канча бөлмө?
- 4 бөлмөлүү: оозгу бөлмө, ашкана, уктоо бөлмө, ванна, балдар бөлмөсү, зал.
- Силердин үйүңөрдө бардык **ыңгай** барбы?
- Ооба, жылуу, муздак суу, газ, лифт бар.

- Патрик, азыр сен кайда жашайсың?
- Ал **айылда** үйлөр кандай?
- Мен айылда жашайм.
- Көбүнчө менчик, **королуу** үйлөр, бирок азыр кабаттуу үйлөр салынып жатат.
- Биздин айыл кичине, кооз, тоонун жанында.

VOCABULARY

кабаттуу	– multilevel building
менчик үй	– cottage
менчик	– private
журу	– let's go
мейли	– OK
ичип кет	– have some tea
алыс	– far from
жакын	– close, near
жарык	– light
кабат	– floor
ыңгай	– convenience
айыл	– village
короо	– yard

Ex 1.

Сүрөт менен иштегиле.
Say what is in the room.

1. Конок үй (гостиная)
2. Жаткан бөлмө (спальня)
3. Ашкана (кухня)
4. Балдар бөлмөсү (детская)
5. Оозгу бөлмө (прихожая)
6. Ванна
7. Туалет

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

боз үй	көп кабаттуу үй		
бөлмө	менчик үй		
өнөр	жапыз үй		
көөкер	бийик үй		
уктоо		боз	
балдар	бөлмө	мамлекеттик	үй
конок		менчик	

2. Уккула, кайталагыла жана окугула. Listen, repeat and practice.

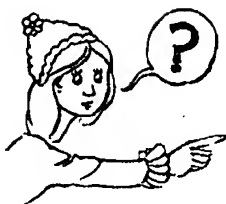
шырдак	- жерге салынат
туш кийиз	- тамга тартылат
алтыгат	
жер төшөк	жерге салынат
көөкөргө	- кымыз куят

2. GRAMMAR

Suffix -луу forms adjectives from nouns, it characterize by ... or possessing		The suffix -сиз indicates "without".
noun + -луу		noun + -сыз
after vowel & -р, -й, + -луу	токой + луу	бала + сыз
after voiced + -дуу	мал + дуу	суу + суз
after voiceless + -туу	кабат + туу	эрк + сиз
		жүрөк + сүз

- EXAMPLES:**
1. Бала+ луу аял	Суу+ суз өрөөн
2. мал+ дуу киши	эрк+ сиз кыз
3. капа+ луу бала	оокат+ сыз үй

3. PRACTICE

Ex 2. Зат атоочторго **-луу, -сыз** мүчөлөрүн кошкула.
Fill in the adjective suffixes **-луу, -сыз**

MODEL: Төрт кабат+**туу** |
Үч бөлмө+**лүү** | үй
оокат+**туу** |

Токой___ жер, мал___ киши, көп кабат___ үй,
бала___ аял, кыз___ үй, суу___ өрөн, тоо___ өлкө, ыйман___
жигит, сыйкыр___ сөз, ачуу___ адам.

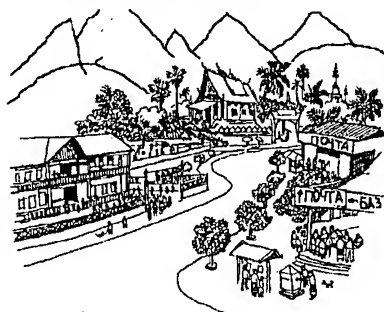
Ex 3. Чекиттердин оордуна кашадагы сөздөрдү койгула.
Using the words in brackets complete these sentences.

Мен азыр шаарда _____. Мен азыр айылда _____.
Патрик дагы айылда _____. Биздин айыл тоонун жанында
_____. Айылда _____, _____ үйлөр көп _____
_____. Биздин айылда бир мектеп _____.

/жашабайм, жашап жатам, жашайт, жайгашкан, менчик,
кабаттуу, салынып жатат, бар/

Ex 4. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

1. Бул айыл кайсы жерде жайгашкан?
2. Бул айылда ким жашайт?
3. Бул айыл кандай?
4. Бул айылда кандай үйлөр бар?
5. Бул айылда мектеп барбы?

бекен - while questioning adjectives

экен - while confirming adjectives the answer describing the quality of noun one need to know the results of something right now.

EXAMPLES: Үй жарык бекен? – Ооба, үй жарык экен.

Ex 5. Модельди карап суроо берип анан кайра жооп бергиле.
Following the model, ask and answer questions.

MODEL: - Бул үй чоң бекен?
- Ооба, бул үй чоң экен.
- Жок, чоң эмес экен.

/жарык, таза, кооз, жакшынакай, карангы, кир, ачык/

Ex 6. Жөнөкөй сүйлөмдөрдү суроолуу сүйлөмдөргө айланткыла.
Write questions for the following answers.

MODEL: - Бул үй жарык.
- Бул үй жарыкпы?

Бул чоң үй.
Бул кичине үй.
Бул үй менчик.
Бул конок үй.

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: - Үйдө свет барбы? - Үйдө свет бар бекен?
- Ооба, үйдө свет бар экен.

- Үйдө суу барбы?
- Үйдө газ барбы?
- Үйдө муздаткыч барбы?
- Үйдө телевизор барбы?

Ex 8. Суроого кашанын ичиндеги сөз менен жооп бергиле.
Using the words in the brackets answer these questions.

Сенин досторундун квартирасы кайсы жерде/кайда?/?
/Биринчи кабатта/

Ашканада полканын ичинде эмне бар?

/Идиш аяк/

Конок бөлмөдө эмнелер бар?

/устол, телевизор, килем/

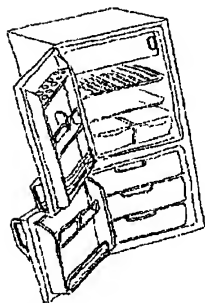
Ашкана кандай экен?

/кичине, чоң, жарык/

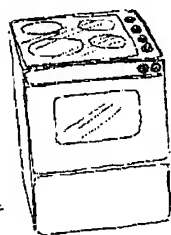
Балдар бөлмөсүндө эмне турат?

/керевет, оюнчуктар, сүрөт, китеп салган шкаф/

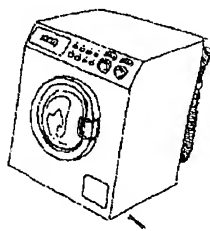
Ex 9. Туура окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

Муздаткыч

газ плита

кир жуугуч

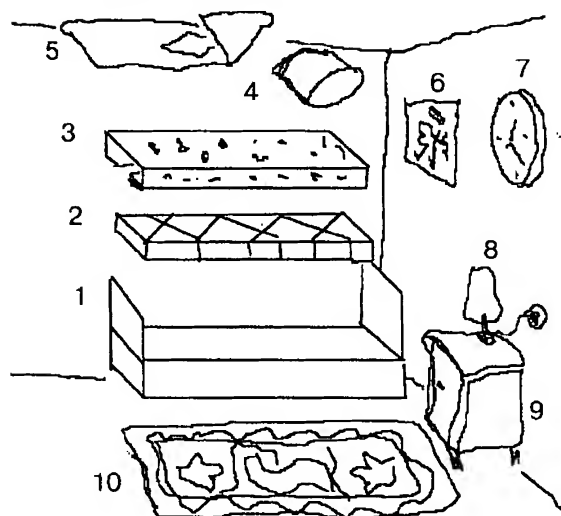
чаң соргуч

Ex 10. Уккула, туура окугула жана эсиңерге туткула.

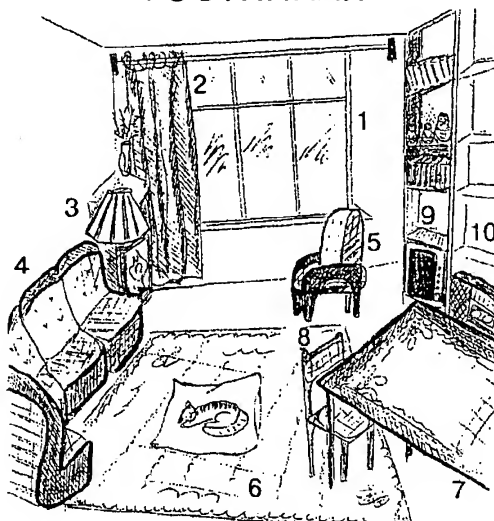
Listen, read and memorize.

СПАЛЬНЯ

1. Керевет	6. Сүрөт
2. Матрас	7. Саат
3. Шейшеп	8. Лампа
4. Жаздык	9. Тумбочка
5. Жуурка	10. Шырдак

ГОСТИННАЯ

1. Айнек	6. Палас
2. Парда	7. устол
3. Лампа	8. отургуч
4. диван	9. телевизор
5. кресло	10 магнитофон

Ex 11. Текстти окуп, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Конок үй.

Бул конок үй. Конок үй чоң жана жарык. Сол жакта эки чоң терезе бар. Жерде килем жатат. Бөлмөнүн ортосунда чоң стол турат. Анын үстүндө вазада гүл бар, тегерегинде отургучтар турат. Оң жакта диван турат. Дивандын өйдө жагында лампа турат. Сол жакта сервант турат, ичинде идиш аяк бар. Серванттын оң жагында кичине үстөл, жанында эки кресло турат.

- а)**
1. Бул кайсы бөлмө?
  2. Бул бөлмө чоңбу же кичинеби?
  3. Бул бөлмөдө эмнелер бар?
  4. Бул бөлмө жарыкпы же карангыбы?
  5. Бул бөлмөдө жерде эмне салынып турат?
- б)** Модель боюнча берилген сөздөр менен иштегиле.
Answer the questions.

MODEL:

- Конок бөлмө жарык бекен?
- Конок бөлмө жарык экен.
- /Жок, жарык эмес экен./

/Терезеси бар бекен? Чоң бекен? Бөлмө карангы бекен?
кичине бекен?/

Ex 12. Текстти оку, суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

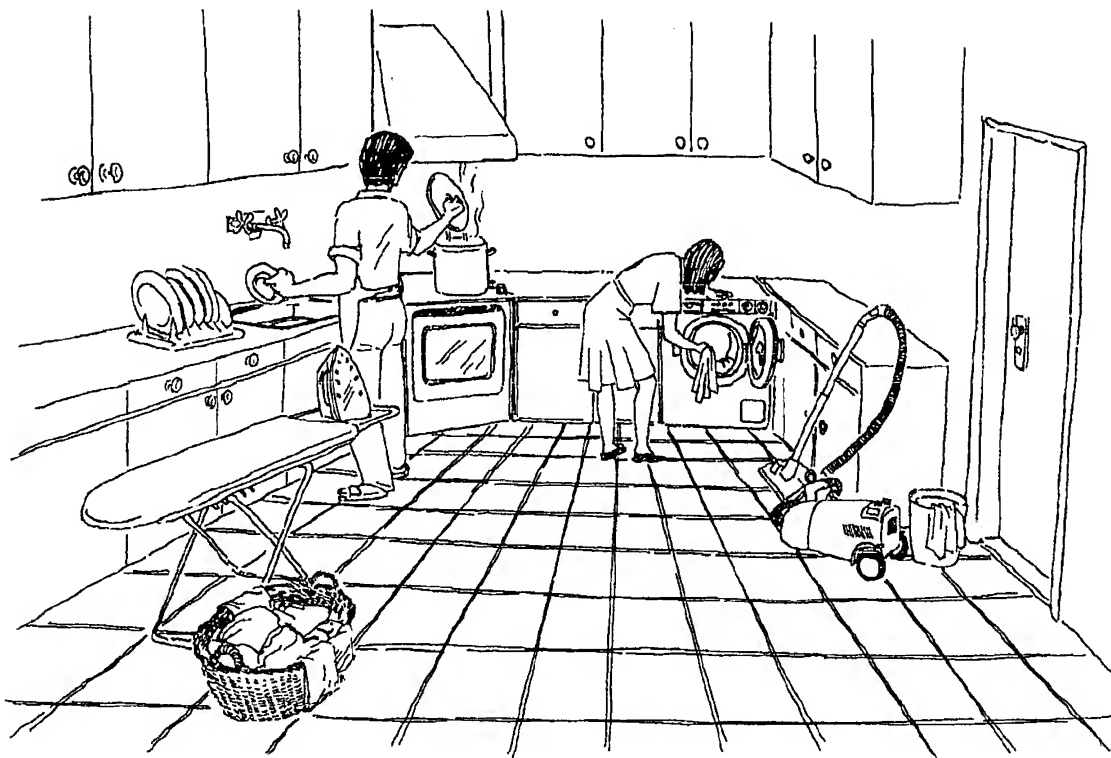
Жаткан бөлмө.

Бул жаткан бөлмө. Бул бөлмөдө эки керевет, бир чоң терезе бар. Кереветтин башында **дувалдын боорунда** лампалар илинип турат. Бурчтта кичине тумба турат. Тезеде кооз пардалар илинип турат. Бул бөлмөдө **күзгү** жана бир чоң отургуч бар.

дувалдын боорунда- on the wall
күзгү - mirror

- а)**
1. Бул кайсы бөлмө?
  2. Бул бөлмө чоңбу же кичинеби?
  3. Бул бөлмөдө эмне бар?
  4. Бул бөлмө сага жагабы?

Ex 13. Сүрөт боюнча сүйлөп бергиле.
Look at this picture and describe it.

Ex 14. Текстти окуп суроолорго жооп бергиле.
Read the text and answer the questions.

Менин үйүм.

Менин үйүм төрт бөлмөдөн турат - конок бөлмө, жаткан бөлмө, балдар бөлмөсү жана ашкана.

Менин бөлмөм абдан чоң /кичине/. Анда эки терезе, бир балкон бар. Терезеде пардоо илинип турат. Бөлмөнүн ортосунда чоң үстөл турат. Оң жакта диван, сол жакта пианино турат. Бөлмөнүн бурчунда телевизор турат. Бөлмөнүн ортосунда китеп салуучу шкаф турат. Бул бөлмө абдан жарык. Менин үйүм экинчи кабатта жайгашкан.

1. Сенин үйүң канча бөлмөдөн турат?
2. Сенин бөлмөн чоңбу же кичинеби?
3. Ал бөлмөнүн ичинде эмнелер бар?
4. Сенин үйүң канчанчы кабатта жайгашкан?

Ex 15. а) Чекиттердин оордуна кашанын ичинен туура сөздөрдү таап койгула.
Using the words in brackets complete the following sentences.

Бул _____. Бөлмөнүн ортосунда бир чоң _____ жана _____, тегерегинде үч кичине _____ турат. Дувалда _____ илинип турат. Анын ичинде _____, _____, _____ турат. Полканын оң жагында чоң _____, _____, сол жагында _____ турат.
/ашкана, үстөл, полка, отургуч, чайнек, стакан, кружкалар, кашык, вилка, гүл, лампа, тактай, мышык бар/

б) Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Сен боз үйдө жашайсыңбы?
- Жок мен эки кабатту үйдө жашайм.
- Сенин үйүң бир бөлмөлүүбү?
- Үйдүн терезелери, балкону барбы?
- Телевизор бөлмөсүнүн ортосунда турабы?
- Диван бурчта турабы?

Ex 16. Окугула, кайталагыла, жаттагыла.
Read, repeat, memorize.

Кийим
Китеп
Бут кийим
Идиш аяк

салган шкаф

конок
жаткан
балдар
иш/жумуш/

бөлмө/сү/

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы бөлмө?
2. Сүрөттөн эмне көрүп жатасың?
3. Сүрөттө бут кийим салган текче барбы?

Ex 18. Диалогду бүтүргүлө жана ойногула.
Complete and practice these dialogues.

- _____?
- Жок, мен 4-үнчү мкр. жашайм.
- _____?
- Ооба, менчик үйдө жашайм.
- _____?
- 6 бөлмөлүү: оозу үй, чай ичкен үй, конок үй, балдар бөлмөсү, жаткан үй, эс алуучу жай.
- _____?
- Көп кабаттуу үйдө 2-инчи кабаттында турам.

Ex 20. Төмөндө үйлөрдүн түрлөрү: жайгашкан жери, баасы. Сиз ушул жерде үй сатып алсаңыз кайсы нерсе сизге эң маанилүүрөгүнө карап номер койгула. Эгерде сизге жайгашкан жери эң маанилүү болсо ага 1 деген номер койосуз, ... Анан жаныңыздагы окуучу менен салыштырыңыз. Эмне үчүн сизге жайгашкан жери маанилүү? Сатып ала турган үй кандай болсо деп ойлойсуз.

Here is a list of factors you might consider when deciding on a house to buy. Add your own ideas, and rate them in order of importance to you. If you think location is the most important factor, put 1 in the box next to it.

- ☐ баасы
- ☐ жайгашкан жери
- ☐ жаңы
- ☐ эски
- ☐ кабаттуу
- ☐ менчик
- ☐ короосу менен
- ☐ жолго жакын
- ☐ бөлмөлөрдүн саны

Work in pairs. Compare your list with your partner's. Ask why he/she chose that order? What particular features would you like your house to have? Be realistic!!!

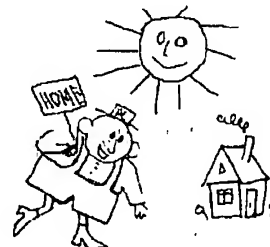
короосу менен	туалети ичинде
4 бөлмөлүү	электр менен жылынган
балкондуу	менчик үй

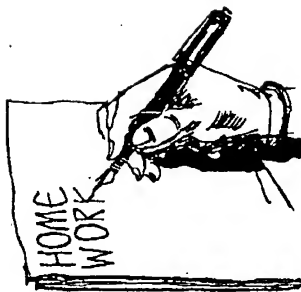

LET'S TALK

Ex 21.

- Your dream home (you may draw and present a picture of it).
- You bought a new house. It is in the center of town and has five rooms. Describe your new house.
- You live in an old apartment and you want to buy a new one. Call to real estate agent and tell him/she what kind of apartment you want buy.

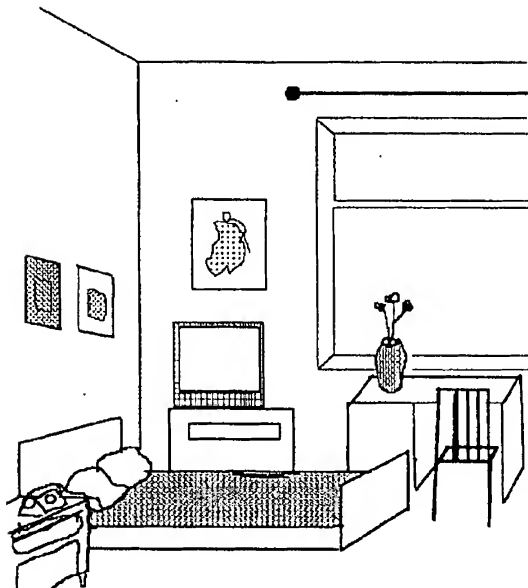

SELF LEARNING (to lesson 10)

Ex 1. Сүрөттү карап текстти окуп чекиттердин ордуна керектүү сөздөрдү койгула. Бул кайсы бөлмө экенин тапкыла.
Look at these pictures. Read the text, fill in necessary words, and say what room is being described.

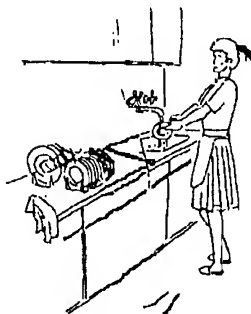
Жаткан бөлмө

Конок үй

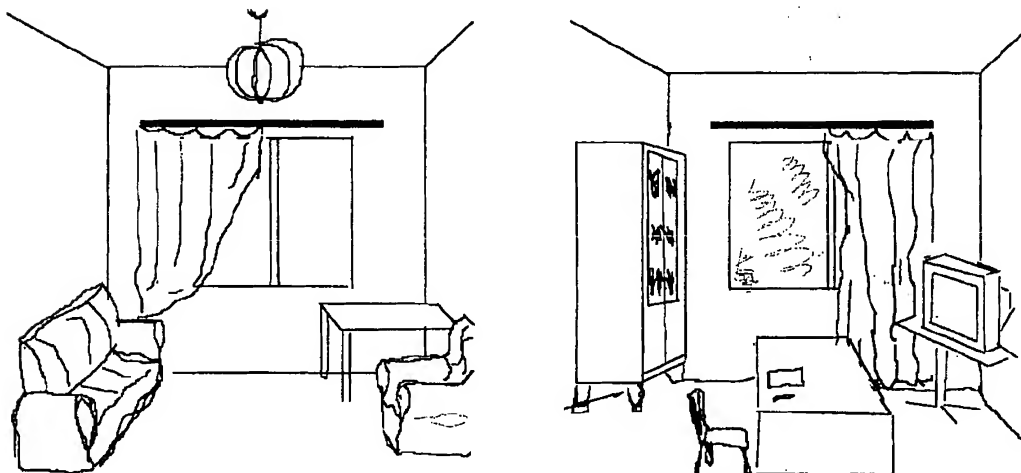
Бул бөлмө чоң жана жарык. Көчөөгө караган бир _____.
Терезенин жанында _____, анын үстүндө _____ турат.
_____ сол жагында _____ турат. Анын үстүндө
календарь илинип турат. Сол жак капталда _____ бар.
_____ тумбочканын үстүндө. Жерде _____ салынып
турат. _____ үстүндө _____ илинип турат.

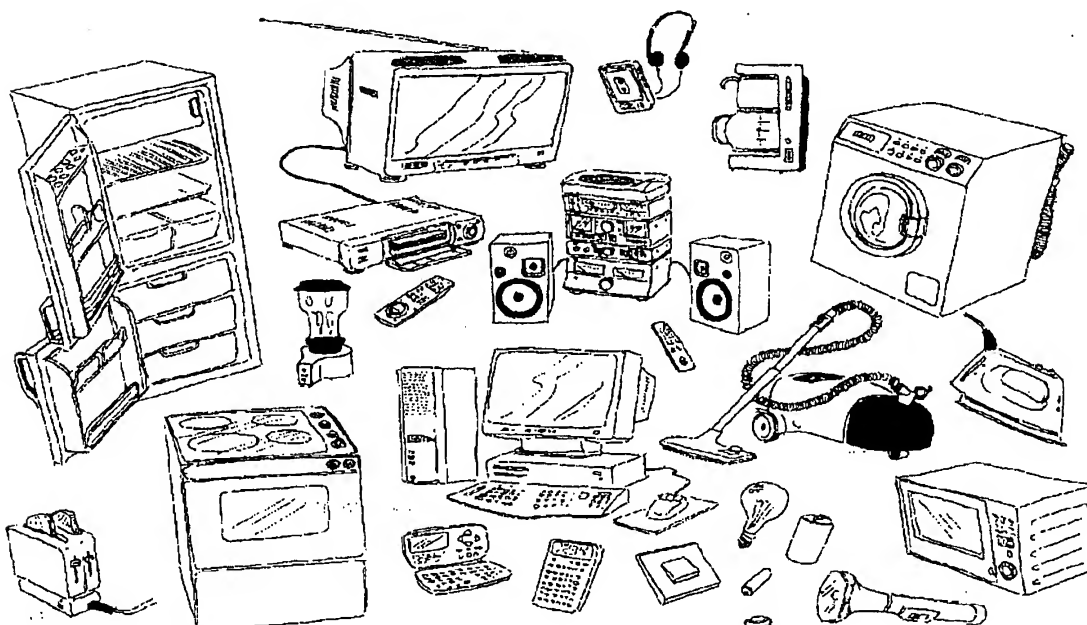
Ex 2. Сүрөт боюнча суроого жооп бергиле.
Look at this picture and answer the questions.

1. Айша кайсы бөлмөдө?
2. Айша эмне кылып жатат?
3. Бул бөлмөдө эмне бар?

Ex 3. Бул сүрөттөн эмне көрүп жатасың?
Describe the pictures and identify the room?

Ex 4. Сүрөткө сөздөрдү тууралап койгула. Эсиңерге туткула.
Match the pictures with the words and memorize them.

1. Муздаткыч
2. Телевизор
3. Видеомагнитофон
4. Аудиоплеер
5. Кир жуугуч машина
6. Музыкальный центр
7. Компьютер
8. Чаң соргуч машина
9. Үтүк

10. Лампочка
11. калькуляторлор
12. батарейка
13. фонарик
14. Микроволновая печь
15. Тостер
16. Газ плита
17. Выключатель
18. Кофеварка

Ex 5.

Текстти окугула, которгула. Текст боюнча суроо түзгүлө. Чийилген сөздөрдүн жөндөмөлөрүн аныкта. Read and translate the text. Write questions relating to the text. Read the underlined words and identify their case ending.

Боз үй.

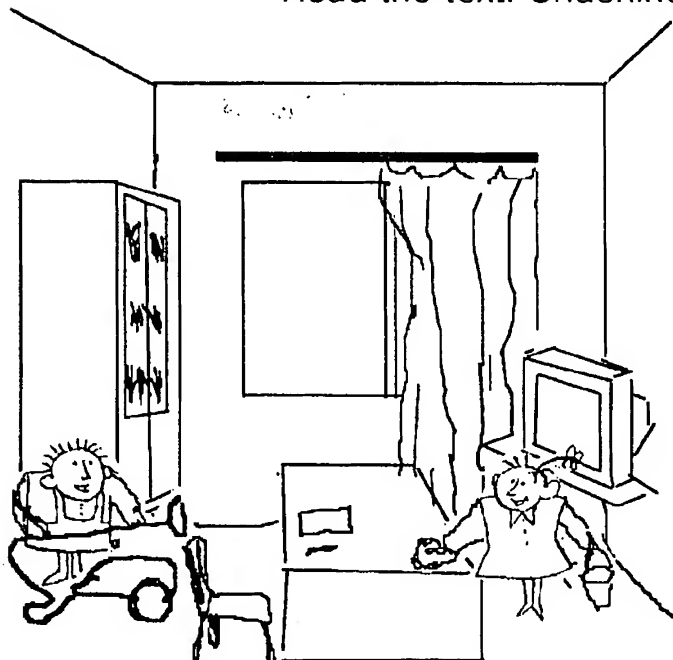
Боз үй - кыргыз элинин кымбат баалуу, асыл архитектуралык буюму. Боз үй даяр бөлчөктөрдөн турат. Боз үйдүн диаметри 5 метр, бийиктиги 4-8 метр болот. Боз үйдүн ортосунда коломто, ага казан асылат.

Төргө ала кийиз, шырдак, көлдөлөң, төшөк сыяктуу буюмдар салынат. Боз үйдүн сол жаны эркек тарабы, оң жагы аял тарабы, оң жагына чий тосулат, идиш аяк коюлат. Төргө кийиз илинет. Улага-үйдүн кире бериши. Ага отун жыйылат.

Ex 6.

Текстти окугула, өткөн чактын мүчөлөрүн астын сызгыла.

Read the text. Underline the past tense endings.

Асан менен Айша конок бөлмөнү жыйнады. Алар конок күтүп жатышат. Айша столго гүл койду, чанды сүрттү, китептерди тазалады. Үйгө конок келет.

- Ex 7. Сүйлөмдү окуп, эсиңерге туткула.
Read and memorize the expressions.

Мен үйдү жыйнадым, чаңды сүрттүм.
Сен үйдү жыйнадың, чаңды сүрттүң.
Ал үйдү жыйнады, чаңды сүрттү.

- Ex 8. Төмөнкү этиштерди жактагыла.
Conjugate the following verbs.

тазала, аарчы, кой, ил.

- Ex 9. Текстти окугула, которгула, сын атоочтордун
астын сызгыла.
Read and translate the text, underline the adjectives.

Бишкек шаары - Кыргызстандын борбору. Бишкек шаары
эң кооз. Ал жашыл бак-дарактаргы бөлөнгөн. Көчөлөр таза.

Шаарда завод, фабрикалар көп. Фабрикаларда меңдеген
кишилер иштеп жатат.

Илим, маданият да өсүүдө. Шаарда көп сандаган
театрлар, клубдар, музейлер, мейманканалар салынып жатат.
Ақыркы убакытта Бишкек шаарында чет мамлекеттен келген
адамдар аркылуу көп буюмдар ачылып жатат.

**ТЕМА: АВТОБЕКЕТ.
TRANSPORTATION.**

Он биринчи сабак	Eleventh lesson
11 (он бир)	11 (eleven)

YOU WILL LEARN :

- To locate an object;
- To ask for and give detailed directions;
- To give detailed information about means of transportation;

GRAMMAR :

- Postpositions;
- Genitive Case #2(review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.

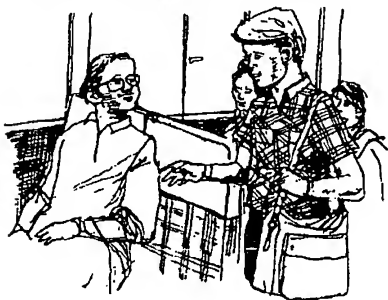

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- а) - Кечиресиз, **автобекет** кайсы жакта?
 - Автобекет шаардын четинде.
 - Кантип барсам болот?
 - Көчө менен түз басыңыз, солго буруласыз.
- в) - Кечиресиз, бул кайсы көчө?
 - Бул Москва көчөсү.
 - Тынчтык корпусу кайсы жерде?
 - Кичине өйдө барыңыз, ал жакын жерде.
- б) - Айтып коюңузчу, **темир жол вокзалы** кайда?
 - Темир жол вокзалы базардын жанында.
 - Жөө барса болобу?
 - Ооба, **жогору** басыңыз.
- д) - Тынчтык Корпуска кантип барам?
 - Тынчтык Корпус Жаш Гвардия менен Энгельстин кесилишинде.
- г) - Айтыңызчы, Жаш Гвардия бульвары кайда?
 - Бир көчөдөн кийин.

- Ал жакка эмне менен барам?
- Жөө барыңыз, ал жакын эле жерде.

- ж) - Кечиресиз, сиз түшөсүзбү ?
 - Жок.
 - Анда мени өткөрүп коюңузчу.
 - Өтүп кетиңиз.
 - Рахмат.

- и) - Айтыңызчы, бул аялдамага кайсы автобус келет?
 - Бул аялдамага 42-чи, 12-чи, 28-чи автобустар келет.
 - Троллейбустар келеби?
 - Ооба, троллейбустар да келет.
- з) - Кечиресиз, билет канча турат?
 - Кичине автобустарда 2 сом, чоң автобус жана троллейбустарда 1.50 сом.

VOCABULARY.

Четинде	- on the edge
Бир нерсенин четинде	- brim of something
Темир жол вокзалы	- railway station
жогору,	- up
өйдө	- up
бурч	- corner
кесилишинде	- crossroad
аялдама	- bus station
түш	- get off

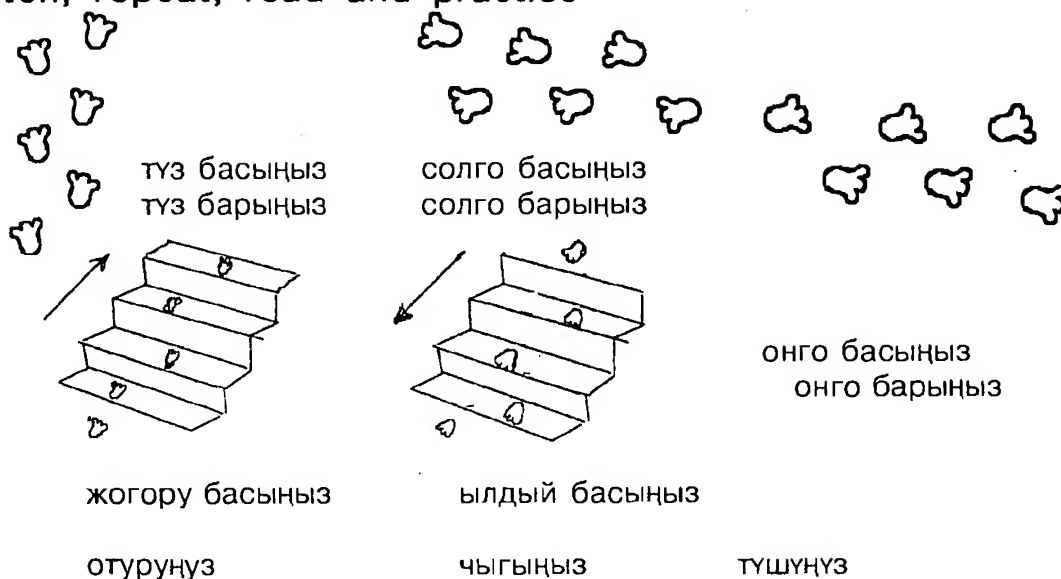
1.PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

жүр	жүрүңүз	жүрүү	жүргүнчү
түш	түшүңүз	түшүү	автобустан түш
уч	учуңуз	учуу	учкучтар
сүз	сүзүңүз	сүзүү	сүзгүч
бас	басыңыз	басуу	көчөдө басат
отур	отуруңуз	отуруу	ресторанда отурат

2. Listen, repeat, read and practice

3. Listen, read and practice.

чык	автобустан чык
түш	автобуска түш
отур	автобуска отур

4. Listen, repeat and practice.

Кайсы аялдамадан түшөм?	-At what bus stop should I get off?
Кайсы автобуска отурасыз?	- What bus will you take?
Автобустан чыгасызбы/түшөсүзбү?	- Are you getting off/on?
Кайсы автобусту күтүп жатасыз?	- What bus are you waiting for?
Кайсы автобус менен барасыз?	- What bus will you take?
Кайда барасыз?	- Where will you go?
Канча аялдама ?	- How many bus stops?
Кайсы аялдамага барасыз?	- Which bus stop will you go to?

5. Read, listen and repeat.

менен	досум менен	- with my friend
үчүн	досум үчүн	- for my friend
жанында	үйдүн жанында	- near my house
жөнүндө	Бишкек жөнүндө	- about Bishkek
ичинде	автобустун ичинде	- in the bus

артында
сыртында
үстүндө
бурчта

театрдын артында
үйдүн сыртында
этаждын үстүндө
дүкөндүн бурчунда

- behind the theatre
- outside of the house
- on the flat
- on the corner

2. GRAMMAR

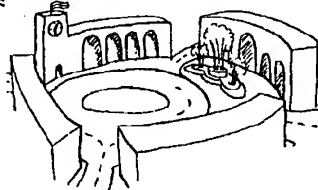
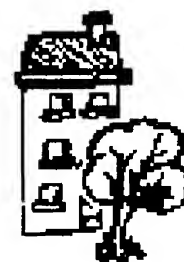
This postpositions we use to show the place where are the things

үстүндө - астында, жанында - тегерегинде,
чейин - кийин, алдында - артында, тушунда,
ичинде - тышында, ылдый - жогору, түз,
мандайында, сол - оң

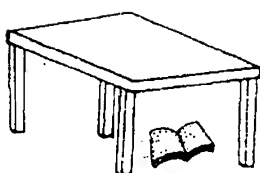
Тоо үйдүн артында.

Тал үйдүн алдында.

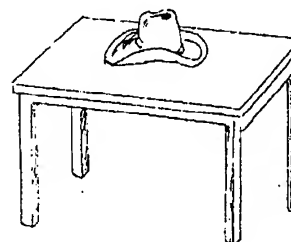
Аянт үйлөрдүн ортосунда.

Мечит мектептин жанында.

Китеп үстөлдүн астында.

Калпак үстөлдүн үстүндө.

3. PRACTICE

Ех 1. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences using these words.

Жанында _____

Үстүндө _____

Астында

_____

маңдайында _____

сол жак

_____

оң жак

_____

алдында

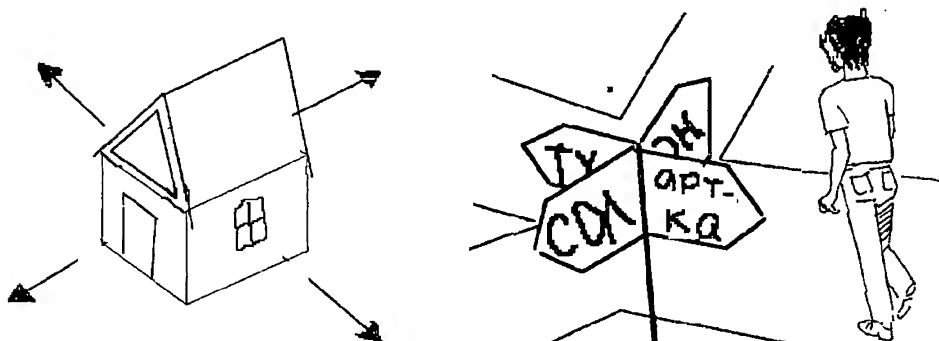
_____

артында

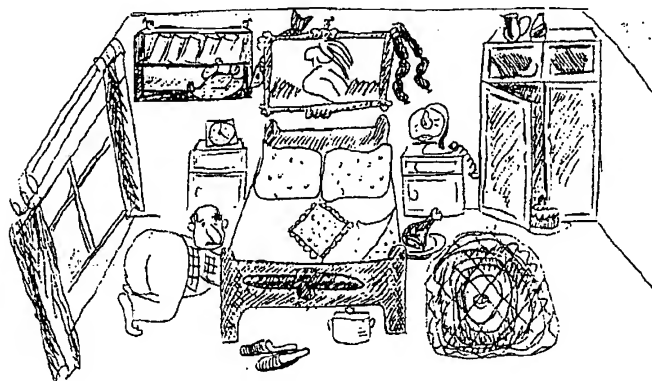
_____

- Ex 2. Стрелка боюнча жандоочторду туура койгула.
Look at the arrows and write the postposition it indicates.

- Ex 3. Жандоочторду колдонуп сүрөт боюнча аңгеме түзгүлө.
Using the postpositions make sentences as many as you can.

- Ex 4. Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Look at the picture and answer the questions.

1. Бала кайда турат?
2. Керебет кайда турат?
3. Саат кайда турат?
4. Терезенин жанында эмне бар?
5. Терезе кайда?

Ex 5. Суроолорго жооп бергиле.

Answer the questions.

MODEL: Мейманкана кайда?

Мейманкана дүкөндүн жанында.

Мектеп		Театрдын	алдында
Базар		мейманкананын	артында
Почта	кайда?	Ош базардын	ортосунда
Дүкөн		ЦУМдун	жанында
Дарыкана		Оорукананын	артында
Тынчтык Корпус		музейдин	жанында

Ex 6 Карта боюнча суроолорго жооп бергиле.

Using the map ask each other and answer.

MODEL: Парк кайда?

Парк операнын артында.

Парк стоянканын жанында

Парк аэропорттун астында.

If you going to walk there you should ask :

- Кечиресиз, базарга кантип барса болот?

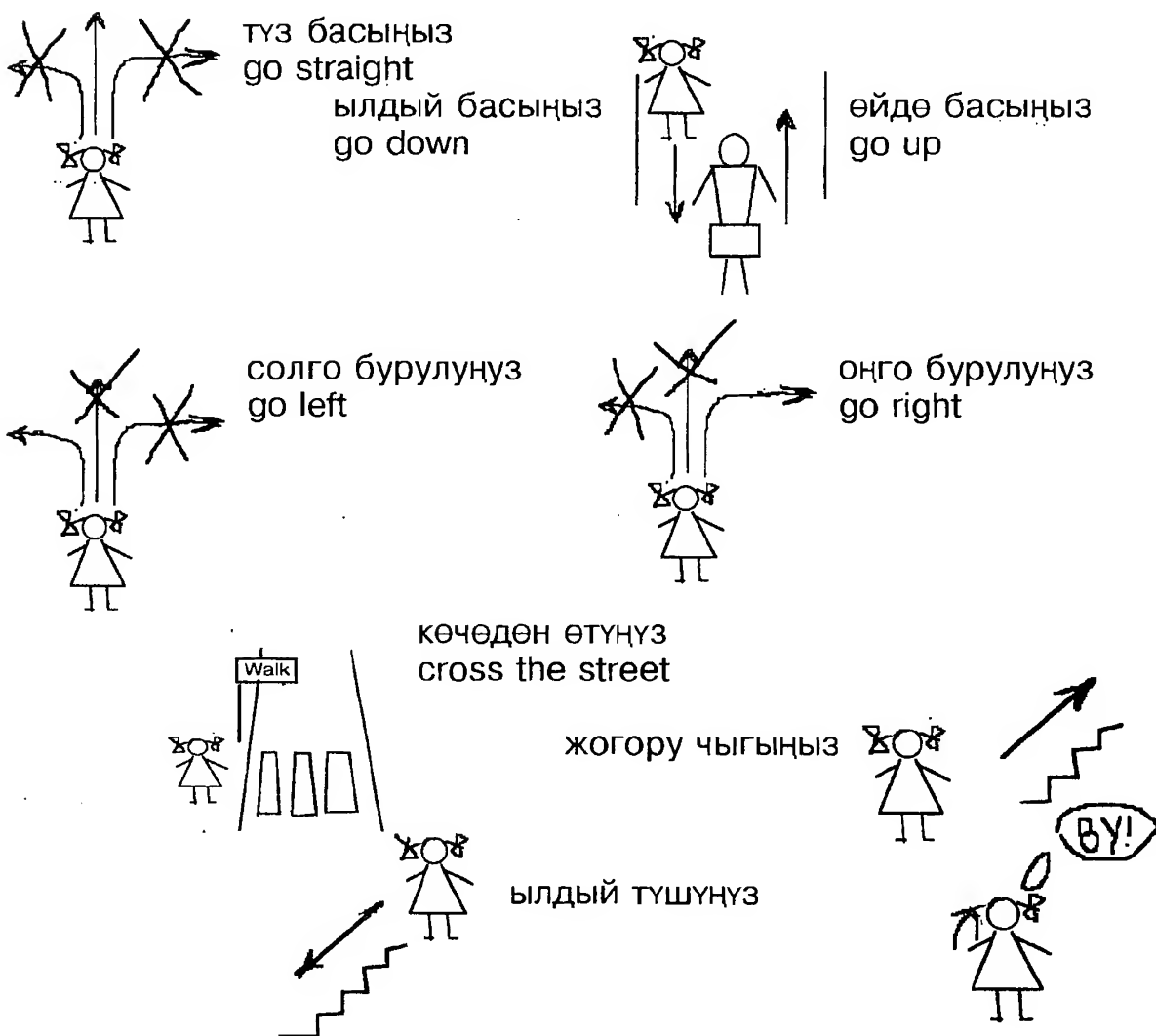

Ex 7. Ask each other how one can get to different places.
Use the words given below.

почта	дарыкана	оорукана
дүкөн	мектеп	цирк

What can you hear in response?

Ex 8. Окугула жана ойногула.
Read, act it out.

The means “**көчө**” or “**проспект**” are placed after the name of the and a possessive suffix on the third person singular **-сы/си** is added.

Көчө	көчө + <u>сү</u>	Токтогул көчө <u>сү</u>
проспект	проспект+ <u>(и)си</u>	Эркиндик проспекти <u>си</u>

- Бул кайсы көчө?   What street is it?
- Бул Фрунзе көчөсү?   This is Frunze street?

Чоң-Алыш көчөсүндө жашайм.
- I live on Chong-Alysh str.

After the possessive suffix we add the *LOCATIVE CASE* ending - нда/нде

көчөсү+нде   проспектиси+нде

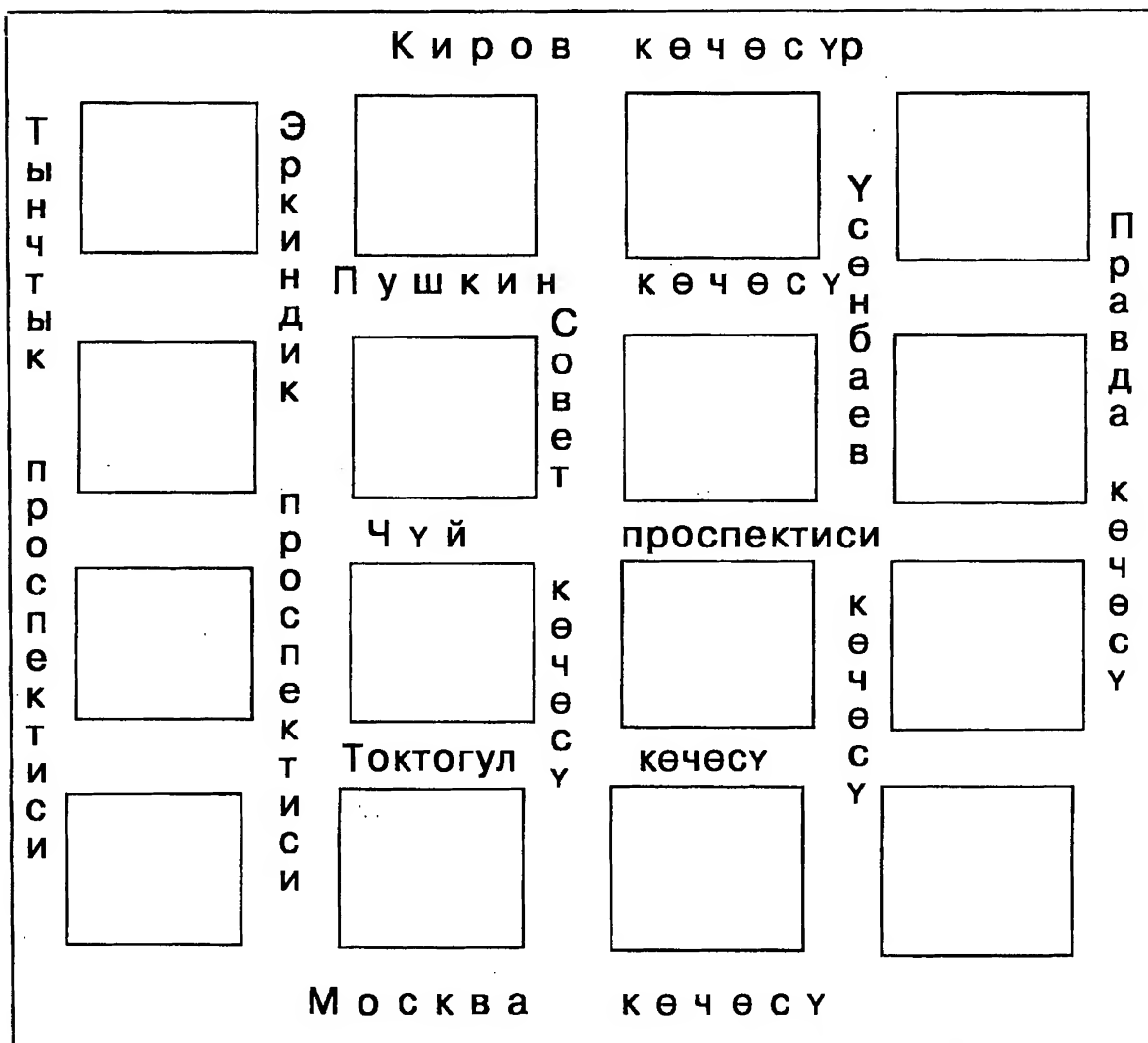
- Сен кайсы көчөдө жашайсың?
- Мен Алыш көчөсүндө жашайм.

Ex 9.   Досунуздан керектүү жерге кантип барса болот деп сурап, оорун алмашып ойногула.
Ask your friend how to get to a specific place.

MODEL: - Филармонияга кантип барам?
                  - 42 автобуска түшүңүз.

<ul style="list-style-type: none"> - “Нарын” ресторанына - “Айчүрөк” дүкөнүнө - Ала-тоо аянтына - Университетке - Автобекетке 		кантип барса болот?
<ul style="list-style-type: none"> - 9-унчу троллейбуска - 36-ынчы автобуска 		түшүңүз.

Ex 10. Картаны колдонуп кайсы көчөдө
жашаганыңды айткыла.
Using the map tell us what street you live on.

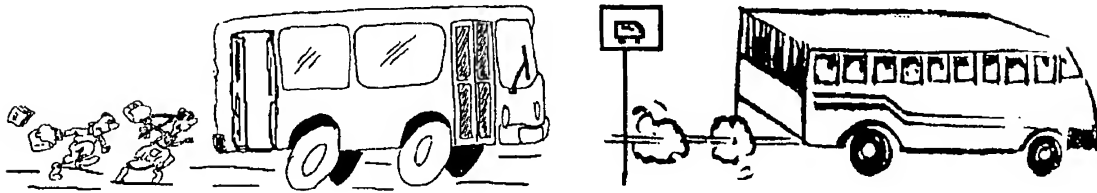
Мен

_____ көчө _____

_____ проспекти _____

жашайм.

- Ex 11.** Уккула, кайталагыла, окугула анан сүрөттө эмне болуп жатат айтып бергиле.
Listen, repeat, read and tell us what happened in this picture.

Автобус токтоп турат:

- Ой, кечиктик, жүгүр.

Автобус жүрүп баратат.

- Кайсы автобусту күтүп жатасың?

- 44-үнчү автобусту.

- Түшүңүз, аксакал.

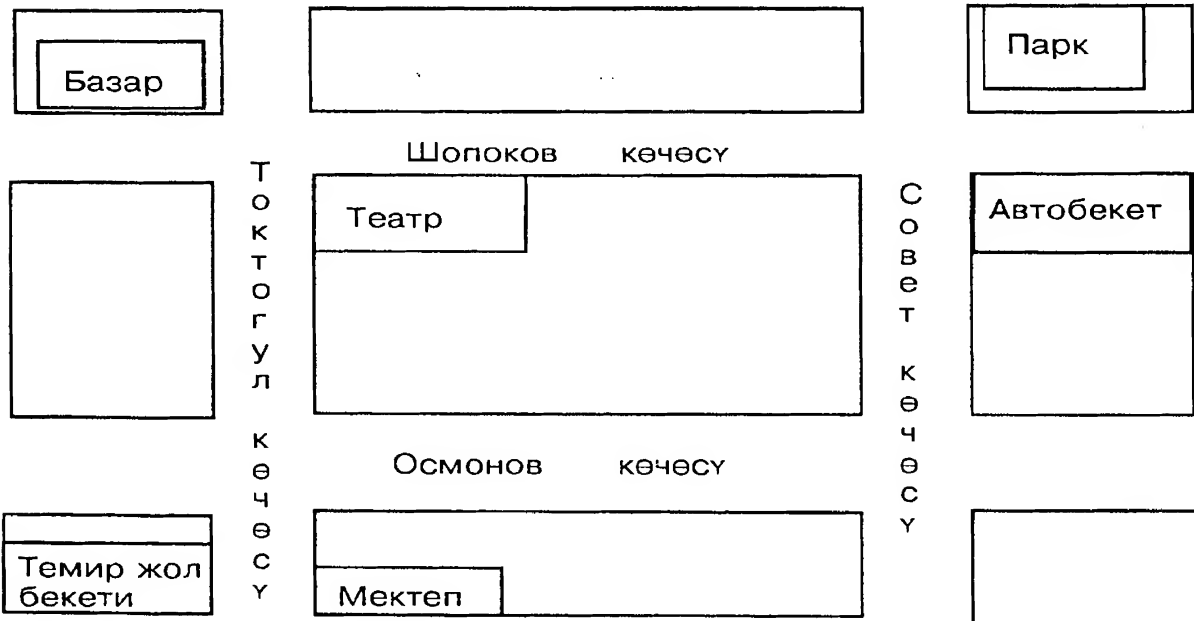
- Рахмат, балам.

- Ex 12.** Картаны карап, эмне кайсы жерде экенин бири бириңерге айтып ойногула.
Practice asking and giving directions based on the information given on the map.

a) You are at the school. You want to go to the bazaar.

b) You are at the railway station. You want to go to the bus-station.

c) You are in the park. You want to go to the theater.

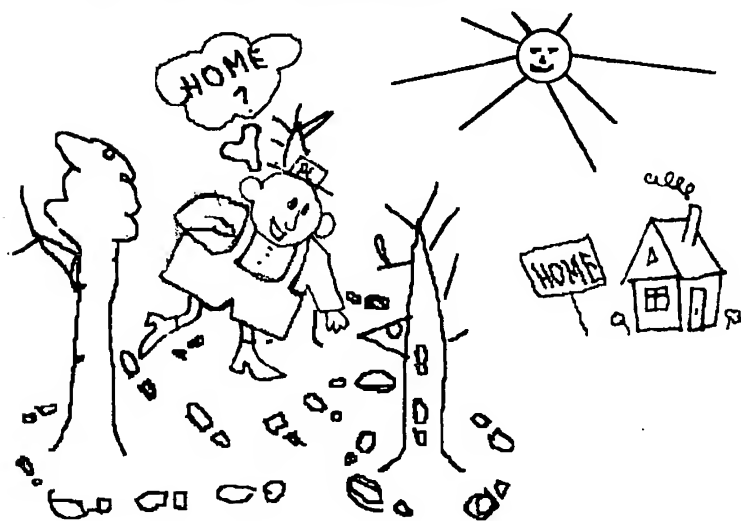

LET'S TALK

Ex 13. Диалог түзгүлө.
Make up a dialogue.

- a) You have just arrived in Bishkek for the first time and you are meeting someone who seems friendly, so you ask for information about the city, hotels, shops and so on.
- b) You live in Bishkek and know it well. You meet a foreigner who seems to be having some problems. Ask the if he/she needs help.
- c) You are lost! Stop a passer-by and ask :
  - What street is this?
  - Where is the PC office located?
- d) You meet a new friend in the street (near the bazaar). You're going to invite him/her to your place.
  - Greet him/her.
  - Tell him/her where your house is located(street, if there is something special near your house: a building, a store etc.).
  - Explain how he/she can get to your place (by bus, by trolley-bus or walk)
  - End the conversation.

Он экинчи сабак   Twelfth lesson

12 (он эки)	12 (twelve)
----------------	----------------

YOU WILL LEARN :

- To ask for and give detailed direction;
- To buy a bus, plane, train ticket;

GRAMMAR :

- Dative Case #3 (review);
- Ablative Case #6;
- Compound present tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

a)

- Нарынга эмне менен барса болот?
- Автобус же такси менен барса болот.
- Канча саатта жетем?
- Автобус менен 8 саатта, такси менен 5

саатта.

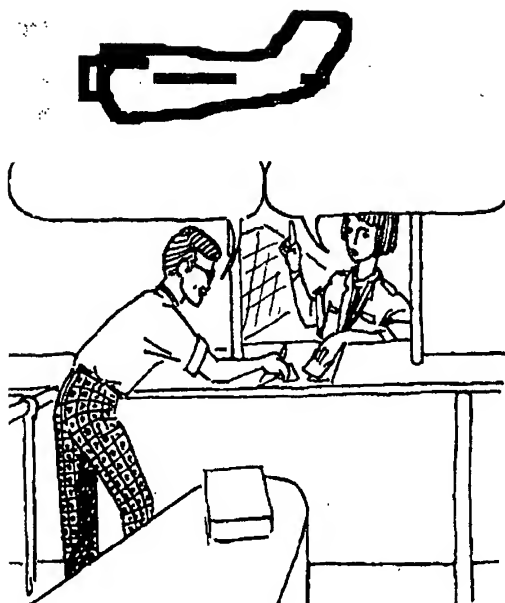
б)

- Кечиресиз, Таласка билет кайда сатылат?
- 3-үнчү терезеден сатылат.
- Арты ким?
- Мен, менден кийин туруңуз.

в)

- Балыкчыга билет барбы?
- Ооба, бар.
- Автобус канчада жөнөйт?
- 700 . 6-ынчы платформадан жөнөйт.
- Автобустун номери канча?
- 24-34 ИКА. Жолуңар шыдыр болсун.

- Ошко билет барбы?
- Жок.
- Кийинки рейс качан учат?
- Эртең саат 6да.
- Билет канчадан?
- 236 сомдон.
- Бирди бериңизчи.
- Мына алыңыз.
- Чоң рахмат.

VOCABULARY

менден кийин туруңуз	- it is my turn
жет	- reach
жолуңар шыдыр болсун	- nice trip
жөнө	- start

1. PHONETIC DRILL.

1. Listen, repeat and practice.

чы - чу - чи - чү
 ыч - уч - ич - үч
 сы - су - си - сү

га - ге - го - го
 ка - ке - ко - ко
 та - те - то - то

2. Listen, repeat, read and practice.

чү - жүргүнчү
 жү - жүрүү
 чу - учуу

сү - сүзүү
 нү - дүкөнү
 мү - бөлүмү

3. Read and practice.

күтүү залы
 жөө жүрүү
 автобус менен жүрүү
 машина менен жүрүү
 троллейбус менен жүрүү

поезд менен жүрүү
 самолет менен учуу
 темир жол вокзалы
 жүктү тапшыруу
 жол жүрүү

2. GRAMMAR

DATIVE CASE

КИМГЕ? - TO WHOM?
 ЭМНЕГЕ? - TO WHAT?
 КАЙДА? - WHERE TO?

The Dative Case is the case of the direct object of an action. It denotes a person or an object to which an action is directed => to, into, towards.

After vowel and voiced consonants - -га, -го, -ги, -ге

After voiceless consonants - -ка, -ко, -ки, -ке

ABLATIVE CASE

Кимден? - from whom?
 Кайдан? - from where?
 Эмнеден? - from what?

The Ablative Case ending -дан translated as from or out of. It is used with verbs indicating or implying differentiation, avoidance remove, separation, flight, escape or withdrawal.

After vowel and voiced consonants - -дан, -дон,
 -ден, -дөн

After voiceless consonants - -тан, -тон, -тен, -төн

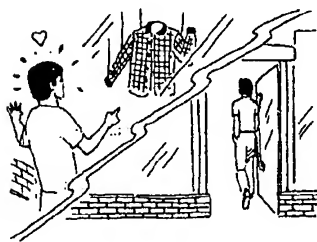

3. PRACTICE

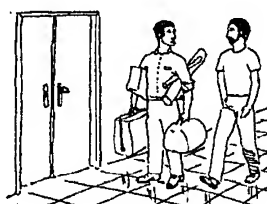
Ex 1. Берилген суроолорго жооп бергиле. Барыш жана чыгыш жөндөмөсүнүн астын сызгыла.
Answer the following questions. Underline the case endings.

Кайда бара жатат?	Бишкекке	Кайдан келе жатат?	Бишкектен
	Америкага		Америкадан
	окууга		окуудан
	ишке		иштен
	шаарга		шаардан
	мейманканага		мейманканадан
	киоскко		киосктон
	меттепке		мектептен
	дүкөнгө		дүкөндөн

Ex 2. Жөндөмөлөрдүн мүчөлөрүн тууралап койгула.
Add the case ending.

Асан дүкөн _____
бара жатат.

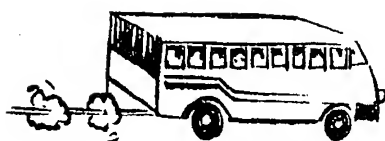
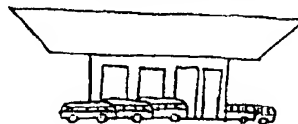

Асан дүкөн _____
келе жатат.

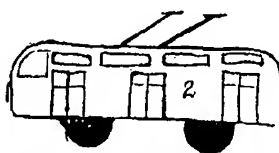

- Ex 4. Окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

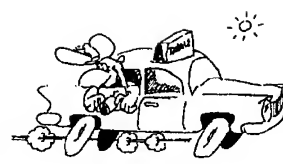
Автобекет

Автобус

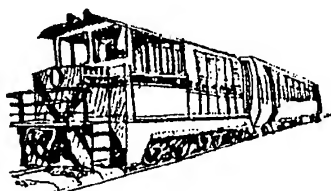

Троллейбус,

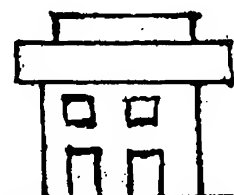

такси

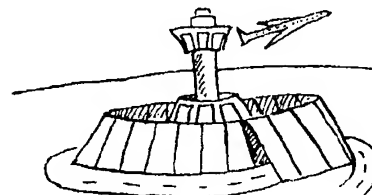
- Ex 5. Окугула жана сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Read and use the words to make up sentences.

Поезд

Темир жол вокзалы+нан
жөнөйт

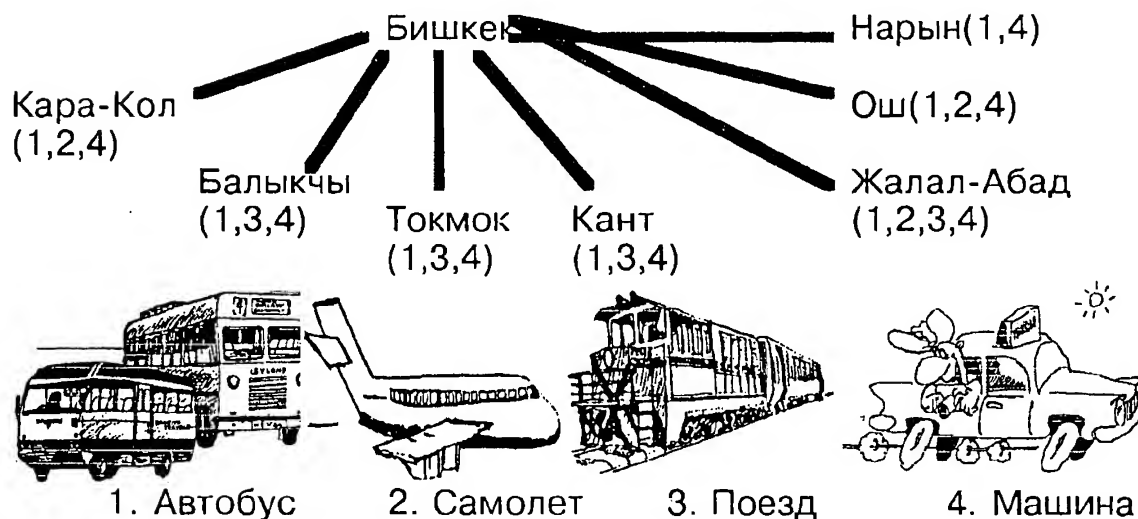
Самолет

аэропорт+тон учат

Машина

Автобекет+тең жүрөт

Ex 6. Картаны карап айткыла Бишкектен бөлөк шаарга кантип жетсе болот?
Look at the diagram and say how it's possible to travel From Bishkek to other cities of Kyrgyzstan?

Ex 7. Жөндөмө мүчөлөрүн колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using case endings.

MODEL: - Кайда барасың?
- Ошко барам.
- Кимге барасың?
- Жонго барам.
- Эмне менен барасың?
- Самолет менен барам.

Ош___, Жим___	Самолет
Балыкчы___, Боб___	
Бишкек___, Кэтрин___, Жим___	
Кызыл-Кыя___ Урунса___	такси
Талас___ Марли___	
Кара-Кол___ Пилар___	
Чолпон-Ата___, Маржери___	поезд
Талды-Суу___, Жош___	
Барскоон___, Патрик___	автобус
Покровка___, Кэтрин___	маршрутка

COMPOUND PRESENT TENSE.

Kyrgyz Compound present tense is English Present Continuous tense. This tense describes present time. It is used for actions which are happening in the present and for a period of time which includes the present. The tense itself means "right now" or "period of time including right now"

Verbs + after vowel -П + жат +personal ending

Verbs + after cons -ИП
-УП
-ИП
-ҮП + жат +personal ending

	#	Person	Эмне кылып жатат?
	1,	Мен	окуп жатам
	2	Сен Сиз	окуп жатасың окуп жатасыз
	3	Ал	окуп жатат
	1.	Биз	окуп жатабыз
	2	Силер Сиздер	окуп жатасыңар окуп жатасыздар
	3	Алар	окуп жатышат

EXCEPTION: Дүкөнгө бара жатат.
Дүкөндөн келе жатат.

Note: in consideration   окуп жатат
   күтүп жатат
   чыгып жатат

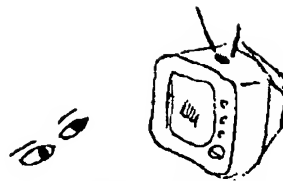
Ex 8. Карагыла, кайталагыла жана окугула.
Look, repeat and read.

Тартып жатат

Сурап жатат.

Көрүп жатат.

Окуп жатат.

Сүйлөп жатат.

Жазып жатат.

Ex 9. Этиштерди колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following verbs.

Сен /эмне кылып жатасың?/	сатып ал
Сиз /эмне кылып жатасыз?/	узат
Биз /эмне кылып жатабыз?/	эс ал
Силер /эмне кылып жатасыңар?/	сүйлөш
Сиздер /эмне кылып жатасыздар?/	тамактан
Алар /эмне кылып жатат?/	жардамдаш

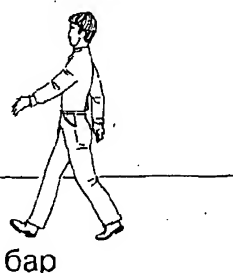
Ex 10. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up questions using the following words.

Мен	шаарга	бара жатасыңбы?
Сен	дүкөнгө	бара жатам?
Ал	жумуштан	келе жатам?
Силер	сабак	окуп жатабыз?
Сиздер	азыр	жазып жатабыз?
Биз	эмне	кылып жатасыңар?
Алар	кат	эс алып жатышат?

Ex 11. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following words.

сатып ал _____

бар _____

коштош _____

оку _____

түш _____

көр _____

Ex 12. Төмөнкү графикти колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Using this table make up dialogue.

№ канча	Канчада кетет?	Канчада жетет?	Кайда?	Канча турат?
Автобустун №	Кетуу убактысы	Жетүү убактысы	Баруучу шаар	Белеттин баасы
24-82 НРА	7:20	19:00	Нарын	80 сом
10-15 ИКА	9:00	15:00	Кара-Кол	75 сом
11-13 БИМ	10:00	7:00	Бишкек	50 сом
17-21 ТА	6:00	19:00	Талас	65 сом

Ex 13. Диалог түзгүлө.
Make up a dialogue.

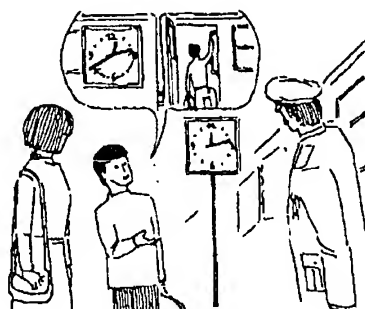

а) Адилет апасы менен чоң энесин
тосуп жатат.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

б) Кайрат атасы менен бара жатат.

- _____
- _____
- _____
- _____

LET'S TALK

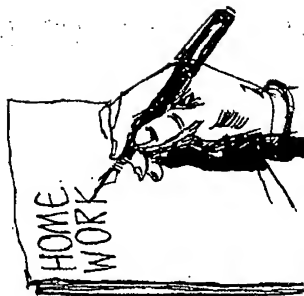
Ex 14. Диалог түзгүлө.
Make up dialogue.

а) You're in Bishkek, at the bus station. You have to
get to Karakol.

- Greet the clerk.
- Explain to him/her that you have to go to Karakol.
- Ask what time the bus to Karakol is leaving.
- Ask how much a ticket to Karakol costs.
- Ask the clerk to give you a ticket and give him/her the money.
- End the conversation.

- б) You are in Osh at the airport. You have to go to Bishkek. You're speaking to a clerk.
- Greet the clerk.
  - Ask him/her if there are flights to Bishkek.
  - Find out how much a ticket to Bishkek costs.
  - Ask the clerk to give you a ticket and pay for it.
  - End the conversation.
- в) You're at the new bus station in Bishkek. You have to go to Talas. You're speaking to the clerk in the booking office.
- Greet him/her.
  - Ask if there is a bus to Talas.
  - Ask about the bus's leaving time.
  - Ask how much the ticket costs.
  - Ask the clerk to give you the ticket.
  - End conversation.
- г) You're at the airport in Osh. You want to visit your friend in Karakol. Talk to the clerk to find out whether there are flights to Karakol from Osh.
- Greet the clerk.
  - Ask him/her whether there are flights to Karakol from Osh.
  - If there are flights ask the time of the plane departure, if tickets are available.
  - Ask the clerk to give you a ticket.
  - End the conversation.
- д) You're at the bus station in Naryn. You have to go to Bishkek to visit your friends. Talk to the clerk to find out if there is a bus to Bishkek.
- Greet the clerk.
  - Ask him/her if there are buses to Bishkek.
  - If there are ask the clerk if tickets are available.
  - Ask the clerk to give you a ticket.
  - End the conversation.

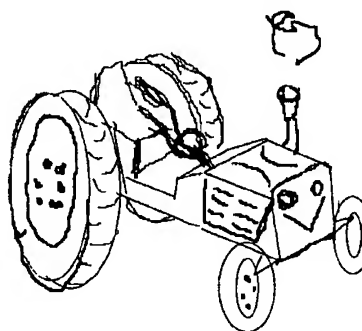
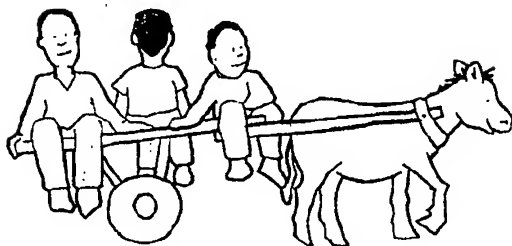
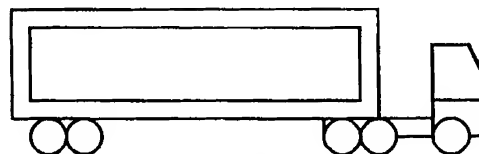
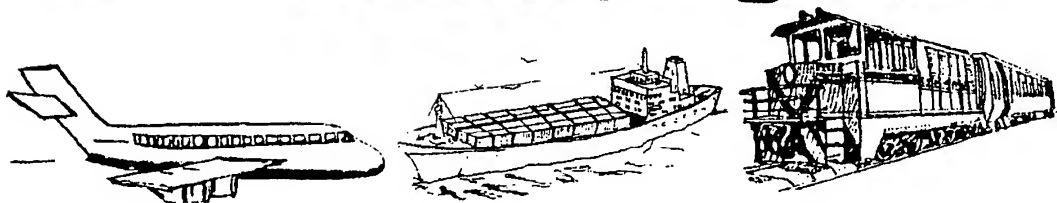
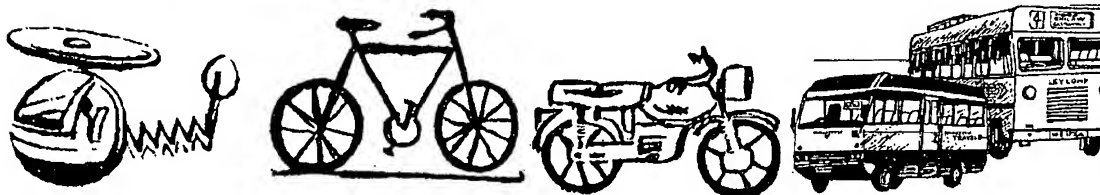

SELF LEARNING(to lesson 12)

Ex 1.

Транспорттун аттарын туура тапкыла.
Керектүү жерге эмне менен барса болот тапкыла.

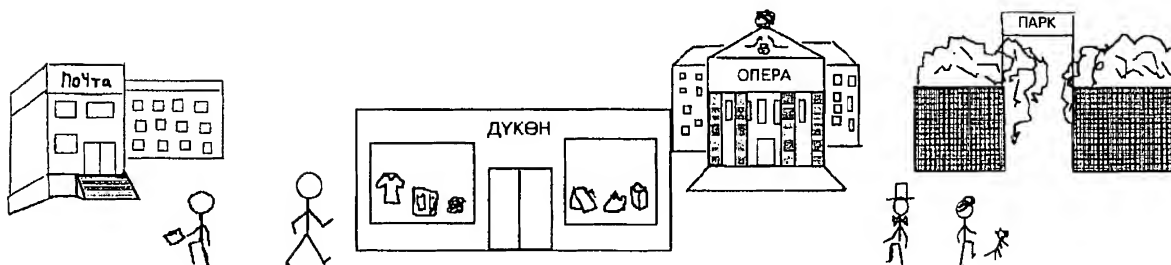
Write the name of each form of transport.
Tell how to get to somewhere.

Камаз, мотоцикл, самолет, кеме, вертолет, велосипед,
эшек(ат) араба, трактор, поезд, такси, автобус

- Ex 2. Суроого жооп бергиле. Жөндөмөлөрдүн мүчөлөрүнө көңүл бургула.
Answer the questions. Pay attention to the case endings.

Кайда бара жатышат?

Кайдан келе жатышат?
Өйдөдөгү сүрөттөрдү колдонуп суроого жооп бергиле.

- Ex 3. Төмөндөгү сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Look at these pictures and answer the questions.

- Кечээ Асан кайда барды?
- Азыр Асан кайда бара жатат?
- Эртең Асан кайда барат?

/китепкана, ашкана, кинотеатр, парк, университет/

- Ex 4. Төмөнкү сүйлөмдөрдү толуктап суроо койгула.
Complete these sentences and write a question.

MODEL: - Жон азыр эле базар_____ келди.
              Жон азыр эле базардан келди.
              - Жон кайсы жактан келди?

1. - Кечээ ал Нарын_____ келди.
2. - Автобекет_____ билет сатып алдым.
3. - Кечээ мен Айгүлдү театр_____ көрдүм.
4. - Биз алар менен Талас_____ барабыз.

5. - Автобус 15-инчи платформа_____ жөнөйт.
6. - Силер аэропорт биринчи автобекетке барып, ошол жер_____ 125 маршрутка отурасыңар.

Ex 5. 2 жактын көптүк -сыңар мүчөсүн коюп, сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Fill in the 2nd personal plural -сыңар

MODEL: - Конокко кайда бара_____?
- Конокко кайда барасыңар?

- 1) Саякатка ким менен чыга_____?
- 2) Бош убактыңарды кандай өткөрөсүңөр?
- 3) Таласка ким менен кете_____?
- 4) Нарынга эмне менен бара_____?
- 5) Билетти кайдан сатып ала_____?
- 6) Кантка эмнеге түшүп бара_____?
- 7) Москвада кайда жата_____?
- 8) Ал жерде канча күн тура_____?

Ex 6. Сүйлөмдөрдү толуктагыла.
Complete the sentences.

MODEL: Мен китепканага барамын.
Мен китеп окуймун.

Мен циркке барамын. Мен _____.

Биз театрга барабыз. Биз _____.

Сен сабакка барасыңбы? Сен _____.

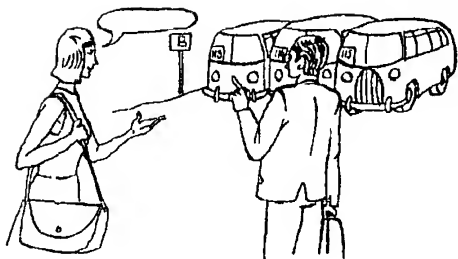
Мен Америкага кетем. Мен _____.

Ал почтага барат. Ал _____.

Сиз үйгө барасызбы? Сиз _____.

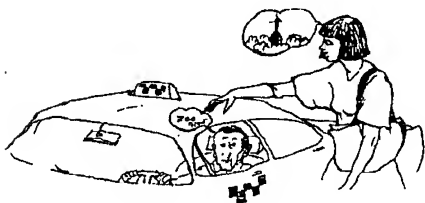
Ex 7. Берилген сөздөрдү колдонуп диалог туура түзгүлө.

Using these words, make up a dialogue.

- Автобус, кечиресиз, бул, барабы, ЦУМга?
- Барбайт, жок.
- Автобус, барат, кайсы?
- 38инчи, автобус, менимче.

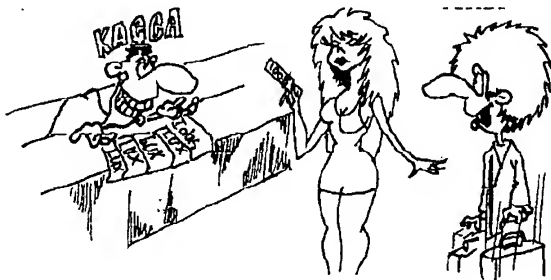
Ex 8. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

- Кечиресиз, бошсузбу?
- Ооба, отурунуз.
- Аябай шашып жатам.

- _____
- _____
- _____

Ex 9.

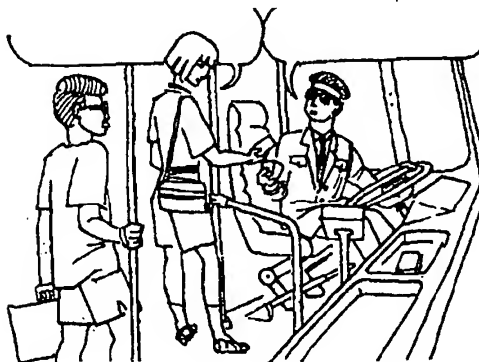
1) Белет сатуучу менен сатып алуучунун ортосундагы диалогду түзгүлө.

Make up a dialogue between a customer and a cashier.

2) Элдин арты ким экенин сурап билгиле.

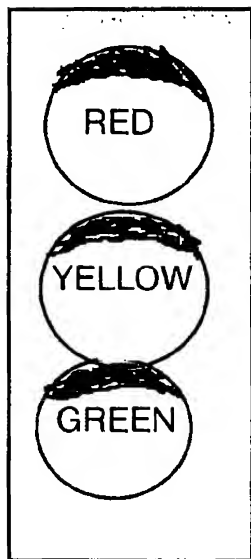
Ask the question: Who is the last one to the booking/ticket office.

Ex 10.

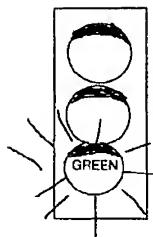

Контролёр менен жүргүнчүнүн ортосундагы диалогду түзгүлө. Бош орун барбы деп сурагыла.

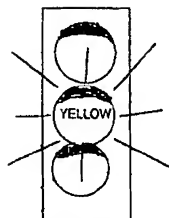
Make up a dialogue between a passenger and a conductor. Ask the question: Are there same place.

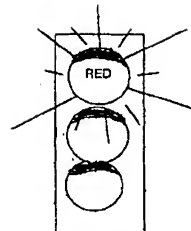
С В Е Т О Ф О Р

ӨТ

даярдан

ТОКТО

Ex 11. Сүрөт боюнча аңгеме жазгыла.
Describe the picture.

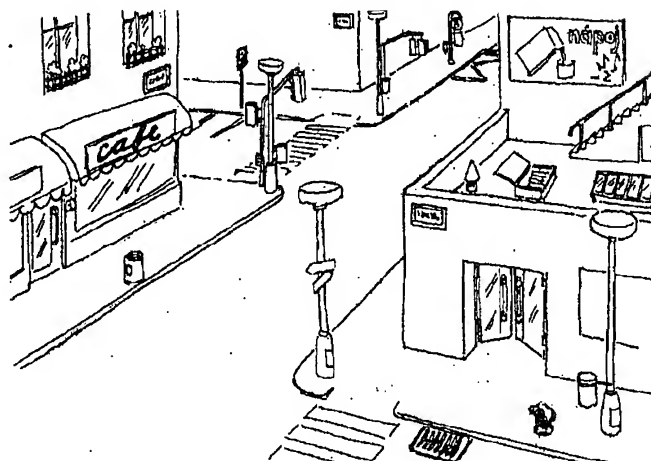

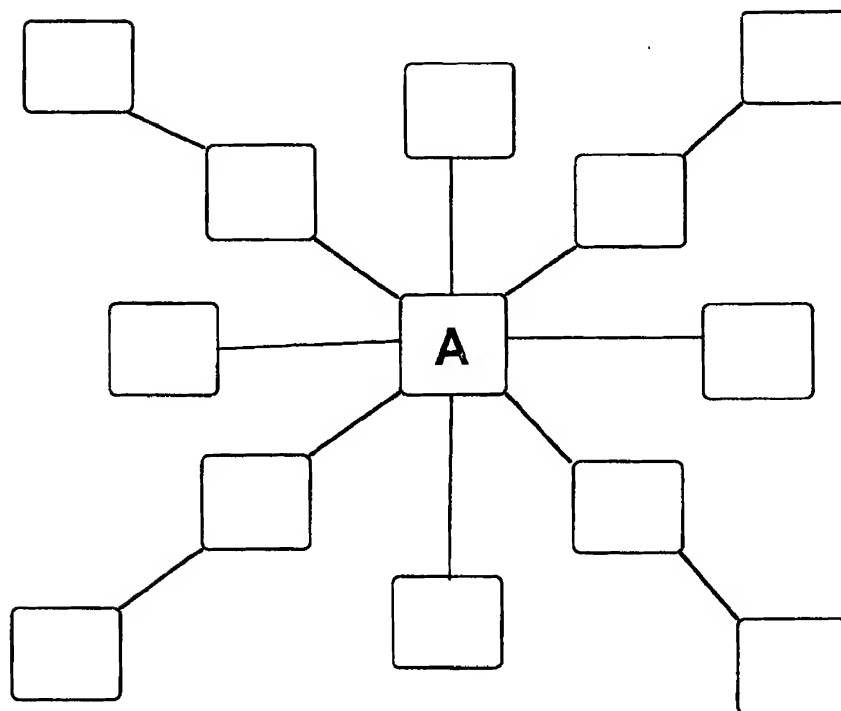
Ex 12. Текстти оку жана котор.
Read and translate the text.

Манас аэропорту.

Бишкек шаарында бир чоң аэропорт, эки автобекет, жана эки темир жол вокзалы бар. Аэропорттун аты Манас. Манас аэропорту шаардын четинде. Ал жакка такси, маршрутный автобус жана машиналар менен барса болот.

Манас аэропортуна чоң шаарларга ар кайсы рейс боюнча самолёттор учат. Билетти ар кайсы жерде жайгашкан авиакассалардан сатып алса болот. Аэропортто эс алуучу жайлар, ресторандар, чач-тарач, ашканалар жана жүргүнчүлөр отурган залдар дагы бар. Самолёт менен саякат жасоо абдан ыңгайлуу жана тез. Жолунар шыдыр болсун.

- Ex 13. Билген сөздөр менен кроссвордду толтургула.
Fill in the crossword with the words you know.

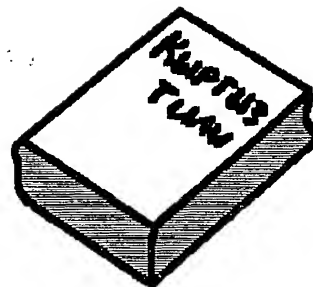
- Ex 14. Жаңылмачтар.

Багыш бадалды аралады,
Багыштын артынан
Бала бадалды аралады,
Багышка бара алабы?
Багыш бадалды ары аралады,
Багыш баласына каралады,
Баласына каралаган Багышты,
Бада аралаган бала табалабы?

Ex 15.   Макал - лакап

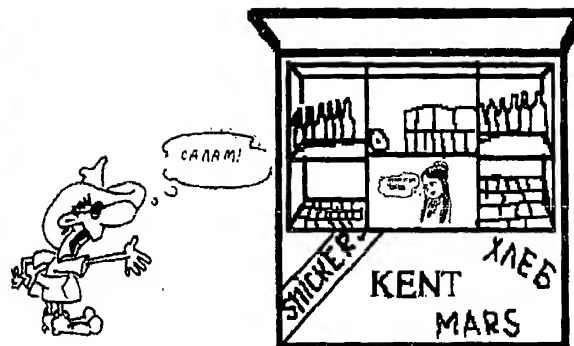
1.   Акырын айтканды түшүнүп ук,
Акыл айтканды көшөрүп ук.
2.   Жеңил барып оор кел,
жегениңден ала кел.

ТЕМА: КИОСК. THE KIOSK.

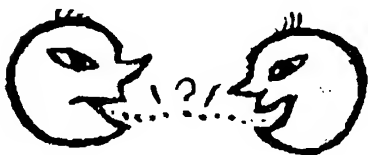
Он үчүнчү сабак	Thirteenth lesson
13 (он үч)	13 (thirteen)

YOU WILL LEARN :

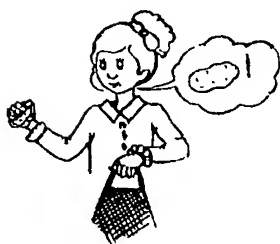
- To identify items;
- To buy items at a kiosk;
- To refuse politely;

GRAMMAR :

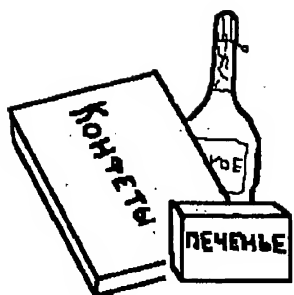
- Numbers (cardinal and ordinal);
- Simple present tense;
- Definite future tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.**

- а) - Сизде кофе барбы?
- Ооба, бар.
- Канча турат?
- 23 сом.
- б) - Сиз эмне аласыз?
- Тиги конфетти көрсөтүңүзчү!
- Канча турат?
- 45 сом.
- Ушундай кымбатпы?
- Арзаны 25 сом, бирок ал кичине.

- в) - Мага бир пачка тамеки, эки бөтөлкө суу
бериңизчи. Канча төлөйм?
- 20 сом.
- Алыңыз.
- Рахмат.
- г) - 1 пачка чай бериңизчи.
- 15 сом.
- Кымбат экен. Арзаны барбы?
- Арзаны 9 сом. Аласызбы?
- Ооба, бериңиз.

- Мага бир коробка конфет, бир бөтөлкө шампан, 2 пачка печенье берип коюңуз.
- Баары биригип 60 сом турат.
- Рахмат, акчаны алыңыз.
- Тамагыңыз татту болсун, келип туруңуз.

Proverbs

Соодада достук жок.

Акча - суудай.

VOCABULARY

Канча турат?	- How much does it cost?
Сиз эмне аласыз?	- What do you want?
Ушундай кымбатпы?	- This is too expensive.
Бирок ал кичине	- But that is small/little.
Канча төлөйм?	- How much should I pay?
Арзаны барбы?	- Do you have something cheaper. (Do you sell it for cheaper?)
Арзаны 9 сом	- Cheaper is 9 soms.
Баары биригип 60 сом	- The total is 60 soms.
акча	- money
Тамагыңыз таттуу болсун	- Enjoy your food.
Келип туруңуз	- You are welcome!

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat. Notice the articulation of К, Ң, П, Г.

чан - чын - ган - гын - кан - кын
 низ - ныз - нуз - нүз
 сыз - сиз - суз - сүз
 кар - кыр - кор - кур

2. Read, repeat and practice.

бер - бериңиз	көр - көрүңүз
ал - алыңыз	айт - айтыңыз
кой - коюңуз	бар - барыңыз

3. Read and practice.

бериңизчи	көрсөтүңүзчү	айтыңызчы
алыңызчы	алмашыңызчы	сатыңызчы
берип коюңузчу	акча алыңыз	арзандатыңыз
көрсөтүп коюңузчу	кайда сатылат	канча турат

3. GRAMMAR

САН АТОЧ – NUMBERS

<i>Cardinal (эсептик)</i> Канча?	<i>Ordinal (ирээттик)</i> Канчанчы?
	<u>-ынчы</u> <u>-унчу</u> <u>-инчи</u> <u>-үнчү</u>
1 - бир	1+ инчи - биринчи
2 - эки	2 + инчи - экинчи
3 - үч	3 + үнчү – үчүнчү
4 - төрт	4 + үнчү – төртүнчү
5 - беш	5 + инчи - бешинчи
6 - алты	6 + ынчы - алтынчы
7 - жети	7 + инчи – жетинчи
8 - сегиз	8 + инчи – сегизинчи
9 + тогуз	9 + унчу -тогузунчу
10 - он	10 + унчу - онунчу

10 - он	100 - жүз
20 - жыйырма	200 - эки жүз
30 - отуз	300 - үч жүз
40 - кырк	400 - төрт жүз
50 - элүү	500 - беш жүз
60 - алтымыш	600 - алты жүз
70 - жетимиш	700 - жети жүз
80 - сексен	800 - сегиз жүз
90 - токсон	900 - тогуз жүз
1000 - миң	2000 - эки миң

1 бөтөлкө
 суу
 арак
 лимонад

1 банка
 кофе
 пиво
 май

1 пачка
 самын
 тамеки
 тиш паста

1 коробка
 конфет
 печенье
 сагыз

4. PRACTICE

EX 1. Цифраларды сөз менен жазгыла.
Write out these numbers in words.

MODEL : 3 - үч

1   2   5   6   7   8   9   10

16   18   13   60   75   88   19   30

100   125   234   5463   1995   223   237

Ex 2. Эсептик ирээтке айландыргыла.
Change these cardinal numbers into ordinal ones.

MODEL : 20 - жыйырманчы

22	5	24	25	20
55	220	43	66	122
1987жыл	6мектеп			23
1887	2	12	58	4

Ex 3. Жаныңдагыдан төмөнкү суроолорду сура,
ордуңар менен алмашып ойногула.
Practice using the model with your partners.

1 бөтөлкө $\left\{ \begin{array}{l} \text{айран} \\ \text{сок} \\ \text{вино} \end{array} \right. \rightarrow \text{канча турат?}$

2 коробка $\left\{ \begin{array}{l} \text{чай} \\ \text{кофе} \\ \text{конфет} \end{array} \right. \rightarrow \text{канча турат?}$

5. GRAMMAR

- Simple present tense describes activities which are general and universally true. Also this tense expresses repeated habitual actions.

Adverbs of frequency :

такай - always, usually

бат-баттан - often

кээде - seldom

- The future tense describes actions and activities in the future. General time markers are used with "кийинки"(next) or "кийин"(in):

кийинки жумада	- next week
кийинки айда	- next month
кийинки жылы	- next year
келечекте	- in the future
эки жылдан кийин	- in two years
10 күндөн кийин	- in ten days
эртең	- tomorrow
бүрсүгүнү	- the day after tomorrow

-а-			
-о-			
Verbs	+	-э-	+ personal endings
-ы-			

Эмне кылат?				
	№	person	endings	example
SINGULAR				
	I	мен	-мын, -мин, -мун, -мун.	барамын, беремин, сүйлөймүн
	II	сен	-сың, -сиң, - суң, -суң,	барасың, бересиң, сүйлөйсүң
		Сиз	-сыз, -сиз, -суз, -сүз.	барасыз, бересиз, сүйлөсүз
	III	Ал	-т	барат, берет, сүйлөйт
PLURAL				
	I	Биз	-быз, -биз, -буз, -бүз	барабыз, беребиз, сүйлөйбүз
	II	Силер	-сыңар, - сиңер, - суңар, - сүңер.	барасыңар, бересиңер, сүйлөйсүңер.
		Сиздер	-сыздар, - сиздер, - суздар, - сүздөр.	барасыздар, бересиздер, сүйлөйсүздөр.
	III	Алар	-шат, -шет, -шут, -шүт.	барышат, беришет, сүйлөшөт

EXAMPLE:

а)

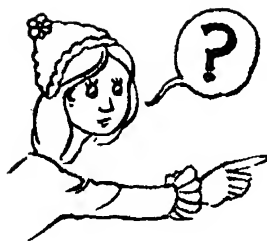
Мен Бишкекте жашаймын.
 Сен шоколад жакшы көрөсүң.
 Ал силердин мугалимиңер
 Биз мектепте иштейбиз.

I live in Bishkek.
 You like chocolate.
 He/She is your teacher.
 We work at school.

б)

Мен күнүгө эрте турамын.
 Сен такай кечигесиң
 Кээ бирде мен ага жолугамын.
 Сиз бүгүн жумушка келесиз

Every day I get up early
 You are always late.
 Sometimes I see him.
 You come to a work today

Ex 4. Этиштерди учур чакка койгула.
Change the verbs into simple present tense.

MODEL : - Сен **такай** аны көр____бү?
- Сен **такай** аны көрөсүңбү?

- 1) Сен **ар дайым** сатуучу менен саламдаш____бы?
- 2) Мен **такай** киосктон конфет сатып ал____?
- 3) Ал **күнүгө** мектепке бар____?
- 4) Биз **жылыга** 1 ай эс ал____?
- 5) Мен **күндө** мектепке кечикпей бар____?
- 6) Мен телевизор **такай** көр____?
- 7) **Жылыга** көп киоскалар ач____?
- 8) Сен мага кат жаз____?
- 9) Сен мага **дайыма** кат жаз____?
- 10) Сен ата-энең менен сүйлөш____?

Ex 5. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

MODEL: - Сен эртең эмне кыласың?
- Эртең мен жумушка барам.

1. Силер качан айылга барасыңар?
2. Ал эки жылдан кийин Америкага кетеби?
3. Үч айдан кийин ким мугалим болот?
4. Киоскто эмне сатылат?
5. Сен сатуучудан эмне сурайсың?

Ex 6. Төмөнкү этиштер менен сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these verbs.

Учураш, саламдаш, тааныш, сатып ал, сат, бер, сура, ал,
көр, коштош, ич, же, чек, жап, ач, бекит, тарт, иште.

Ex 7. Чекиттердин оордуна кашадагы сөздөрдү койгула.
Use the words in the brackets to complete the dialogues.

- а) - Мен _____ алам.
- Сиз _____ тамеки аласыз?
- Мен _____ тамеки алам. /сок, канча, 2 пачка/

- б) - _____ канча сом?
- _____ сом? /кофе, 10/

- в) - Ал _____ үйдө жашайт?
 - 37-инчи үйдө жашайт. /Кайсы/

LET'S TALK.

Ex 8. Диалог түзгүлө.
 Make up dialogues.

Task 1:

You're buying some chocolate, coffee and tea at a kiosk. You've paid for the purchase, but the seller gave you the wrong change.

- tell the seller that he/she gave to you the wrong change.
- ask the seller to give you the correct change to you .
- end the conversation.

Task 2:

You're at a kiosk. You're thirsty. You'd like to have something to drink.

- ask the seller what drink are available, how much cost.
- ask him/her if they are fresh and cold.
- ask him/her to give you the drink you like.
- end the conversation.

Task 3:

You're at a kiosk. You'd like to buy some juice.

- greet the seller.
- ask if juice is available.
- tell him what juice you'd like.
- ask what the juice's price is.
- ask the seller to give you some juice
- end the conversation.

Task 4:

You're at your site. Your host family is coming to visit you. Go to the nearest kiosk and purchase food you'll need.

- greet the seller.
- ask if the things you need are available.
- ask the price of your purchase.
- ask the seller to give you the food and then pay him.
- end the conversation.

Task 5:

You're buying shampoo and some soap at a kiosk. You've paid for the purchase but the seller gave you the wrong change.

- explain to the seller that he gave you the wrong change.
- ask him to give you the correct change.

ТЕМА: БАЗАР. THE BAZAAR

Он төртүнчү сабак	Fourteenth lesson
14 (он төрт)	14 (fourteen)

YOU WILL LEARN :

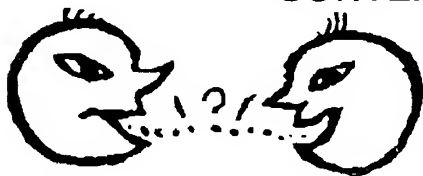
- To identify fruits and vegetables;
- To express likes and dislikes;
- To describe merchandise and ask about price;
- To bargain and buy for something;

GRAMMAR :

- Degrees of comparisons of adjectives;
- Locative Case;
- Antonyms;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- б) - Картошка канчадан?
- 3 сомдон.

- **Кымбат** экен.

Арзан бериңизчи.

сом 80 тыйындан алыңыз.
кг бериңиз.

- Рахмат.

- Келип туруңуз.

- в) - Дарбыз канчадан?
- **Бышканбы, кызылбы.**

Ооба, бышкан, кызыл, 1 сом 50
берем.

- 1 дарбыз бериңизчи. Ал өтө
чоң, кичиреегин бериңиз.
- Мына алыңыз.

- а) - Анар канчадан?
- 10 сом.
- **Таттуубу** же кычкылбы?
- Таттуу.
- 8 сомдон бериңизчи.
- Жок, 9 сомдон ал.
- 2

- Макул 2

- г) - Мага 3 кг алма бериңизчи.
 - 4 сом болот.
 - Мына 5 сом.
 - 1 сом алыңыз.

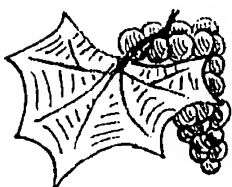
Мөмө жемиштер

алмурут

алма

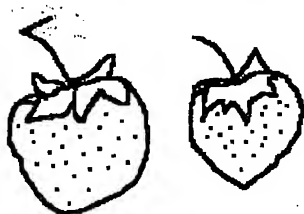
жүзүм

өрүк

алча

клубника

Жер жемиштер

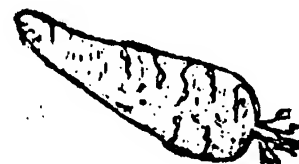
помидор

капуста

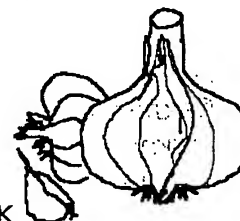
баклажан

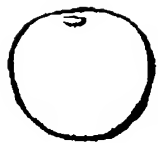
сабиз

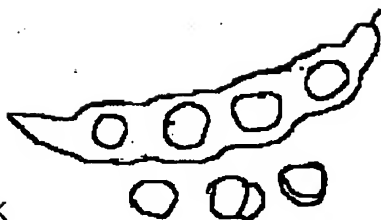
калемпир

чеснок

мандарин

буурчак

1. PHONETIC DRILL

1. Listen and repeat. Pay attention to the articulation of doubled vowels аа, оо, уу, өө, ээ

даамдуу
даамсыз
ачуураак
катуураак
таттуу

коон
оор
кичирээк
көгүрөөк
буурчак

чоңураак
майдараак
кызылыраак
кезегирээк

катуу
ачуу

2. Listen, repeat and practice.

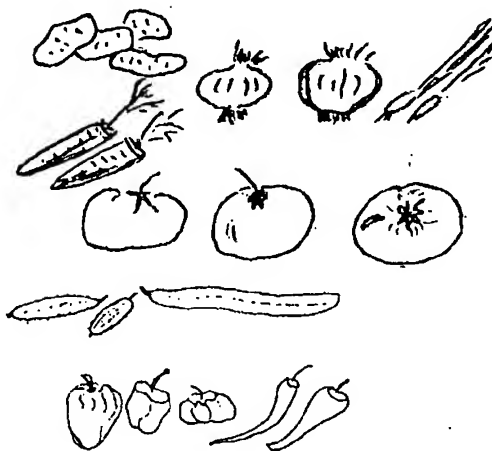
ал - алма
ал - алча
ал - алмурут
ба - базар

ар - арбуз
ар - арзан
ап - апельсин
бы - бышкан

ко - коон
кы - кызыл
кы - кычкыл
та - таттуу

3. Read, repeat and practice.

Помидор /n/	- tomato
кызылча /n/	- beet
бадыран /n/	- cucumber
картошка /n/	- potato
капуста /n/	- cabbage
пияз /n/	- onion
петрушка /n/	- parsley
көк пияз /n/	- spring onion
баклажан /n/	- eggplant
ашкабак /n/	- pumpkin
буурчак /n/	- pea

калемпир $\left\{ \begin{array}{l} \text{көк} \\ \text{кызыл /n/} \\ \text{ачуу} \end{array} \right.$

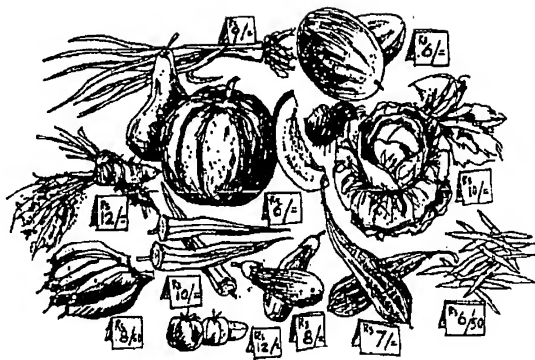
дарбыз /n/
коон /n/
жүгөрү/n/
бер /v, imperative/
ал /v, imperative/
көр /v, imperative/
келип тур /v/

укроп /n/
кабачок /n/
салат /n/
тартып бер /n/

Кымбат экен
Арзан экен
таңдап берем
майдалап келиңизчи
менде майда тыйын жок

- pepper $\left\{ \begin{array}{l} \text{green} \\ \text{red} \\ \text{hot} \end{array} \right.$

- watermelon
- melon
- corn
- give
- take
- see
- come
again
- dill
- marrow
- lettuce
- weight

- It's expensive
- Could you give it to me cheaper?
- I'll choose for you
- Change your money.
- I haven't got any small change.

2.GRAMMAR

Both adjectives and adverbs can be used
in a comparative form:

Positive	Comparative degree	Superlative degree
	If an adjective ends in aa consonant, we add the particles: -ыраак -ураак -ирээк -үрөөк	In order to form the superlative, we add the following words before the adjectives and adverbs:
кызыл чоң семиз көк	кызыл + ыраак чоң + ыраак семиз + ирээк көг + үрөөк	абдан кызыл эң чоң өтө семиз көк

	If an adjective end in a vowel, we have to add the participles: -раак -рээк -рөөк	
жакшы улуу кичи күчтүү	жакшы + раак улуу + раак кичи + рээк күчтүү + рөөк	абдан жакшы эң улуу өтө кичи абдан күчтүү

EXAMPLE:

алма	чоңураак кызылыраак таттуураак	сатуучу	сараңыраак арыгыраак толугураак
анар	кичирээк кычкылыраак чийкирээк	кыз	жашыраак сулуураак узунураак
арбуз	кичирээк чоңураак	базар	кирирээк тазараак

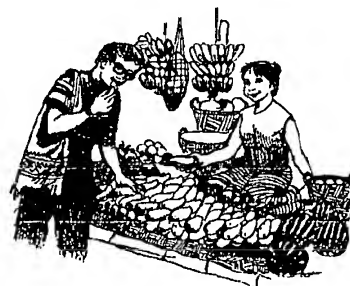
3. PRACTICE

- Ex 1. Кашанын ичиндеги сын атоочторду салыштырма даражага коюп жооп бергиле.
Change the adjectives in the parentheses into comparative form, and then answer the questions.

MODEL: - (Ачуу) калемпир барбы?
- Ачуураак калемпир барбы?
- Ооба, бар. Келиңиз, тандаңыз.

1. Мага (таза) картошка бериңизчи?
2. (Чоң) дарбыз барбы?
3. (Кызыл) алмадан тартып бериңизчи?

4. (Арзан) бериңизчи?
5. (Кымбат) экен, арзан бериңизчи?
6. Бул (чййки) коон.
7. (Таттуу) анар таңдап бериңизчи?
8. Кымбат экен. (Арзан) бериңизчи?
9. (таза) капуста сатып алдыңбы?
- 10 (жумшак) шабдаалы алдыңбы?

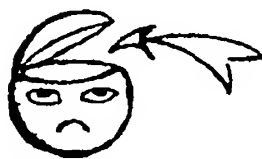
Ex 2. Сын атоочту күчөтмө түрүнө айланткыла.
Change these adjectives into the superlative form.

MODEL: Калемпир кызылыраак - абдан кызыл

дарбыз чоңураак -
алма көгүрөөк -
шабдаалы жумшагыраак -
пияз ачуураак -
карагат майдараак -
анар кичирээк -
капуста тазараак -
лимон кычкылыраак -
помидор жумшагыраак -
кара өрүк катуурак -

Ex 3. Кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Repeat, read and memorize.

чоң - кичине
big - small

майда - кесек
into - into large
small pieces
pieces

жумшак - катуу
soft - hard

бышкан - көк
ripe - green

кымбат - арзан
expensive - cheap

узун - кыска
long - short

таттуу - ачуу
sweet - bitter

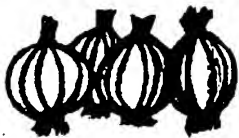
жакшы - жаман
good - bad

сараң - берешен
greedy - kino
/eager

ак - кара
white - black

чын - калп
true - false

таза - чириген
healthy - rotten

ачуу

пияз

калемпир

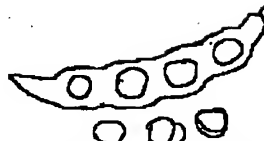
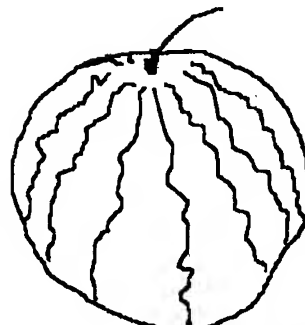
чоң

кичине

катуу сабиз

жумшак
помидормайда буурчак,
фасоль

таттуу дарбыз

Ex 5.

Жемиштердин аттарын атап, аттарын жазгыла.
Do you know fruits and vegetables? Write them
down.

Мөмө Жер
жемиштер

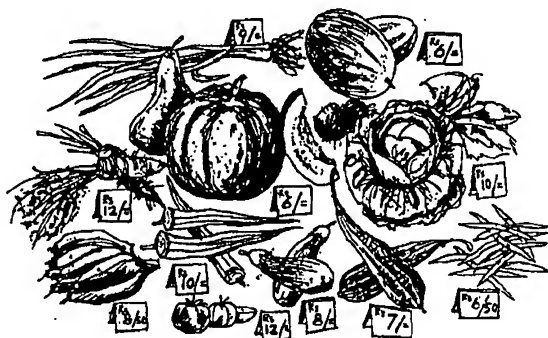

жемиштер

Ex 6.

Сын атоочту жемиштерге карата туура жазгыла.
Match these adjectives with the names of vegetables.

кесек
жумшак
ачуу
кычкыл
катуу
чоң

алма
картошка
дарбыз
өрүк
шабдаалы
алмурут

таттуу
чоң
кесек
кызыл
жашыл
таттуу

пияз
өрүк
кара өрүк
жүзүм
карагат
кызылча

Ex 7. Антонимдерди жазгыла жана окугула.
Write and read the antonyms.

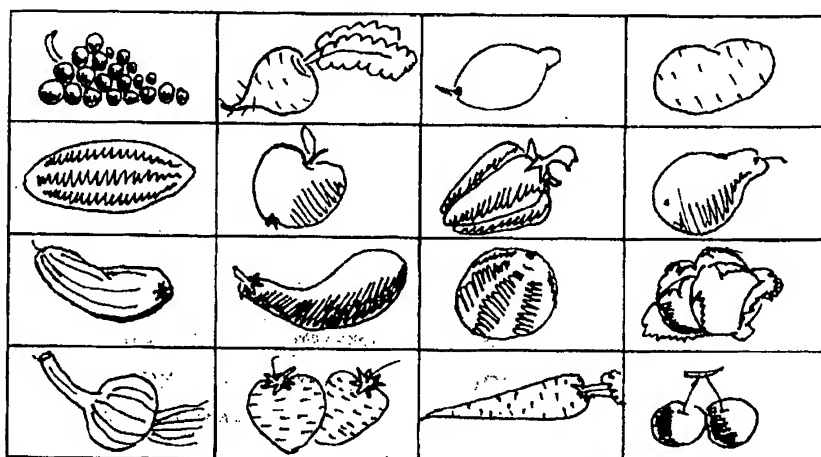
MODEL: Таза алма - чирик алма

Ачуу калемпир	-
бышкан дарбыз	-
чоң коон	-
майда сабиз	-
кымбат мейиз	-
көк шабдаалы	-
узун бадыран	-
жумшак помидор	-
таттуу анар	-

Ex 8. Модель боюнча жемиштердин сапатын айткыла.
Look at these vegetable and fruits and describe their:

MODEL: Бул сары, бышкан, таттуу алмурут.

Бул кандай
жашылча
жемиштер?

5. PRACTICE

Ex 8. Жатыш жөндөмөнүн мүчөсүн койгула.
Fill in the Locative Case endings.

MODEL: Алма мен ____ . Алма менде

1. Жер ____ дарбыз жатат.
2. Ош базар ____ жемиштер арзанбы?
3. Сатуучу ____ акча бар.
4. Бишкек ____ үч чоң базар бар.
5. Алма, өрүк, анар дүкөндө кымбат.

Ex 9. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Кимде жүзүм бар?
2. Баклажан кайда өсөт?
3. Дарбыз, коон кайда сатылат?
4. Бишкекте канча базар бар?
5. Сен кайсы базарды жакшы көрөсүң?
6. Америкада жемиш көппү?

Ex 10. Төмөнкү жоопторго суроо түзгүлө.
What are appropriate questions for each statement?

MODEL: - Алчаңыз таттуубу? - Жеп көрүңүз. Абдан таттуу.

_____	2 сом 50 тыйындан.
_____	Жок, арзан бере албайм
_____	3 кг 5 сомдон берем.
_____	Абдан таттуу.
_____	Меники арзан.
_____	Меники кесегирээк

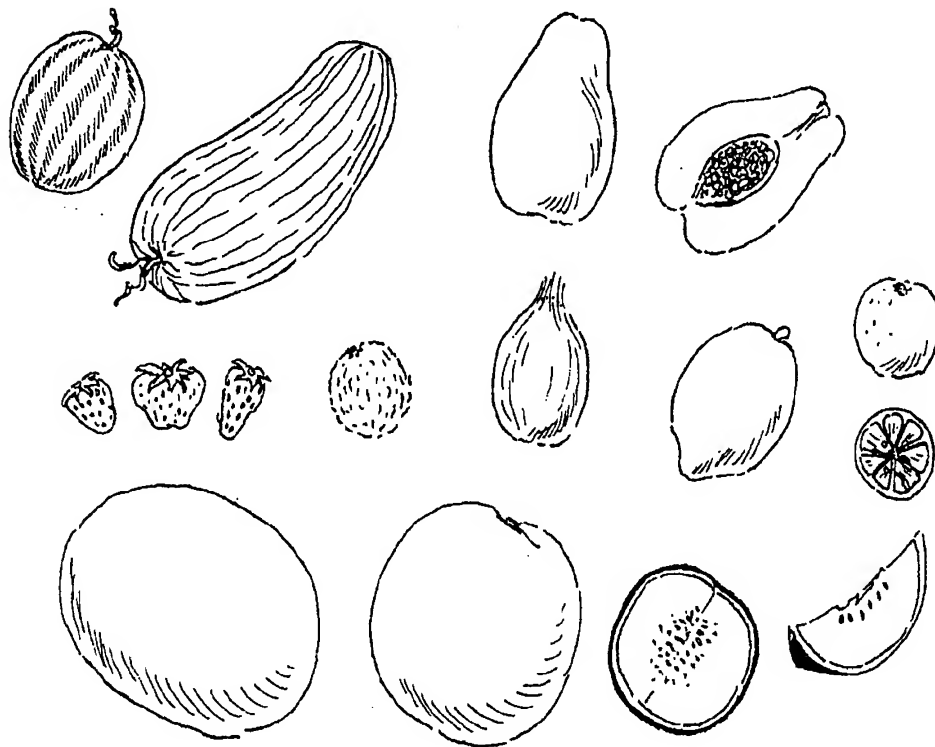
Ex 11. Модель боюнча суроого жооп бергиле.
What is the answer?

MODEL: - Картошка канчадан?
- 1кг 3 сомдон.

Алмаңыз канчадан?
Арзаныраак бериңизчи?
3 кг картошка канча турат?
Арбыз кызылбы?
Кесегирээгинен бериңизчи?
1 мешок пиязды канчага бересиз?
Нан жумшакпы?

Ex 12. Сүрөттөгү жемиштерди базарда баасын сурап сатып алгыла.
Ask the price of these vegetables and buy them.

Ex 14. Суроолорго туура жооп бергиле.
Read these questions and find out the correct answer.

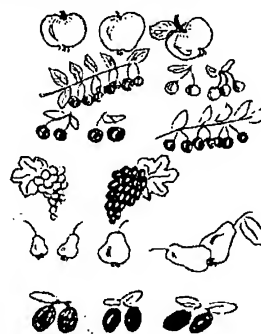
Сиз ашкабакты жакшы көрөсүзбү
Кичирээк бериңизчи.
Мага төрт кг өрүк бериңизчи?
Майдалап келиңизчи.
Жеп көрөйүнбү?
Бышканбы, кызылбы?

Бадыран канчадан?
Дарбыз канча турат?
Жумшакпы?

Мына өрүктү алыңыз
Бул 2 сом
Жеп көрүңүз
Таңдаңыз. Мына бышкан
2с. 50т. алыңыз
Ооба, мен ашкабакты
жакшы көрөм.
3 кг. алыңыз
Макул, алыңыз.
Дарбыз 1 сомдон.

Ex 15. Жемиштердин атын атап жакканын же
жакпаганын айткыла.
Name the fruits and say
which one you like?

MODEL: - Сага алма жагабы?
- Ооба, жагат.
- Жок, жакпайт.

Ex 16. Төмөнкү сөздөр менен сүйлөм түзгүлө
суроолорго жооп беригиле.
Answer the questions.

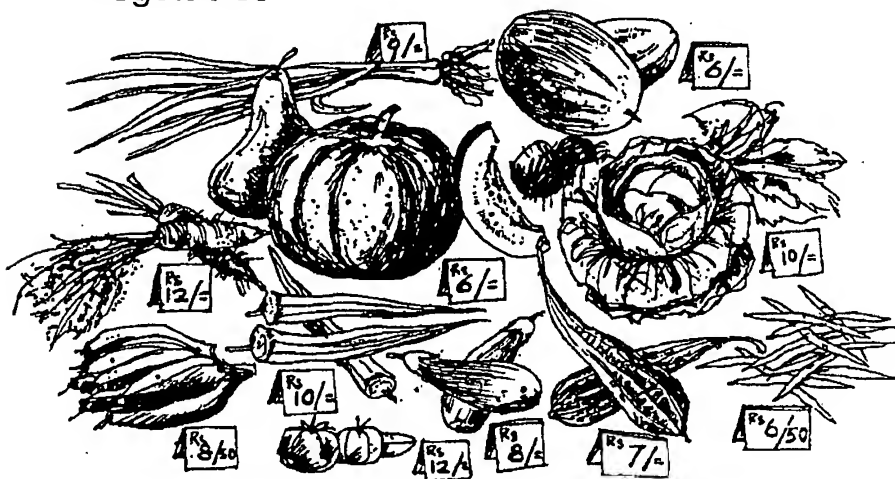
1. Сиз, көрөсүзбү, жакшы, малина?
2. өрүк, бериңизчи, мага, 4, кг.
3. Турат, бадыран, канча?
4. Алма, жагабы, сага?
5. Эмне, сатылат, базарда?

Ex 17. Ат атоочторду колдонуп суроо түзгүлө анан
ага жооп бергиле.
Ask and answer the questions. Use personal
pronouns.

- MODEL:
- Сен эмне жакшы көрөсүң?
  - Сен эмне жакшы көрбөйсүң?
  - Мен арбузду жакшы көрөмүн.
  - Мен этти жакшы көрбөймүн.

- Ex 18. Бирөөң сатуучу бирөөң сатып алуучу болуп диалог түзгүлө, сүрөттөгү жашылча жемиштердин атын атагыла.
Act out the dialogue. One of you is a salesperson, the other, is customer. Buy these fruits and vegetables.

- Ex 19. Сенин жаныңда 50 сом бар. Кандай жер жемиш жана мөмө жемиш алгын келет эле? Диалог түзгүлө.
Look and say what you would like to buy. You've got 50 soms. Act out the dialogues:

1. Say you would like two kilograms of apples, ... etc.

2. Ask if they are good and cheap.
3. Ask how much they cost.
4. Ask if there is something wrong with ...

LET'S TALK

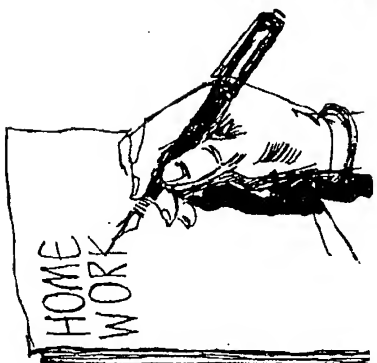
Ex 20. Диалог түзгүлө. Make up dialogues.

- a) You're at the bazaar. You have to purchase a lot of vegetables (potatoes, tomatoes, carrots, onions, cabbage, etc)
  - Ask the seller about the price of the vegetables.
  - Ask the seller if the vegetables are fresh.
  - Bargain and purchase some vegetables.
- б) You're at the bazaar. You'd like to purchase: 1kg of tomatoes, 3 kg of potatoes, one head of cabbage and some strawberries.
  - Greet the seller.
  - Find out the price of the vegetables you'd like to purchase.
  - Tell the seller that the vegetables are expensive.
  - Ask the seller to sell the vegetables to cheaper.
  - End the conversation.
- в) You're at the bazaar. You'd like to purchase 2 kg of cucumbers, 1 kg of onions. But the seller gives you the wrong change.
  - Greet the seller.
  - Find out the price of the vegetables you're going to buy.
  - Ask the seller to give you the vegetables and pay for them.
  - Tell the seller that the change is wrong.
  - Ask him/her to give you the correct change.
  - End the conversation.
- г) You're at the bazaar. You'd like to purchase some fruits there (apples, grapes, strawberries, raspberries, bananas, watermelon, etc)
  - Find out the price of the fruit you'd like to purchase.
  - ask if the fruits are fresh.
  - Tell the seller that fruits are very expensive.
  - Ask the seller to sell the fruits for a cheaper price.

- End the conversations.
- д) You're at the bazaar. You'd like to purchase some fruit there (apples, grapes, strawberries, bananas, watermelon)
- Greet the seller.
  - Find out the price of the fruit you'd like to have.
  - Explain to the seller that the fruit is very expensive.
  - Ask the seller to sell you the fruit for a cheaper price.
  - End the conversation.

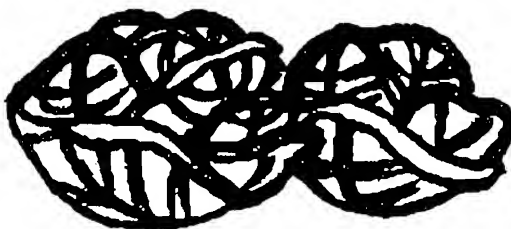
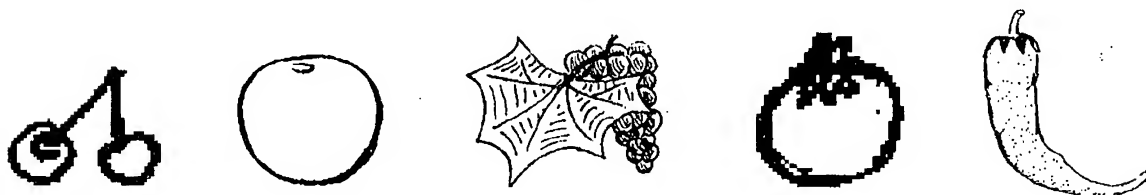
SELF LEARNING (to lesson 14)

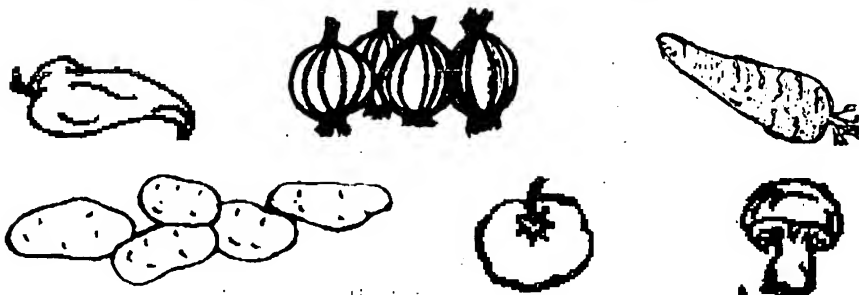
Ex 1. Жемиштердин атын атагыла, даамын жазгыла.

Write the names of the fruits and vegetables and say how they taste.

MODEL: Бул инжир. Инжир таттуу.

Ex 2. a) Сүрөттө жемиштердин аттарын жазгыла.
Write the names of each vegetables.

**б) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.**

1. Бул эмне ?	- Бул алма.
2. Бул кандай жемиш?	- Бул мөмө жемиш.
3. Бул жемиш кайда өсөт?	- Бул жемиш талаада өсөт.
4. Алманын даамы кандай?	- Алманын даамы таттуу, кычкыл.
5. Алманын өңү кандай?	- Алманын өңү кызыл, сары, жашыл.

**Ex 3. Диалогду түзгүлө.
Make up a dialogue.**

- a) You would like a kilo of fruits.
Ask how much a kilo of these fruits are.
Say that they are good and cheap.**

- b)**
- 1) Go to the bazaar and ask a salesperson about these vegetables.
  - 2) Find out the price of the vegetables you're going to buy.
  - 3) Tell the seller that the vegetables are very expensive.
  - 4) Ask the seller to sell the vegetables for a cheaper price.

**Ex 4. Текстти окугула, сын атоочтордун астын чийгиле.
Текстке суроо койгула.
Read the text and underline the adjectives. Write
questions relating to the text.**

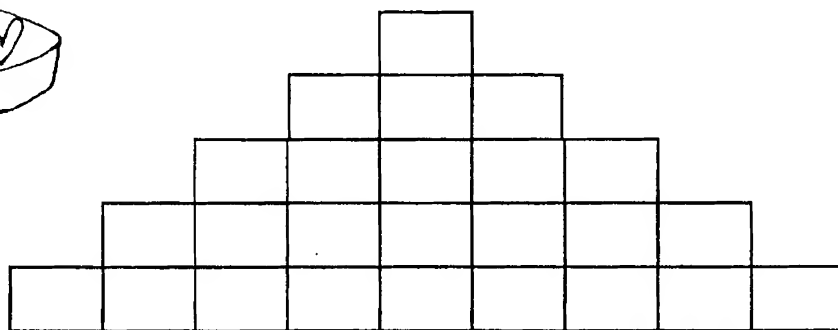
Базарга саякат.

Бишкек Кыргызстандын борбор шаары. Мурда Бишкек Пишпек деп аталчу. Мурдатан эле Бишкек өзүнүн соодагерчилиги менен белгилүү болчу. Бишкекте үч чоң базар бар. Ал Ош базары, Аламүдүн базары, Орто-Сай базары. Ал базарларда түрдү жер - жемиштер, мөмө жемиштер жана башка тамактар сатылат. Базарлар чоңдугу, кооздугу, байлыгы менен бири биринен өтөт. Эки базарга караганда Ош базарына транспорттун баары барышат. Ош базары абдан ыңгайлуу, себеби ал шаардын ортосунда турат.

Бишкекте жемиш базарларынан башка дагы кийим сатуучу базарлар көп. Ал толчок, жарманкелер жана турбаза.

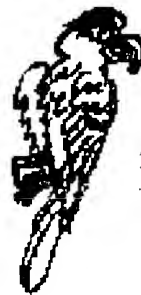
Биздин базарларга кош келиңиз!

Ех 5. Жашылча жемиштердин аттары менен кроссвордту толтургула.
Fill in the crossword.

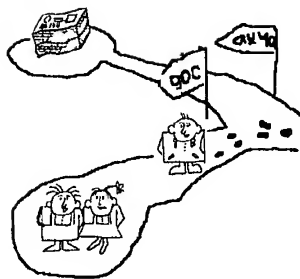

Жаңылмачтар

Белесте беш кашка кой,
Бешөө беш башка кой.

Макал лакаптар

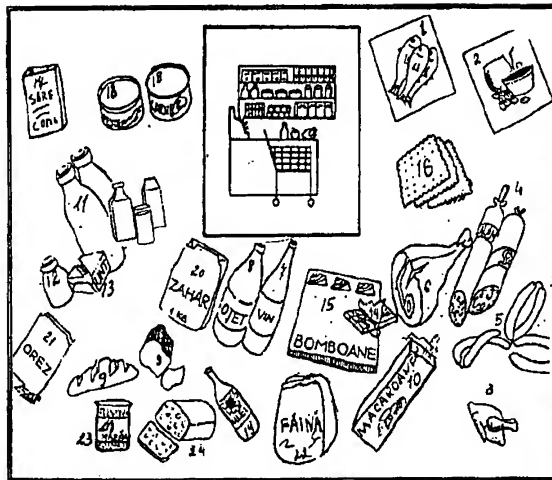

Жүз сомун болгуча
Жүз досун болсун.

Досуң миң болсо да аз,
Душманың бирөө болсо да көп.

ТЕМА: АЗЫК – ТҮЛҮК ДҮКӨНҮ. GROCERY.

Он бешинчи сабак	Fifteenth lesson
15 (он беш)	15 (fifteen)

YOU WILL LEARN :

- To identify foods;
- To identify quantities of foods;
- To buy and pay for something in stores;

GRAMMAR :

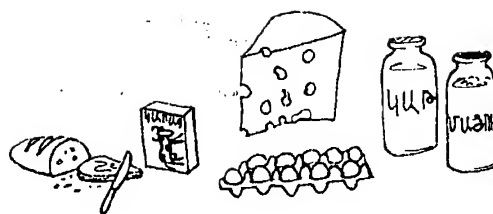
- Adjectives;
- Possessive pronouns -cara, -мага, -ара;

CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.**

- a) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Сизде кум шекер, күрүч барбы?
- Ооба, бар.
- Мага 1 кг. күрүч, 2кг. кум шекер бериңизчи.
- Алыңыз, 30 сом төлөүз.
- Рахмат.
- б) - Нан барбы?
- Ооба, бар.
- Жумшак нандан бериңизчи.
- Канчаны аласыз?
- Экини бериңиз. Рахмат.
- в) - Саламатсызбы!
- Саламатчылык!
- Мага 1 бөтөлкө май, 1 кг ун тартып бериңизчи. Баарына канча төлөйм.
- Баарына 25 сом төлөүз.
- г) - Эмне аласыз?
- 10 жумуртка, 200 гр. быштак.
3 балык тартыңыз.
- 45 сом кассага төлөүз.

- д) - Эт семизби?
 - Ооба, семиз жана жаш эт.
 Канча тартайын?
 - 2 кг.
- е) - Нан жумшакпы?
 - Ооба, абдан жумшак, алыңыз.

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, read and practice.

ык - ук - ик - ук
 лык - лук - лик - лүк
 жа - жо - же - жө
 жы - жу - жи - жу

на - но - не - нө
 ны - ну - ни - нү
 на - но - не - ну
 ны - ну - ни - нү

2. Listen, repeat, read and practice.

ык - азык
 дун - койдун
 тун - тооктун

үк - түлүк
 нун - чочконун
 дын - нандын

ак - арак
 тун - куштун
 тын-арактын

VOCABULARY

Сизде ____ барбы? – Do you have ____?
 Мага ____ бериңиз. – Give me ____ please.
 Канчаны аласыз? – How much do you want?
 Тартып бериңиз. – Please, weigh it for me.
 Кассага төлөңүз. – Please, pay at the cash register

2. GRAMMAR

ADJECTIVES

КАНДАЙ?

WHAT KIND OF ...?
 WHAT SORT OF ...?

КАЙСЫ?

WHICH?

жумшак soft, fresh
катуу hard

ак white
кара black

жаңы new, fresh
эски old

кою thick
суюк thin

семиз fat
арык lean, thin

көп many, much
аз little, few

3. PRACTICE

Ex 1. Read, translate and practice

жумшак
катуу > нан

жаны
эски > сүт

ак
кара > нан

кою
суюк > айран

Ex 2. Терс форма менен жооп бергиле.
Answer the question in the negative form.

MODEL: - Жумшак нан барбы?
- Жок, жумшак нан жок, нан эски.

тандыр нан
сүт
айран
эт
жумуртка

барбы?

PERSONAL PRONOUN IN DATIVE CASE

No	Singular		Plural	
1	Мара	to me	Бизге	to us
2	Сага Сизге	to you to you(pol)	Силерге Сиздерге	to you to you
3	Ага	to him/her	Аларга	to them

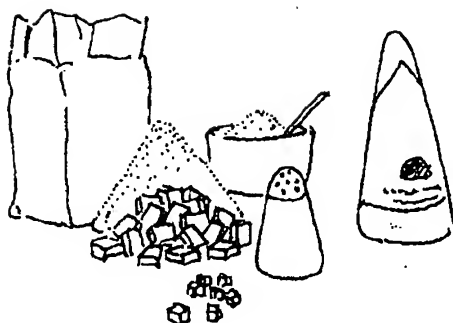
Ex 3. Сүйлөмдөгү жактама ат атоочторду туура окугула жана которгула.
Read and translate these sentences.
Pay attention to personal pronouns.

1. Сага эт жакпайт.
2. Ага Асан такай келет.
3. Мага күн сайын эжей сабак түшүндүрөт.
4. Бизге жума сайын кат келет.
5. Силерге биз конокко барабыз.
6. Аларга бүгүн ким келди?
7. Сага Самат жактыбы?
8. Ага сөзсүз көрсөтүш керек.

Ex 4. Барыш жөндөмөсүндөгү жактама ат атоочторду котормосу менен тууралап койгула.
Match the pronouns in both columns.

Ага	to you
Мага	to them
Сага	to her
Сизге	to you
Аларга	to him
Силерге	to me
Бизге	to you
Сиздерге	to us

Ex 5. Суроолорду англисчеден кыргызчага которуп дүкөнчүдөн сурап ойногула.
Translate the sentences into Kyrgyz and practice them.

Give me	a bottle of milk
him	a box of matches
her	some sugar
us	a bottle of vegetable oil

Ex 8. Окугула, сөздөрдү тууралап
койгула жана жазкыла.
Read, match and write.

Бир бөтөлкө	буурчак
бир килограмм	май
200 грамм	эт
2 пачка	тамеки
жарым килограмм	сүт
1 коробка	айран

Ex 9. Суроолорго жоопторун тууралап койгула.
Match the questions and answers.

- Күрүч барбы?	- Ооба, жаңы.
- Санасаңыз канча болот	- Тооктун этинен.
- Жумуртка жаңыбы?	- 5 кг. алам.
- Эмне аласыз?	- Ооба, бар.
- Канча кг аласыз?	- 25 сом.
- Кандай эттен?	- Күрүч алам.

Ex 10. Төмөнкү сөздөрдөн сүйлөм түзгүлө.
Make sentences with the following words.

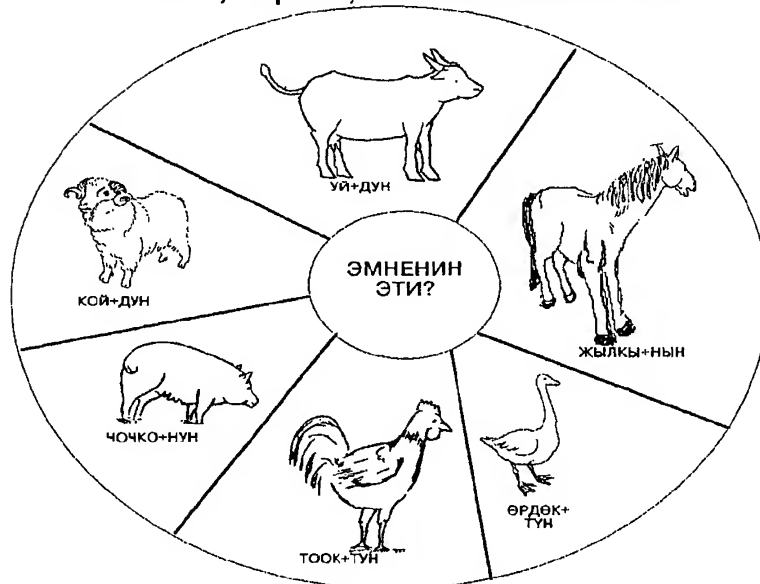
- Мага, бериңизчи, эт, 1кг.
Мага 1 кг. эт бериңизчи.
- 4сом, кум, шекер, 2 кг.
- Чочконун, бул, этиби.
- Аласыз, кг, канча, күрүчтөн?
- Эт, сүт, бар, дүкөндө.
- Гречка, сом, канча?
- Асан, сатып, ал, быштак, ширенке, дүкөндөн.
- Сатып, жатат, эт, дүкөнчү.
- Май, 300 гр, тартып, мага, бериңизчи.

Ex 11. Сызылган сөздү тушундагы сөздөргө
алмаштырып, сатуучудан сураңыз жана
ойноңуз.
Replace the underlined words and ask
a saleperson for the following things.
Practice.

1. Бир кг <u>ун</u> канча турат?	күрүч, май, тоң май, момпосуй, ун.
2. <u>Майдан</u> бир пачка бериңизчи?	май, кант, быштак.
3. Балыктан бир кг бериңизчи?	уйдун эти, койдун эти, чочконун эти.
4. Жумурткадан онду бериңизчи?	ширенке, нан, туз.

- Ex 12. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and remember.

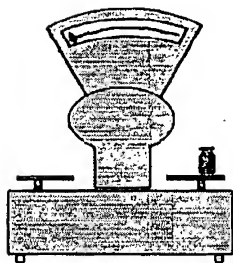

- Ex 13. Схема боюнча суроого жооп бергиле.
Answer the questions using the chart.
MODEL: - Нан бөлүмүндө эмне бар (сатылат)?
- Нан бөлүмүндө _____ бар(сатылат).

Азык-түлүк дүкөндө.

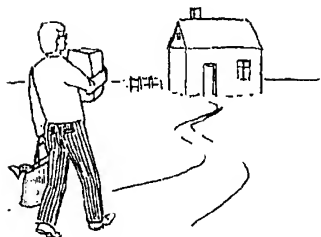
НАН бөлүмү	БАКАЛЕЯ бөлүмү	СҮТ бөлүмү	ЭТ бөлүмү
Бөлкө тандыр нан булочка лепешка батон	ун күрүч кант кесме кум шекер	айран быштак сүт сары май суу май тоң май	койдун эти уйдун эти чочконун эти жылкынын эти тооктун эти балык

Ex 14. Кайсы продуктылар таразага тартылат?
Which foods we usually weigh?

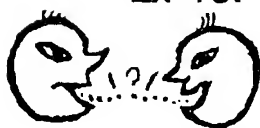
быштак, нан, май, балык, эт, сүт, айран, күрүч, шоколад, момпосий, кофе, чай, пачкадагы туз, пиво, арак, тамеки, кесме, печенье, ун, булочка, сары май, тооктун эти.

Ex 15. Сүрөттү карап суроолорго жооп бергиле.
Look at the picture and answer the questions.

1. Кайрат кайдан келе жатат?
2. Колунда эмне бар?
3. Эмне сатып алды?

Ex 16. Диалогду бүтүрүп ойногула.
Complete and practice dialogues.

- а) - Жумшак нандан бериңизчи?
- _____?
- Экини. Канча төлөйм?

- б) - Эмне аласыз?
- _____?
- 40 сом төлөңүз.

- в) - Эт семизби?
- _____.
- Канча тартайын.
- 2 кг.

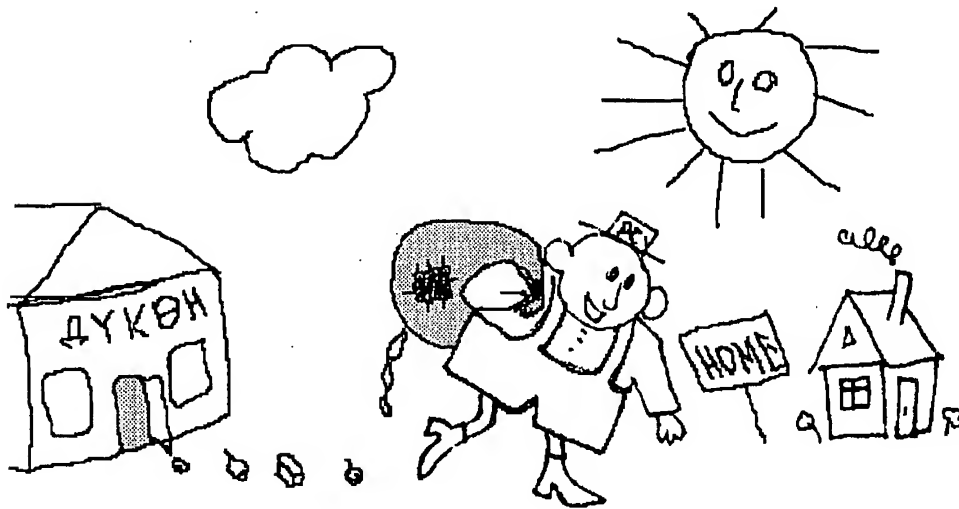

LET'S TALK

Ex 17. Диалогду түзгүлө.
Make up dialogues..

- a) You would like 1 kg of rice. Ask how much a kilo of rice is. Say that it is good and cheap. Ask for a kg of cheese and box of tea. Ask this purchase costs?
- b) You're at a shop. You're going to have a party tonight, so you need to buy some food and drinks.
  - Greet the seller.
  - Ask the seller the price of things you're going to buy.
  - Ask the seller to sell you things you want to purchase.
  - End the conversation.
- c) You're at your site. Your host family is coming to visit you. Go to the nearest shop and purchase food you need.
  - Greet a seller.
  - Ask if the things you need are available.
  - Ask the price of your purchases.
  - Ask the seller to give you the food. Pay him.
  - End the conversation.

ТЕМА: УНИВЕРМАГ. DEPARTMENT STORE.

Он алтынчы сабак	Sixteenth lesson
16 (он алты)	16 (sixteen)

YOU WILL LEARN :

- To identify different departments in a store;
- To identify clothes;
- To buy items at a department store;
- To identify colors;

GRAMMAR :

- Accusative Case #4;
- Demonstrative pronouns;

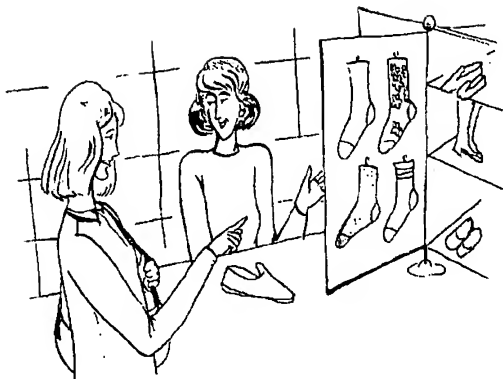
CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Эмне аласыз?
- Бул шым канча турат?
- 450 сом.
- Оой, абдан кымбат экен.
- Кечиресиз, тигил кофтаны көрсөтүңүзчү?
- Канчанчы размер керек?
- 42 размер.
- Аласызбы?
- Көрөйүн дедим эле.
- Кечиресиз, тигил кызыл көйнөктү көрсөтүп коюңузчу?
- Бул көйнөктүбү?
- Ооба, ошол көйнөктү. Рахмат.

Proverb**Карыз катышты бузат**

- г) - Силерде ич кийимдер сатылабы?
 - Ооба, бул бөлүмдөн караңыз.
 Сизге эмне керек?
 - Мага 38 размер майка бериңизчи.
 - Аласызбы?
 - Ооба, алам.
- д) - Сизге бул туфли жагабы?
 - Ооба, жакшы экен.
 - Жакса кийип көрүңүз.
 - Бул мага чак экен. Канча турат?
 - 800 сом.

VOCABULARY

Эмне аласыз?	- What do you want?
Бул канча турат?	- How much is this ____?
Кымбат экен	- Expensive
Арзан экен	- Cheap
Тигил ____ көрсөтүңүзчү?	- Show me that ____
Канчанчы размер керек?	- What size do you need?
Көрөйүн дедим эле	- I want to see
ошол	- that
Силерде ____ сатылабы?	- Do you have ____?
Сизге эмне керек?	- What do you want?
Сизге бул жагабы?	- Do you like this?
Кийип көрүңүз	- You can try.
Чак экен	- It fits me.

1. PHONETIC DRILL**1. Listen, repeat and practice.**

баа - баала
 са - сана
 сат - сатуучу

буюмдун өңү
 кийимдин өңү
 көйнөктүн өңү

бул
 ошол
 тигил

көйнөк

2. Listen, repeat and practice.

баалуу   бериңиз - бериңизчи
 сана - саналуу
 көр - көрсөт - көрсөтүңүз - көрсөтүңүзчү
 канча - канчанчы - канчанчысы - канчанчысында
 көйнөктүбү - көйнөктү
 туфлиниби - туфлини

2.GRAMMAR

ACCUSATIVE CASE #4
КИМДИ? Whom?
ЭМНЕНИ? What's?

Accusative Case #4 is used to denote the definite direct object.

After vowels   - -ны, -ни, -ну, -нү
 After voiced consonants - -ды, -ди, -ду, -дү
 After voiceless conson. - -ты, -ти, -ту, -тү

After III pers. singular poss. end. - -ң

EXAMPLE:

юбка+ны	шым+ды	калпак+ты	байпагым+ды
топу+ну	чокой+ду	жоолук+ту	кофтаң+ды
батинке+ни	тебетей+ди	көйнөк+тү	тумагы+ң

3. PRACTICE

Ex 1. Табыш жөндөмөсүнүн мүчөсүн колдонуп суроого жооп бергиле.
 Using Accusative Case #4 answer the questions.

Эмнени көрсөтөйүн?

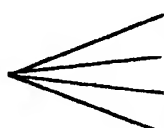
Кызыл көйнөк____
 Ак кофта____
 Кара шым____
 Күрөң плашты____
 Боз пальто____
 Булгаары пальто____

көрсөтүңүзчү

Бул - This**Тигил - That****Ошол - That**

Ex 2. Чекиллердин ордун толтургула.
 Fill in the required endings.

Тигил жоолук____ салын. Бул юбка____ ченеп көр. Кара
 пальто____ кийип көр. Бул китеп____ оку. Кофта____
 топчула. Өтүк____ чеч. Терезе____ ач. Эшик____ жап.
 Стол____ жылдыр. Мээлей сатып ал.

Сен бала____ балабакчадан ал.
 китеп____ сатып бер.
 шым____ кийип көр.
 жаңы дүкөн____ көрдүңбү.

Ex.3 Чекиллердин ордуна шилтеме ат атоочторду
 койгула.
 Fill in the blanks with the appropriate pronouns.

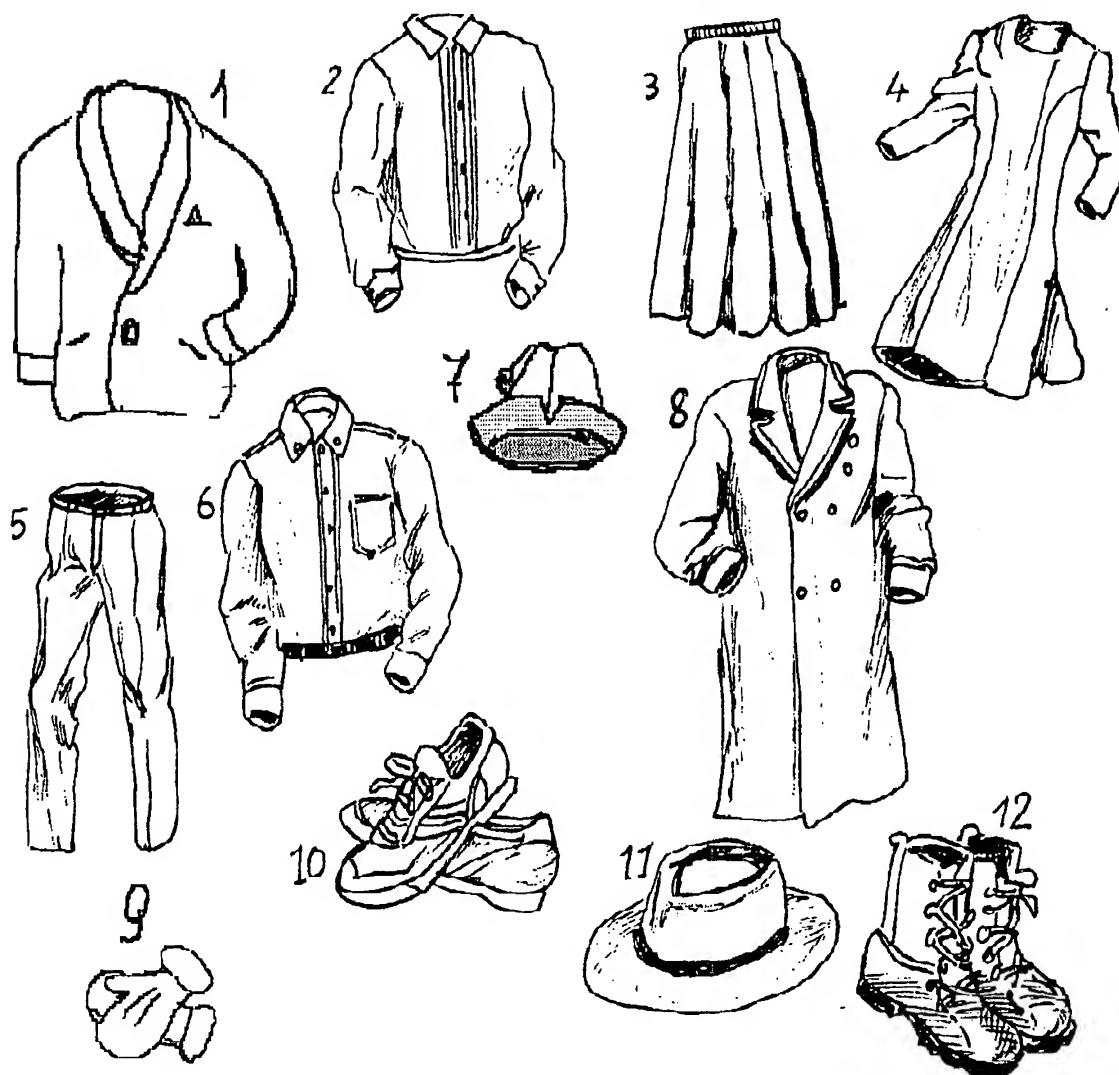
- Тигил эмне дүкөн?
 - _____ өнөр-жай дүкөнү.
- Ошол дүкөндө эмне сатылат?
 - _____ дүкөндө кийимдер сатылат.
- Булар кайдан келишти?
 - _____ дүкөндөн келишти.
- Булар кайда барышат?
 - _____ галантерея бөлүмүнө барышат.
- Тигил эмне бөлүмү?
 - Ал баш кийим бөлүмү.

Ex 4. Зат атоочтордун аягына табыш жөндөмөсүнүн мүчөсүн койгула.
Add #4 endings to the nouns.

Бөлүм, дүкөн, өнөр-жай дүкөн, парда, кездеме, шляпа, тумак, халат, шым, юбка, кофта, баш кийим, өтүк, туфли, мээлей, жагоо.

Ex 5. Уккула, кайталагыла, эсиңерге сактагыла.
Сүрөткө сөздөрдү тууралап тапкыла.
Look at, listen to, repeat and memorize these words. Match the picture and the words.

1. Костюм

2. Кофта

3. Юбка

4. Көйнөк(аял)

5. Шым

6. Көйнөк(эрк)

7. Калпак

8. Пальто

9. Кол кап

10. Туфли

11. Орус калпак

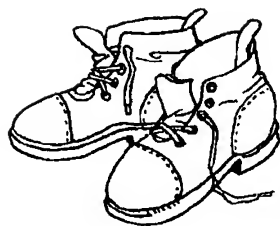
12. Батинке

Ex 6. Окугула жана эсиңерге туткула.
Read and memorize.

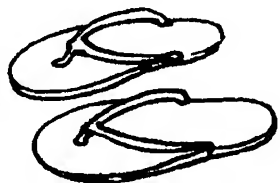
кызыл	– red
жашыл	– green
сары	– yellow
кара	– black
сарыкызыл	– orange
көк	– blue
күрөң	– brown
сыя көк	– violet
малакызыл	– pink

Ex 7. Уккула, кайталагыла, эсиңерге туткула.
Listen, repeat, and memorize.

1. Батинке

2. Тапичке

3. Шорты

4. Футболка

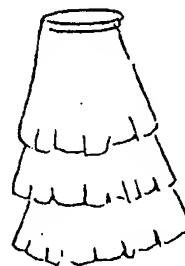

5. Купальник

6. Галстук

7 Юбка

Ex 8. Окугула, эсиңерге туткула.
Read and memorize.

- a) Кезек - turn
кезеги жетти - It is his turn.
Менин кезегим - It is my turn.

сатып алдым
сатып алдың
сатып алды

I bought
You bought
He/she bought

- б) Татынакай көйнөк - It is a beautiful dress.
 Эң кооз кездеме - It is a beautiful fabric
 Абдан чоң дүкөн - It is a big department store

Ex 9. Төмөнкү сөздөрдү колдонуп дүкөнчүгө кайрылгыла.
 Using the following expressions to tell a salesperson what you want to buy.

Мен	52 размер тумак	алгым келет
	28 размер жылуу пальто	
	31 размер жайкы туфли	
	50 размер топу	

Мага	8 размер мээлей	көрсөтүп коюнузчу
	күрөң жагоо	
	чоң жүн жоолук	
	самандан жасалган жайкы шляпа	
	ачык көк жибек жоолук	

Мен	кара туфли	сатып алам.
	жылуу өтүк	
	майка	
	халат	
	кофта	

Ex 10. Табыш жөндөмөнүн мүчөсүн колдонуп суроолорго жооп бергиле.
 Using the Accusative Case #4 endings answer the questions.

Эмнени
көрсөтөйүн?

Кызыл көйнөк	_____
Ак кофта	_____
Кара шым	_____
Күрөң плашты	_____
Боз пальто	_____
Булгаары	_____

Ex 11. Схема боюнча суроого жооп бергиле.
Answer the question using this chart.

MODEL : - Өнөр-жай дүкөндүн кайсы бөлүмдөрү бар.
- Ал бөлүмдө эмне сатылат?

Өнөр - жай дүкөндүн бөлүмдөрү.

Галантере я бөлүм	Баш кийим бөлүмү	Бут кийим бөлүмү	Ич кийим бөлүмү	Парфюмер ия бөлүмү	Кездеме лер бөлүмү
тарак топчу ийне төйнөгүч сакал алгыч	тумак шляпа топу жоолук берет	өтүк туфли тапичке ботасы батинке	майка ич көйнөк турсы пояс бюстгалтер	атыр самын тиш паста бет май кол май	чыт жибек бархат момосий чий баркыт
					

Ex 12. Диалогду окуп ойногула.
Read and practice this dialogue.

- Мага кара батинке, өтүк, аялдардын туфлиси керек эле.
- Канчанчы размер?
- 35, 36, 37 жана 38.
- Кирип таңдаңыз, кийип көрүңүз.
- Бул мага тар экен.
- Бир размер чоң туфли бериңизчи.
- Бул чак экен. Муну аламын.

Ex 13. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

Сатуучу: Эмнелерди көргүңүз келет?
Кардар: Пальто, кездеме алайын дедим эле.
Сатуучу: Кириңиз, пальтолор бул жакта,
кездемелер сол жакта.
Кардар: _____
Сатуучу : _____

Ex 14. Сүйлөмдөргө модель боюнча суроо түзгүлө.
Write questions for the following answers.

MODEL: Бул кандай дүкөн?
Бул өнөр-жай дүкөнү.

- Бул дүкөндө _____?
- Бул дүкөндө ар кандай бөлүмдөр бар.
- _____?
- Ооба, бут кийим бөлүмү бар, ал биринчи кабатта.

Ex 15. Жаныңдагы кишини жакшылап кара. Анан артты карап отургула да бирөөң сурап экинчинер ал кандай кийинип турганын модельдегидей сүрөттөгүлө.
Look at your partner for five seconds then sit back to back and describe your partner:

MODEL: - Мен эмне кийип турам?
- Сен сары көйнөк, кара шым, күрөң туфли кийип турасың.

Ex 16. Бул жоопторго карагыла да кандай суроо берилген тапкыла.
Look at these answers. What are the questions?

- _____?

- Шым алам.

- _____?

- Мына көрүңүз.

- _____?

- 42-инчи размер.

- _____?

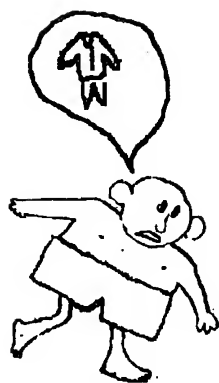
- Ооба, ошол көйнөктү.

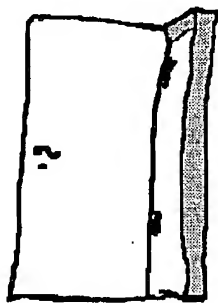
LET'S TALK

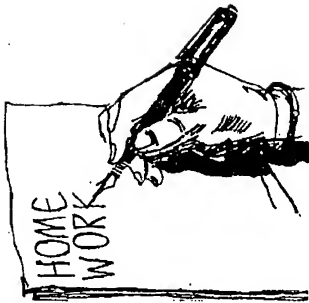
Ex 17. Диалогду түзгүлө.
Make up dialogues.

- a) Сиз универмагда дүкөнчүсүз, сатып алуучунун суроосуна жооп бериңиз.
You are a clerk in a department store. Answer a customer's questions.
- b) Сиз сатып алуучусүз. Ар бир кийимдин баасын сураңыз. Ала турган кийимиңизди сатып алыңыз.
You are a customer. Ask about the price of each item. Say if you want to buy it.
- c) Сиз дүкөнчүсүз. Кардар кандай өңдөгү, канчанчы размер шым, көйнөк, костюм, кофта ала тургандыгын сураңыз.
You are a customer. Ask what color and size are the clothes that you want to buy?

УНИВЕРМ22

SELF LEARNING(to lesson 16)

1. Уккула, кайталагыла, окугула.
Listen, repeat and read.

1 - бир	10 - он	100 - жүз
2 - эки	20 - жыйырма	200 - эки жүз
3 - үч	30 - отуз	300 - үч жүз
4 - төрт	40 - кырк	400 - төрт жүз
5 - беш	50 - элүү	500 - беш жүз
6 - алты	60 - алтымыш	600 - алты жүз
7 - жети	70 - жетимиш	700 - жети жүз
8 - сегиз	80 - сексен	800 - сегиз жүз
9 - тогуз	90 - токсон	900 - тогуз жүз

2. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions according to the model.

MODEL

- Бул конфет канча турат?
- Бул конфет 30 сом турат.

- Бул тамеки канча турат?

- _____.

- Бул май канча турат?

- _____.

- Бул сок канча турат?

- _____.

- Бул кесме канча турат?

- _____.

- Бул пиво канча турат?

- _____.

- 2 кг эт канча турат?

- _____.

**3. Сүйлөмдөргө суроо түзгүлө.
Ask questions to the following answers.**

- а) Бул нан жаныбы? - Ооба, бул нан абдан жаңы.
 б) _____? - Ооба, бул сок таттуу.
 в) _____? - Ооба, бул печенье жумшак.
 г) _____? - Ооба, бул пиво арзан.

**4. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.**

- Кечиресиз, киоск кайсы жерде?
 - Киоск базардын жанында.
 - Кечиресиз, дүкөн кайсы жерде?
 - _____.
 - Кечиресиз, бул азык-түлүк дүкөнбү?
 - _____.
 - Кечиресиз, бул өнөр-жай дүкөнбү?
 - _____.
 - Кечиресиз, жакын жерде кандай дүкөн бар?
 - _____.

**5. Төмөнкү таблицаны толтургула.
Fill in the chart below.**

	Тамак тар	Ичкилик тер	Эркектер кийими	аялдар кийими	бут кийим	галан терея
	нан	сок	жагоо	жоолук	туфли	тарак
кесме						
көйнөк						
байпак						
өтүк						
шым						
кофта						
юбка						
эт						
арак						
саат						
куртка						

6. Буюмдардын аттарын туура айткыла.
Name these things.

7. Буюмдардын аттарын туура атагыла.
Name the items in the picture.

**8. Төмөнкү таблицаны түгөйүңөр менен иштегиле.
Practice the chart below with your partner.**

1 кг	эт кант күрүч май кесме	канча турат?	1 пачка	тамеки ширенке сагыз самын быштак	канча турат?
1 бөт	сүт арак суу айран пиво	канча турат?	1 штук	жумуртка лимон нан шоколад	канча турат?

**9. Көптүк сандын мүчөсүн улагыла.
Add plural endings.**

Кездеме_____	нан_____	тоок_____
суу_____	туз_____	эт_____
тамеки_____	шоколад_____	өтүк_____
кофе_____	ун_____	конфет_____
чай_____	сыр_____	күрүч_____
жумуртка_____	шекер_____	балык_____

**11. Модель боюнча иштегиле.
Practice the model below.**

MODEL: - Бул киоскпу? - Ооба, бул киоск.
- Жок, бул киоск эмес.

1. Киоскто сүт сатабы?
2. Киоск сенин үйүңдүн жанындабы?
3. Бул дүкөн чоңбу?
4. Бул дүкөндө эт, сүт бөлүмдөр барбы?
5. Бул шаарда менчик дүкөндөр көппү?
6. Дүкөндөр жекшемби күнү ачык болобу?

**12. Текстти уккула жана туура окугула.
Listen and read.**

Универмаг.

Биздин шаарда чоң универмаг бар. Ал төрт кабаттуу. Биринчи кабатында - галантерея, идиш-аяк жана канцтоварларды сатуучу бөлүмдөрү бар.

Экинчи кабатта аялдар буюмдары, үчүнчү кабатта эркектер буюмдары, төртүнчү кабатта кездемелер сатылат. Азыркы убакытта биздин шаарда көп менчик дүкөндөр пайда болуп баратат.

**13. Текст боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions about text.**

1. Силердин шаарда кандай дүкөндөр бар?
2. Ал дүкөндөрдөн эмне сатып алса болот?
3. Сен дүкөнгө барганды жакшы көрөсүңбү?

**14. Чекиттин ордуна кашадагы сөздөрдү туура койгула.
Fill in the words in brackets into text.**

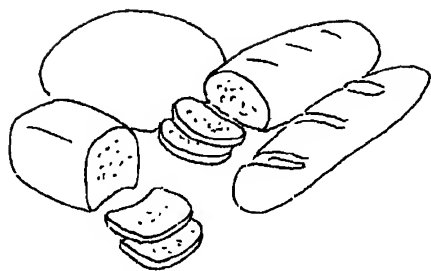
Биз _____ бардык. Универмагда дайыма _____
_____. Алар өз каалаган _____ көрүп жатышат. Мен туфли кийип _____ көрдүм. Бирок анын _____ туура келбей калды. Айша _____ көйнөк сатып алды. Биз үйгө кайттык.

/дүкөнгө, киши көп, буюмдарды, күрөң, размери, өзүнө/

**15. Төмөнкү таблица боюнча иштегиле.
Practice the expressions below.**

НАН бөлүмүндө

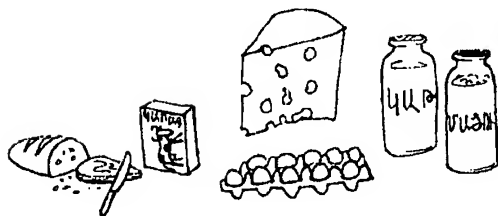
1 нан	
жарым нан	

2 кг сухарь
1 кг бублик
таттуу нан
ачыган нан
3 кг ун

бериңизчи.

ГАСТРОНОМ бөлүмүндө.

600 гр сыр
жарым кг колбаса
2 банка консерва
1 кг май

тартып бериңизчи.

КИОСКТО

1 пачка тамеки
1 бөтөлкө сок
1 штук сагыз

көрсөтүп коюңузчу.

16. Диалог боюнча ойногула. Practice this dialogue.

Сатуучу: Сиз эмне аласыз.
Кардар: Бул көйнөктөрдү, плаштарды, пальтолорду көрөйүн дедим эле.
Сатуучу: Сизге жардам берейинби?
Кардар: Жок мен өзүм таңдайм, анан сизди чакырам.
Сатуучу: Сизге кайсы размер керек эле?
Кардар: 46 дан - 50 гө чейин.
Сатуучу: Ал размерлер бул катарда.
Кардар: Сизге чоң рахмат.
Сатуучу: Эчтеке эмес.

17. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

- Кечиресиз, жакын жерде өнөр-жай дүкөнү барбы?
- Ооба, ал дүкөн жакын жерде.
- Ал дүкөнгө жөө барса болобу?

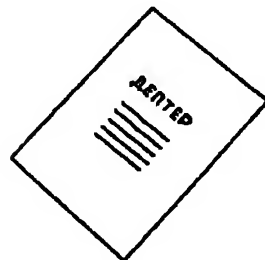
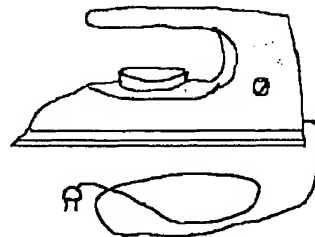
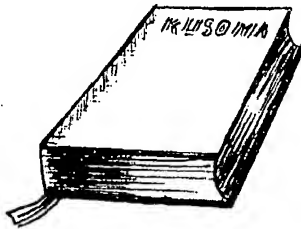
_____

_____

_____

_____

18. Бул буюмдар кайсы дүкөндө сатылат?
Say in which department you can buy the items below.

19. Берилген сөздөр менен сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences using these words.

Мен

2 метр чыт
1 банка кофе
2 пачка май
3 бөтөлкө сүт

сатып алам.

Мага	52 размер көйнөк	көрсөтүп коюңузчу.
	44 размер кофта	
	36 размер туфли	
	50 размер калпак	

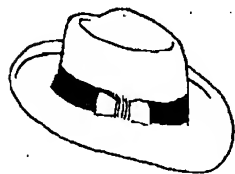
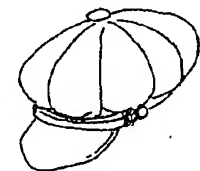
Ал	1 нан	сатып алды.
	1 кг. шөкөр	
	2 бөтөлкө суу май	

**20. Сөздөрдү туура окугула, жаттагыла.
Read and memorize the words.**

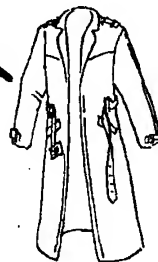
тейлөө	- service
маданияттуу тейлөө	- the service is good
өзүң өзү тейлөө	- service yourself
ыңгайлуу	- comfortable
ыңгайлуу дүкөн	- comfortable shop
айрым учурда	- sometimes

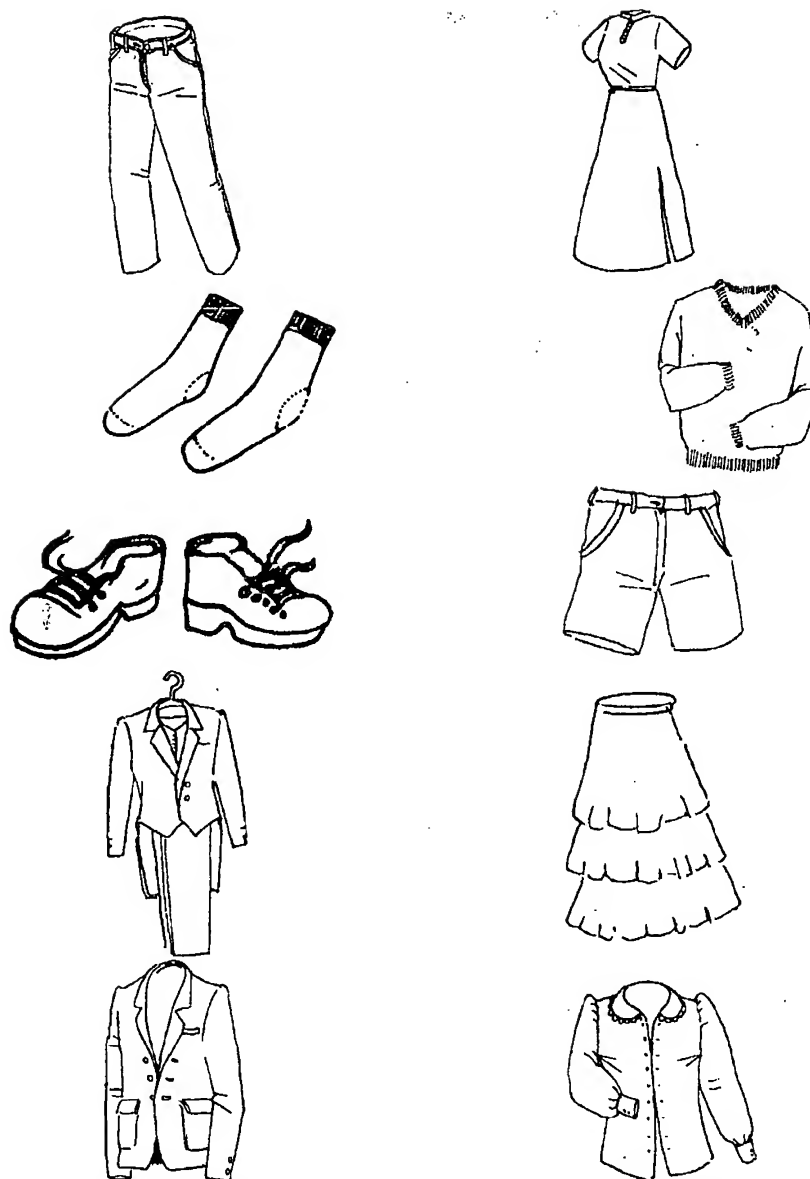
**21. Кийимдердин аттарын тапкыла, сүрөттүн тушуна
модель боюнча жазгыла, туура окугула.
Look at the pictures and write and read the name
each thing.**

MODEL:

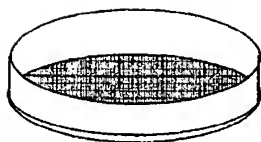
пальто

/пиджак, аял көйнөк, костюм, жагоо, юбка, шорты, байпак, кофта, джинсы, эркектин туфлиси, футболка, пуловер, аялдардын плащы, жагоо, сумочка, кепка, калпак/

**22. Табышмактарды тапкыла.
Solve the riddles.**

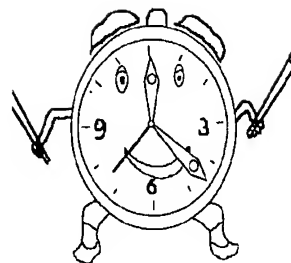
Оозу бир, көзү миң. (эл)

Бир үйдө он эки адам жашап турат,
Экөө кызмат кылат. Башкалары карап турат.

/саат/

Таң калаарлык досум бар,
Тактыгы дайым ойлонот,
Кайсы маалда айтсаң да,
Ошол маалда ойготот.

/саат/

23. Жаңылмачтарды жаттагыла. Memorize these tongue-twisters.

Белесте беш кашка кой
Бешоо беш башка кой

Асан менен Үсөн эгиз
Апал менен Упол эгиз
Асан улуубу?
Апал сулуубу?
Үсөн улуубу?
Упол сулуубу?

Урал тоолорунда
Улар болбойт
Улар болсо
Курал болбойт

Жарчада улак турат
Улак, булакка ынак.

24. Сөздөрдү тапкыла. Find the words.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

Ш	О	К	О	Л	А	Д	Т
Е	П	А	Р	А	К	А	О
К	И	Н	А	Н	С	О	К
Е	Э	Т	А	Р	У	У	О
Р	Ы	Б	А	К	У	Н	Ч

- 6)
- 7)
- 8)
- 9)

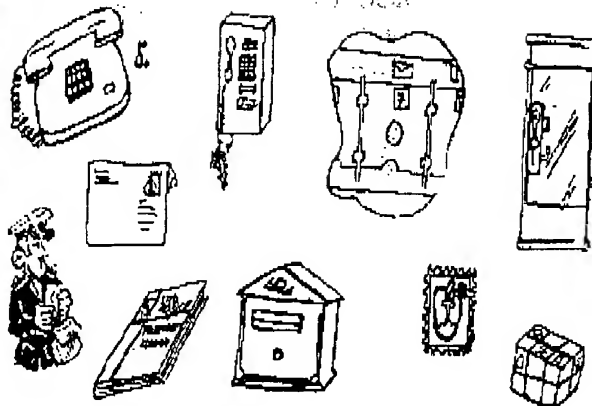
25. Макал - лакаптар

Акылдуудан башчың болсо адашпайсың

ТЕМА: ПОЧТА. THE POST OFFICE

Он жетинчи сабак	Seventeenth lesson
17 (он жети)	17 (seventeen)

YOU WILL LEARN :

- To use the telephone, local and long distance;
- To make and respond to telephone inquiries;
- To tell time;
- To ask for mail;

GRAMMAR :

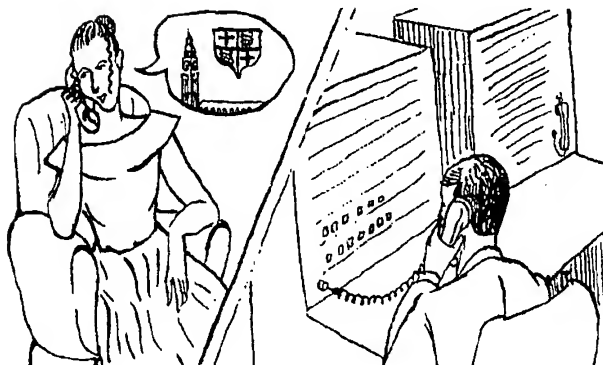
- Time;
- Past tense;

CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE. Listen to and act out the dialogues**

- a) - Алло, угуп жатам.
- Саламатсызбы, Зина барбы?
- Азыр чакырам.
- б) - Алло, Крис барбы?
- Ал үйдө жок.
- Кечиресиз, ал качан келет?
- 2 сааттан кийин.
- в) - Саламатсызбы? Жонду чакырыңызчы.
- Жон жумушта. Эмне деп айтып коёюн?
- Крис чалды деп коюңузчу.
- Жарайт.

- г) - Алло, Кэтринсинби?
 - Ооба.
 - Мен Марлимин. Сен эртең жумушка барасыңбы?
 - Саат 9 да. Эмне болду?
 - Мага китеп ала келчи.

- д) - Алло, саламатсызбы? Бул 07 би?
 - Ооба, угуп жатам.
 - Бишкекке заказ алыңызчы.
 - Канча минут сүйлөшөсүз?
 Кимди сурайын?
 - Жон Браунду.
 - Күтүңүз.
 - Чоң рахмат.

- е) - Саламатсызбы, карындаш?
 - Саламатчылык.
 - Мага кат келдиби карап көрүңүзчү?
 - Сиздин фамилияңыз ким?
 - Майк Буш.
 - Сизге кат бар экен.
 - Чоң рахмат.

VOCABULARY.

Азыр чакырам	- wait a minute, I'll call him
башка	- another
айтып коёюн	- yes. I'll tell.
чал (чалды)	- to call, to phone
сура	- to ask
кат	- a letter
кара	- to look at

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice.

кат
 бланк

телеграф
 телефон

бандероль
 убакыт

дарек   квитанция   бар
код   заказ   кабыл алуу

2. Listen, practice and memorize.

ал	жөнөкөй кат
заказ бер	шашылыш кат
күт	заказ боюнча жазылган кат
баалуу кат	
тур - турамын - туруңуз	сура - сураймын - сураныз
чал - чаламын - чалыңыз	бер - беремин - бересиз
жаз - жазамын - жазыңыз	төлө - төлөймүн - төлөңүз

3. Listen, read and practice.

шар - шаар	маркалуу конверт
баа - баалуу	дарек
кабыл алуу	индекс

Мен заказ беремин.	- I will order.
Мен телефон чаламын.	- I will call.
Мен кат жазамын.	- I will write the letter.
Сен заказ бересиң.	- You will order.
Сен телефон чаласың.	- You will call.
Сен кат жазасың	- You will write the letter.

4. Memorize the expression.

Почта кайсы убакытта иштейт?
- At what time will the post office open?
Жакын арада почтамы барбы?
- Where the nearest post office
Кат кабарды кайдан алсам болот? - Where can I get the letter?
Кат жөнөтөйүн дедим эле. - I would like to send the letter.
Телеграмманы алып коюңузчу. - Please, take the telegram.

5. Listen, repeat. Make request.

Кат жөнөтүп коюңузчу.	- Please, send the letter.
Кичи пейилдикке, мага конверт, ак кагаз, жана эки открытка берип коюңузчу?	- Please, give me an envelope, paper and two postcards.
Бандероль алып коюңузчу.	- Please, take the book-post
Телеграмма жиберейин дедим эле.	- I would like to send a telegram.

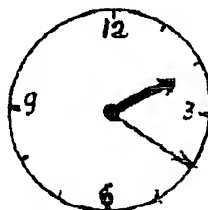
Телеграмма алып коюңузчу.

- Please, take the telegram.

2. GRAMMAR

КАЛДЫ

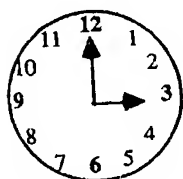
-га, -ге, -го, -гө -дан, -
-ка, -ке, -ко, -кө -тан,

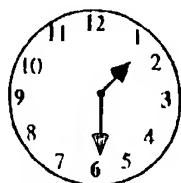
ӨТТҮ

ден, -дон, -дөн
-тен, -тон, -төн

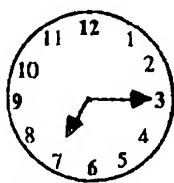
 1.	 2.	 3.	 1.	 2.	 3.
1. Сегизге 15 минут калды. 2. Бирге 15 минут калды. 3. Үчкө 5 минут калды.			1. Тогуздан 10 минут өттү. 2. Он бирден жыйырма минут өттү. 3. Үчтөн 40 минут өттү.		

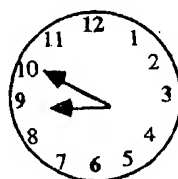
Саат үч болду.

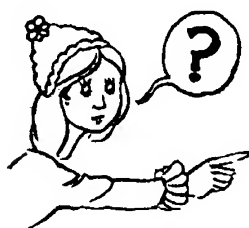
Саат бир жарым болду.

Жетиден
он беш
минут өттү.

Тогузга
он минут
калды.

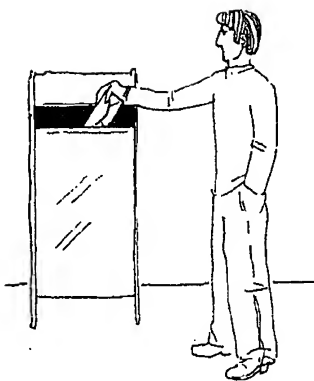

3. PRACTICE.

Ex 1. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. - Почта саат канчада ачылат?

- _____

2. - Телеграмманы кайда бердиң?

- _____

3. - Катты кайдан алдың?

- _____

4. - Заказды канчага бердиң?

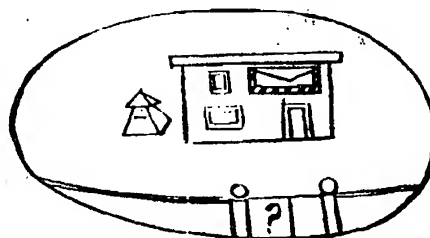
- _____

5. - Почта канчада жабылат?

- _____

6. - Канча убакытта Америка менен сүйлөшсө болот?

- _____

7. - Сен почтага саат канчада барасың?

- _____

Ex 3.

Сүрөт боюнча стрелканы жылдырып жооп бергиле.

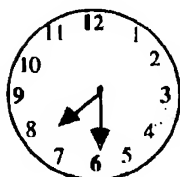
Look at the pictures and answer the questions.

MODEL: - Саат канча болду?

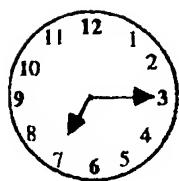
- Саат жети болду.

_____

_____

Ех 3. Модель боюнча иштегиле.
Answer Yes/No questions.

Model: | ал | - Заказ аласызбы?
                                 | бер | - Заказ бересизби?

- Ооба, Заказ

| кут
| алам
| берем
| кутөм

- Жок, Заказ

| албайм
| бербейм
| кутпөйм

Заказ

| ал
| бер
| кут

марка

| ал
| чакта
| сатып ал

Бланк

| сура
| бер

квитанция

| ал
| сура
| толтур
| көргөз

Кат

| жаз
| жөнөт
| жибер
| сал
| кут
| сура

Квитанция

| сатып ал
| толтур
| бер
| жаз

Ех 4. Сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with these words.

Мен

| авиа кат
| открытка
| телеграмма
| жөнөкөй кат
| авиа почта
| сурап ала турган кат

жибердим.

Ex 6. Конвертти толтургула.
Address the envelope.

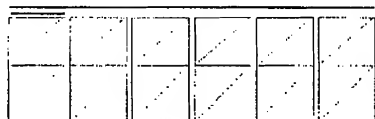
Кайда _____

_____

_____

Кимге _____

_____

_____

_____

_____

Ex 6. Точкалардын ордуна мүчөлөрдү жазгыла.
Fill in the case endings.

Мен кат____, открытка____ сатып аламын. Уулун
посылка____ жибердиби? Шашылыш телеграмма____
кимге жиберип жатат? Жөнөкөй кат____ почта
ящигине салып жибер. Кат____ сура. Заказ____ саат
8ге бер. Почта____ сен ким менен бардың?
Авиапосылка____ кимге келди? Ата____, апа____
майрам менен куттукта.

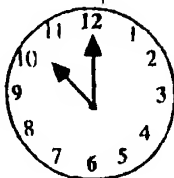
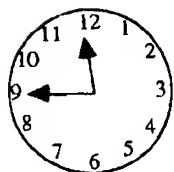
Ex 7. Диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

- Саат канчага чейин почта иштейт?
- Саат 11 чейин.
- Жакын жерде кат салуучу почта ящиги барбы?
- Ооба, кат салуучу почта ящиги тигил бурчта?

_____

_____

Ex 8. Сааттарды туура айткыла.
Look at the pictures and tell us what time it is.

Саат 7 болду
Саат он болду
Он бирге беш минут калды.
Саат сегиз болду.
Саат сегизге 25 минут калды.
Саат алты болду.
Алтыдан беш минут өттү.
Алтыдан 20 минут өттү

4. GRAMMAR

Past Tense denotes an action which took place recently. The speaker must have eyewitnessed the action rendered in the second and third person.

Verbs + -ды, -ты + personal ending.

	N	person	Эмне кылды?
Sing ular	1	Мен	бардым
	2	Сен	бардың
		Сиз	бардыңыз
	3	Ал	барды
Plur al	1	Биз	бардык
	2	Силер	бардыңыр
		Сиздер	бардыңыздар
	3	Алар	барышты

Мен оку <u>д</u> ум	Биз	оку <u>д</u> ук
Сен оку <u>д</u> уң	Силер	оку <u>д</u> унар
Сиз оку <u>д</u> уңуз	Сиздер	оку <u>д</u> уңуздар
Ал оку <u>д</u> у	Алар	оку <u>ш</u> ту

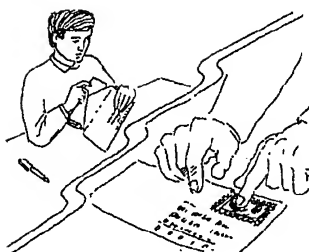
5. PRACTICE

Ex 9. Өткөн чакты билдирген мүчүлөрдү жазгыла.
Fill in the past tense endings.

1. Кечээ мен почтага бар _____
2. Америкага кат жибер _____
3. Асанга кат жаз _____
4. Мурдагы күнү мага Жош телефон чал _____
5. Бланк толтур _____?
6. Америкадан көп кат ал _____
7. Шашылыш телеграмма сал _____
8. Жаңы жыл менен куттукта _____
9. Мен эң кызыктуу китеп сатып ал _____
10. Телефон менен Тин жана Кэтрин менен сүйлөш _____

Ex 10. Сүрөт боюнча берилген сөздөр менен сүйлөм түзгүлө.
Using these verbs make up sentences.

MODEL: Китеп оку. Асан китеп окуду.

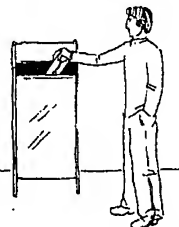

Оку,

Кат жаз _____

Кат сал _____

- Ex 11.** Этиштерди өткөн чакка койгула. Кашанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Change the verbs to past tense. Match the nouns from the brackets to them.

MODEL: Чал- чал_____. Мен телефон чалдым.

күт - _____
 жибер _____
 жаз _____
 бер _____
 төлө _____
 чапта _____

/заказ, кат, телеграмма, акча, марка/

- Ex 12.** Суроо бергиле.
Ask questions.

MODEL: Мен Техастан кат алдым.
Ким Техастан кат алды?

_____? Монтанадан телеграмма келди
 _____? Канзаска сүйлөшүү бердим.
 _____? Америкага куттуктоо жибердим.

- Ex 13.** Кашанын ичиндеги этиштерди сүрөттөргө өткөн чакка туура колдонгула.
Using the words in the brackets make up sentences in past tense.

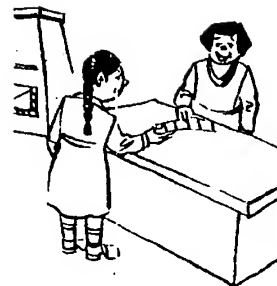
MODEL: тур - Асан саат тогузда турду.

/катыш, оку, телефон чал, заказ бер, кат ал/

_____
 _____

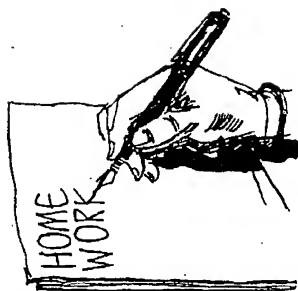

LET'S TALK

Ex 14. Диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

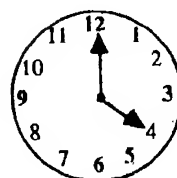
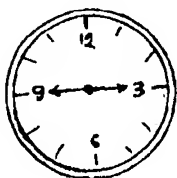
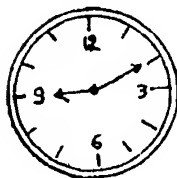
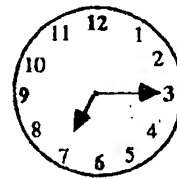
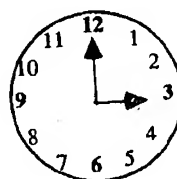
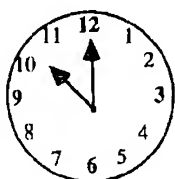
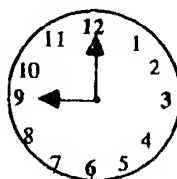
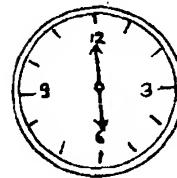
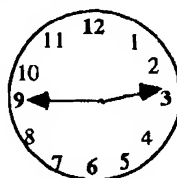
- a) You're at the Post office. You need to order a long distance telephone call.
- Greet the clerk.
  - Introduce yourself (tell your name, where you're from).
  - Tell that you'd like to order a telephone call to _____ (name the place).
  - Tell how long you'd like to talk and whom you need to speak with.
  - Ask how much it will cost.
  - End the conversation.
- б) You'd like to order a call to America.
- Phone the central post office and introduce yourself.
  - Tell the operator that you'd like to order a telephone call to (name the place).
  - Tell him/her for how long you'd like to talk and to whom you need to speak with.
  - Ask how much it will cost.
  - End the conversation.

- c) You have to send a letter to your friends in America and you're at the post office.
- Explain to the clerk what you'd like to do.
  - Buy an envelope.
  - Ask the clerk how to write the address.
  - Thank the clerk for helping.
  - End the conversation.
- д) You'd like to talk to your friend. Call to your friends host family.
- Introduce yourself and ask who you are speaking with.
  - Tell the speaker that you'd like to talk to your friend.
  - Ask if he/she is available.
  - Ask the speaker to please put your friend on the phone and say "Thank you".
- e) You are phoning the Peace Corps office. You'd like to talk to Eldar.
- Greet the speaker and introduce yourself.
  - Ask if Eldar is available and say that you'd like to talk to him.
  - Thank the speaker.

SELF LEARNING (to lesson 17)

Ex 1. Сүрөттөгү сааттарды айтып бергиле.
Tell the time.

Ex 2. Чеккиттин ордуна этишти өткөн чакка койгула.

Put the verbs in past tense using the ending -ды.

MODEL: Асан сабак /оку/. Асан сабак окуду.

Марли кат /жаз/. Кэти Америка менен /сүйлө/.

Үсөнгө конок /кел/. Самат мектептен /кел/. Балдар көчөдө /ойно/. Пьер досуна телеграмма /жибер/.

Ex 3. Суроолорду окугула жана жооп бергиле.
Read and answer the questions.

- 1) Гулжан кайда бара жатат?
- 2) Ал почтага эмнеге бара жатат?
- 3) Ал кайда заказ берет?
- 4) Канча убакыт сүйлөшөт?
- 5) Ал ким менен сүйлөшөт?

Ex 4. Сүрөт боюнча диалогду уланткыла.
Complete the dialogue.

- Саламатсызбы?
- Саламатчылык.
- Нарынга заказ берсем болобу?
- Болот, бирок кичине күтөсүз.

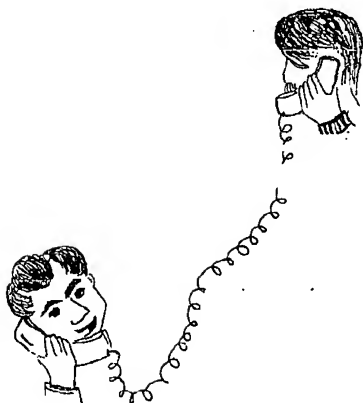
_____

_____

_____

Ex 5. Диалогду окугула. Окшоштуруп өзүңүздөрдүн диалогуңарды түзгүлө.
Read the dialogue and make up your own dialogue.

Үсөн: - Алло, Тэд? Бул мен, Үсөнмүн. Иштер кандай?

Тэд: - Бардыгы жакшы, өзүңүз кандайсыз. Бишкекте аба-ырайы кандай?

Үсөн: - Азыр суук. Кар жаап жатат. Кечээ жылуу болгон.

Тэд: - Шамалды-Сайда суук эмес. Кар аз.

Үсөн: - Сен Бишкекке качан келесиң?

Тэд: - Бул жумадан кийин.

Үсөн: - Кош, көрүшкөнчө. Мен сени күтөм.

Тэд: - Жакшы калыңыз.

Ex 6. Берилген сандарды сөздөр менен кыргызча окугула.
Read these sentences.

Бүгүн 1997 жыл. 15 май. 17 июнь. 1996 жыл 9чу май.
8 чи март. 1январь - Жаңы жыл.

Ex 7. Текстти окугула, которгула.
Read the text and translate.

Досумдун каты.

Бүгүн мен досумдан кат алдым. Аябай сүйүндүм.
Ал минтип жазыптыр:

Кымбаттуу досум! Мен бир аптадан(жумадан) бери Одессадамын. Мында мага бардыгы жагат: шаары, адамдары, салты, аба-ырайы, баарынан да - деңизи. Күндө пляжга барып жатам, сууга сүзөм, кайыкка түшөм. Абдан жакшы эс алдым, дарыландым, көп балдар, кыздар менен тааныштым. Көп кооз имараттарды көрдүм. Эгерде эс алгын келсе, бул жакка кел. Мурда сен телефон чал, мен тосуп алам. Көрүшкөнчө кош бол. Кат жаз. Сенин досуң Самат.

Ex 8. Билген вокабулярды кроссворддон жазгыла.
Find the words.

К	О	Н	О	К
И	Л	И	М	У
Т	Ь	Н	О	Б
Е	Г	А	Р	А
П	А	К	Е	Т

Табышмактар

Тий, тий десе тийбейт,
Тийбе десе тийет.

(Эрин)

Жаңылмачтар

Черик токойго жетти,

Чекесинен тер кетти,
Черикти токой тердетти,
Черик терин желдетти.

ТЕМА:**BODY PARTS, APPEARANCE**

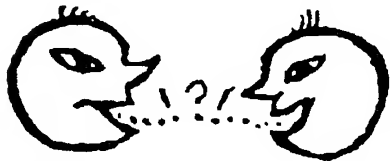
Он сегизинчи сабак	Eighteenth lesson
18 (он сегиз)	18 (eighteen)

YOU WILL LEARN :

- To identify body parts;
- To describe appearance;

GRAMMAR :

- Past tense with auxiliary verb **-кал** (present perfect tense);
- Compound present tense with auxiliary verb **-жүр** (Habitual tense);

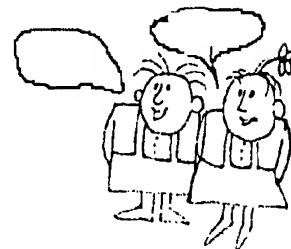
CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Салам, Айша!
- Салам, Патрик!
- Кандай жүрөсүң, татынакай болуп калыпсың?
- Рахмат, сен дагы өзгөрүп калыпсың. Арыктап калыптырсың.

- Айша, сага менин досум жактыбы?
- Ооба, сенин досуң абдан сулуу экен. Бирок анын чачы сары экен. Мен чачы кара, көздөрү кара, кишилерди жакшы көрөм.

- Ой, Марат, кандай?
- Жакшы, өзүң кандайсың?
- Рахмат, жаман эмес. Сен эмне **көз айнек** кийип жүрөсүң?
- Көзүм кичине ооруп жүрөт.
- Бирок сага көз айнек **жарашат** экен.
- Рахмат.

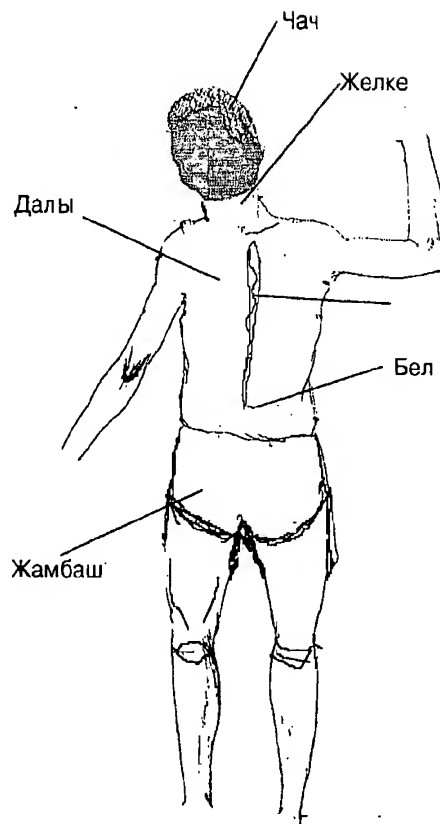
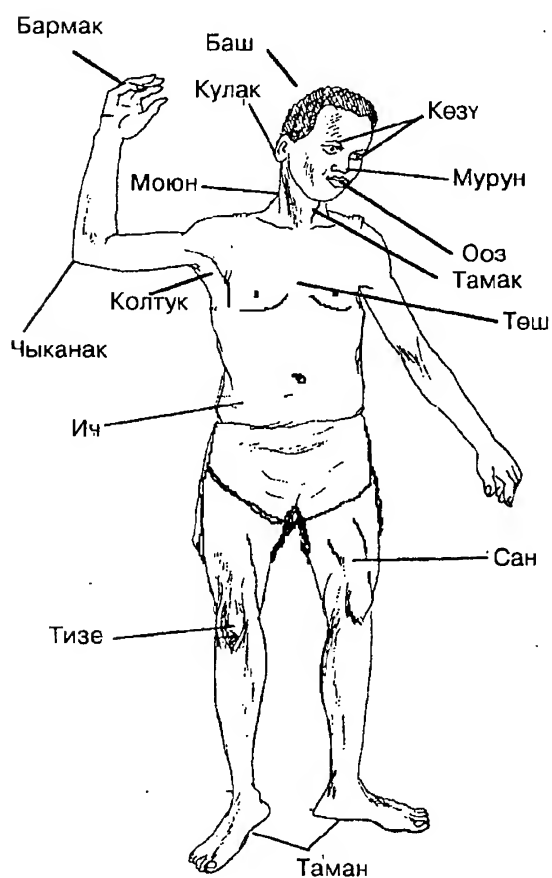

VOCABULARY

татынакай	- beautiful
өзгөр	- change
өзгөрүп калыпсың	- change countenance
сулуу	- nice
кара тору	- dark haired man
көз айнек	- glasses
жарашат	- suit

1. PHONETIC DRILL

A person and his body.
Дене мүчөлөрү.

2. GRAMMAR

The meaning of some verbs may be modified when either their -ып, -е forms are followed by other auxiliary verbs.

Kyrgyz makes use of the following auxiliary verbs with;

-кал - "to remain" indicates an action has taken place and the state which is the result of the action is still lasting. The action in the past has result now.

Verb stem + ып(ип)

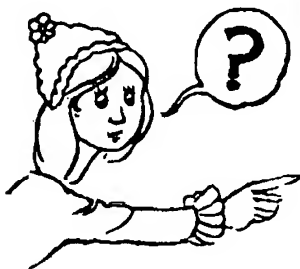
+

кал + ып + тыр + person.
end.

EXAMPLES :

Уктап калыптырмын
уктап калыптырсың
уктап калыптырсыз
уктап калыптыр

уктап калыптырбыз
уктап калыптырсыңар
уктап калыптырсыздар
уктап калышыптыр

3. PRACTICE.

Ex 1. Сүйлөмдү жардамчы этиштерди коюп бүтүргүлө.

Fill in "-ып", "кал".

- Асан барбы?   - Жок, ал кет _____
- Марли сабакка келген жок. Ал оору _____
- Сен Лорини көрдүңбү?   - Ооба, ал өзгөр _____
- Мен кечээ Чанонду көрдүм. Ал арык _____, жүдө _____

- Америкага заказ барбы? - Жок, унут_____
- Жылуу кийим **кий**. Үшү_____ **кий** - to wear
- Көйнөгүңдү **чеч**, кир_____ **чеч** - take off

жүр - "to move, to go" indicates
a durative action and describes
habitual action.

Verb stem + а(п)

+

жүр + personal ending

EXAMPLES:

бар+ып жүрөм	бар+ып жүрөбүз
бар+ып жүрөсүң	бар+ып жүрөсүңөр
бар+ып жүрөсүз	бар+ып жүрөсүздөр
бар+ып жүрөт	бар+ып жүрүшөт

4. PRACTICE

Ex 2. Сүйлөмдөргө **-ып жүр...** дегенди кошуп сүйлөм түзгүлө.
Fill in **-ып жүр....**

- Ошол фабрикада иште_____
- Ал мектепке оку_____
- Мен аны көр_____
- Сен оору_____
- Сиз доктурга бар_____
- Ал мага кел_____
- Биз Патрикти көр_____

Ex 3. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.

Ex 3. Модель боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

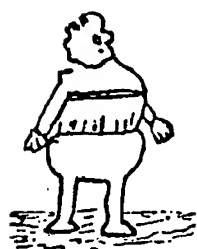
MODEL: Менин көзүм кара, чоң.

			Мугалимдин апандын дарыгердин эжеңдин	 көзү кандай?
				
			/чоң, кичине, ичке, тостойгон, алаң, бүтүк/ 	

Ex 4. Окугула, тилиңерди жатыктыргыла.
Read, practice and memorize.

	чач	мурун		
	кара - black			үзүн - long
	сары - light			кыска - short
	ак - grey			түз - straight
	күрөң - dark			бучук - short
	тармал - straight			кырдач - straight

Суроо боюнча жооп бергиле.
Look at the pictures and answer the questions.

- Бул толукпу?
- Бул толук.

- Бул толукпу?
- Бул арык.

- Бул толукпу?
- Бул толук эмес.

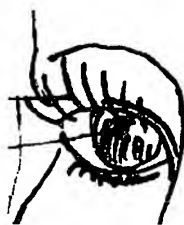
- Анын бою кыскабы?
- Ооба, ал кыска (Ал кыска бойлуу)
- Жок, ал узун (Ал узун бойлуу)
- Ал орто бойлуу.

Memorize and practice.

Көз кандай болот?

күлмүндөгөн - cheerful
кайгылуу - sad
акылдуу - intelligent
чоң - big
кичине - little
тегерек - round
бүтүк - iron

Эрин кандай болот?

жука - thin
калың - thick

Тиштер кандай болот?

ак - white
чоң - big
кичине - little
кесек - big
майда - small

Ex 6. Модель боюнча иштегиле.
Practice the model.

MODEL: Досумдун чачы күрөң,
тармал, көзү кичине, тегерек

Чачы - күрөң
тармал, көзү кичине
тегерек

чачы кыска
көзү чоң

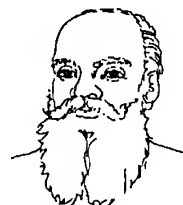
чачы күрөң-кара,
узун, көзү айнекчен

чачы кара, тармал
көзү чоң, кара

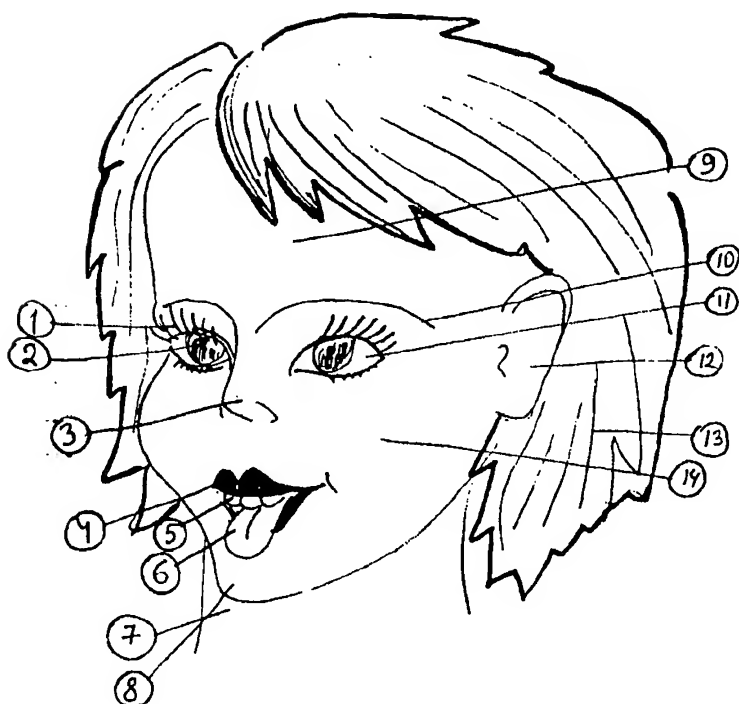

мурду узун
көзү жумулган

чачы ак, мурутчан
сакалчан

Ex 7. Уккула, кайталгыла, окугула, эсиңерге туткула.
Listen, repeat, read and memorize.

1. Кирпик
2. Көз
3. Мурун
4. Эрин
5. Тиш
6. Тил
7. Моюн
8. Ээк
9. Чеке
10. Каш
12. Кулак
13. Чач
14. Бет

Ex 8. Төмөнкү кишилердин өңүн сүрөттөгүлө.
Describe the appearance of these people.

Бул менин теңтушум (girlfriend)
Ал жаш кыз. Ал узун бойлуу, арык, чачы кыска.

Бул менин доктурум. Ал орто жаштагы
киши.

Анын _____

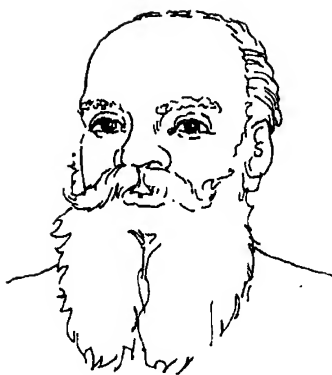

Бул менин чоң атам. Ал кары киши.

Ex 9. Сүрөттү карап диалог түзгүлө.
Describe these pictures.
Make up a dialogue.

Ex 10. Окугула жана суроого жооп бергиле.
Read and answer the questions.

Асан катуу ооруп калыптыр. Анын денеси ысып, башы ооруп жатат. Мен “тез жардам” чакырдым. Доктур келип Асанды көрүп даары жазып берди.

Асан жылуу жатышы керек, дары ичиши керек, ал муздак суу ичпеши керек.

1. Асанга эмне болду?
2. Анын ден-соолугу кандай?
3. “Тез жардамды” ким чакырды?
4. Доктур эмне кылды?
5. Асан эмне кылышы керек?
6. Асан эмне кылбашы керек?

Ex 11. Модель боюнча иштегиле.
Practice the model.

MODEL: Анын көз айнеги бар. Ал көз айнекчен.

Анын

көз айнеги бар | көз
муруту бар
сакалы бар
чачы узун
чачы тармал

айнекчен
мурутчан
сакалчан
Ал | узун чач
тармал чач

чачы кыска
көзү чоң
кирпиги узун
көз

кыска чач
бакыраң/алаң/чо

Ex 12. Бул сүрөттө сенин жакшы досуң. Аны сүрөттөп бергиле.
This is your girlfriend. Describe her picture.

а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бер.
Answer the questions.

1. Сенин жакын досуң барбы?
2. Анын аты ким?
3. Ал канча жашта?
4. Анын бою кандай?
5. Ал сулуу кызбы?
6. Анын чачы, көзү, кирпиктери кандай?
7. Анын кыялы кандай?
8. Сен досунду жакшы көрөсүңбү? Эмне үчүн?

б) Сүрөт боюнча иштегиле.
Give the answer.

MODEL: - Бул кыздын чачы узун.
- Жок, бул кыздын чачы кыска.
- Анын көзү кара.
- Жок, анын көзү көк.
- Анын көйнөгү сары.

- _____
- Анын көзү кичине.

- _____
- Анын кирпиги кыска.

- _____
- Ал кичине кыз.

LET'S TALK

Ex 13. Make up the story.

- a) You were in a bank when it was robbed by three men.. You saw the men. Police ask you some questions:

-Алар кандай кишилер экен.

You answer and describe the 3 men.

- b) You are going to meet your sister's friend at the airport. You've never met her before. What do you ask your sister?

- _____
 - _____
 - _____

She answers:

- _____
 - _____
 - _____

- c) There was a new student in your class today. She's Japanese; describe her.

Тема: Ден-соолук. Health.

Он тогузунчу сабак	Nineteenth lesson
19 (он тогуз)	19 (nineteen)

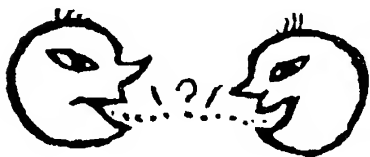
YOU WILL LEARN :

- To describe physical feelings;
- To use emergency vocabulary;

GRAMMAR :

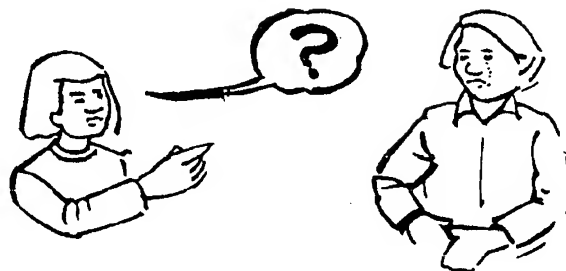
- Rendering of English "must";
- Compound present tense with auxiliary verb **-тип**;

CONVERSATIONAL PRACTICE.

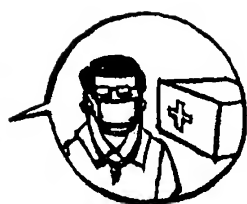

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- a)
- Сиз ооруп турасызбы?
  - Ооба, өзүмдү жаман сезип турам.
  - Доктурга бардыңызбы?
  - Бүгүн барам го.

- б)
- Сага эмне болду? Өнүң жаман.
  - Температурам көтөрүлүп, башым катуу ооруп жатат.
  - Дары ичип жылуу жатышы керек.

- в)
- Сизге эмне болду?
  - Чыйрыгып турам.
  - Температураңыз барбы?
  - Ооба, абдан жогору.
  - Дарыгерди чакырдыңызбы?
  - Жок, чакыра элекмин.
  - Чакырайынбы?
  - Мүмкүн болсо, чакыр.

- г)
- Алло, "тез жардамбы"?
  - Ооба, угуп жатам.
  - Тез келиңиз, апам ооруп жатат. температурасы өтө бийик.
  - Адрести айтыңыз.

VOCABULARY

оору	- disease
ооруп турат	- He is sick
оорулуу	- He is sick
дарыгер	- doctor
доктор	- doctor
температура	
көтөрүлөт	- high temperature
чыйрыгып турат	- get hot and cold
өңүң жаман	- look bad
мүмкүн болсо	- it is possible
тез жардам	- ambulance

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, read and practice.

оң - оңун
бар - барыңыз
өз - өзүң

өңүң жаман
мүмкүн
купкуу

дары
дарыгер
доктор

2. Read and practice.

ден-соолук кандай
температура жогору/төмөн
оорубай жүрөсүңбү
кантип калдың
жөтөлүп жатам
ичим
башым
көзүм
сасык тумоо

ооруп жатат

- How is your health?
- High/low temperature
- Are you well?
- How do you feel?
- I have a cough
- I have |stomach|
- I have |head| |ache
- My eyes are hurting.
- influenza grippе

2. GRAMMAR

Rendering of English "must".
For "must" the following
construction is used:

verb + ыш + personal end. + керек

EXAMPLES:

Бар+ <u>ыш</u> +ым		бар+ <u>ыш</u> +ыбыз	
бар+ <u>ыш</u> +ың		бар+ <u>ыш</u> +ыңар	
бар+ <u>ыш</u> +ыңыз	керек	бар+ <u>ыш</u> +ыңыздар	керек
бар+ <u>ыш</u> +ы		бар+ <u>ыш</u> +ы	

We use this form to say it is necessary to do something.

NEGATION

negative form of verb + ыш + personal end. + керек

EXAMPLES:

барба+шы+м		барба+шы+быз	
барба+шы+ң		барба+шы+ңар	
барба+шы+ңыз	керек	барба+шы+ңыздар	керек
барба+шы		барба+шы	

Ex 1. Төмөнкү сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Complete these sentences.

1. Сен дары ичи_____.
2. Ал доктурга бар_____.
3. Мен температурам чене_____.
4. Силер муздак суу ичпе_____.
5. Биз эс ал_____.
6. Алар жемиштерди жууп же_____.
7. Сиздер жылуу кийин_____.

8. Тез жардамга телефон чал_____.
9. Сиздер ооруба_____.
10. Сен төшөккө жат_____.
11. Муздак суу ичпе_____.
12. Бат-бат тамак ич_____.

Ex 2. Сүйлөмдөгү сөздөргө мүчөлөрдү койгула.
Supply the missing endings of these words.

1. Сен ойлон_____ керек.
2. Мен айт_____ керек.
3. Ал укта_____ керек.
4. Сен кир_____ керек.
5. Ал жат_____ керек.
6. Мен ич_____ керек.

Ex 3. Этиштерди терс формасына жазгыла.
Fill in negative particle.

- Сен дары ич_____шиң керек.
Ал жуубаган жемиш же_____ши керек.
Мен оору_____шым керек.
Сен сүйлө_____шүң керек.
Ал муздак суу ич_____ши керек.

NO

Ex 4. Ат атоочторду чекиттин ордуна койгула.
Fill in personal pronoun.

- _____ ырдашы керек.
_____ барышың керек.
_____ көрүшүң керек.
_____ күлүшүң керек.
_____ айтышы керек.

- Ex 5.** Кашаанын ичиндеги сөздөрдү колдонуп суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the words in brackets.

Баш ооруса	эмне кылыш керек?
Тиш ооруса	
Ич ооруса	
Бел ооруса	
Тамак ооруса	
Көз ооруса	

/Кызыл, ысык чай ич, аналгин ич, туздуу суу менен чайка, дары ич, соода менен чайка, дары куй/

сода – soda
чайка – rinse out
куй – pour out

3. GRAMMAR

-**тур** - "to stand up" indicates durative action.
It is used for actions which are happening in the present.

Verb stem + (**ы**)п + **тур** + a + personal endings.

EXAMPLES:

Ооруп турам	ооруп турабыз
ооруп турасың	ооруп турасыңар
ооруп турабыз	ооруп турасыздар
ооруп турат	ооруп турушат

- Ex 6.** Чекиттердин ордун толтуруп суроого жооп бер.
Fill in -ып and the auxiliary verb **тур**- and answer the questions.

	оору _____
	чарча _____
Сага эмне болду?	жаман сез _____.
	чыйрык _____
	кыйнал _____

Ex 7. Уккула, кайталагыла, окугула жана эсиңерге туткула.

Listen, repeat, read and memorize.

Менин

башым
тишим
кулагым
көзүм
ичим (аш казаным)
жүрөгүм
бөйрөгүм
колум
бутум

ооруп жатат

Бул Асель. Анын тамагы ооруп жатат.

Бул Айша. Анын башы ооруп жатат.

Ex 8. Кимдин эмнеси ооруп жатат?

Say what problem they have.

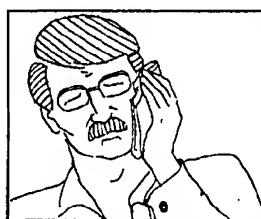
MODEL: Бул Бен. Анын колу ооруп жатат.

кол

ич

тиш

баш

тамак

бут

жүрөк

көз

далы

кулак

тизе

доктор

Ex 9. Төмөнкү симптомдорду окуп сиздин кеңешиңерди бергиле.
Study the symptoms and give your recommendations.

MODEL: Асандын ичи ооруп жатат.
Тез жардам чакырыш керек.
Ал жер-жемиш жебеш керек.

Ким?	Эмнеси ооруп жатат?	Эмне кылыш керек?	Эмне кылбаш керек?
Кевин	тамак	Сүтко май салып ичиш керек	Муздак суу ичпеш керек.
Элиса	бут	Көп ийне сайдырыш керек	Көп баспаш керек.
Дэймон	көз	Даары ичиш керек	Китеп окубаш керек
Уоде	баш	Жылуу төшөккө жатыш керек	Жылаң баш жүрбөш керек.
Эрик	бөйрөк	Жылуу жатыш керек	Оор көтөрбөш керек
Рат	аш-казаны	Доктур чакырыш керек	Ачка болбош керек.

Ex 10. Буларга эмне болду айткыла? Алар эмне кылыш керек?
Say what the matter is with them? What needs to be done for them?

Ex 11. Кыргызча сөздөрдү англисче котормолору менен түгөйлөп тапкыла.
Match the words the two columns.

Кыргыз	English	Кыргыз	English
1. баш	mouth	8. төш	foot
2. кулак	arm	9. тамак	stomach
3. көз	neck	10. бел	beg
4. мурун	ear	11. тизе	knee
5. ооз	nose	12. ич	waist (small of the back)
6. кол	tooth	13. тиш	breast
7. бут	eye		

Ex 12. Сиз ооруп жатасыз. Төмөнкү суроолорго жооп бергиле.
You are sick. Ask your friend for help.

MODEL: Please, give me something for .....

а)

б) Бул баш ооруга жакшы экен.

тиш ооруга
сасык тумоого
аш казанга
жүрөк ооруга
көз ооруга
бут ооруга
тамак ооруга

бар эле

тиш ооруга
бөйрөккө
тамак ооруга
мурун ооруга
куллак ооруга

It is good for ...

Ex 13. Суроолорго керектүү сөздөрдү колдонуп жооп бергиле.
Answer the questions using appropriate words.

- Сиздин эмнеңиз ооруп жатат?
- Менин _____ ооруп жатат.

тамак	бут
көз	тиш
кулак	бөйрөк
кол	аш казан
жүрөк	

Ex 14. Сүйлөмдөрдү англисче түрү менен түгөйлөп тапкыла.
Match the sentences in the two columns.

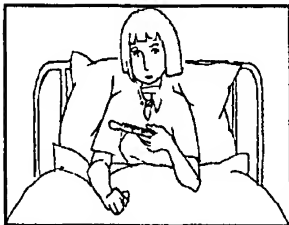
Кыргыз

1. Эмнеңиз ооруп жатат?
2. Температурам түштү.
3. Анын башы ооруп жатат.
4. Мен чыйрыгып жатам.
5. Кантип калдыңыз?
6. Бул тиш ооруга жакшы.
7. Ооруп жатасызбы?
8. Сизге эмне болду?

English

1. He has headache
2. How do you feel?
3. It's good for toothache.
4. Are you ill (sick)?
5. What's your problem?
6. I get hot and cold.
7. The temperature has done down.
8. What's the trouble?

Ex 15. Сүрөттү карап суроолорго жооп бергиле.
Look at the pictures and answer the questions.

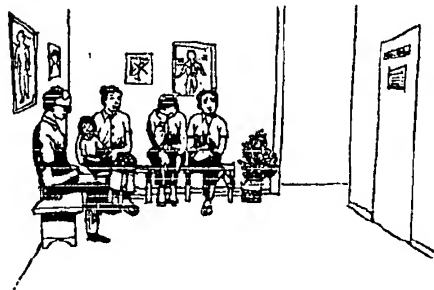
Лориге эмне болду?

Ал кайда барды? Доктур эмне деди?

Эмне берди?

Бул кишилер кайда келди?
Канча киши бар?
Оң жактагы кишинин эмнеси ооруп жатат?
Адан кийинки кишинин эмнеси ооруп жатат?

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
 Answer the questions. 1) if you feel good.
 2) if you feel bad.

MODEL: Ден-соолугуң кандай? - Жакшы.

Оорубай жүрөсүңбү? - _____
 Кантип калдың? - _____
 Өңүң жаман. Ооруп калган жоксунбу? - _____
 Сага эмне болду? Купкуу болуп отурасың? - _____

LET'S TALK

Ex 17.

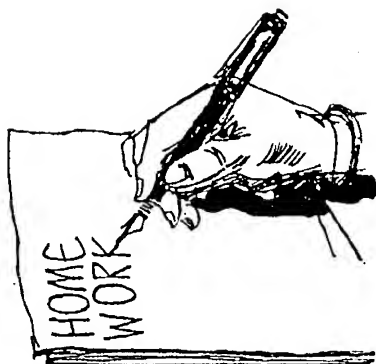
- a) Your friend feels bad. Call an ambulance and explain what's the matter with your friend.

Model: Болоттун башы ооруп жатат.
 Анын температурасы жогору.

- b) You have just visited Alice in hospital and your mother ask you:

- Алиса кандай болуп калыптыр?

You should describe Alice's health and wellbeing.

SELF LEARNING (to lesson 19)

MEDICAL SERVICE.

MEMORIZE

оорукана - hospital	эмкана - polyclinic	кабинет - consulting room
врач, доктур - doctor	медсестра - nurse	пациент - patient
"Тез жардам" - ambulance service	анализ - analysis	оору - disease
аптека - drugstore	рецепт - prescription	дары - medicine
таблетка - pills	ийне - shot(s)	градусник - thermometer

Ex 1. Уккула, туура окугула, маанисин түшүнгүлө.
Listen, read and memorize.

Терапевт:

- баш ооруну;
- сасык тумоо;
- ич ооруну;

Кардиолог жүрөк ооруну карайт.

Хирург операцияларды жасайт.

Ревматолог сөөк ооруларды дарылайт.

Ларинголог тамак, кулак, мурун ооруларды карайт.

Стоматолог тиш ооруну дарылайт.

Окулист көз ооруну дарылайт.

Психолог, невропатолог нерв ооруларды айыктырат.

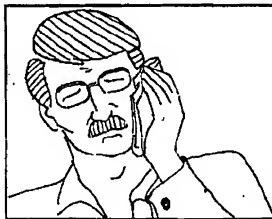
Ex 2. Сүрөттөр боюнча сүйлөм түзгүлө, кайсы оору кимге көрүнөт.
Look at the pictures and say what problem each person has?

кол

ич

тиш

баш

тамак

бут

жүрөк

көз

далы

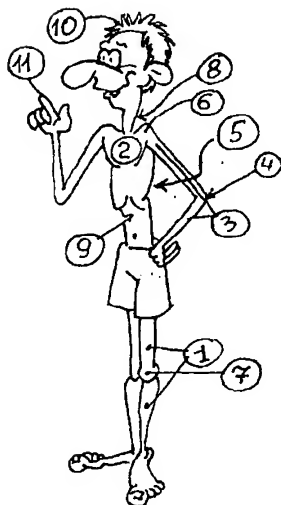

кулак

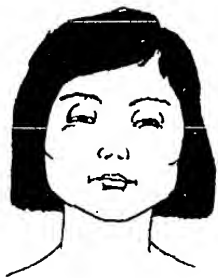
тизе

Ex 3. Дене мүчөлөрдү туура атагыла.
Write the body parts.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____

Ex 4. Төмөнкү кишилер жөнүндө айтып бергиле.
Give some information about these people.

кытай

- Бул ким? - Бул Чон
- Улуту ким? - Кытай.
- Канча жашта? - 22 жашта.
- Турмушка чыкканбы? - Ооба, чыккан.

орус

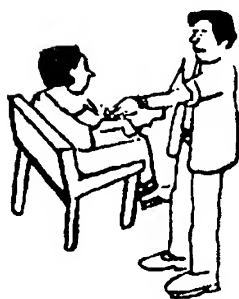

кыргыз

Ex 5. "Ооруканада" деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out the dialogue.

- Доктур: - Эмнеңиз ооруйт?
- Оорулу: - Менин тамагым, жүрөгүм, ашказаным ооруп жатат.
- Доктур: - Оозуңду ачыңыз, тамагыңызды көрсөтүңүз. Тамагыңыз абдан кызыл. Даары жазып берем. Ал дары менен үч маал тамакты чайкаңыз. Чечиниңиз. Дем алыңыз. Өпкөңүз таза, демек сиздики ангина. Ангина тамак оору.

VOCABULARY

оозунду ачыңыз	- open your mouth
тамагыңды көрсөт	- say "aah"
тамакты чайка	- rinse out
үч маал	- three times
өпкөң таза	- your lung are good

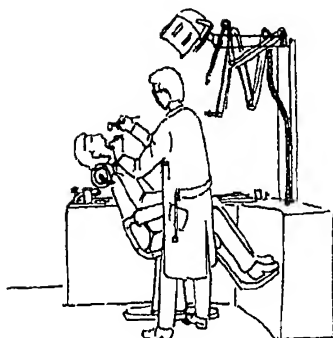
Ex 6. Мүчөлөрдү жаз, сүйлөм түзгүлө.
Fill in the endings and make up sentences.

MODEL: Бул дарыны ичем.

Бул	даары	ич
	тамак	чайка
	анализ	тапшыр
	даарыканан	бар
	диета	карма

Ex 7. “Тиш доктурда” деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out.

- Оору: - Менин тишим ооруп жатат.
Доктур: - Кайсы тишиң ооруп жатат?
Ысык, муздак ичсең ооруйбу?
Оору: - Абдан кыйналдым, тишимди сууруп салыңызчы.
Доктур: - Экинчи тишиңиз дагы ооруйбу?
Оору: - Ооба, бирок аны дарылаш керек.

VOCABULARY

ысык, муздак	- hot, cold
кыйналдым	- I am exhausted
сууруп салыңыз	- please, dig out
дарылаш керек	- treat snub for an illness

Ex 8. Берилген этиштерди терс формага койгула.
Give the negative form of the verbs.

MODEL: Ич - ичпе

суур - _____	оору - _____
сал - _____	же - _____
дарыла- _____	бар - _____
көрүн - _____	

Ex 9. “Көз доктурда” деген диалогду ролдоп ойногула.
Read and act out.

- Дарыгер: - Эмнеге келдиңиз?
Оору: - Көз айнегимди сындырып алдым,
көзүм көрбөй жатат.

- Дарыгер: - Сиз көптөн бери көз айнек кийесизби?
 Оору: - Ооба, 5-6 жыл болду.
 Дарыгер: - Сиздин көзүңүз ооруйбу?
 Оору: - Көзүм көп оорубайт, бирок мен жакындан эле көрөм.

VOCABULARY

көз айнек - glasses
 жакындан көрөм - I am near sighted.
 сындырып алдым - have brake

Ex 10. Берилген этиштердин аныкталбаган этиш жасагыла.
 Give these forms.

MODEL: ал - алыш керек (алуу).

бер -
 көр -
 сал -
 сатып ал -

Ex 11. Текстти окугула, профессияларды тапкыла.
 Read the text and identify the professions.

Менин досум.

Менин досумдун аты Асан. Асандын үй-бүлөсү чоң. Анын атасы, апасы, чоң атасы, улуу байкеси, эжеси жана карындашы бар. Асандын атасы доктор, байкеси хирург, эжеси терапевт. Асандын чоң атасы дагы абдан жакшы хирург болгон. Бирок ал азыр катуу ооруп жатат. Ал 70 жашта. Анын жүрөгү ооруйт. Ага жаңы эле операция жасалды. Ал операцияны Асандын атасы жасады, улуу агасы ассистент болду. Менин оюмча чоң ата бат айыгат.

VOCABULARY

катуу оору - serious illness
 жүрөгү ооруйт - he has a sharp pain
 жасалды - did
 менин оюмча - in my opinion

a) Текст боюнча суроолорго жооп бергиле.
 Answer the questions.

1. Асандын атасы, улуу агасы ким болуп иштешет?
2. Анын чоң атасы ким болгон?
3. Ал азыр канча жашта?

4. Анын эмнеси ооруйт?
5. Чоң атага операцияны ким жасады, ага ким ассистент болду?
6. Асандын үй-бүлөсү кандай үй-бүлө?

б) Текст боюнча иштегиле.

Give the negative answer.

MODEL: - Сенин досундун аты Үсөнбү?
- Жок, менин досумдун аты Асан?

- Асандын үй-бүлөсү кичинеби?

-

- Асандын атасы мугалимби?

-

- Чоң атасы иштейби?

-

- Ал 50 жаштабы?

-

Ex 12: Окугула жана суроо койгула.
Read the text and write the questions relating to it.

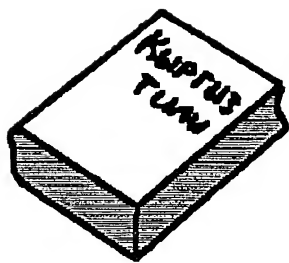
Эмне сурам?

Жаңы жылга жарым саат калганда Чек-Чектин чекесинен чыпылдаган тер кетти. Анын ичи, тиши, көзү, бели ооруй баштады. Айласын таппай алаңдап калды.

Көзү чакчайып, бели бөкчөйүп, тиши жулкулдатып эмне кылаарын билбей турганда бир сыйкырчынын үнү угулду.

“Чек-Чек сага Жаңы Жылга эмне белек жасайын?” Чек-Чек эмнени сураарды билбей терең ойго батты.

Силер Чек-Чекке эмне кеңеш бересиңер?

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

Адамдын эки шам чырагы ...
 Жанды эриткен жана кейиткен ....
 Кыркалейкей тизилген ...
 Адамды адам кылган эмгек менен .....
 Эки бир тууган: бири - оң, бири - ....
 Жарыша иштеп, жанаша жүргөн ал .....

/көз, сөз, тиш, иш, сол, кол/

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Гүлгө бай бу жазды,
 Гүлнар мактап ырды жазды.

ТЕМА: Жыл мезгилдери. Weather and Climate.

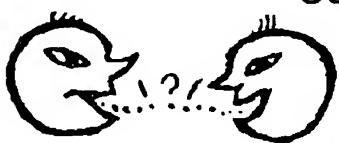
Жыйырманчы сабак	Twentieth LESSON
20 (жыйырма)	20 (twenty)

YOU WILL LEARN :

- To identify seasons;
- To describe the weather;
- To identify sports;

GRAMMAR :

- Adverbs of time;
- Rendering of English "can";

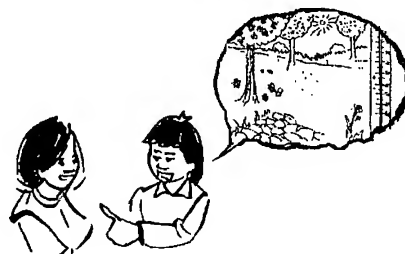
CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE.** Listen to and act out the dialogues.

- Тин, сага кайсы жыл мезгили жагат?
- Мага жаз жагат.
- Америкада жаз кандай болот?
- Кээ бир штаттарда бизде кыш болбойт, дайыма жаздай болуп турат. Ошондуктан, мага жаз көбүрөөк жагат.

- Тэд, сен кайда шашып?
- Бүгүн суугураак, биз балдар болуп тоого чана, лыжа тээп келели дедик.
- Азаматсыңар!

- Марли, сага күз жагабы?
- Жок, мага жаз, жай жагат.
- Эмнеге сага күз жакпайт?
- Күзүндө аба - ырайы нымдуу болуп, бат-бат жаан жаайт. Жайында күн узунураак болот, ысык болот.
- Жаңыласың, бизде күз жылуу жана кооз болот, жер-жемиштер бышат.

- Патрик, кышында Америкада суук болобу?
- Менимче, Кыргызстанда суугураак.
- Сага кыш жагабы?
- Ооба, мага кыш жагат, себеби мен карды жакшы көрөм.

VOCABULARY

дайыма	- always
ошондуктан	- that's why
чана	- sleigh
лыжа тээп	- skiing
аба-ырайы	- weather
нымдуу	- wet
жаңыласың	- you are wrong
менимче	- in my opinion
себеби	- because

1. PHONETIC DRILL

1. Listen, repeat and practice

жай - жайында	жер - жар	жүз
жаз - жазында	жол - жал	жүн
жыл - жылуу	жаз - жай	жүк

2. Listen, repeat and practice.

жаан жаайт - жаабайт	аба - ырайы нымдуу болот
жамгыр жаады	күн суук болот
жылуу болот	абдан ысык болот
жайлоо	күн тийет

3. Listen, repeat and practice.

* *			күн ачык
* *	- кар жаайт		
• •			күн бүркөк
• •	- жаан жаайт		
• •			
• •	- мөндүр жаайт		
	күн тийип турат		шамал болуп турат

2. GRAMMAR

Adverbs of time.
 Adverbs of time tell us
 the time of activities and
 answer the questions :
КАЧАН?
КАЙСЫ УБАКЫТТА?

Бүрсүгүнү	- the day after tomorrow	анан	- later on
эртең	- tomorrow	ар качан	- every time
бүгүн	- today	эртең менен	- in the morning
кечээ	- yesterday	түштө	- in the afternoon
мурдагы күнү	- the day before yesterday	күндүз	- in the day time
бийыл	- this year	кечинде	- in the evening
былтыр	- last year	түндө	- at night
эмдиги жылы	- next year	жазында	- in spring
эми	- now	жайында	- in summer
жана	- not long ago	күзүндө	- in autumn
		кышында	- in winter

3. GRAMMAR

RENDERING OF ENGLISH "CAN"

Kyrgyz has no separate word for "can".
 For "can" the following construction is used:

VERBS + -ал + personal endings.

EXAMPLES:

ойной + ал + ам
 ойной + ал + асың

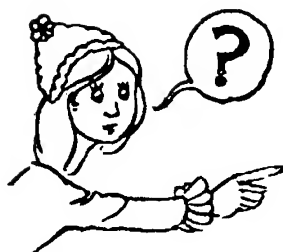
ойной + ал + абыз
 ойной + ал + сыңар

ойной + ал + асыз
ойной + ал + ат

ойной + ал + сыздар
ойной + ал + ышат

We use this form to say that somebody has the ability to do something.

NOTE: after vowels - й
after consonant - vowels

4. PRACTICE

Ex 1. Сүйлөмдөрдү жогорудагы форманы колдонуп бүтүргүлө.

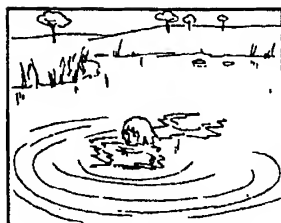
Complete these sentences, using above form.

1. Мен тоого чык_____
2. Сиздер эмне кыл_____?
3. Сен ырда_____бы?
4. Ким кыргызча жакшы сүйлө_____?
5. Силер оку_____бы?
6. Биз орусча түшүн_____?
7. Алар бизге жардам бер_____бы?
8. Ал үйдү тап_____?
9. Сиз бүгүн кечинде мага кел_____бы?
10. Сен мени күт_____бы?

Ex 2. Уккула, кайталагыла, окугула. Модель боюнча иштегиле.
Listen, repeat, read.

MODEL: - Мен сууга секире алам.
- Сен сууга секире аласыңбы?

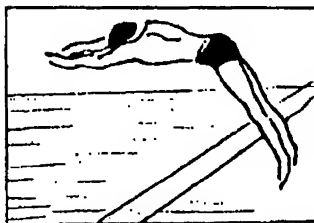
СПОРТ ОЮНДАРЫ

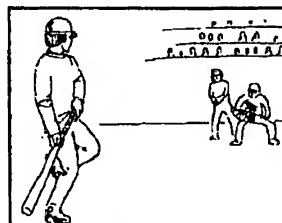
сууга сүзүү

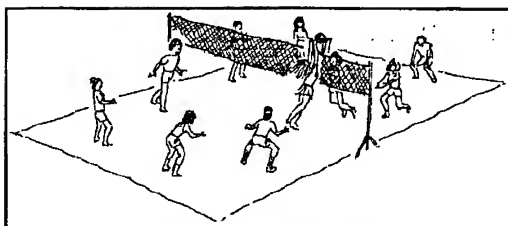
футбол ойноо

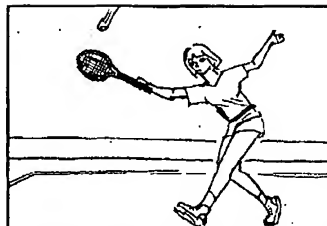
сууга секирүү

бейсбол ойноо

волейбол ойноо

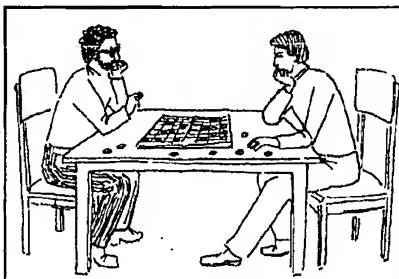
теннис ойноо

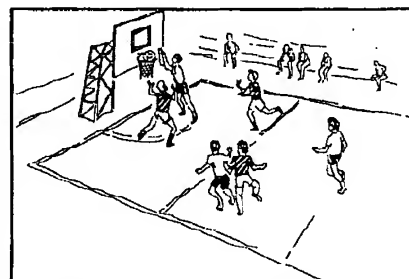
лыжа тебүү

чуркоо

шахмат ойноо

баскетбол ойноо

Ex 3. Окугула, жаттагыла.
Read and memorize.

Жыл мезгилдери

Кайсы мезгил?

Кайсы ай?

Кыш

декабрь
январь
февраль

Жаз

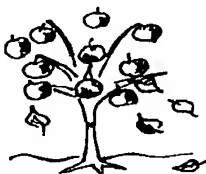
март
апрель,
май

Жай

июнь
июль,
август

Күз

сентябрь,
октябрь,
ноябрь

Ex 4. Текстти окугула жана которгула.
Read and translate the text.

Кыш

Кышында күн суук. Каар жаайт. Үйлөр, бактар, тоолор ак кийинет, Айлана - чөйрө аппак. Суулар тоңот. Балдар дөбөдөн чана, коньки, лыжа тебишет. Кишилер жылуу кийинишет: башта тумак, колдо мээлей, бутта чокой. Үйлөргө от жагышат.

ак кийинет	- whited
айлана - чөйрө	- around
тоң	- to freeze
дөбө	- hill
от жак	- stocks, heat
чокой	- kind of felt
boots.	

Ex 5. а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы мезгил?
2. Балдар эмне кылышат?
3. Балдар кандай кийинишет?
4. Айланада эмне жатат?

б) Терс, оң формада суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions with yes or no.

1. Кышында күн суукпу?

- Ооба, күн суук.
- Жок, күн суук эмес.

2. Кар жаайбы?

- _____
- _____

3. Суулар тоңобу?

- _____
- _____

4. Кишилер жылуу кийинеби?

- _____
- _____

Ex 6. Окугула, которгула, жаттагыла.
Read and memorize.

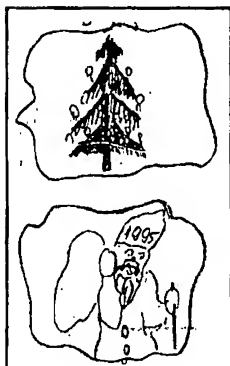
Кыш белгилери:

- аба-ырайы суук болот.
- бат-бат кар жаап турат.
- балдар лыжа, чана тебишет.
- балдар кар киши жасашат.
- Аяз ата келет, жаңы жыл

тосушат.

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Кышында аба-ырайы кандай болот?

—

2. Балдар эмне кылып ойношот?

—

3. Кышында кайсы майрам тосушат?

—

4. Эмнени кооздошот?

—

5. Кышка кайсы айлар кирет?

—

6. Кышында бат-бат эмне жаайт?

—

Ex 8. Ээ менен баяндоочторду туура тапкыла.
Match the nouns on the left with the verbs on the.

Nouns	Verbs
аба-ырайы	тебишет
кар	суук болот
чана	жасашат
кар киши	кийишет
жылуу кийим	жаайт

Ex 9. Чекиттин оордуна туура сөз койгула.
Fill the words in brackets into text.

Бул биздин _____. Бүгүн мектепте өтө
шандуу. Себеби биз _____ тосуп жатабыз.
Бизге _____ келет. Балдар _____ кооздошту.
Балатынын тегерегинде _____ бийлеп,
ойноп жатышат. Алар абдан кызыктуу оюндарды
көрсөтүп жатышат. Аяз ата жакшы балдарга
жакшы белек берет.

/мектеп, Жаңы Жыл, Аяз ата, балаты, балдар/

шаңдуу - merrily

Ex 10. Текстти окугула, которгула.
Read the text

Жаз.

Жазында күн жылып, кар эрийт. Күн узарып, түн кыскарат. Бактар бүрдөп, гүлдөр чыгат. Балдар футбол ойношот. Кишилер жеңил кийине башташат. Айылда жазгы жумуш башталат. Жумушчулар жер айдайт. Канатуулар жылуу жактан учуп келишет.

VOCABULARY

күн жылыйт	- It is getting warm
кар эрийт	- snow melt
бактар бүрдөйт	- trees are in blossom
гүлдөр чыгат	- the flowers is blooming
жер айдайт	- to plough the land
канаттуулар	- birds

Ex 11. а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы мезгил?

—

2. Жазында күн жана түн кандай болот?

—

3. Талаада эмне башталды?

—

4. Жумушчулар эмне кылып жатышат?

—

5. Куштар кайдан учуп келишти?

б) Сүйлөмдөрдү туура оңдогула.

Are these sentences correct?

MODEL: Жазында күн суук болот, кар жаайт.

Жок, жазында күн жылып, кар эрийт.

- Түн узарат, күн кыскарат.

—

- Бактар жылаңач, гүлдөр чыкпайт.

—

- Балдар чана тебишет.

- _____
- Кишилер жылуу кийинишет.
- _____
- Куштар алыс жакка учуп кетишет.
- _____

Ex 12. Окугула, которгула.
Read and translate.

Жаз белгилери:

- бактар тигилет, бактар гүлдөйт.
- жылуу боло баштайт.
- чөптөр көгөрөт.
- бат-бат жаан жаайт.
- кар эрийт.
- гүлдөр гүлдөйт.
- бак-дарактар көгөрөт
- канаттуулар учуп келишет.
- балдар чымчыктарга уя жазашат.

Ex 13. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Жазында аба-ырайы кандай болот?

— _____

2. Эмне көгөрөт?

— _____

3. Бак-дарактар кандай өзгөрүлөт?

— _____

4. Эмнелер учуп келет?

— _____

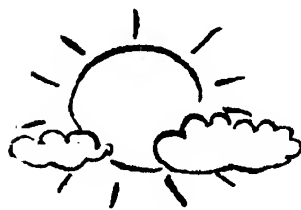
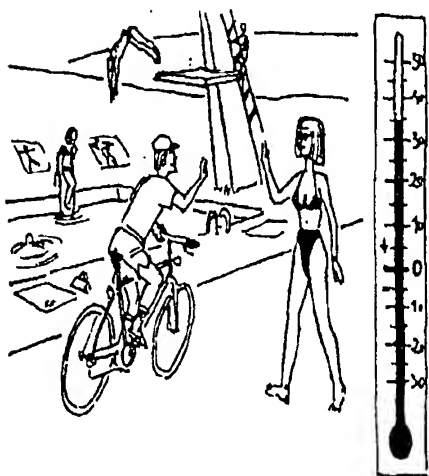
Ex 14: Ээ менен баяндоочторду тууралап койгула.
Match the nouns on the left with the verbs
on the right.

Nouns	Verbs
күн	чыгат
кар	көгөрөт
гүлдөр	бүрдөйт
бактар	тийет
чөптөр	эрийт
канаттуулар	уя жасашат
балдар	учуп келишет

Ex 15. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сага жаз мезгили жагабы? Эмне үчүн?
2. Сен жашаган жерде жаз мезгили кандай?
3. Сага жазгы кайсы спорт оюндары жагат?
4. Жазында силер эмне кыласыңар?

Ex 16. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

Жай.

Жайында күн абдан ысык. Күн катуу тийип, **жел** болуп турат. Жердин баары көп-көк. Айылдагы кишилер **жайлоого** чыгат, мал **карашат**. Жайында көп элдер эс алышат, **курорт**, **санаторийлерге** жөнөшөт, балдар каникулга чыгышат, лагерлерге барышат, **токой аралап**, сууга сүзүшөт. Элдер жеңил кийинишет.

VOCABULARY

жел	- breeze
жайлоо	- a place in the mountains where people live and have rest in the summer.
курорт	- health resort
санаторий	- sanatorium
мал кароо	- keep domestic animals
токой аралоо	- walk through the forest

Ex 17. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the question.

1. Бул кайсы мезгил?

—

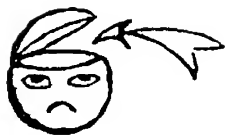
2. Бул кайсы жер?

—

3. Аба-ырайы кандай?

—

Ex 8. Ырды жаттап алгыла.
Memorize the poem.

Жүргүлө, балдар, баралы,
Көпөлөк кармап алалы.
Жүргүлө гүлдү терели,
Терип үйгө келели.
Көйнөктөрдү чечели,
Ырдап, жыргап ойнолу,
Ыссык-Көлдө бололу.

Ex 19. Чекиттердин оордуна сын атоочторду койгула.
Fill in the adjectives.

Жайында күн _____. Күн _____ тийип, жел болуп
турат. Жердин баары _____. Жайында _____ элдер
эс алышат. Элдер _____ кийинишет.

Ex 20. Окугула, которгула жана жаттагыла.
Read, translate and practice.

Жай белгилери:

- аба-ырайы абдан ысык болот.
- күн тийет.
- каникул башталат.
- окуучулар эс алат.
- кишилер санаторийге барышат.
- сууга түшүшөт.
- кишилер жеңил кийинишет.

Ex 21. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Жайында аба-ырайы кандай болот?

_____

2. Балдар кайда барышат?

_____

3. Кишилер кайда эс алышат?

_____

4. Жайлоого кимдер чыгышат?

_____

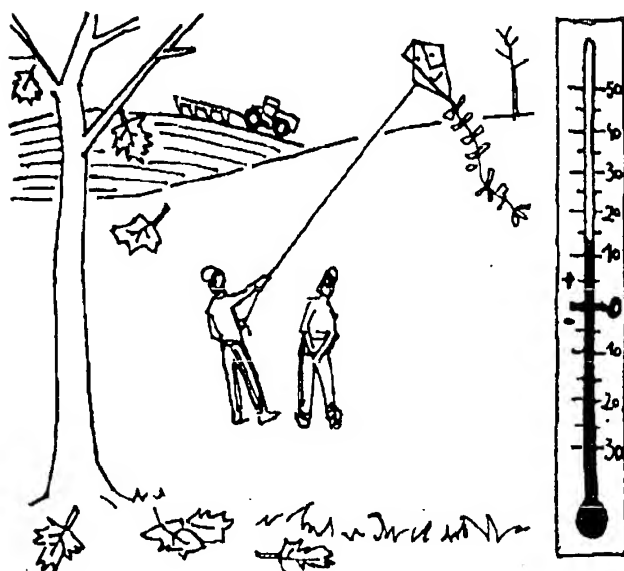
Ex 22. Чекиттин оордуна зат атоочторду койгула.
Fill in the appropriate nouns.

- _____ ысык болот.
_____ тийет.
_____ эс алат.
_____ башталат.
_____ санаторийге барышат.
_____ сууга түшүшөт.
_____ жеңил кийинишет.

Ex 23. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Сен жашаган жерде жай мезгили кандай?
2. Жай айлары абдан ысыкпы?
3. Жайында силердин /айылда, шаар/ кандай кийинешет?
4. Жайында элдер кандай эс алышат?
5. Элдер кандай кийинишет?

Ex 24. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

Күз.

Күз мезгили Кыргызстанда абдан кооз жана берекелүү. Күзүндө аба-ырайы суук боло баштайт. Күн кыскарат, түн узарат.

Жалбырактар саргаят. Тез-тез жаан жаайт.

Айылда күзүндө жумуш көп.

Талаада жен-жемиштер, мөмө жемиштер жыйналат. Күзүндө айылдарда чоң **тойлор, аштар** болот.

VOCABULARY

берекелүү	- rich
жалбырактар саргаят	- the leaves are turning yellow
жыйна	- collect
той, аш	- big party

Ex 25: а) Сүрөт боюнча суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Бул кайсы мезгил?
2. Талаада эмне кылып жатышат?
3. Аба-ырайы кандай?
4. Балдар кимдерге жардам берип жатышат?
5. Күз мезгили Кыргызстанда кандай болуп саналат?

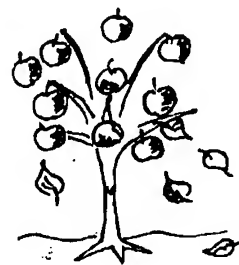
б) Текстти окуп, чекиттин ордуна тиешелүү сөздөрдү койгула.
Read the text and put in appropriate words.

1. Күз мезгили _____, абдан _____ жана _____
2. _____ аба-ырайы _____ боло баштайт.
3. _____ кыскарат, _____ узарат.
4. _____ саргаят.
5. Тез-тез _____ жаайт.
6. Айылда _____ жумуш _____ болот.
7. Талаада _____, мөмө _____ жыйналат.
8. _____ айылдарда _____ аштар болот.

Ex 26: Окугула, которгула
Read and translate the text.

Күз белгилери:

- күн бүркөк болот
- бат-бат жаан жаайт
- жалбырактар саргаят, түшөт
- канаттуулар жылуу жакка учуп кетишет
- ада кызуу иш башталат
- балдар окууга келишет
- жер-жемиш, мөмө жемиш бышат

Ex 27. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Күзүндө аба-ырайы кандай болот?
2. Окуучулардын, студенттердин окуулары качан башталат?
3. Жаратылыш кандай болуп өзгөрүлөт?
4. Канаттуулар кайда учуп кетишет?

5. Жер жемиш, мөмө жемиш качан бышат?
 6. Кыргызстанда күз кандай мезгил болуп саналат?

Ex 28: Чекиттердин ордуна керектүү этиштерди койгула.
 Fill in the appropriate verbs.

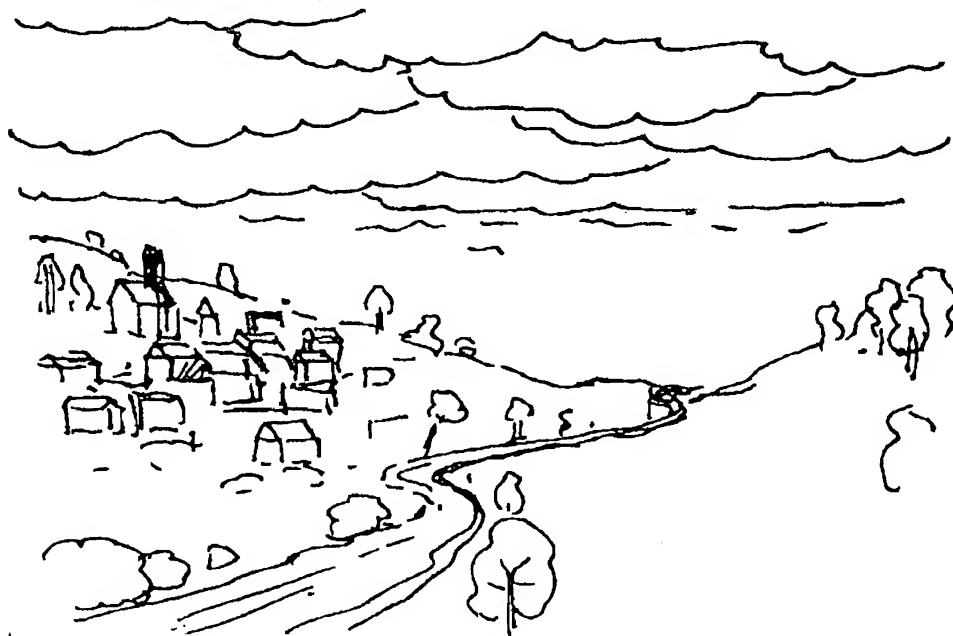
Күн _____
 Канаттуулар _____
 Жалбырактар _____
 Кызуу иш _____
 Жер жемиштер _____
 Балдар _____
 Жаан _____

Ex 29. Чекиттердин оордуна туура сөз койгула.
 Fill in the appropriate words.

Күз келди. _____ күн кыскарат, түн узарат. _____
 саргаят. Кээде _____ жаайт. Күн _____ болот. Талаада _____
 башталат. _____ колхозчуларга жардам беришет. Алар
 кызылча, _____ теришет. Кыргызстанда күз _____
 мезгил болуп эсептелет.

/Күзүндө, жалбырактар, жаан, суук, иш, балдар, пахта, эн сонун/

Ex 30: Сүрөт боюнча иштегиле.
 Describe the picture.

Ex 31: Суроолорго жооп бергиле:
Answer the questions.

1. Сен кайсы спорт оюндарын билесиң?
2. Сага кайсы спорт оюндары жагат?
3. Жазында кайсы спорт оюндарына катышасың?
4. Эмне үчүн сага ушул оюн жагат?
5. Ага катышканыңа канча убакыт болду?
6. Кышкы кайсы спорт оюндарын жакшы көрөсүң?
7. Сенин үй-бүлөңдө баары спорт оюндарына катышабы?
8. Сен ар бир жыл мезгилде кандай спорт оюндарын ойнойсун?

SELF LEARNING (to lesson 20).

Ex 1. Сүйлөмдөрдү бүтүргүлө.
Complete these sentences.

- Сен коньки теп _____ би?
- Сен чана теп _____ би?
- Сиз лыжа теп _____ би?
- Биз волейбол ойно _____ би?
- Алар хоккей ойно _____ би?
- Сиздер баскетбол ойно _____ би?
- Силер сууда сүз _____ би?

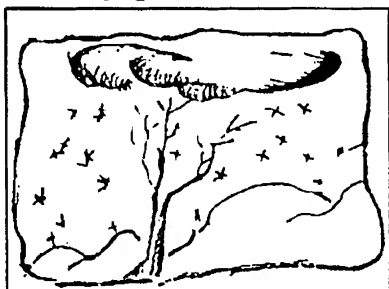
Ex 2. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

- Сен эмне кыла албайсың? - _____
- Ал эмне кыла албайт? - _____
- Сиз эмне кыла албайсыз? - _____
- Мен эмне кыла албайм? - _____

Ex 3. Төмөнкү тактоочторду колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences with the following adverbs of time.

Бүрсүгүнү, жана, түштө, түндө, быйыл, кышында, жазында, күзүндө, жазында, кечээ, мурдагы күнү, эми.

Ex 4. Сүрөттү карагыла. Сүрөттүн астына керектүү сүйлөмдөрдү койгула.
Look at the pictures and write in the expressions under them.

Бүгүн күн

ачык
бүркөк
ысык
суук
салкын
жылуу
үп
кычыроон

Бүгүн

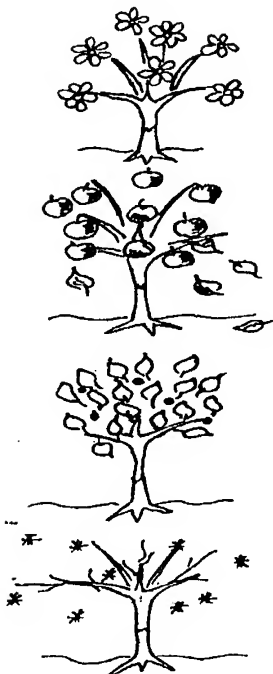

шамаал болуп жатат
жаан жаап жатат
жел согуп жатат
күн тийип турат
кар жаап жатат
мөндүр жаап жатат
бороон болуп жатат

Ex 5. Үйдүн ичиндеги сөздөрдү сүрөткө ылайыктап жаз.

Жайында күн ысык болот.
Гүлдөр гүлдөйт. чөп көпкөк
болот. Чымчыктар
сайрашат.
Кышында кар жаайт, суук
болот, айлана аппак карга
бөлөнөт.
Күзүндө чөптөр саргайт,
жалбырактар түшөт, күн
суук боло баштайт,
чымчыктар жылуу жакка
учуп кетишет.
Жазында күн тийет, кар
эрийт, бактар бүрдөйт,
чымчыктар учуп келишет.

Ex 6.: Окугула жана которгула.
Read and translate the text with a dictionary.

Түлкү жана Карга.

Күн ысык. Асман көгөрүп, айлана жымжырт. Көңүлү куунак түлкү күндүн ысыгына чыдабай, көлөккө издеп шашып келе жатып Курганы көрдү.

Карга чоң быштакты таап алып аны кантип жештин айласын билбей жатты.

“Ай ии - й кагылайын Каке, кайда жүрөсүң каралдым, карааның көрүнбөй. Эмнеге мынча сулуу болуп кеткенсиң,

семирип да алыпсың, үйлүү, жайлуу болдунбу. Ооба, ооба, уккам сен жөнүндө, “ал байыды базардан чыкпай жатып, жалаң май, быштак жейт.” - деп айтышат .....

Айран таңкалган карга, оозун араандай ачып:

- Аны сага ким айтты, - дегиче болбой быштак жерге түштү.

Куу түлкү быштакты илип көздөн кайың болду.

Ex 7. Текстти окугула, которгула.
Read and translate the text.

Биз күнөстүү Кыргызстанда турабыз.

Биздин республика көп улуттук республика. Кыргызстандын борбору Бишкек шаар. Кыргызстан тоолуу өлкө.

Кыргызстанда алты област бар. Ош, Чуй, Нарын, Ысык-Көл, Талас жана Жалал-Абад областары.

Кыргызстанда аба-ырайы тез өзгөрүлүп турат. Ош жана Жалал-Абад областарында аба-ырайы жылуураак, кар көп болгону менен жайында абдан ысык болот.

Ал эми Нарын обласында кышында абдан суук, кар көп, жайында салкын болот.

Ысык-Көл обласында кар аз жаайт, жай кээде ысык, кээде салкын болот.

Чуй обласында жай абдан ысык болот, жер жемиш көп, кышында кар көп жаайт.

Кыргызстан бай республика. Анын тоолорунан түстүү метал, нефть, көмүр, алтын, мрамор алынат. Талааларында кант кызылча, буудай, пахта, жашылча - жемиштер өсөт. Жайыттарда короо-короо койлор жайылып жүрөт. Кыргызстанда ар улуттун өкүлдөрү жашашат.

ТАБЫШМАКТАР

Кучак аппак сакалы,
Ак кар кийген чапаны,
Он эки айда бир келет,
Тааныйсыңбы атаны?

Жаз алдында эгилет,
Күз мезгилде терилет,
Ак алтын деп аталат,
Мунун атын ким билет?

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Алтын жерден чыгат,
Баатыр элден чыгат.

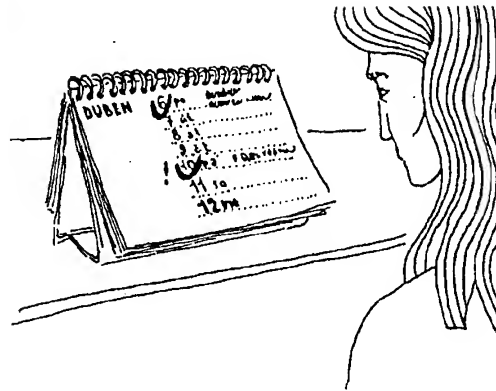
2. Эл менен эр көгөрөт,
Суу менен жер көгөрөт.

ЖАҢЫЛМАЧТАР

Жарчада улак турат,
Улак булакка ыңак

ТЕМА: Күн тартиби. Daily Routines.

Жыйырма биринчи сабак	Twenty first lesson
21 (жыйырма бир)	21 (twenty one)

YOU WILL LEARN :

- To identify daily routines;
- To talk about hobbies;

GRAMMAR :

- Adverbs of time and frequency;
- Simple present tense (review);

CONVERSATIONAL PRACTICE.**EXERCISE.** Listen to and act out the dialogues.

- Асан, сен **бош күндөрү** эмне кыласың?
- Мен такай саат 5 терде турам.
20 минут штанга көтөрөм.
- **Тамашалап жатасыңбы!**
- Жок, анан мен 30 минут жүгүрөм.
- Чын эле, сен **чыйрак көрүнөсүң.**
- Анан жакшылап тамак ичем. Өзүңчү?
- Мен болсо бош күнү 10го чейин уктайм,
анан кечке телевизор көрөм.
- Лари , эртең **бошсунбу?**
- Оой, жок, эртең абдан оор күн.
Эртеден кечке чейин бош эмесмин.
- Эмне кыласың?
- Түшкө чейин сабак, андан кийин жыйналыш.
Ал бүткөндөн кийин аэробикага катышам.
Үйгө кечки саат 8де келем.
- Оо, колун **бошобойт турбайбы.**
- Ооба, мага жумушун бар беле?
- Жок, жөн эле киного баралы дегем?

VOCABULARY

Бош күн	- a day off
Оор күн	- a business day
Штанга көтөрүү	- weight lift
тамашалап жатасыңбы	- you are kidding
чын эле	- really
чыйрак	- to stay in shape
Мен болсо	- and I am ...
бош	- to be free
колум бош(эмес)	- I am (not) free
жөн эле	- just simple
Эртеден кечке чейин	- from early morning till night

1. PHONETIC DRILL

1. **Уккула, окугула жана жаттагыла.**
Listen, read memorize.

Күн - күндө - күндүз
 Түн - түндө - түнкүсүн
 Кеч - кечинде - кечкисин

оор күн	карангы түн	салкын кеч
жумуш күн	уйкусуз түн	өтө кеч

2. **Уккула, окугула жана эсиңерге туткула.**
Listen, read and memorize these polysemantyc words.

күн - day	жана - and
күн - sun	жана - a little while ago
түш - go down	азыр - now
түш - afternoon	анан - than
түш - dream	анан - later
кеч - late	кеч - evening

ADVERBS OF TIME.

КАЧАН? AT WHAT TIME? WHEN?

Эртең менен	4:00 - 8:00	in the
Түшкө чейин	8:00 - 12:00	morning
Түштө	12:00 - 14:00	in the
Түштөн кийин	14:00 - 17:00	afternoon
Кечинде	17:00 - 20:00	in the evening
Түндө	20:00 - 4:00	at night

Эртең менен мен ойгоном.
Түшкө чейин мен иштеймин.
Түштө мен тамактанам.

Түштөн кийин мен иштеймин.
Кечинде мен эс алам.
Түндө мен уктайм.

Ex 3. Жогорудагы мисалдарды карап дагы этиштерди кошула.
Look at the examples above and add some more verbs to each sentence.

Эртең менен	мен	чурка, ойно, иште, оку, жаз, сууга сүзүү, укта, эс ал, чана теп
Түшкө чейин	сен	_____
Түштө	ал	_____
Түштөн кийин	биз	_____
Кечинде	сиз	_____
Түндө	алар	_____

Ex 4. Жогорудагы иштерге канча убакыт кетиресиң жазгыла.
Бүткөндөн кийин жанындагы менен салыштыргыла.
How much time do you spend each day on the activities above? Write down your information. Then compare it with a partner.

All in a day			
тамак даярдоо	50		prepare meals
тамак ичүү	60		eat
үй жыйноо	60		do housework
кир жуу	15		do laundry
ТВ көрүү	150		watch TV
досторума жолугуу	85		meet friends
китеп окуу	25		read
спорт менен машыгуу	15		play sports
эс алуу	5		walk

Ex 5. Бири-бириңерге (эртен менен) эмне кыласыңар деп сурагыла жана жооп бергиле.
Take turns asking the question "What do you do?".

Ex 6. Текстти окуп, которуп, суроо бергиле.
Read the text and ask questions.

Менин жумуш күнүм.

Мен күнүгө саат 6:45те ойгоном. Саат 7де турам, 15 эртен мененки көнүгүүнү жасайм. Анан бети-колумду жууйм. 7:30 та тамактанам. 8ге 15 минут калганда мектепке жөнөйм. Сабак саат 8:00 башталат. Мен баардык сабактарга катышам. Саат 12:20 да сабак бүтөт. Үйгө 15 минутта келем. Саат 1:00 тамактанам. Анан кичине эс алам. Түштөн кийин саат 2:30тан 4:30ка чейин сабак даярдайм. Андан кийин үй жумуштарын жасайм. Кечки тамакты саат 8:00 ичем. Бир аз эс алам: телевизор көрөм, китеп окуйм, шахмат ойнойм. Түнкү саат 10:00 уктайм.

- а)**
- 1) Сен күнүгө саат канчада ойгоносуң?
  - 2) Саат канчада тамактанасың?
  - 3) Андан кийин эмне кыласың?
  - 4) Канча сабакка катышасың?
  - 5) Сен эс аласыңбы? Эс алсаң канча убакыт?
  - 6) Канчага чейин сабак жасайсың?
  - 7) Кантип эс аласың?
  - 8) Канчада уктайсың?

б) Терс же оң формасында жооп бергиле.

Модель : - Сен саат 6да ойгоносубу?
- Ооба, мен саат 6да ойгоном.
- Жок, мен алтыда ойгонбойм.

1. Саат жетиде турасыңбы?
2. Саат жети отузда тамактанасыңбы?
3. Саат сегизде сабак башталабы?
4. Саат 12де сабак бүтөбү?
5. Саат экиде сабак даярдайсыңбы?
6. Кечки тамакты 8де ичесиңби?

Ex 7.

- a) Төмөнкү этиштерди колдонуп жумуш күнүндү сүрөттөп бергиле.
 б) Жаныңдагы окуучудан төмөнкү этиштерди колдонуп суроо бергиле.
 a) Using the following verbs describe the typical day.
 b) Using these verb ask your neighbor.

ADVERBS OF FREQUENCY.

Күнүгө	- every day
такай	- often
жумасына бир жолу	- once a week
айына эки жолу	- twice a month
жылына беш жолу	- five times a year
көп	- very much

How often do you exercise?

I go to the gym every day.

I jog about once a week.

I play tennis twice a month

About three times a year

I don't exercise very much/
/very often

- Сен канча машыгасың?

- Мен күнүгө спортзалга барам

- Мен жумасына бир жолу жүгүрөм.

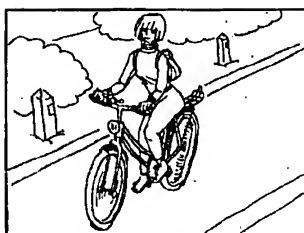
- Мен айына эки жолу теннис ойнойм.

- Жылына үч жолу.

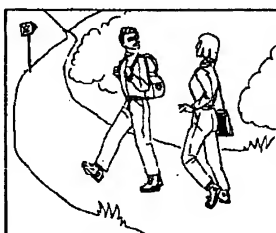
- Мен көп/такай машыкпайм.

Ex 8: Сүрөткө сөздөрдү тууралап койгула.
Match the words and the pictures.

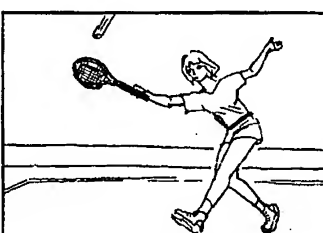
Спорттун түрлөрү. Different sports.

велосипед тебүү

тоого чыгуу

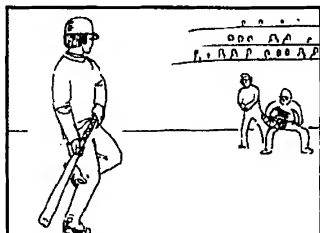
теннис ойноо

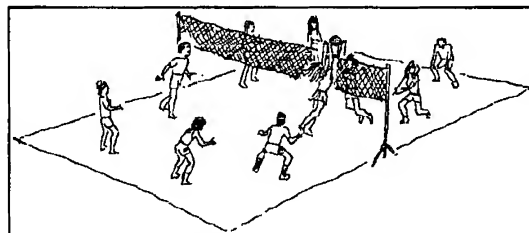
жүгүрүү

футбол ойноо

бейсбол ойноо

волейбол ойноо

2. Бул спорт оюндарына канча жолу катышасыз?
How often do you go to these sports?

Мен _____

бейсболго
футболго
гольфко
каратеге
аэробикага

катышам.

Жума - week

1. Дүйшөnbү (биринчи күн)	- Monday
2. Шаршенби (экинчи күн)	- Tuesday
3. Шейшенби (үчүнчү күн)	- Wednesday
4. Бейшемби (төртүнчү күн)	- Thursday
5. Жума (бешинчи күн)	- Friday
6. Ишенби (алтынчы күн)	- Saturday
7. Жекшемби (жетинчи күн)	- Sunday

Менин оор күнүм жума,
кечки саат 8ге чейин
сабактарым бар.

Ишемби күн мен үчүн абдан
оор күн. Таң атпай үй жыйнайм
Күндүз дүкөнгө барам. Кечинде
тамак жасайм. Бул күнү мен
көп иштейм.

Мен дүйшөмбү күндү жаман көрөм
Саат эртең мененки 5те турам,
саат 6да троллейбуска түшөм
жумуш 7де башталып кечки 6да
бүтөт. Анан саат 7ден 9га чейин
англис тил окуйм. Бул күн мен
үчүн абдан узун.

Ex 9. Жумадагы оор күнүңдү айтып бергиле. Алмашкыла.
Take turns talking about your busiest day of the week.

- Сенин оор күнүң кайсы күн?

- _____?

- Сен ал күнү эмне кыласың?

- _____?

- _____?

Ex 10: 1) Жумада оор күнүң, бош күнүң же жакшы
көргөн күнүң жөнүндө жазып айтып бергиле.
Write and talk about a day in your week (e.g.
the busiest day, a day off, or your favorite day).

2) Кезек менен окугула бири-бириңди
суроолорго жооп бергиле.

Take turns reading your composition. Then
answer any questions from the group.

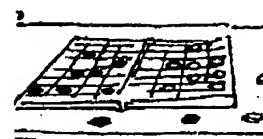
Ex 11: Окугула, суроолорго жооп бергиле.
Read and answer the questions.

- Сен эмнеге кызыгасың?

Мен	тогуз коргоолго	кызыгам.
	шахматка	
	шашкиге	
	волейболго	

- Сен бош убакытыңда эмне кыласың?

Мен	футбол	ойнойм.
	тогуз коргоол	
	баскетбол	
	хоккей	

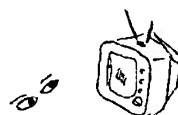

Ex 12: Төмөнкү хоббилерди окугула жана өзүңөр эмнеге кызыгасыңар айткыла.
Read these hobbies and tell us about your hobby.

Китеп оку
Значок чогултуу

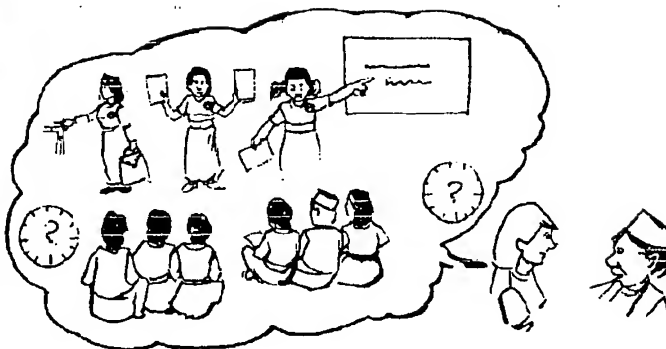

марка чогултуу
открытка чогултуу
тыйын чогултуу
спортко катышуу
волейбол ойноо
баскетбол ойноо
бейсбол ойноо
хоккей ойноо
гүл өстүрүү

ТЕМА: Мектепте. At school.

Жыйырма экинчи сабак	Twenty second lesson
22 (жыйырма эки)	22 (twenty two)

YOU WILL LEARN :

- To orient yourself at school and in the classroom;
- To expand job vocabulary;

GRAMMAR :

- Rendering of English "may";

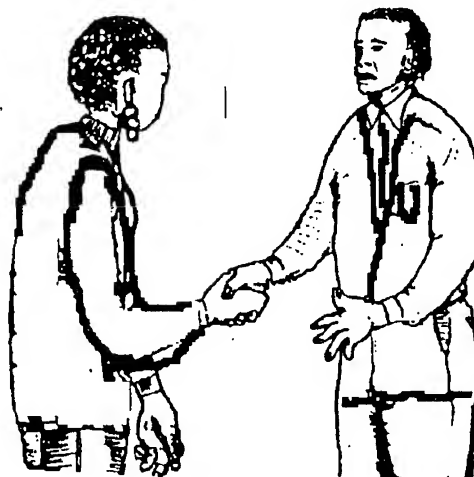
CONVERSATIONAL PRACTICE.

EXERCISE. Listen to and act out the dialogues.

- Кечиресиз, директордун кабинети кайда?
- 2инчи кабатка чыгып оңго буруласыз.
- Рахмат.

- Саламатсызбы.
- Кирүүгө мүмкүнбү?
- Саламатчылык. Кириңиз.
- Мен волонтермун.
- Менин атым _____
- Кош келиңиздер.
- Сизди күтүп жатканбыз.
- Мен директормун.
- Менин атым _____
- Таанышканыма кубанычтуумун.

- Кечиресиз, расписаниени кантип билсем болот?
- Жүрүңүз, көрсөтөйүн.
- Жумасына канча жолу сабак өтөм?
- 4 жолу.

- Балдар , класс жетекчиси ким?
- Бурул эже.
- Канчанчы классыңар?
- 7"а".
- Сабак канчада башталат?
- Саат 8:00 де башталат.

VOCABULARY

Кабат	- floor
күтүү	- to wait
кош келиңиз	- you are welcome
расписание	- schedule
класс жетекчи	- form master (counselor)
директор	- director
завуч	- director's assistant

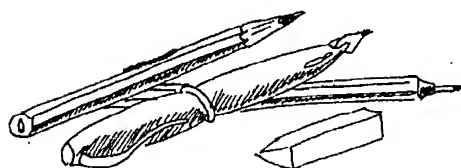
1. PHONETIC DRILL

Ex 1: Мектепке тийиштүү буюмдардын аттарын жаттагыла.

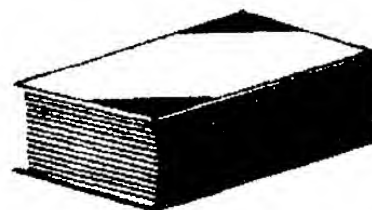
Memorize these things related to school.

ЭМНЕ?

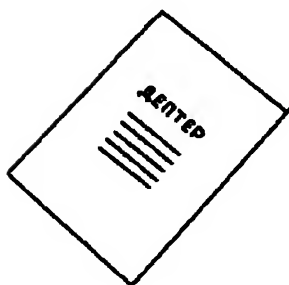
WHAT?

ручка, карандаш, резинка

китеп

дептер

күндөлүк

сумка

2. GRAMMAR

Asking for and giving permission.
Rendering of English "may, can"

Verb	+	<u>са</u>	+	personal	+	болобу?
stem				ending	+	болот.

To ask for permission to do something, we use
"болобу?".

Мен кир+ <u>се</u> +м	Биз кир+ <u>се</u> +к	
Сен кир+ <u>се</u> +ң	Силер кир+ <u>се</u> +ңер	
Сиз кир+ <u>се</u> +ңыз	Сиздер кир+ <u>се</u> +ңыздер	болобу?
Ал кир+ <u>се</u>	Алар кир+иш+ <u>се</u>	

To give permission we use "болот"

Мен кир+ <u>се</u> +м	Биз кир+ <u>се</u> +к	
Сен кир+ <u>се</u> +ң	Силер кир+ <u>се</u> +ңер	
Сиз кир+ <u>се</u> +ңыз	Сиздер кир+ <u>се</u> +ңыздер	болот?
Ал кир+ <u>се</u>	Алар кир+иш+ <u>се</u>	

Ex 2. Этиштердин аягын толуктагыла.
Supply the missing endings of the verbs.

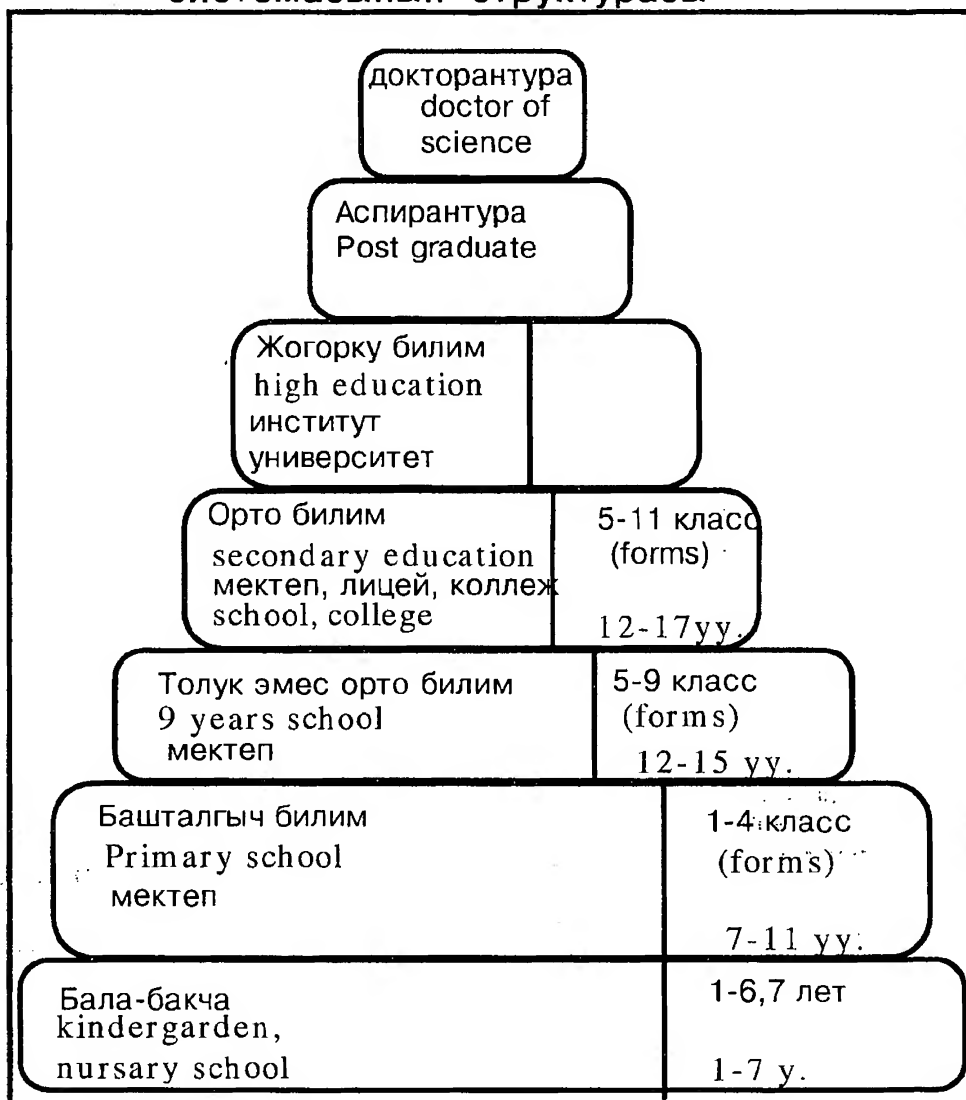
- Ал киного бар____ болобу?
- Сиз үйгө кетсе____ болот.
- Мен китепти ал____ болобу?
- Сен сура____ болот.
- Сиздер суроо бер____ болот.
- Биз азыр жооп бер____ болобу?
- Алар сабакка катыш____ болот.
- Силер эшикке чык____ болот.

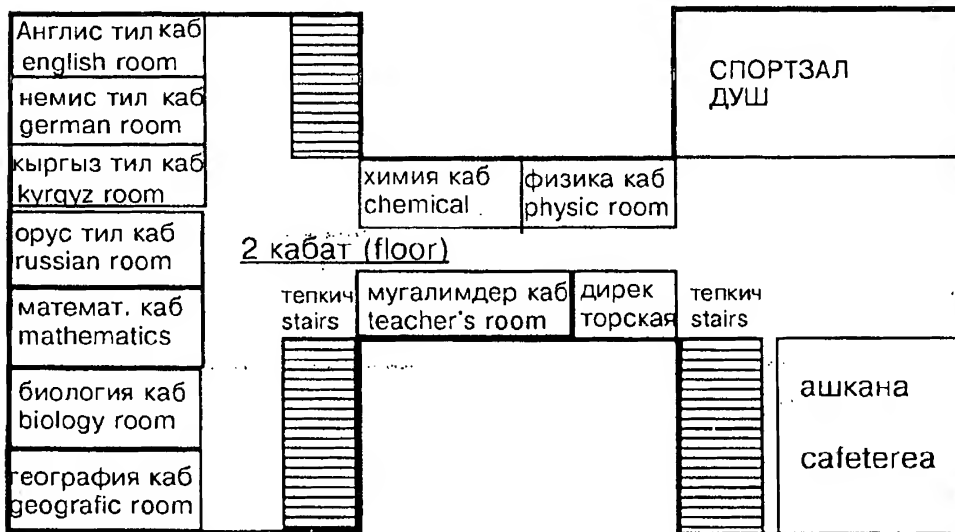
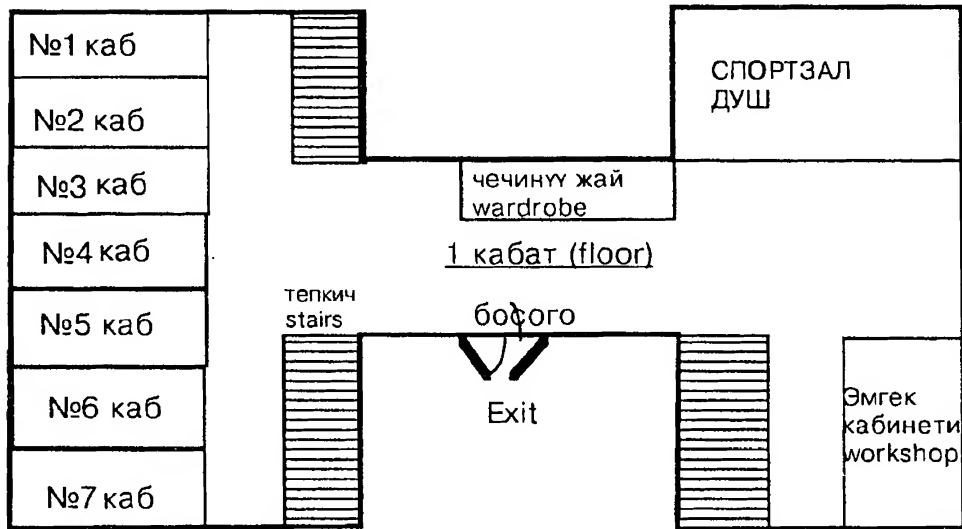
Ех 3. Төмөнкү диалогдорду бүтүргүлө.
Complete the dialogues.

- Кечиресиз, кир___ болобу?
- Болот. Кечикпей жүр. /don't be late/
  - Агай, отур___ болобу?
  - Ооба, болот. Отур.
- Кечиресиз, сура___ болобу?
- Сураңыз. Сураса болот.
  - Досканы өчүр___ болобу?
  - Ооба, өчүр___ болот.

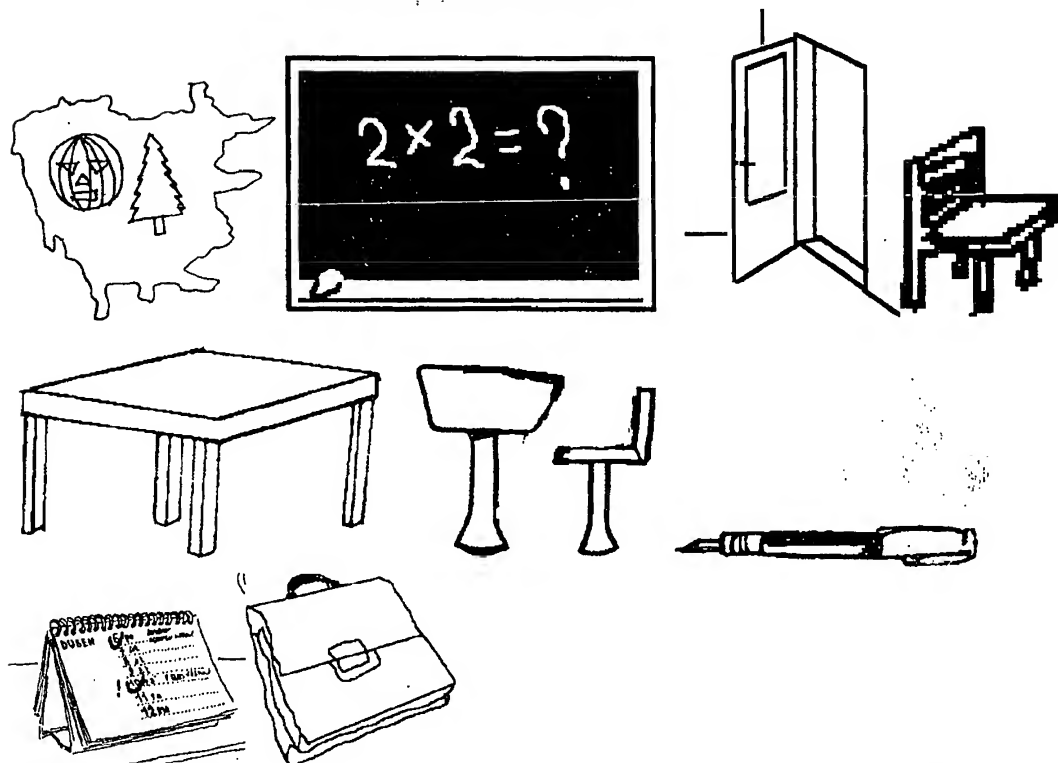
Кыргыз Республикасынын элге билим берүү системасынын структурасы

- Ex 4. Карта боюнча кабинеттерди сурагыла жана жооп бергиле.
Using this map ask and answer the questions:
"Where is ...?"

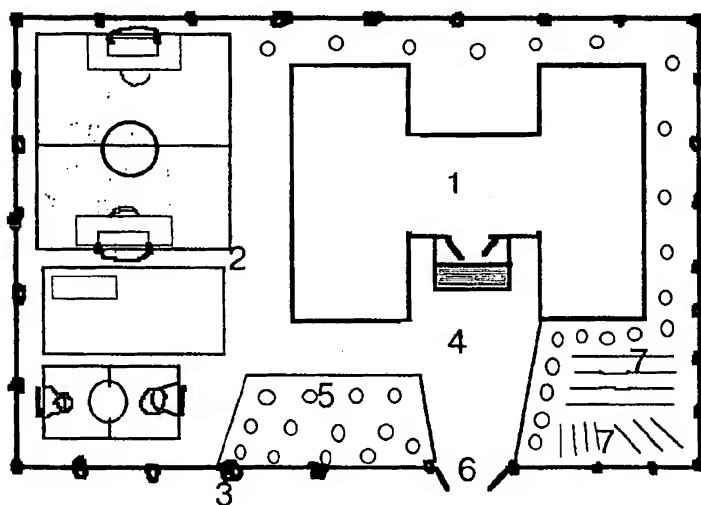

- Ex 5. Сүрөттөрдүн алдына кашадан сөздөрдү туура койгула.
Write the words in the brackets under the pictures.

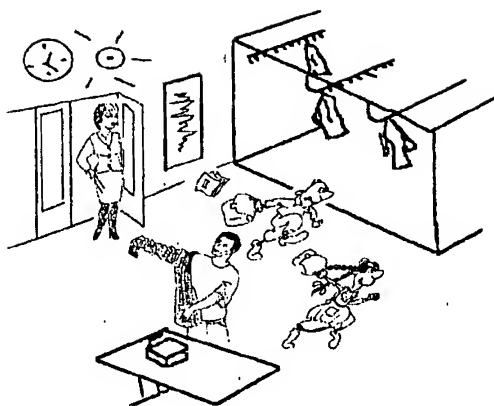
/сумка, калем, сап, карта, стол, устөл, отургуч, доска, парта, календарь, эшик, бор/

- Ex 6. Төмөнкү сөздөрдү сүрөт боюнча тууралап тапкыла.
Match the words with the number.

Мектепте

1. Мектеп
2. спорт аянчасы.
3. мектептин коргону
4. мектептин короосу
5. бак
6. дарбаза
7. мектептин огороду

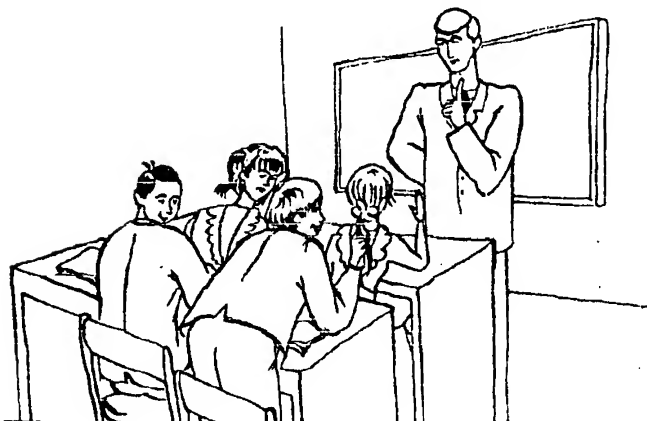
1. Вестибюль
2. Чечинген жер
3. Коридор
4. Саат
5. Звонок
6. Мугалимдер
7. Окуучулар

Класста

1. Стол.
2. Доска
3. Бор
4. Губка
5. Шкаф
6. Карта
7. Указка
8. Глобус
9. Сүрөт
10. Таблица.
11. Парта
12. Айнек
13. Саат

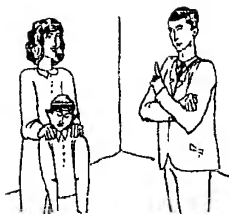
Ex 7. Текстти окугула жана суроо койгула.
Read the text. Write questions relating to it.

Бул биздин класс. Биздин класс таза жана чоң. Класста үч терезе бар. Ошондуктан жарык. Парталар жаңы жана таза. Биздин класс жетекчи Бурул Исаевна. Ал англис тилдин мугалими.

Биз англис тил сабагын жакшы көрөбүз, анткени көп сөз үйрөнөбүз, ырдайбыз жана ойнойбуз.

Ex 8. Диалогту окугула жана окшоштуруп өзүңөрдүн диалогунарды түзгүлө.
Read the dialogues and make up your own dialogue.

- Саламатсызбы?
- Саламатчылык.
- Сиз Акматовдун апасы сызбы?
- Ооба. **Эмнеге чакырттыңыз эле?**
- Уулуңуз тентек, **жалкоо**, сабак окубайт.

Ex 9. Текстти окуп суроо түзгүлө. Сенин оюнча группада ким үлгүлүү? Эмне үчүн?
Read the text, make-up some questions from it. Say who is the model student in your group? Why do you think so?

Асан жакшы окуучу.

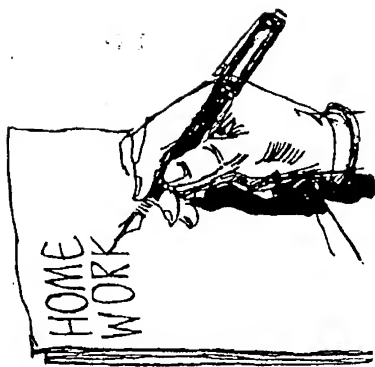
Асан быйыл сегизинчи класста окуйт. Ал абдан жакшы окуучу. Себеби ал сабактан кечикпейт, дайыма үй тапшырмасын аткарып келет. Ал олимпиадаларга, конференцияларга катышат. Асандын достору көп. Ал өзүнүн досторуна жардам берет. Мектепте Асан үлгүлүү окуучу.

быйыл	- this year
кечикпейт	- He is never late.
аткарып келет	- to prepare
катышат	- to attend
үлгүлүү	- to become a model

Ex 10. Текстти окуп, которуп, суроо түзгүлө.
Read and translate the text. Write some questions relating to the text.

Бишкектеги алгачкы окуу жайы 1879чу жылы ачылган. Шаарда эки башталгыч, бир толук эмес орто, бир орто мектеп болгон. 1927-28 жылдары 15 мектеп, 4 бала бакча жана 3 атайын орто окуу жайы ачылган. Азыркы мезгилде Бишкек шаарында университеттен эле 14-15 тен ашык, андан башка көптөгөн институттар, колледждер, лицейлер ачылган.

алгачкы	- first
башталгыч	- primary school
толук эмес орто мектеп	- 9 year school
Орто мектеп	- secondary school
атайын орто окуу жайы	- special technical school
жогорку окуу жайы	- higher education

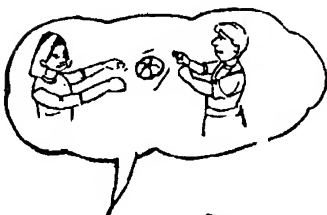

SELF LEARNING (to lesson 22).

Ex 1. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

1. Китепти эмне кылабыз? /оку/
2. Сүрөттү эмне кылабыз? /тарт/
3. Сабакта эмне кылабыз? /жаз/
4. Сабактан кийин эмне кылабыз? /ойно/
5. Жайында эмне кылабыз? /эс ал/
6. Жазында эмне кылабыз? /бак тик/
7. Күзүндө эмне кылабыз? /колхоз, жардам бер/
8. Кышында эмне кылабыз? /чана, лыжа теп/

Ex 2. “Таналис убагында” диалогду уланткыла
Complete the dialogue.

Үлгү: - Айгүл, кел ойнолу.

- Макул ойнолу.

- _____
- _____
- _____

Ex 3. Сүйлөмдөрдү толуктап жазгыла.
Complete the words.

1. Эртең менен Чүрөк эрте турат,
20 минута чурка_____

2. Түштө спортсарайга барат
суу_____ сүз_____ түш_____.

3. Эс алганда достору менен сүйлө_____.

4. Танапис убагында ойно_____.

Ex 4. Таяныч сөздөрдү колдонуп диалогту бүтүргүлө.
Complete the dialogue.

MODEL: Айша: - Самат, сен дем алыш күнү эмне кылдың?
Самат: - Мен дем алышта байкем менен циркке бардым. А өзүңчү?
Айша: - Мен _____

Таяныч сөздөр:

китеп окудум, киного бардым, досумдун үйүнө бардым, карындашымды ойноттум, ата-энеме жардам бердим, кат жаздым, сүрөт тарттым, сабак даярдадым.

Ex 5. Сүйлөмдөрдү туура жазгыла.
Make up sentences.

MODEL: Барды, киного, Айша. Айша киного барды.

1. Аткар, үй, тапшырманы, Асан.
2. Толук укту, мугалимдин, сөзүн, окуучулар.
3. Волейбол, катыштык, кийин, сабактан, биз.
4. Мектепке, кетти, менен, эрте, эртең.
5. Саат, жатты, он, түнкү, эжем, экиде.
6. Дем алышта, эс алдык, жакшы, абдан.
7. Тепкени, биздин, лыжа, класс, бардык, тоого.
8. Сабакка, бөбөгүм, кечинде, менен, даярдандык.

Ex 6. Төмөнкү этиштерди колдонуп сүйлөм түзгүлө.
Make up sentences using the following verbs.

Китеп ал

Сүрөт тарт

китеп, дептер жыйнаштыр

Ex 7. Суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions.

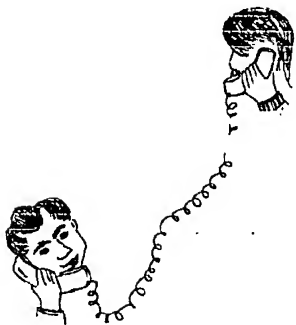
1. Бүгүн класста ким дежур?
2. Дежурларга эмне кылып жатышат?
3. Бул чоң класстын окуучуларыбы?
4. Класста мугалим барбы?
5. Бул кандай класс?

Ex 8. Сүрөт боюнча иштегиле.
Answer the questions.

1. Бул сүрөттө эмне тартылган?
2. Класста кимдер бар?
3. Доскада эмне деп жазылган?

Ex 9. Ситуациялардан диалог түзгүлө.
Make up dialogues.

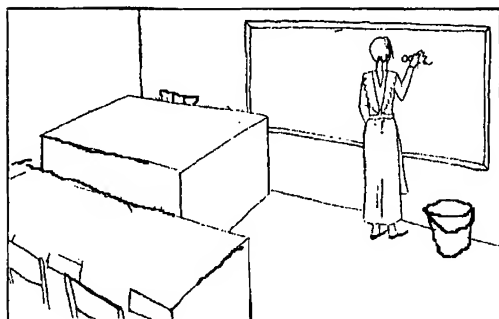
1. Досуң менен телефондон сүйлөш.
2. Дем алыш күндү кандай өткөргөнүн сура.
3. Кандай жаңылыктар болуп жатканын бил.
4. Кимдерге жолугуп жатканын сура.
5. Эртеңки сабакка даярданын бил.
6. Досуң менен коштош.

Ex 10: Таяныч сөздөрдү колдонуп, суроолорго жооп бергиле.
Answer the questions using the following words.

1. Бүгүн ким дежур?
2. Ал эмне кылыш керек?

Таяныч сөздөр:

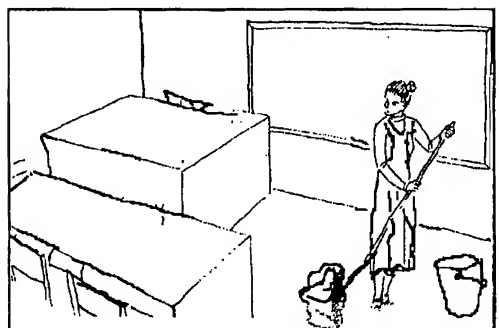

Досканы таза сүрт

Полду шыпыр

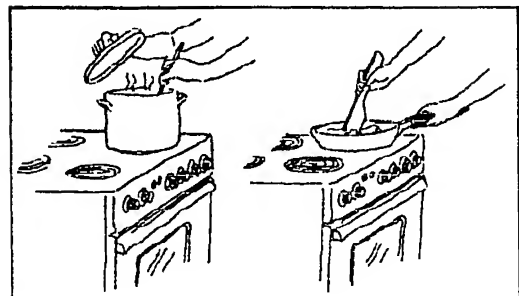
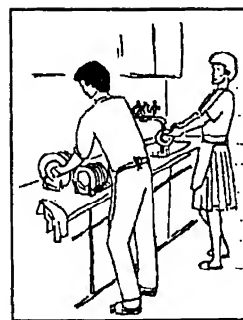
Полду жуу

Терезенин таза сүрт

Ex 11. Мурат менен Айша бош убактысында эмне кылышат. Сүрөт боюнча ситуацияларды түзгүлө.
What do Murat and Aisha at their free time? Looking at these pictures answer the questions.

Айша эмне кылат?

Марат эмне кылат?

ТАБЫШМАКТАР

Сурнай үнү жаңырат
барабандар кагылат
балдар эңсеп бул күндү
жай келгенче сагынат.

(л _____ ь)

Өзү кичине, колума чаккан
Кайда барсам ала барам
Олтуруп алып ичин ачам
Баатырларга аралашам
Аябаган кызыкка батам
Аягына жеткиче шашам

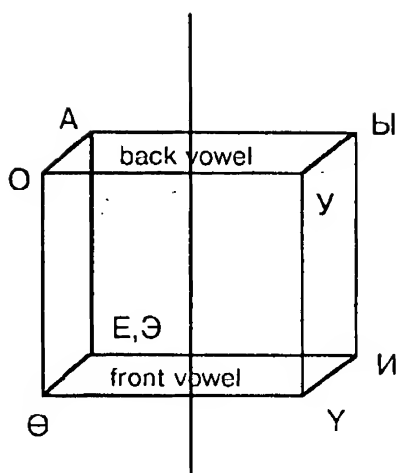

(к _____ п)

МАКАЛ - ЛАКАПТАР

1. Жакшы бала тил алгаак - жаман бала уялчак.
2. Атанын сөзү - акылдын көзү.
3. Көп жашаган билбейт - көптү көргөн билет.
4. Жасаганың мен үчүн - үйрөнгөнүң өзүң үчүн.

Reference Grammar

KYRGYZ VOWELS.

а, ы, о, у - back vowel
 э, е, и, ө, у - front vowel
 о, ө, у, ү - labial
 а, ы, э, е, и - non - labial

VOWEL PAIRS

left	right
А	Ы
О	У
Э, Е	И
Ө	Ү

These two groups of vowels influence on suffix-formation and case endings according to the rule of "Vowel Harmony"

INTERROGATIVE PARTICIPLES: -БЫ, -БУ, -БИ, -БҮ

алма-бы?

чоң-бу ?

Эркин-би ?

PLURAL SUFFIXES:

-ЛАР, -ЛОР, -ЛУР, -ЛӨР

ата-лар, тоо-лор, кол-дор

LOCATIVE CASE :

-ДА, -ДО, -ДЕ, -ДӨ

экзаменде-де, сабак-та, үй-дө

VOWEL HARMONY.

VOWEL HARMONY is the Golden Rule in Kyrgyz language. Kyrgyz words' structure can contain 2 vowels:

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
сабак а-а	короз о-о	белек е-е	өкмөт ө-ө
каапыр а-ы	орус о-у	эшик э-и	көңүл ө-ү
тыйын ы-ы	куудул у-у	билим и-и	үлгү ү-ү
ырай ы-а	суроо у-о	килем и-е	сүрөт ү-ө

Sometimes o-y can be followed by а.

улак - у-а   тумак - у-а

ADJECTIVES

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаман а-а	тоголоқ о-о	кенен е-е	бөлөк ө-ө
жакшы а-ы	сонун о-у	жеңил е-и	бүгүн ү-ү
тышкы ы-ы	укмуш у-у	бийик и-и	күмөн ү-ө
ылай ы-а		жибек и-е	төгүн ө-ү

о - у - а
улуурак

NUMERALS

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
алты а-ы	тогуз о-у	жети е-и	төрт ө
жыйырма ы-а	токсон о-о	сексен е-е	жүз ү
кырк ы	отуз о-у	жетимиш е-и	

IMPERATIVE FORM OF VERBS.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаса а-а	ойно о-о	жетеле е-е	көнүк ө-ү
чакыр а-ы	отур о-у	кетир е-и	тушун ү-ү
кыйкыр ы-ы	урул у-у	ичир и-и	сүйлө ү-ө

The plural suffix of noun +лар/+лер
+лор/+лөр

The plural suffix is -лар/+лер. It is added directly to nouns before possessive and case suffixes. The plural suffix can also be added to pronouns and certain verbal forms, and tenses, ex...: the polite imperative form. The plural suffix is used in twelve variations, depending on the preceeding vowels and consonants:

- after nouns ending in a vowel and -й, -р, - +лар/+лер, +лор/+лөр
- after voiced consonants н, ң, м, з, л - +дар/+дер, +дор/+дөр.
- after voiceless consonants к, п, с, т, ш, ч - +тар/+тер, +тор/+төр

NOTE: After nouns ending in a vowel, suffix -л remains unchanged.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
апа-лар	тоо-лор	эже-лер	төө-лөр
кар-лар	боор-лор	ээр-лер	мөөр-лөр
ай-лар	бой-лор	мээлей-лер	дөө-лөр

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
жаан-дар	коон-дор	мугалим-дер	мөөн-дөр

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү	Ө - Ү
саат-тар	тоок-тор	мектеп-тер	сөөк-төр	жоолук-тар
жаак-тар	жомок-тор	эшик-тер	мөөнөт-төр	

INTERROGATIVE PARTICLE -БЫ.

Kyrgyz use the same sentence structure for statements and questions. Questions which do not contain question words are formed by adding the interrogative particles -бы/-би, -бу/-бү, -пы/-пи, -пу/пү (after voiceless consonants к, п, с, т, ш, ч) to the word which is questioned.

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
ата-бы	тоо-бу	бээ-би	жөжө-бү
апа-бы	жоо-бу	эже-би	мөмө-бү
кар-бы	суу-бу	эртең-би	мөөр-бү
ай-бы	коон-бу	эгиз-би	

А - Ы	О - У	Э/Е - И	Ө - Ү
саат-пы	ден соолук-пу	эшик-пи	дөөлөт-пү
жаак-пы	тоок-пу	мээнет-пи	сөөк-пү
карындаш-пы	жоолук-пу	мектеп-пи	мөөнөт-пү
кырк-пы			

The Negative Form.

The negative form of nouns and adjectives in Kyrgyz is formed by adding the particle **эмес**.

EXAMPLE: а) Бул китеп.

This is a book.

Бул китеп эмес.

This is not a book.

б) Бул мугалим.

This is a teacher.

Бул мугалим эмес.

This is not a teacher.

в) Бул алмабы?

Жок, бул алма эмес.

It is an apple?   No, it isn't an apple.
 г) Бул эжеңби?   Жок, бул эжем эмес.
 Is she your sister?   No, she isn't my sister.

GRAMMAR POINT.

Suffixes: -лык, -дык, -тык.

In kyrgyz language we express being from a certain place with the help of suffixes. In English it corresponds to American, Moscovite. These suffixes change according to the Vowel Harmony Rule.

1. If a word ends in a vowel, the word will take the endings

-лык, -лук, -лик, -лук

2. If a word ends in a voiced consonant, the endings will be

-дык, -дук, -дик, -дук

3. If a word ends in a voiceless consonant, the following suffixes will be added

-тык, -тук, -тик, -тук

MODEL:

Америка-лык	Нарын-дык	Ош-тук
Юта-лык	Хьюстон-дук	Бишкек-тик
Москва-лык	Лондон-дук	Талас-тык

After these suffixes we add personal endings.

Мен Америкалык-мын.	I am an American.
Сен Америкалык-сың.	You are An American.
Биз Америкалык-пыз	We are an Americans.

V E R B S .

In Kyrgyz tenses are formed from verbal nouns (e.g. кел+ди) to which personal pronouns or possessive suffixes are added.

In the past tense formations, Kyrgyz does not emphasize the action itself but the physical position of the speaker in regard to the action. In Kyrgyz it's more important to establish where the speaker was when the action happened. Was he/she an eyewitness or did he/she only hear about the action? If the latter case, the question of whether the speaker heard about it from reliable or unreliable sources must be answered. It is also important to indicate a past action or situation of which the speaker had no previous knowledge but learned later through reliable sources. In each example the speaker's position is clearly defined by different past tense formations.

Future tenses differentiate between the speaker's perception of whether an action will definitely take place or whether its execution is doubtful.

Imperative	Polite Endings	Translation
оку	-нуз	to read/ to study
жаз	-ыңыз	to write
ич	-иңиз	to drink
сүйлө	-нуз	to speak
отур	-уңуз	to sit
тур	-уңуз	to stand
каала	-ңыз	to want
жактыр	-ыңыз	to like
бер	-иңиз	to give
ал	-ыңыз	to take
сатып ал	-ыңыз	to buy
укта	-ңыз	to sleep
ойгон	-уңуз	to wake up
ойно	-нуз	to play
кет	-иңиз	to go (to leave)
кел	-иңиз	to come
кир	-иңиз	to enter
ырда	-ңыз	to sing
бийле	-ңиз	to dance
ук	-уңуз	to hear
кайтала	-ңыз	to repeat
түшүн	-үңуз	to understand
сура	-ңыз	to ask
жооп бер	-иңиз	to answer
бил	-иңиз	to know/to learn
үйрөн	-үңуз	to learn
бурул	-уңуз	to turn
бар	-ыңыз	to go
жуун	-уңуз	to wash
тамак ич	-иңиз	to have a meal
бышыр	-ыңыз	to cook
куур	-уңуз	to fry
аралаштыр	-ыңыз	to stir
чык	-ыңыз	to go out

The negation of verbs is formed by adding the negative suffixes **-ба, -бе/-бо, -бө/ -па, -пе/ -по, -пө** to the verb stem.

-ба	-бе	-бо	-бө
барба	бербе	ойнобо	сүйлөбө
окуба	бийлебе	которбо	көрбө
уктаба	кирбе	жоголбо	төлөбө

-па	-пе	-по	-пө
айтпа	кетпе	жоготпо	үйрөтпө
качпа	ичпе	тоспо	көрсөтпө
учпа	чекпе	сокпо	төкпө

Мектепке барба.

Мага китеп бербе.

Класста ойнобо.

Суу ичпе.

Тамеки чекпе.

Мен арак ичем бирок.

Тамеки чекпейм.

Мен суу ичпейм.

Мен нан жебейм.

Don't go to school.

Don't give him/her a book.

Don't play in the classroom.

Don't drink water.

Do not smoke.

I drink alcohol but.

I don't smoke.

I don't drink water.

I don't eat bread.

Мен	Сен	Сиз	Ал
ичпейм	ичпейсин	ичпейсиз	ичпейт
барбайм	барбайсын	барбайсыз	барбайт
уктабайм	уктабайсын	уктабайсыз	уктабайт
бербейм	бербейсин	бербейсиз	бербейт
ойнобойм	ойнобойсун	ойнобойсуз	ойнобойт
кирбейм	кирбейсин	кирбейсиз	кирбейт
чекпейм	чекпейсин	чекпейсиз	чекпейт
үйрөтпөйм	үйрөтпойсун	үйрөтпөйсүз	үйрөтпөйт
карабайм	карабайсын	карабайсыз	карабайт

I won't do something

You won't do something

He won't do something

Мисалдар

Ал тамеки чекпейт (smoke)

Сен класска кирбейсин (enter)

Сен мага карабайсын (look)

RECENT PAST TENSE.

(АЙКЫН ӨТКӨН ЧАК)

What did he do?

Ал эмне кылды?

Person		Vowels at the end of a verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
S I N G U L A R					
Мен	Verb + ды stem	-м	-м	-м	-м
Сен		-ң	-ң	-ң	-ң
Сиз		-ңыз	-низ	-нуз	-нүз
Ал		-	-	-	-
P L U R A L					
Биз	Verb + ды stem	-к	-к	-к	-к
Силер		-ңар	-ңер	-ңор	-ңөр
Сиздер		-ңыздар	-низдер	-нуздар	-нүздөр
Алар	verb stem	-ышты	-ишти	-ушту	-үшту

In Kyrgyz "Recent Past tense" denotes an action which took place recently. The speaker must have eyewitnessed the action rendered in the second and third person.

Чурка - дым

I run

Сура - дың

You asked

EXAMPLE:

Асан кечээ келди

Asan came yesterday

INTERROGATIVE : VERB STEM + ды + person end. + бы?

Сен кел + ди + ң + би?

Асан кечээ келдиби?

Did Asan come yesterday?

NEGATIVE : VERB STEM + ган жок + person end.

кел + ген жок

Асан кечээ келген жок.

Asan didn't come yesterday.

SIMPLE PRESENT TENSE.

(Жөнөкөй учур чак)

What does he do?

Эмне кылат?

NOTE: The root verb vowel determines the personal endings. There must be harmony between the root and the ending. So, the endings change slightly depending on the verb root.

Person		Vowels at the end of a verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials ә, е, и	hard labials о, ө, у, ю	soft labials ө, ү
S I N G U L A R					
Мен	Verb + <vo stem wel	-мын	-мин	-мун	-мүн
Сен		-сың	-сиң	-суң	-сүң
Сиз		-сыз	-сиз	-суз	-сүз
Ал		-т	-т	-т	-т
P L U R A L					
Биз	Verb + <vo stem wel	-быз	-биз	-буз	-бүз
Силер		-сыңар	-сиңер	-суңар	-сүңер
Сиздер		-сыздар	-сиздер	-суздар	-сүздер
Алар		v.s. + (ы)ша	-т	-т	-т

- 1) The letter **Й** is used between the verb stem and personal endings if the verb ends in a vowel.

EXAMPLE: оку + **й** + мун
иште + **й** + сиң

I study.
You work.

- 2) The letters **А (Е, О, Ө)** are used between the verb stem and personal endings if the verb ends in a consonant.

EXAMPLE: жаз + **а** + мын
кел + **е** + мин
көр + **ө** + мун

I write
I come
I see

- 3) If the stem of a verb ends in **К** or **П**, it changes into **Г** or **Б**.

EXAMPLE: жап - жа**б**амын
ук - уга**м**ын

I close (shut)
I listen

In Kyrgyz there are two ways of expressing action in the present tense, sort of like in English which uses both the simple present (I go) and the present continuous / progressive (I am going). The Kyrgyz refer to the simple present as "Present indefinite" and the present continuous as "Complex present".

Simple Present Tense expresses general, everyday definite action.

Саат сайын	every hour
күнүгө	every day
жума сайын	every week
ай сайын	every month
такай	usually, often, every day
жыл сайын	every year

Мен күнүгө эрте турам	Every day I get up early.
Ал жума сайын айылга барат	Every week he goes to the village
Сен такай кечишенсиң	You are often late.

INTERROGATIVE :   **VERBS STEM + VOWELS + PERS.END + БЫ**
                                  Көр   +   ө   +   мүн   +   бу

Мен күнүгө эрте турамынбы?	Do I get up early?
Ал жума сайын айылга барабы?	Does he go to the village every week?
Сен такай сабакка кечигесиңби?	Are you often late?

NEGATIVE :   **Verb stem + БА + Й + Pers.end.**
                                  Түр   +   ба   +   й   +   мүн

Мен күнүгө эрте турбаймын.	I don't get up early.
Ал жума сайын айылга барбайт	He doesn't go to the village every week.
Сен такай кечикпейсиң.	You are not late.

COMPLEX PRESENT TENSE (ТАТААЛ УЧУР ЧАК)

What is he doing?

Эмне кылып жатат?

Эмне кылып отурат?

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials е, у
S I N G U L A R					
Мен	ип	-мын			
Сен	Verb + ып + жат+а+	-сың			
Сиз	stem уп отур+у	-сыз			
Ал	уп	-т			
P L U R A L					
Биз	ип	-быз			
Силер	Verb + ып + жат+а+	-сыңар			
Сиздер	stem уп отур+у	-сыздар			
Алар	уп	-шат			

Complex Present Tense is formed with the help of the auxiliary verbs "жат"(lie down) and "отур"(sit) but in this case these verbs are not translated. We have to add -ып, -уп, -ип, -үп to the main verb according to the Vowel Harmony Rule. The auxiliary verbs go before personal endings.

EXAMPLE: жаз + ып жатамын
күт + үп отурамын

Complex Present Tense describes present time. It is used for actions which are happening in the present and for a period of time which includes the present.

INTERROGATIVE : VERBS STEM + и ЖАК + PERS.END + БК

Көр + үп жата + мын + бы

Ал уктап жатабы? Is he sleeping?

Сен күтүп отурасыңбы? Are you waiting?

NEGATIVE : Verb stem + П ЖАТКАН ЖОК + Pers.end.

Тур + уп жаткан жок + мун

Ал уктап жаткан жок He is not sleeping

Сен күтүп отурган жоксун You are not waiting.

DEFINITE FUTURE TENSE.

(АЙКЫН КЕЛЕР ЧАК)

What will he do?

Эмне кылат?

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
S I N G U L A R					
Мен	Verb + <vo stem wel	-мын	-мин	-мун	-мүн
Сен		-сың	-сиң	-суң	-сүң
Сиз		-сыз	-сиз	-суз	-сүз
Ал		-т	-т	-т	-т
P L U R A L					
Биз	Verb + <vo stem wel	-быз	-биз	-буз	-бүз
Силер		-сыңар	-сиңер	-суңар	-сүңөр
Сиздер		-сыздар	-сиздер	-суздар	-сүздөр
Алар	v.s. + (ы)ша	-т	-т	-т	-т

In Kyrgyz the future tense is expressed by a simple (present) verb plus a future time referent.

Эртең

Tomorrow

Бүрсүгүнү

The day after tomorrow

Кийинки жумада

Next week

Кийинки айда

Next month

Кийинки жылы

Next year

The future tense describes actions, activities and states in the future.

Example: Мен эртең киного барам. I will go to cinema tomorrow

Биз кийинки жалы окууну бүтөбүз Next year we will finish the studying.

INTERROGATIVE : VERBS STEM + VOWELS + PERS.END + БЫ

Көр + ө + мун + бу

Сен эртең киного барасынбы?

Will you go to the cinema tomorrow?

Алар кийинки жылы бүтүшөбү?

Will they graduate from the institute next year?

NEGATIVE : Verb stem + БА + Й + Pers.end.

Тур + ба + й + мун

Мен эртең киного барбаймын

I will not go to the cinema tomorrow

Биз кийинки жылы окууну бүтпөйбүз

We will not graduate from the institute next year

DISTANT PAST TENSE (ЖАЛПЫ ӨТКӨН ЧАК)

What has he done?

Ал эмне кылган?

Person		Vowels at the end of the verb stem			
		hard non labials а, я, ы	soft non labials э, е, и	hard labials о, ё, у, ю	soft labials ө, ү
S I N G U L A R					
Мен	Verb + <ган stem	-мын	-мин	-мун	-мүн
Сен		-сың	-син	-сун	-сүн
Сиз		-сыз	-сиз	-суз	-сүз
Ал					
P L U R A L					
Биз	Verb + <ган stem	-быз	-биз	-буз	-бүз
Силер		-сыңар	-сиңер	-суңар	-сүңөр
Сиздер		-сыздар	-сиздер	-суздар	-сүздөр
Алар					

The above tense (Жалпы өткөн чак) refers to an action which took place some time ago, the results of which continues to be evident in the present. The speaker might not have eye witnessed the action itself, but he/she should be certain about its results either as an eyewitness or through obvious evidence.

Note: -ган, -ген etc. is a verbal noun which also functions as a substantive and attribute. It can take plural, possessive and case suffixes:

Үйлөнгөндөр барбы? Are there those who are married?

With the locative case -ган/-ген, etc. renders English temporal clauses introduced with "When".

Example:

Сиз телефон чалганда үйдө жок элем. When you called I was not at home

Мурда - before

Мен мурда бул шаарга келгем.

I have been to this city before.

Алар мурда бул үйдө жашашкан

They have lived in this house before.

INTERROGATIVE :   **VERBS STEM + ГАН + PERS.END + БЫ**

Мен   Көр   +   гөн   +   мүн   + бү

Сен мурда келгенсиңби?

Have you ever been here before?

Ал мурда иштегенби?

Has he worked before?

NEGATIVE   :   **Verb stem   + ГАН   ЭМЕС +   Pers.end.**

Мен   тур   + ган   эмес   + мин

DECLENSION OF NOUNS

KYRGYZ has six cases: nominative, genitive, dative, accusative, locative and ablative. As in other languages, cases show the relationship between nouns and other words in a sentence. With the exception of the nominative, which has no case marker, all other cases are formed by adding case suffixes to noun stems ("on horse") or divided noun formations (**ат+тар+ым** - my horses). A case suffix is the last suffix to be added to nouns. It follows plural and possessive suffixes (**ат+тар+ым+а** to my horses).

The Nominative Case functions as the subject of the sentence: **окуучу келди** "the pupil came". The Genitive Case is used to express definite ownership, e.g. "the teacher's house" is rendered in Kyrgyz **мугалим+дин үйү** (the teacher - of; house -his). The Dative renders direction, expressed in English by the prepositions "to, into, towards". The Accusative states the definite direct object. The Locative indicates location, rendered in English by the prepositions "in, at, on". The Ablative expresses separation (English "from")

The question to the nouns

# of Case	Case	Question in Kyrgyz	English	Examples
1	Атооч жөнд.	Ким?	Who?	Киши, Асан, мугалим
	Nominative	Эмне?	What?	мектеп, сабак, шаар
2	Илик жөнд.	Кимдин?	Whose?	Кишинин, Асандын, мугалимдин
	Genitive Cas	Эмненин?	What's?	шаардын, мектептин
3	Барыш жөнд	Кимге?	To whom?	кишиге, Асанга, мугалимге
	Dative Case	Эмнеге?	To what?	мектепке, сабакка, шаарга
4	Табыш жөнд	Кимди?	Whom?	кишини, Асанды, мугалимди
	Accusative	Эмнени?	What?	мектепти, сабакты, шаарды
5	Жатыш жөн.	Кимде?	At whom?	кишиде, Асанда, мугалимде
	Locative Cas	Эмнеде?	At what?	мектепте, сабакта, шаарда
6	Чыгыш жөнд	Кимден?	From who?	кишиден, Асандан, мугалимден
	Ablative Cas	Эмнеден?	From what?	мектептен, сабактан, шаардан

GENITIVE CASE.

Genitive Case expresses possession/ownership.

- Questions : *Кимдин? Эмненин?*
Whose? What's?
- Case ending -нын

- after vowels:

-нын	-нин	-нун	-нүн
бала+нын	эже+нин	козу+нун	көчө+нүн
алма+нын	бээ+нин	тоо+нун	жөжө-нүн

- after voiced consonants:

-дын	-дин	-дун	-дүн
шаар+дын	илим+дин	кой+дун	үй+дүн
кыз+дын	кийим+дин	комуз+дун	гүл+дүн

- after voiceless consonants:

-тын	-тин	-тун	-түн
кашук+тын	китеп+тин	тоок+тун	өрүк+түн
баштык+тын	этиш+тин	жолук+тун	туштук+түн

- after I,II possessive suffixes

-(н)ын	-(н)ин	-(н)ун	-(н)үн
атам+дын	иним+дин	колум+(д)ун	үйүм+(д)үн
апаң+дын	ийниц+дин	койуң+(д)ун	үкөң+(д)үн

The Genitive case has the following forms:

+нын/нин; +нун/нүн

+тын/тин; +тун/түн (after voiceless consonants)

+дын/дин; +дун/дүн (after м, н, ң, р, л, з, й)

Examples:

кол+дун	of the arm	жер+дин	of the place
иш+тин	of the work	сөз+дүн	of the world

As stated above the Genitive Case has to be added to a definite possessive noun. A possessive noun is definite if it is:

1. preceded by a demonstrative pronoun;
2. represented by a pronoun or personal name;
3. a possessive suffix has been added to it;
4. singled out in any other way, e.g. preceded by the **-ган/ген** or **-уучу/-үүчү** attribute.

EXAMPLES:

Палоо жасаганга койдун эти керек	For making paloo one needs the meat of a sheep. (i.e. no other meat will serve this purpose)
Келген коноктордун баарын тааныйсыз.	You know all the guests who have come. (lit: the all of the guests)
Шаардын четинде	In the outskirts of the city (namely Bishkek)

If the possessive noun is not definite according to the rules stated above, or no specific owners is involved, but merely a relationship between two nouns is expressed, like English "housedoors, bedroom" the Genitive Case suffix is omitted. However, the third person possessive suffix of the following noun, the "owned" noun, has to be kept.

EXAMPLES:

Кыргыз тил+и	"The Kyrgyz language" (lit. The language of Kyrgyz)
жекшенби күн+ү	"Sunday" (lit. the day of Sunday)
жол акыс+ы	"road fare"

NOTE: however Осмон кызы "daughter of Osmon"

DATIVE CASE

- expresses the idea of directions (denotes a person or an object to which the action is directed **to, into, towards**)

- **Questions:** Кимге?   Эмнеге?   Кайда?
                    To whom?   To what?   Where to?

- **Case endings-га**

- After vowels and voiced consonants

-га	-го	-ге	-гө
бала-га нан-га	оң-го тоо-го	эки-ге жер-ге	Чүй-гө сүйү-гө

- after voiceless consonants

-ка	-ко	-ке	-кө
Талас-ка	дос-ко	Бишкек-ке	төрт-кө

- after I and II possessive suffixes

-а	-о	-е	-ө
саатым-а атам-а	короом-о суроом-о	эжем-е китебим-е	үйүм-ө көзүм-ө

- after III possessive suffix

-на	-но	-не	-нө
баласы-на досу-на		эжеси-не мектеби-не	үйү-нө сөзү-нө

EXAMPLES;

Мен үйгө барам	I will go home
Сен Ошко барасың	You will go to Osh
Жонго китеп бер	Give a book to John
Мен Робертке айттым	I told Robert
Асан он экиге чыкты*	Asan is 12
Экиге экини кошсо төрт	2+2=4

---

*чыкты - reached

ACCUSATIVE CASE

- states the definite direct object.

- **QUESTIONS; Кимди? Эмнени?**
Whom? What?

- **Case endings-ны**

- after vowels

-ны	-ну	-ни	-нү
парта-ны	кино-ну	эне-ни	көчө-нү
апа-ны	тоо-ну	эже-ни	өпкө-нү
ата-ны	суу-ну	терезе-ни	бөлмө-нү

- after voiced consonants

-ды	-ду	-ди	-дү
жыргал-ды	кулун-ду	дептер-ди	көз-дү
кыз-ды	кол-ду	жер-ди	жүзүм-дү
кагаз-ды	кочкор-ду	кийим-ди	сөз-дү

- after voiceless consonants

-ты	-ту	-ти	-тү
таш-ты	куш-ту	китеп-ти	жүрөк-тү
бакыт-ты	бут-ту	эшик-ти	күрөк-тү

- after I and II possessive suffixes

-(н)ы	-(н)у	-(н)и	-(н)ү
катым-ы	колум-у	иним-и	күчүм-ү

- after III possessive suffix

- Н уулу-н
- суусу-н

мектепти-н

Accusative Case :

Form: +ны/+ни; etc.   (after vowels)
                  +ды/+ди; etc.   (after voiced consonants)
                  +ты/+ти; etc.   (after voiceless consonants)

Note: After possessive suffix 3rd person +ы/+и; +сы/+си, etc. the form of the accusative is +н

EXAMPLES (from above dialogue)

Китеп+ти	The book (Acc)
Сүйлөшмө+нү	The phrasebook (acc)
Тил+и+н	Its language (acc)

FUNCTION:

The Accusative Case suffix renders a definite direct object. An object noun is considered definite if:

a) it is preceded by the demonstrative pronoun:

Бул китепти берем   I will give you this book

b) it is a possessive suffix:

Кыргыз тилин тез үйрөнөбүз   I will learn the Kyrgyz language
 fast

c) it is either a personal, demonstrative pronoun or a personal name

Натты (аны) көрдүм   I saw Nat (him)

If the direct object is not defined in the above way, the direct object is considered indefinite and the accusative suffix is dropped.

EXAMPLES:

Китеп алдым	I bought a book (any kind)
Макала жаздыңыз	You wrote an article (any kind)

BUT: Бул макаланы жаздыңыз   You wrote this article.

Proverb

Үй-бүлө - бакыттын ачкычы   Family is the key to happiness.

LOCATIVE CASE #5

Indicates locations which in English are expressed by the prepositions "in, at, on"

- **QUESTIONS:** *Кимде? Эмнеде? Кайда?*
At whom? At what? Where?

- **Case endings:** -да, -та

- After vowels and voiced consonants

-да	-до	-де	-дө
Амерки-да Май-да	тоо-до сом-до	жер-де эки-де	Ыссык- Көл-дө төө-дө

- After voiceless consonants

-та	-то	-те	-тө
Кыш-та	Ок-то	Бишкек-те	үч-тө

- after possessive suffixes

-нда	- ндо	-нде	-ндө
асты-нда оту-нда		тиши-нде чекеси-нде	үстү-ндө

EXAMPLES:

Менде дептер жок.

Асманда жылдыз бар.

Ошто кун ыссык.

Менин досум Америкада.

Донада кат бар.

Тоодо кар бар.

Мен Бишкекте жашайм.

I don't have a notebook .

There is a star in the sky.

It is hot in Osh.

My friend is in America.

There is a letter for Dona.

There is snow in the mountains.

I live in Bishkek.

ABLATIVE CASE #6

Ablative Case expresses "separation" EXAMPLES: I am from America. I got the letter from him.

- Question   *Кимден?*   *Эмнеден?*   *Кайсы жактан?*
From whom?   From what?   From where?

- CASE endings: -дан

- after vowels and voiced consonants also the above endings

-дан	-дон	-ден	-дөн
ата-дан	Джон-дон	эне-ден	бөлө-дөн
доска-дан	кой-дон	жер-ден	бөтөлкө-дөн
айыл-дан	тоо-дон	кече-ден	көчө-дөн

- after voiceless consonants

- тан	- тон	- тен	- төн
Канат-тан	дос-тон	белек-тен	бөлөк-төн
буурчак-тан	Болот-тон	эт-тен	күрүч-төн
батыш-тан	Ош-тон	Бишкек-тен	түндүк-төн

- after I and II possessive suffixes

-(д)ан	-(д)он	-(д)ен	-(д)өн
балам-дан	короом-дон	китебим-ден	көчөн-дөн

- after possessive suffixes

-нан	-нон	-нен	-нөн
малы-нан		ичи-нен	үйү-нөн
жаны-нан		илгичи-нен	үстү-нөн
шаардыкы-нан		тизеси-нен	күзгүсү-нөн

EXAMPLES:

Мен Америкаданмын.

Манты эттен жасалган.

Апамдан сура.

I am from America.

Manty is made from meat.

Ask from my mother.

PERSONAL PRONOUNS

Person	Items	Personal endings
Singular		
1	Мен - I	-мын, -мин, -мун, -мун
2	Сен - you	-сың, - сиң, -суң, -сүң
3	Сиз - You (polite)	-сыз, -сиз, -суз, -сүз
4	Ал - he/she/it	-
PLURAL		
1	Биз - We	-{б/п}ыз, - {б/п}из, -{б/п}уз, -{б/п}үз
2	Сиз - you	-сыңар, -сиңер, -суңар, -сүңер
3	Сиздер - You (polite)	-сыздар, -сиздер, -суздар, -сүздер
4	алар - they	+plural endings

The Kyrgyz language has no grammatical gender. It does not distinguish between female, male or neutral forms. Depending on the context, the third person singular pronoun **ал** can be translated as "he/she/it". Similarly, the third person in the tense formations may be referring to "he/she/it".

EXAMPLES:

Мен мугалим+мин.	I am a teacher.
Сен мугалим+сиң.	You are a teacher.
Сиз мугалим+сиз.	You are a teacher.
Ал мугалим.	He/she is a teacher.

Биз мугалим+биз.	We are teachers.
Силер мугалим+сиңер.	You are teachers.
Сиздер мугалим+сиздер.	You are teachers.
Алар мугалим+дер.	They are teachers.

POSSESSIVE PRONOUNS

Мен	- Менин	Биз	- Биздин
I	- My	We	- Our
Сен	- Сенин	Силер	- Силердин
You	- Your	You	- Yours
Сиз	- Сиздин	Сиздер	- Сиздердин
You	- Your	You	- Yours
Ал	- Анын	Алар	- Алардын
He/she/it	- His/her/its	They	- Theirs

POSSESSIVE SUFFIXES (SINGULAR)

To express "my, your, her, his, its" the Kyrgyz use possessive suffixes.

МЕНИН - MY

- If a word ends in a vowel, it takes suffix **-М**.

Менин	my
апа-м	mother
эже-м	sister
козу-м	lamb
жөжө-м	chicken

- If a word ends is a consonant, the word takes one of the following endings according the Vowel Harmony Rule.

-ЫМ	-УМ	-ИМ	-ҮМ
ШЫМ-ЫМ	уул-ул	мектеб-им	ҮЙ-ҮМ
КЫЗ-ЫМ	тоог-ум	китеб-им	ЖҮЗҮМ-ҮМ

СЕНИН - YOURS

- If a word ends in a vowel, it takes suffix **-Ң**

Сенин	your
апа-ң	mother
эже-ң	sister
козу-ң	lamb
жөжө-ң	chicken

- If a word ends in a consonant, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-ЫҢ	-УҢ	-ИҢ	-ҮМ
баш-ың карындыш-ың	кол-уң бут-уң	тиш-иң кийим-иң	гүл-үң жүрөг-үң

АНЫН - HIS/HER/ITS

- If a word ends in a vowel, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-СЫ	-СУ	-СИ	-СҮ
апа-сы ата-сы	суу-су тоо-су	ини-си эже-си	куу-сү жөжө-сү

- if a word ends in a consonant, it takes one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-Ы	-У	-И	-Ү
кыз-ы карындаш-ы	уул-у бут-у	китеб-и билим-и	гүл-ү жүрөг-ү

POSSESSIVE SUFFIXES (plural)

БИЗДИН - OURS

- If a word ends in a vowel, it take one of these endings according to the Vowel Harmony Rule.

-БЫЗ	-БУЗ	-БИЗ	-БҮЗ
апа-быз ата-быз	тоо-буз козу-буз	эже-биз ини-биз	көчө-бүз жөжө-бүз

СИЛЕРДИН - YOURS

- If a word ends in a vowel, it takes one of these endings according to the VH Rule

-НАР	-ҢОР	-НЕР	-НӨР
бала-нар	тоо-нор	эже-нер ини-нер	жөжө-нөр

- If a word ends in a consonant

-ыңар	-уңор	-иңер	-үңөр
кызы-ңар карындашы-ңар	муз-уңар туз-уңар	китеб-иңер мектеб-иңер	гүл-үңөр жүрөг-үңөр

АЛАРДЫН - THEIRS

- If a word ends in a consonant:

-ы	-у	-и	-ү
кыз-ы карындаш-ы	туз-у муз-у	китеб+и дептер+и	жүрөг-ү өмүр-ү

INTERROGATIVE PRONOUNS (Questions word)

СУРАМА АТАТООЧТОР.

Ким?	- Who?	Канча?	- How much?
Эмне?	- What?	Кандай?	- How?
Нече?	- How many?	Кайсы?	- Which?
Кайда?	- Where?	Качан?	- When?
Кайдан?	- From where?		

The interrogative pronouns **Эмне**, **Ким**, **Кайсы**, **Качан** can have plural possessive and case suffixes.

EXAMPLES:

Бул эмнелер?	What are these?
Булар кимдер ?	What are they?
Кайсылар жакшы?	Which of them are good?
Канчаларда жолугушабыз?	When will we meet?

DECLENSION OF PERSONAL NOUNS.

Singular pronouns   **мен** - I, **сен** - you   **сиз** - you(pol)   **ал** - he/she/it

Nom.	Мен	Сен	Сиз	Ал
Gen	Менин	Сенин	Сиздин	Анын
Dat	Мага	Сага	Сизге	Ага
Acc	Мени	Сени	Сизди	Аны
Locat	Менде	Сенде	Сизде	Анда
Ablat	менден	сенден	сизден	андан

Plural pronouns **Биз** - We **Сиздер** - You(pol) **Силер** - You **Алар** - They

Nom.	биз	сиздер	силер	алар
Gen	биздин	сиздин	силердин	алардын
Dat	бизге	сизге	силерге	аларга
Acc	бизди	сизди	силерди	аларды
Locat	бизде	сизде	силерде	аларда
Ablat	бизден	сизден	силерден	алардан

DECLENSION OF DEMONSTRATIVE PRONOUNS.

Nom.	Ошол	тигил	бул
Gen	ошонун	тигинин	мунун
Dat	ошого	тигиге	буга
Acc	ошону	тигини	муну
Locat	ошондо	тигинде	мында
Ablat	ошондон	тигинден	мындан

DECLENSION OF NOUNS WITH POSSESSIVE SUFFIXES.

Singular   my father   my country   his/her father   his/her word

Nom.	ата+м	эл+иң	ата+сы	сөз+ү
Gen	ата+м+дын	эл+иң+дин	ата+сы+нын	сөз+ү+нүн
Dat	ата+м+а	эл+иң+е	ата+сы+ңа	сөз+ү+ңө
Acc	ата+м+ды	эл+иң+ди	ата+сын	сөз+ү+н
Locat	ата+м+да	эл+иң+де	ата+сын+да	сөз+ү+ндө
Ablat	ата+м+дан	эл+иң+ден	ата+сы+нан	сөз+ү+нөн

Plural   our children   your arms   your books

Nom.	бала+быз	кол+уңуз	китеб+иңиз+дер
Gen	бала+быз+дын	кол+уңуз+дун	китеб+иңиз+дер+дин
Dat	бала+быз+га	кол+уңуз+га	китеб+иңиз+дер+ге
Acc	бала+быз+ды	кол+уңуз+ду	китеб+иңиз+дер+ди
Locat	бала+быз+да	кол+уңуз+да	китеб+иңиз+дер+де
Ablat	бала+быз+дан	кол+уңуз+дан	китеб+иңиз+дер+ден

EXAMPLES: Conjugate

- 1) Менин досум; 2) Сенин кызың 3) Анын классы
4) Биздин алма 5) Силердин шаарыңар 6) Алардын машиналары

NUMERALS.
САН АТООЧ.

Эсептик сан (Cardinal numbers)

1 - бир	11 - он бир	30 - отуз
2 - эки	12 - он эки	40 - кырк бир
3 - үч	13 - он үч	50 - элүү
4 - төрт	14 - он төрт	60 - алтымыш
5 - беш	15 - он беш	70 - жетимиш
6 - алты	16 - он алты	80 - сексен
7 - жети	17 - он жети	90 - токсон
8 - сегиз	18 - он сегиз	100 - (бир) жүз
9 - тогуз	19 - он тогуз	200 - (эки) жүз
10 - он	20 - жыйырма	1000 - (бир) миң

Ирээттик сан (Ordinal numbers)

1-инчи	11 - инчи	30 - унчу
2 - инчи	12 - инчи	40 - ынчы
3 - үнчү	13 - үнчү	50 - үнчү
4 - үнчү	14 - үнчү	60 - ынчы
5 - инчи	15 - инчи	70 - инчи
6 - ынчы	16 - ынчы	80 - инчи
7 - инчи	17 - инчи	90 - унчу
8 - инчи	18 - инчи	100 - үнчү
9 - унчу	19 - унчу	200 - үнчү
10 - унчу	20 - анчы	1000 - инчи

Бөлчөктөр (fractions)

Жөнөкөй

1/2 экиден бир

3/5 бештен үч

1/3 үчтөн бир

2,3/7 эки бүтүн жетиден үч

Ондуктар

0.5 нөл бүтүн беш

2.35 эки бүтүн жүздөн отуз

32.305 отуз эки бүтүн миңден үч жүз беш

U.S. Department of Education
Office of Educational Research and Improvement (OERI)
National Library of Education (NLE)
Educational Resources Information Center (ERIC)

NOTICE

Reproduction Basis

This document is covered by a signed "Reproduction Release (Blanket)" form (on file within the ERIC system), encompassing all or classes of documents from its source organization and, therefore, does not require a "Specific Document" Release form.

This document is Federally-funded, or carries its own permission to reproduce, or is otherwise in the public domain and, therefore, may be reproduced by ERIC without a signed Reproduction Release form (either "Specific Document" or "Blanket").